

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

Betænkning over
Undersøgelse af
Arbejdsforholdene
i Danmark.

INDUSTRI-
FORENINGEN.

351.83(489) Bet gl

1878.

LIBRARY
OF THE
MUSEUM OF
NATURAL HISTORY
OF THE
CITY OF
NEW YORK

80-21

Betænkning

afgivet af

den ifølge fgl. Resolution af 20de September 1875

til

Undersøgelse af Arbejdsforholdene i Danmark

nedsatte Kommission.

INDUSTRI-
FORENINGEN.

Kjøbenhavn.

Trykt hos S. S. Schultz.

1878.

DANMARKS TEKNISKE BIBLIOTEK

Indhold.

	Side.
Skrivelse fra Formanden til Indenrigsministeriet (ang. Kommissionens Arbejder og disses Resultater) ..	I.
Om Arbejdssystemerne (Produktionsforeninger, Andelsystem, Statshjælp)	1.
Om Kontraktsforholdet mellem Arbejdsgiver og Arbejder	9.
Udkast til Lov om Indførelse af Arbejdskontraktbøger samt om Kontraktsforholdet mellem Mestere og Svende og Fabrikantur og Fabrikarbejdere	17.
Om Lærlingeforholdet	20.
Udkast til Lov om Lærlingekontrakter	25.
Om Organisationen af Svende- og Mesterforeninger	29.
Om voldgiftsmæssig Afgjørelse af Uoverensstemmelser mellem Arbejdsgivere og Arbejdere	35.
Om Afgjørelse af Retstridigheder mellem Arbejdsgivere og Arbejdere	38.
Udkast til Lov om Arbejdsretter	41.
Om Landarbejdernes Forhold	45.
I. (Om Midler til at ophjælpe Dyrlængen af Husmandsjorder)	45.
II. (Om Indskrænkning af Brandevinsforbruget)	53.
III. (Om Tilsyn med uagte Børns samt Pleiebørns Opfostring)	56.
IV. (Om Tilsyn med Leieboliger paa Landet)	57.
V. (Om Antagelsen af faste Fattiglæger)	59.
VI. (Om Udvidelse af Landarbejdernes Arbejdsomraade)	60.
VII. (Om Udelse af Besordring i Sygdomstilfælde)	63.
Syge- og Begravelseskasser	64.
Husholdningsforeninger	78.
Allderdomsforsørgelseskasser	80.
Arbejdsgiverens Erstatningsforpligtelse	94.
Om Aktievesenet i Forhold til de arbejdende Klasser	97.
Aktievesenet og Arbejdersforholdene	98.
Om Tilveiebringelsen af Kraftmaskiner	107.

	Side.
Om Tilsyn med Levnetsmidler.....	114.
Forffjellige Midler til at forbedre Arbeidernes Vilkår (Sparekasser, Arbejderboliger, Skoleundervisning m. m.)	120.
Om Søndagsarbejds Afslæffelse	125.

Bilag, som ikke ere optagne i Betænkningen:

- A. Oversigt over de indkomne Besvarelser til Arbejderkommissionens 1ste Udvalg (vedrørende Kontrakt- og Lærlingeforholdet samt det formeentlig bedste Arbejder- og Lønningsystem).
 - B. Beretning angaaende en Rejse til Belgien i 1876 af Arbejdsinspecteur B. Jensen.
 - C. Europæiske Aftielovgivning. Meddelt af Dr. jur. N. Lassen.
-

Til Indenrigsministeriet.

Idet jeg herved afgiver den af Arbejdercommissionen vedtagne Betænkning, tillader jeg mig angaaende Gangen af Commissionens Arbejder at meddele følgende Oplysninger.

Efterat den ifølge fgl. Resolution af 20de Septbr. 1875 til Undersøgelse af Arbejderforholdene i Danmark nedsatte Commission*) i Løbet af de nærmest paafølgende

*) Commissionen var ifølge den nævnte Resolution saavelsom en senere Resolution af 18de October f. A. sammensat af følgende Medlemmer:

Kammerherre, Overpræsident Rosenørn,
Kammerherre, Borgmester v. Tessen,
Kammerherre, Baron Zytphen-Adeler,
Stiftsphysicus F. Chr. Krebs,
Borgmester i Kjøbenhavn S. N. Hansen,
Redaktør C. B. Nimestad,
Fabrikant S. Fraenkel,
Snedkermester A. Jensen,
Bankbogholder, Redaktør af „Arbejderen“ B. S. B. Faber,
Possementmagerensvend, Formand i Possementmagerenes Søndeforening, I. Chr. I. Andersen, samt

Bureauchef B. A. Falbe-Hansen,

saaledes at Forsædet i Commissionen overdroges den Førfnævnte.

Som Hovedpuncter, der efter Indenrigsministeriets Formening nærmest maatte blive Gjenstand for Commissionens Undersøgelser og Overveielser, havde Ministeriet i den for Hans Majestæt Kongen nedlagte Forestilling fremhævet følgende (jfr. Minist. Tid 1875 B Side 603—6): Det er bekjendt, at den nyere Næringslovgivning i Danmark saa godt som slet ikke har indladt sig paa at ordne Forholdet mellem Arbejdsgiver og Medhjælper, idet Lov af 29de December 1857 om Haandværks- og Fabrikdrift m. m. i denne Henseende væsentlig indskrænker sig (i § 65) til en Henvisning til de ældre derfor gjældende Forskrifter. Forsaavidt der derved nærmest sigtes til Forordning af 21de Marts 1800 om Haandværkslaugene i Kjøbenhavn med denne Forordnings senere Udvidelse til Kjøbstæderne, vil det findes forklarligt, at Bestemmelser, der bleve givne under Forudsætning af Laugsindretningens Bestaaen, ikke kunne ventes at være fyldestgørende, naar Laugenes tvangsmæssige Karakter er falden bort; og Forholdet er i Virkeligheden ogsaa saaledes, at hin Forordning saa godt som slet ikke længere bringes til Anvendelse. Dertil kommer, at de egentlige Fabrikarbejderes Forhold, til hvilke der nu paa ganske særlig Maade maa tages Hensyn, falde udenfor den nævnte Forordnings Omraade, og dermed i det Hele udenfor enhver lovmæssig Ordning. Idet disse Forhold saaledes have været overladte til den mest ubegrænsede Kontraktfrihed, har det været en naturlig Følge, at der paa mange Steder ved Afsluttelsen af Kontrakter mellem Arbejdsgiver og Arbejder vedtoges mindre

Maaneder havde affholdt en Række Møder, ved hvilke de til Commissionens Overveielse henvisste Spørgsmaal vare blevne undergivne en foreløbig Drøftelse, vedtoges det at fordele det foreliggende betydelige Stof mellem fem Udvalg af Commissionens Medlemmer, saaledes at:

hensigtsmæssige Bestemmelser. Det synes derfor, at der er al Opfordring til at søge det saaledes tilstedevarende Gul i den danske Lovgivning udfyldt ved Lovbestemmelser om Kontraktforholdet mellem Arbeidsgiver og Medhjælper, hvorunder der da navnlig kunde være Spørgsmaal om at give Regler for Arbeidskontraktens længste Varighed, Opsigelsesfristens Længde, Retten til at forlade Arbeidet eller bortvise Arbeideren uden Opsigelse, Lønningsfristernes Længde, Arbeidslønns Udbetaling i Penge eller Naturalier, Strafbarheden af visse Kontraktbrud saavel fra Arbeidsgivernes som fra Arbeidernes Side, Retten til at tilbageholde eller gjøre Afdrag i forfalden Løn saavel som til at paalægge Arbeideren Bøde som Privatstraf. — Særlig skal endnu fremhæves et Forhold, der ogsaa andensteds i den nyeste Tid er bleven gjort til Gjenstand for Lovgivning, nemlig Arbeidsgivernes Forpligtelse til i Tilfælde af Beskadigelse eller Død, der rammer Arbeideren i Anledning af Arbeidet, at yde denne selv eller hans Efterladte fyldestgjørende Erstatning. Ligeledes fremhæves særlig Afkaffelsen af Søndagsarbeidet som en for Arbeidernes materielle og aandelige Belfærd og navnlig for Familielivets Udvikling vigtig Foranstaltning, for hvilken andre Landes Erfaring i saa høj en Grad taler, men som under den ubegrænsede Kontraktfriheds Herredømme ikke kan ventes almindelig gennemført.

Med Hensyn til Forholdet mellem Læremester og Lærling maatte nærmere Bestemmelser søges givne om Lærekontraktens Afslutning under offentlig Approbation, om Mesterens Ansvar for Lærlingens tilbørlige Oplærelse og øvrige Behandling i Læretiden, om Lærlingens Bæjg af tekniske Skoler o. d. l.

Paa et enkelt Omraade af Næringsforholdene er der allerede ved Lov af 23de Maj 1873 om Børns og unge Menneskers Arbejde i Fabrikker og fabrikmæssigt drevne Værksteder m. m. indført et virksomt Tilsyn fra det Offentliges Side med de Forhold, under hvilke en Del af Arbeiderne leve. Det turde imidlertid være indlysende, at den nævnte Lov, der kun kan betragtes som en første Begyndelse, paa flere Punkter kunde blive Gjenstand for en gavnlig Udvikling. Der kunde saaledes mulig være Opfordring til at udstrække Forbudet mod det fra saa mange Sider uheldige Børnearbejde i Fabrikker til det fyldte 12te Aar, der ogsaa i andre Lovgivelser danner den laveste Aldersgrænse, ligesom ogsaa om at stille Kvinders Arbejde under offentligt Tilsyn eller lignende Regler som unge Menneskers Arbejde. Ligeledes kan det være at tage under Overveielse, om ikke det Lægestjøn, der efter den nugældende Lov ved Antagelsen af Børn og unge Mennesker til Arbejde skal tilveiebringes, bør forandres til et periodisk Lægetilsyn med de sanitære Forhold i samtlige Fabrikker, uden Hensyn til om der i disse arbejde Børn og unge Mennesker eller ei, ligesom ogsaa de ved Lovens § 11 givne Bestemmelser om Beskyttelse af Arbeidernes Sundhed, Liv og Lemmer mulig burde erholde en lignende Udvidelse til alle Fabrikker. Endelig turde der være Grund til at paabyde, at Planen til Fabrikker og andre Arbejdssteder, der indrettes fra nyt af, i det Mindste forsaavidt angaaer enkelte Klasser af disse, forelægges Arbeidstilsynet til Approbation med Hensyn til Rumfang, Ventilation, Belysning, Udgange, Retirader og lignende Forhold, der berøre Arbeidernes Sundhed, Sikkerhed og Sædelighed.

Ogsaa i en anden Retning har Næringsloven af 1857 efterladt Samfundet meget vigtige Opgaver at løse. Medens der nemlig med Laugsindretningen var forbundet et fuldstændigt System af Understøttelseskasser, der udøvede en betydelig Virksomhed til Gavn for den aldrende og svagelige Arbejder, og i Reglen friede ham fra at tilfalde det offentlige Fattigvæsen, er denne understøttende Virksomhed nu nærmest henvist til Arbeidernes frie Foreninger, der ikke have formaaet at magte den dem saaledes stillede Opgave. Der maa saaledes fra Samfundets Side foretages en Reorganisering af Understøttelseskasserne, saaledes at disse kunne yde Arbejderne Sygehjælp, Invaliditetshjælp, Alderdomsforsørgelse, Begravelseshjælp og Understøttelse til de Efterladte i et saadant Omfang, at de Paagjældende i de angivne Tilfælde kunne fritages for at ty til det offentlige Fattigvæsen. I dette Diemed bør der undersøges, dels om det ikke bør gjøres enhver Arbejder til Pligt at bidrage til disse Kasser, forsaavidt han ikke godtgjør paa anden Maade at have tilfikkret sig tilsvarende Fordele, dels om det ikke bør paalægges enhver Arbeidsgiver at yde Bidrag i Forhold til den Arbeidsløn han udreder. Det bør derhos gjøres til Gjenstand for Overveielse, om det ikke vil være rettest at give Arbeidsgiverne lige Andel med Arbeiderne i Bestyrelsen af disse Kasser, hvis Omraad

1ste Udvalg, bestaaende af Jesen, Hansen, Fraenckel, Jensen og Andersen under den Forstuvrantes Forsæde skulde behandle Kontraktsforholdet mellem Arbeids-

vistnok ikke burde indskrænkes til den enkelte By eller Distrikt, men af Hensyn til den derved vorende Sikkerhed som ogsaa til Arbejdernes Uafhængighed af den enkelte Arbejdsgiver og deres Ret til Omflytning udstrækkes over hele Landet. Paa den anden Side burde Organisationen mulig knytte sig til de enkelte Fag, idet dels disses Fornødenheder og Fordringer til Livet vistnok ere temmelig forskellige, dels de mange individuelle Hensyn, der ved Understøttelsesernes Uddeling kunne være at tage, saaledes lettest kunne forventes iagttagne. Endelig kunde der være Spørgsmaal om at lade Staten garantere Kasseernes Evne til at opfylde deres Forpligtelser og til Gjengæld herfor at lade Staten deltage ved et overordnet Element i deres Bestyrelse.

Til den Organisation, der saaledes maatte kunne gives Understøttelseskasserne, vilde muligen en anden Virksomhed kunne knyttes, der turde have den største Betydning for Arbejderforholdenes rolige Udvikling. Der vilde nemlig i Kasseernes Bestyrelser, sammenfatte som antydtes af Arbejdsgivere og Arbejdere under Ledelse af et Staten repræsenterende Element, have en Myndighed, til hvem det kunde overdrages at afgjøre de fra Tid til anden indenfor de enkelte Fag opkommende Spørgsmaal om Arbejdslønnens Størrelse og Arbejdstidens Længde. En Afgjørelse, truffen af disse Myndigheder, kunde der mulig tillægges forpligtende Kraft for samtlige Medlemmer af det paagældende Fag, baade Arbejdere og Arbejdsgivere, indtil ny Afgjørelse maatte blive truffen.

Ved Siden af ovenstaaende Forslag, der tilføjte en Organisation af Arbejdernes Forhold til Arbejdsgiverne og til det øvrige Samfund, skal fremdeles henpeges paa enkelte Foranstaltninger, ved hvilke der kunde ydes Arbejderstanden en mere umiddelbar Understøttelse i dens Forhold overfor Industriens og Kapitalens eenfaldige Udvikling i vor Tid.

Det er saaledes blevet klart, at de private Skoler, der hidtil have meddelt Arbejderstanden dens egentlige tekniske Dannelse, ikke længere kunne overkomme de til dem stillede Krav. Skal det fremdeles være Arbejderne muligt at tilegne sig en saadan Dannelse saavel som i Forbindelse dermed at supplere de almindelige Rundstaber, de medbringe fra Almueskolen, hvad der er de uomgængelige Betingelser for Muligheden af en Forbedring i de Enkeltes Raar, maa der vistnok tilveiebringes offentlige Skoler for Haandværkernes Uddannelse dels i Kjøbenhavn, dels i et større Antal Provindsbyer med Tilslutning paa den ene Side til Almueskolen, paa den anden Side til Landets tekniske Høiskole; det kunde da maafe gøres Lærerne til Pligt i de Byer, hvor saadanne Skoler indrettes, at lade deres Lærlinge besøge dem, ligesom der maatte træffes Bestemmelse om, hvilken Betydning der vilde være at tillægge Besøget af disse Skoler med Hensyn til Erhvervelse af Næringsret o. s. v.

Da den kooperative Virksomhed, der udgaar fra Arbejderne selv, paa adskillige Næringsomraader synes at kunne udrette ikke ubetydeligt, er der mulig Grund for Staten til at yde disse Bestræbelser sin Understøttelse. Navnlig vilde dette maafe kunne ske ved Oprettelsen af Forskudsbanker, der arbejdede uden særligt Hensyn til Udbyttets Størrelse, og derfor muligen maatte støttes af det Offentlige.

For den overveiende Del have de Banskiligheder, der ere berebte Haandværkerstanden i vor Tid og navnlig besværliggjøre Overgangen til selvstændige Stillinger, deres Oprindelse fra den fremfribende Anvendelse af mekanisk Kraft i Industriens Tjeneste. Det stiller sig derfor som en særdeles vigtig Opgave ved Tilveiebringelsen af Kraftmaskiner af ringe Omfang og billig Drift at sætte den mindre Mester i Stand til at konkurrere med den store Maskine, og Tekniten synes ogsaa paa dette Omraade at være bragt ind paa et nyt Spor, paa hvilket det vilde være af største Interesse for Samfundet at kunne fremkalde nye og afgjørende Fremfribt.

Paa Grund af de Banskiligheder, der ved Bebyggelsesforholdene i de større Stæder saavel som paa Landet ere forbundne med at tilveiebringe gode Boliger, ere Arbejderstandens Beboelsesforhold paa flere Stæder bleven af saadan Bestaafenhed, at der turde være Opfordring for Samfundet til at søge en Forandring heri tilveiebragt. Navnlig kunde der være

giver og Arbejder, derunder indbefattet Lærlingeforholdet samt den tekniske Underviisning, Alt forsaavidt angaar Industri, Handel og anden borgerlig Næring (Lov 29de Decbr. 1857.)

2det Udvalg, bestaaende af Bytphen=Adeler, Krebs og Falbe-Hansen under den Førstnævntes Forsæde, skulde behandle de samme Spørgsmaal som 1ste Udvalg for Landbrugets Bedkommende, samt i det Hele Arbejderforholdene paa Landet.

3die Udvalg, bestaaende af Falbe-Hansen, Krebs, Hansen, Jensen og Faber under den Førstnævntes Forsæde, skulde behandle Understøttelsesfagen, Selvhjælpsforeninger og andre lignende Associationer.

4de Udvalg, bestaaende af Jesen, Krebs, Rimestad og Fraenckel, under den Førstnævntes Forsæde, skulde behandle Actievæsenet, Tilsyn med Livsfornødenheder, smaa Kraftmaskiners Betydning.

5te Udvalg, bestaaende af Bytphen=Adeler, Rimestad, Faber og Falbe-Hansen, under den Førstnævntes Forsæde, skulde behandle Spørgsmaalene om den almindelige Underviisning, Søndagsarbeidet, Beboelsesforholdene i By og Land.

Efter Indbydelse af Formændene for de forskjellige Udvalg have følgende Mænd bistaet disse ved deres Arbejder:

1ste Udvalg: Professor B. Scharling.

2det Udvalg: Godseier Ingerslev til Marselisborg, Landsthingsmand Søren Pedersen af Jetsmark, Folkethingsmand Jens Busk af Mars, Huusmand Anders Pedersen af Munslev og Huusmand Johan Christensen af Søndersted.

3die Udvalg: Professor B. Scharling og Lærer ved den polytechniske Lærestift, Dr. Julius Petersen.

Spørgsmaal om at gjøre det til Pligt for Besidderne af større Fabrik anlæg især paa Landet at tilveiebringe gode Arbejderboliger i fornødent Antal.

For de egentlige Landarbejdere, navnlig de jordløse, Bedkommende opstaa lignende Spørgsmaal som for de industrielle Arbejdere. Navnlig vil det her være Ordningen af hensigtsmæssige Understøttelseskasser, der maatte tages under Overveielse, idet Vidragsmaaden og Bestyrelsen paa Grund af Landarbejdernes særlige Forhold og ringere Udveikling vistnok maatte blive væsentlig anderledes end den ovenfor for de industrielle Arbejdere foreslaaede. Ligeledes turde der være samme Grund som ovenfor fremhævet for Fabrikarbejdernes Bedkommende til at tage Landarbejdernes Beboelsesforhold og en Forbedring af disse under særlig Overveielse.

Sluttelig havde Ministeriet tilføiet, at det ikke ved det Anførte forment at have udtømt Rækken af de Spørgsmaal, hvortil Arbejderforholdene give Anledning, eller agtede at foregribe den eventuelle Kommissions Udtalelser, men kun havde tilføjat at angive den Retning, i hvilken det maatte anses for ønskeligt, at den eventuelle Kommissions Overveielser skulde bevæge sig, og de Punkter, om hvilke man nærmest maatte forvente at modtage dens Forslag.

5te Udvalg: Landstingsmand Søren Pedersen af Tetsmark og Folketingsmand Jens Buhl af Aars.

Endvidere har Grosserer E. Tvermoes, efter min Opfordring, havt den Godhed at meddele Commissionen en i Betænkningen optagen Udtalelse om Activæsenets Forhold til Arbejderforholdene. — De iøvrigt ved Commissionen foranledigede Arbejder, der have ligget til Grund for forskellige Afsnit af Betænkningen og medfølge denne, ville findes omtalte paa vedkommende Steder.

Efterat Udvalgene havde afsluttet deres Arbejder, bleve de af disse fremgaaede Betænkninger gjort til Gjenstand for den samlede Commissions Overveielser i en længere Række Møder, der afholdtes i Maanederne Februar til April d. A., saaledes at de af Udvalgene som ovenanført tilfaldte Mænd ligeledes indbødes til de af den samlede Commissions Møder, i hvilke det paagældende Afsnit, til hvis Affattelse de havde medvirket, behandledes. Godsseier Ingerslev har dog ikke deeltaget i disse Forhandlinger.

Forinden disse Møder begyndte, var den Sygdom allerede indtraadt, af hvilken Commissionens Medlem, Baron Zytphen-Adeler, senere bortkaldtes ved Døden, og dette Medlem, der havde havt en meget væsentlig Andeel navnlig i det andet Udvalgs Arbejder, kom saaledes ikke til at deeltage i de i den samlede Commission ved denne Leilighed førte Forhandlinger. Da han saaledes ikke har havt Indflydelse paa den endelige Affattelse af nogen Deel af Commissionens Betænkning, har hans Stilling til samme kun paa et ganske enkelt Punkt kunnet angives. Det maa derhos bemærkes, at den Omstændighed, at Commissionen saaledes berøvedes dette Medlems Medvirkning, inden de vedkommende Udvalgs Arbejder vare afsluttede, har medført, at forskellige Spørgsmaal Landboforholdene vedrørende, der ellers vilde være tagne under Overveielse, (om hvorvidt Staten bør understøtte Huusfliden, om det er hensigtsmæssigt at søge Selveiendom udbredt blandt Huusmandene, og om Udvandring), ikke have kunnet finde en tilfredsstillende Behandling, saaledes at man har seet sig nødsaget til at lade disse Spørgsmaal uomtalte.

De afsluttende Møder, ved hvilke Betænkningen endelig vedtoges, saaledes som den nu foreligger, bleve derpaa afholdte i September og October Maaneder d. A. I denne Række Møder har E. B. Rimestad været forhindret i at deeltage.

Som det vil fremgaa af nedenstaaende Betænkning have Commissionens Medlemmer i det Hele kunnet enes om de i Forslag bragte Foranstaltninger, der tilsigte Arbejderbefolkningens Ophjælpning ved Statens Bistand samt en Ordning af denne Stands Forhold ved Lovgivningsmagtens Indgriben. Dog vil det vise sig, at saadan Enighed ikke fuldstændig har kunnet tilveiebringes med Hensyn til eet væsentligt Punct, nemlig den egentlige Haandværkerstands Organisation. Medens nemlig Alle have kunnet enes om, at den Tilstand, der er bleven tilveiebragt ved Næringsloven af 29de December 1857, maa ansees for utilfredsstillende, idet Samfundets Interesser kræve større Begrænsninger af Næringsfriheden, end de der i 1857 bleve ansete for nødvendige, vil det findes, at Fleertallet dog i det Væsentlige vil forblive indenfor de ved Næringsfriheden givne Tilstande, medens et Mindretal (Krebs, Braendek og Andersen samt Commissionens undertegnede Formand) maa kræve, at der til Samfundets Beskyttelse mod Frihedens Misbrug oprettes lignende Institutioner, som Forfædrene havde i Laugsordningen, men som ganske ene bortfaldne med Næringsfrihedens Indførelse. Til hvilke Resultater Commissionen iøvrigt er kommen ved sine Overveielser, vil fremgaa af efterfølgende Oversigt over Indholdet af Betænkningens forskellige Afsnit.

Det første Afsnit af Commissionens Betænkning, „Om Arbejdssystemerne“, tilsigter at angive Commissionens Stilling ligeoverfor de i vor Tid fremkomne Forsøg paa at løse Vanskelighederne i Arbejderspørgsmaalet ved at fjerne Modsatningen mellem Arbeids-

giver og Arbejder enten ved Oprettelsen af Productionsforeninger eller ved at give Arbejderne directe Andeel i Forretningsudbyttet (det saakaldte Andeelssystem). Medens disse Forsøg have fundet Tilslutning hos tvende af Commissionens Medlemmer (Jessen og Faber), anseer Commissionens øvrige Fleertal dem for kun at have underordnet Betydning, idet dette Fleertal anseer den nugældende Ordning, det af den frie Concurrence regulerede Lønningsystem, for det naturlige System, der ikke i nogen overfluelig Fremtid kan ventes forandret. — Mindretallet kan ikke tiltræde denne Fleertallets Anskuelse om Naturnødvendigheden af den frie Concurrences Herredømme over Arbeidsmarkedet; men idet det betoner Statshjælpens Nødvendighed til Vanstelighedernes Løsning, kræver det en ny Organisation af den industrielle Stand som Betingelse for Udelse af Bistand til Productionsforeninger og lignende Forsøg.

Til Ordning af det nu altfor løse Contractsforhold mellem Arbeidsgivere og Arbejdere, baade Evende og Fabrikarbejdere, foreslaaes af hele Commissionen (dog med Undtagelse af Faber) indført en Arbeidscontractsbog, indeholdende de vigtigste Puncter til Constatering af de indgaaede Overenskomster mellem de Paagjældende. Et herom handelende Lovudkast indeholder tillige andre Bestemmelser, der skulde værne om disse Contracter, saaledes Fastsættelsen af en Opsigelsesfrist, Forbud mod Antagelse af en Arbejder, der ikke er lovlig løst fra sit tidligere Contractsforhold, Lønnens Udbetaling o. s. v. Medens disse Bestemmelser i det Hele maa være ufravigelig gjældende for et hvilket som helst Contractsforhold af denne Art, vil iøvrigt Arbeidscontracten være at overlade til Contractsfriheden. Navnlig maa dette efter Fleertallets Formening ogsaa gjælde om Arbeidstidens Længde, medens Mindretallet ikke skulde være uvilligt til at foreslaae visse Grændser herfor fastslaaede ved Lovgivningen, saaledes at den nærmere Bestemmelse indenfor disse overlodes til vedkommende Corporations egen Afgjørelse. Hvorledes man tænker sig Stridigheder om Lønnens Størrelse udjevne, vil fremgaae af det Følgende.

I Forbindelse hermed er der gjort Forslag til, at Fabriklovens Forbud mod Børns Arbejde udvides til 12 Aars Alderen, at dens Forskrifter angaaende Indretningen af Fabrikker til Beskyttelse af Arbejdernes Sundhed, Liv og Lemmer, udvides til at angaa alle Fabrikker, uden Hensyn til om der i samme arbejde unge Mennesker og Børn eller ei*), samt endelig af et Fleertal (det ovennævnte Mindretal i Forbindelse med Faber) til, at Fabrikloven udvides til samtlige Værksteder, uden Hensyn til om de ere fabrikmæssigt indrettede eller ei.

Med Hensyn til Ordningen af Lærlingeforholdet have Commissionens samtlige Medlemmer enedes om et Lovforslag, hvis Forskrifter tilsigtede, at Lærlingens fagmæssige Uddannelse virkelig bliver Hovedsagen i Lærlingeforholdet. Det udelukker derfor den Næringsdrivende, som kun udfører en enkelt mindre væsentlig Deel af det, der hører til Færdiggjørelsen af Fabrikatet, fra at antage Lærlinge, ligesom den Mester, der lader det mangle paa tilbørlig Omhu for Lærlingens Uddannelse, derfor bliver skyldig til Straf og Erstatning. — Medens Commissionens Fleertal imidlertid søger Garantien for, at Loven overholdes, væsentligst i en Bestemmelse om, at Lærlingecontracter skulde oprettes skriftligt, har Mindretallet anseet dette for ufuldstgjørende, og fordrer derimod Tilsynet med Opfyldelsen af Læremestrenes Forpligtelser som en Hovedpligt paalagt de af Mindretallet i Forslag bragte Læugsforeninger.

Hele Commissionen er enig om at fremhæve Nødvendigheden af en fast og be-

*) Jfr. en som Bilag B medfølgende Beretning om en af Arbeidsinspecteur B. Jensen i 1876 foretagen Reise til Belgien og Tydskland.

itemt, af det Offentlige anerkjendt Forbindelse mellem Evendene i de enkelte Fag, hvilken nu for Tiden aldeles savnes. Men medens Fleertallet haaber at kunne opnaae en saadan Forbindelse ad Frivillighedens Vej uden nye Lovbestemmelser ved enkelte Modificationer i de bestaaende Foreningers Statuter, antager Mindretallet, at det ikke tør overlades til Frivilligheden, men at Indtrædelsen i Evendeforeningen bør være pligtig for enhver Evend, der arbejder i det paagældende Fag, saaledes at den nærmere Ordning heraf foregaaer paa Grundlag af den ældre Laugsforening. I Forbindelse hermed staae nærmere Forslag til Ordningen af Evendeprover saavel som Ordningen af Mesterforeningerne, der af Fleertallet ligesom Evendeforeningerne fastholdes som frivillige, medens Mindretallet kræver Laugsforeningerne oprettede med Forpligtelse for Mestrene til at indtræde i samme, ligesom Mindretallet i Forbindelse med Jensen kræver Afslæggelse af en Prøve (Evendeprove og i visse Fag en yderligere Prøve) som Betingelse for Borgerklabs Erhvervelse. — Det fremtræder som en Folge af Foranstaaende, at medens Fleertallet maa søge Stridigheder mellem Arbejdsgivere og Arbejdstagere om Lønnens Størrelse og lignende Puncter, der ikke opstaae som egentlige Retspørgsmaal, afgjorte ved frivillige voldgiftsmæssige Afgjørelser, finde saadanne Stridigheder efter Mindretallets Formening deres rette Afgjørelse af Laugsforeningernes Bestyrelser, der repræsenterer begge Stridens Parter.

Hvad angaaer Afgjørelsen af egentlige Retsstridigheder mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, formener en Deel af Commissionens Medlemmer (Jessen og Jensen samt det ovennævnte Mindretal, dog med Undtagelse af Andersen), at dette hurtigt og bedst vil kunne tilveiebringes ved Dannelsen af særlige Arbejdsretter, i hvilke Arbejdere og Arbejdsgivere skulde tage Sæde som Medlemmer, og slutter sig i denne Anledning om et foreliggende Lovudkast; de øvrige Medlemmer have derimod ikke fundet Indførelse af en saadan ny Institution tilstrækkelig motiveret for denne særlige Art af Sager.

Hvad Landarbejdernes Forhold angaaer, formener Commissionen, at den jordløse Arbejders Stilling vil forbedres væsentligt, naar Huusmanden bringes til at dyrke sin Lod bedre end hidtil. For at sætte ham i Stand dertil ønsker Commissionen (dog med Undtagelse af Jessen, der ønsker Sagen ordnet ved en større Bevilling til Landbosforeningerne), at der aabnes ham Afgang til at faae Laan, dog saaledes at Jensen og Faber formene, at saadanne Laan bør søges tilveiebragte ad privat Vej ved Oprettelse af Laanekasser, medens de øvrige Medlemmer foreslaae, at Staten bør anvise en Sum til Ublaas i dette Diemed efter nærmere i Forslag bragte Regler.

Den overhaandtagende Udbredelse af Brændeviinsdriften har foranlediget Commissionen til Fremføttelsen af en Række Forslag, der sigte til at indskrænke Brændeviinsforbrug et, skærpet Control med ulovlig Brændeviinshandel, strengere Straffe herfor, Straf for Drukkenskab, der viser sig offentlig o. desl. — Endvidere foreslaaes et Tilsyn indført med uægte Børns samt Pleiebørns Opfostring for at modvirke den store Dødelighed mellem disse, Regler for Indretningen af Leiehuuse paa Landet, Ansættelse af en fast Fattiglæge i hver Commune, Udvidelsen af det Arbejdsomraade, hvortil Landarbejderen er henvist, ved Opmuntring af Hedeopdyrkningen, Udvikling af Fiskeriet o. desl.; endelig Udelse af Befordring i Sygdomstilfælde til Landboere, der ikke selv raade over Heste og Vogn.

Til Ordningen af Syge- og Begravelsesklassernes Forhold, der navnlig efter Laugskasjetvangens Ophør lide af forskjellige Mangler, har Commissionens Fleertal fremsat et detailleret Forslag, der uden at fravige Friheds- og Selvhjælpsprincippet skal afhjælpe Manglerne ved de nu bestaaende gjensidige Hjelpeforeninger og tilbyder disse visse Begunstigelser fra det Offentliges Side. Da saadanne Kasser dog maa befrygtes ikke at ville faae den ønskelige Udbredelse, foreslaaer Mindretallet, at der indføres Tvangs-Sygekasser, saaledes at enhver Arbejder skal godtgjøre at være Medlem af en offentlig anerkjendt Sygekasse; og navnlig tilraader Mindretallet, at man særlig for Haandværksstanden i Forbindelse med Gjenoplivelsen af Laugforeningerne søger gjenoprettet de tidligere bestaaende pligtige Svendelader til gjensidig Hjælp i Sygdomstilfælde og ved Begravelse.

I Anerkjendelse af Huusholdningsforeningernes Betydning for den ubemidlede Klasse indstiller Commissionen dem til Opnaaelse af forskjellige Rettelser med Hensyn til Stempelafgift, Firmaanmeldelse, Bygningsafgift osv.

Med Hensyn til Alderdomsforsørgelsen har Fleertallet fremsat et Forslag til Oprettelse af en Alderdomsforsørgelseskasse for Ubemidlede som Statsanstalt og med Statstilskud. Til dette Forslag vil Mindretallet subsidiairt kunne slutte sig, saafremt det gjøres enhver Mand og Kvinde mellem det 15de og 20de Aar, der indtager en Stilling som Dyende, Haandværkslærling eller Fabrikarbejder, til Pligt at være Medlem af denne Anstalt, saaledes at vedkommende Huusbond, Mester eller Fabrikteier udreder Indskuddet for disse Medlemmer. Men principielt anseer Mindretallet det for det Rette, at der indføres en almindelig Tvangsforpligtelse til at være Medlem af en Alderdomsforsørgelseskasse, en Forpligtelse, der for Haandværksstandens Vedkommende bør opfyldes gennem Laugene, der hertil opkræve de fornødne Bidrag af Mestres og Svendes.

For det Tilfælde, at Arbejderen under Udførelse af det ham paalagte Arbejde kommer til Skade eller dræbes under Omstændigheder, der maa tilskrives Mangel paa behørig Forsigtighed fra Arbejdsgiverens Side, har Commissionen fremsat Forslag til nærmere Ordning af den Erstatningsforpligtelse, der da bør paahvile Arbejdsgiveren.

Commissionen har endelig udtalt sig angaaende en Række mere specielle Spørgsmaal, til hvilke Arbejdersforholdene give Anledning.

Med Hensyn til Actievæsenet i dets Forhold til de arbejdende Classer slutter Commissionen sig til de af Grosserer E. Ivermoes udtalte Ansuelser om Nødvendigheden af en Lovgivning for Actievæsenet, for at de Fordele, Actieforetager medføre, kunne komme Arbejderstanden til Gode.

For at modarbejde de Skyggesider, der flæbe ved Røvet i de store Fabrikker, slutter Commissionen sig til de Bestræbelser, der gjøres fra Teknikens Side for ved smaa Kraftmaskiner med billig Bevægskraft at sætte den lille Bedrift i Stand til at concurrere med den store og at decentralisere Arbejderbefolkningen til smaa industrielle Organismer.

Tilsynet med Levnetsmidler foreslaaes stærket ved Tilveiebringelsen af offentlige Slagtehus og lignende Midler.

Oprettelsen af Sparekasser ønskes væsentlig fremmet, ligesom et virksomt Tilsyn med Bestyrelsen af disse Kasser begjeres indrettet.

Tilvejebringelsen af gode Arbejderboliger bør støttes af det Offentlige, og navnlig bør Lovgivningen om Bygningsafgiften ændres, saaledes at fritagelsen for Afgiften kun kommer hensigtsmæssig indrettede Boliger til Gode.

Arbejderbefolkningens Udbytte af Skoleundervisningen ønskes udvidet ved Oprettelsen af Fortsættelsesskoler og navnlig ved Forbudet mod Anvendelsen af Børn under 12 Aar til Fabrikarbejde o. desl.

Retten til at indgaae Ægteskab ønskes betinget af opnaaet Fuldmyndighed, hvilken foreslaaes sat til det fyldte 23de Aar; samme Betingelse ønskes opstillet for Retten til Nedsættelse som Haandværker uden Borgerkab.

Endelig har Commissionen i Anerkjendelse af den Betydning, det har for Arbeideren, at der forklæffes ham en virkelig Hviledag paa Søn- og Helligdagene, foreslaaet, at alt Søndagsarbejde paa Fabrikker forbydes, og at Arbejde i Værksteder osv. paa disse Dage ikke skal være pligtigt, i hvilken Henseende Commissionen anseer det for en Selvfølge, at Staten selv gaaer i Spidsen og forbyder ethvert Søndagsarbejde i dens Tjeneste, som ikke er uundgaaelig nødvendigt. Hvad Tyndeforholdet angaaer, vil en Deel af Commissionens Medlemmer ligeledes have alt opfatteligt Søndagsarbejde afskaffet ved en Lov, der skulde give Tyndet Ret til at vægre sig ved at udføre saadant Arbejde; de andre Medlemmer tør ikke tilraade en saadan Lov af Frygt for det deraf følgende Indgreb i det huuslige Liv.

Efterat jeg saaledes har gjort Rede for Gangen i Commissionens Arbejde og de Resultater, hvortil den er kommen, saavel som for de forskellige Betragtninger, der have gjort sig gjældende i samme, troer jeg paa hele Commissionens Vegne at turde udtale, at vi selvfølgelig ikke antage, at vor Betænkning paa udtømmende Maade skulde have anvist alle Midler og Veie til det store Arbejderspørgsmaals endelige Løsning, dertil have vore Kræfter ikke været tilstrækkelige, ligesom Opgaven ogsaa har været for stor, for vanskelig og ny; vi vilde føle os fyldestgjorte, dersom det maatte erkjendes, at vor Betænkning dog i nogle Retninger havde anvist den rette Vej til virkelig at forbedre den arbejdende Classes Stilling i Samfundet.

Men forinden jeg slutter, være det mig endnu tilladt til de fremsatte Forslag, der alle selvfølgelig ere af specielt Indhold, at knytte nogle faae Bemærkninger af almindeligere Natur om, hvorledes jeg troer, at Arbejderspørgsmaalet i sin Helhed bør betragtes og tilnærmelsesviis søges løst. Forstaaer man ved dets Løsning, at Fattigdom skal forsvinde og Lykke og Tilfredshed tilvejebringes for Alle, er det klart, at der ikke kan være Tale om heelt at naae et saadant Formaal; thi Fattige vil der altid findes, og Lykke og Tilfredshed betinges af saa mange forskellige Omstændigheder og Egenheder hos den Enkelte, at der altid vil være Mange, som savne disse Goder. Men man kan dog, hvor visse Betingelser herfor ere tilstede, haabe at komme Maalet nærmere. Disse Betingelser ere dels sociale hos Folket selv, dels hero de paa Regjeringens Kraft og Villie til at fremme og forbedre Arbejdernes Kaar. Boer der hos Folket mandig Kraft, forbunden med sand Religiositet og Moralitet, og Fortidens Tarvelighed atter vender tilbage, og findes der i de raadende Samfundsklasser en politisk Uddannelse og Modenhed, der forener Erhødhed for de nedravede Institutioner med Billighed til at give disse de Former, den fremskridende Udvikling kræver; og tager en kraftig Regjering, der føler sig stærk nok til baade at holde de revolutionaire Tilbøieligheder i Tømme og til at fyldestgjøre Tidens store Krav, Arbejderspørgsmaalet i sin

Haand, saa vil Fattigdom blive sjeldnere og Tilfredshed blive fremherskende, hvad der er en nødvendig Betingelse for Samfundets Ro og virkelige Fremgang. Naar man ikke flyer at tage fat paa Opgaverne, men successive gennem hensigtsmæssige Foranstaltninger og Love søger at forbedre Arbeidernes Stilling i Samfundet, vil megen Modstand imod en billig og rettfærdig Løsning af Arbejderspørgsmaalet bøje sig, og mange gode Kræfter med varm Interesse for Sagen, som nu forholde sig iagttagende og afventende, ville yde værdifuld Bistand og arbejde hen til, at Formaalet kan naaes, og efterhaanden ville flere og flere af de som nødvendige fremhævede Betingelser komme tilveie, som Resultat af Regjeringens og dygtige Medborgeres forenede Bestræbelser.

Kjøbenhavn, den 25de October 1878.

E. Emil Rosenørn.

Om Arbejdssystemerne.

Det nærværende Kommission har skullet behandle Forholdet mellem Arbejdsgiver og Arbejdere, forsaavidt den industrielle Virksomhed angaar, har det først maattet være Gjenstand for Sammes Overveelse, hvorledes Kommissionen skulde stille sig til de to Hovedprincipper, der møde paa dette Omraade: det nuværende Arbejdssystem med fast lønnede Arbejdere under en Mester eller Arbejdsgiver, der indstøder Kapitalen og leder Forretningen, af hvilken han har det hele Udbytte, men ogsaa det hele Tab, i Mod sætning til det fra anden Side opstillede System, nemlig en Forretningsvirksomhed, under hvilken alle Deltagere i et Foretagende, der skulde bringe Deltagerne Udbytte, udføre det i Fællesskab og dele dets Frembringelser eller Frugter.

Det erkjendes fra alle Sider i Kommissionen, at Lønningsystemet udmærker sig ved Simpelt og Bekvemmelighed, ligesom det ogsaa indrømmes, at Lønnen maa være det egentlige Vederlag for Arbejderens Ydelse af Kræfter, Færdighed og Indsigt, naar denne Ydelse betragtes som en Vare, hvis Pris ligesom andre Varer bestemmes ved Efterspørgsel og Tilbud, og paa hvilken Værdien sættes efter hvad Livsopholdet til de forskjellige Sider nødvendigen koster. Men det fremhæves fra een Side (Sessen og Faber), at Arbejderen ikke vil eller kan tilegne sig denne Betragtning af Lønningsystemet under den frie Konkurrences Forudsætning. Thi han vil ikke uden Føie henvise til, hvorledes det saakaldte frie Marked er beskaftet, hvor Arbejdets Pris sættes, og som ikke sjældent dannes af Koalitioner af Arbejdsgivere paa den ene Side og strikende eller brødløse Arbejdere paa den anden Side. Det vil være Selvfølgelig, Trang og Nødvendighed, men ikke Frihed eller Efterspørgsel og Tilbud, der i saa Tilfælde bestemmer Prisen. Handelen, som sluttet om Arbejdet, er derhos af en anden Beskaffenhed end Handelen om andre Gjenstande. Køberen gaar ikke som ved Handelen om disse bort fra Sælgeren med den kjøbte Gjenstand, men Begge maa netop vedblive at være sammen i uafbrudte Berørelser, og føler den Gne Misnoie med Handelen, faar den Anden dette dagligen at mærke. Men ved Lønningsystemet sker derhos en Deling af de Industridrivende i to Klasser — Mestere eller Arbejdsgivere paa den ene Side og lønnede Arbejdere paa den anden Side —, som danner en Kluft, over hvilken der sjældnere og sjældnere dannes Overgange. Det er ganske undtagelsesvis i den store Industri, at Fabrikarbejderen kan naa over til at blive Arbejdsherre; Arbejdet og Kapitalen blive hver paa sin Side. Det er ikke Allierede, men stridende Parter, der mødes paa Industriens Grund, og Forholdet bliver lige saa utaaleligt for den, der modtager Lønnen, som for den, der betaler den.

Skal Klostet lukkes, og skal den Misnoie og Strid, som efter den frie Konkurrences Natur nødvendigen maa fremkaldes mellem Kapital og Arbeide, ei slaa alt for dybe Rødder og gjøre Samvirken mellem disse Industriens Faktorer utaalelig, da maa der efter de nævnte Medlemmers Anskueselse søges en ny forsonende Form for det industrielle Samfunds Ordning. De modstridende Interesser maa søges forenede; Arbeideren maa knyttes til den Forretning, hvori han deltager, saaledes at det ligger ham paa Sinde, at den lykkes; hans Mod, hans Troskab og hans Haab maa styrkes ved Udsigten til, at han ved Orden og Sparommelighed kan fra sin Stilling som Hjul i Arbeidsmaskineriet naa op til selv at styre dette.

Målet dertil ligger efter denne Anskueselse først og fremmest i Arbeidernes egen udholdende Villie til at spare, og til at benytte den Leilighed til Oplysning og Dannelse, der paa mange Maader frembyder sig, samt dernæst i Arbeidets Frihed, Retten og Udgangen til at indgaa Forbund med Andre, til ved fælles Hjælp at naa, hvad der ligger over den Enkeltes Kræfter. Det er paa Fleres Sammenslutning for at naa bedre Livsvilkaar for Alle, at de saakaldte kooperative Foreninger ere byggede i det Viemed enten at lette Tilveiebringelsen eller Opsamlingen af en Kapital til Indkjøb af Maskiner, Raastof til en Forretning osv., de saakaldte kooperative Kreditforeninger; eller at tilveiebringe deres Livsformødenheder til en billig Pris og derved tillige at opspare en Kapital, de saakaldte kooperative Konsumforeninger; eller endelig, hvad her skal omhandles, at opnaa Forøgelse i Lønnen eller Udbyttet af Arbeidet ved at udføre dette i Fællesskab uden Arbeidsherre og saaledes, til Fordel for alle Deltagere, bespare den Del af Løn og det Udbytte, som denne kunde tilkomme, de saakaldte kooperative **Produktionsforeninger**. Ved denne sidste Art af kooperative Foreninger imødekommers Trangen til et Fællesdriftssystem, og Eghedsfølelsen vil derved være tilfredsstillende, Arbeidet vil, ansporet af alle Deltagernes egen Fordel, blive udført med større Energi og større Omhu, Deltagerne ville indbyrdes vaage over hinandens Flid og Troskab og moraliske Opførsel, hver især vil tvinges til at opspare Noget til sit eget og den fælles Forenings Bedste, og hver enkelt Deltagers Løn og Binding vil blive større, naar Forretningen er anlagt saaledes, at den i det Hele kan give Udbytte. Men om dette Maal kan naaes, er dog betinget af, at de enkelte Deltagere i Forretningen besidde eller paa taalelige Vilkaar kunne forskaffe sig saa meget, at de kunne sætte og holde Forretningen i Gang, selv om mindre gunstige Konjunkturer for Afsetningen af det Producerede indtræde, og at de have den Indsigt og de øvrige uundværlige Egenskaber til enten selv at styre baade den tekniske og den merkantile Del af Foretagendet eller Villie til at underkaste sig en Andens Styrelse og Ledelse af Forretningen, hvad enten denne Leder er en af Deltagerne i Forretningen eller en af alle Deltagerne valgt Person udenfor Deltagerne. Endelig udfordres, at Deltagerne have det Kendskab og den Tillid til hverandre, at det af Alle erkjendes, at hver Enkelt udfører et Arbeide, som svarer til den for hver især bestemte Andel i Udbyttet, samt at dette altid i det Hele bliver beregnet og fordelt retfærdigen imellem dem. Kunne alle disse Betingelser være til Stede — og Erfaringen har lært, at dette kan være Tilfældet, navnlig i saadanne Fag, hvor Fordringerne til Arbeidernes merkantile Indsigt staa i Niveau med deres Intelligens*) —, saa maa saadanne Foreninger, foruden at gavne og forøge Produktionen, indeholde en Løsning af hint Stridsemne og udøve baade for Arbeideren og for det hele Samfund gavnlige Virkninger.

Tesessen antager det dog i ethvert Fald ikke for sandsynligt, at Produktionsforeningerne i en overfluelig Fremtid ville kunne naa et saadant Omfang, at de komme til at paatrykke Ud-

*) I Tydskland findes ifølge Schulze Delitzsch's Beretning for 1876 af Produktionsforeninger 298, deraf 200 paa Industriens Omraade. — Oplysningerne fra Frankrig og England ere temmelig ufyldestgørende. I Paris eksisterede for nogle Aar siden 22 Foreninger, for det øvrige Frankrig findes ingen Oplysninger. I England ere Produktionsforeningerne i Beretningerne samlede under Et med industrial partnerships, saaledes at man ikke bestemt kan udfille Antallet.

villingen dens Hovedpræg, og at Lønningsystemet synker ned til at være et underordnet, kun til enkelte Forretningsgrene knyttet System, medens det kooperative System bliver det herskende, hvortil der ved alle Spørgsmaal om Ordningen af Forholdet imellem Arbeidsgiver og Arbeidere maatte tages det væsentligste Hensyn. Det er ikke hyppigt, at alle hine ovennævnte Betingelser for, at en saadan Forening kan dannes og i Længden trives, kunne være og blive til Stede og ikke faa af de Forsøg, der herpaa ere gjorte, ere efter nogle Aars Forløb strandede.

Men imellem disse kooperative Produktionsforeninger og Lønningsystemet med Kapitalen som Eier af og Herre over Forretningens Ledelse og Drift og med antagne lønnede Arbeidere, er der efter hans Formening Plads for et mellemliggende System, det saakaldte **Andelsystem**, som paa en vis Maade udjevner og sammensmelter begge hine Former ved at bevare den sikke og faste Lønning som Hovedvederlaget for Arbeidet og ved udenfor denne og som et Tillæg til Lønningen at give Arbeidet Del i Kapitalens og Forretningens Udbytte og derved binde Arbeidets Interesse til at frembringe dette.

Det vil efter den her fremstillede Anskuelse ogsaa ad denne Vej kunne naaes, at hin Strid mellem Kapitalens og Arbeidets Interesser falder bort, og at Arbeideren ikke blot vil anstrenge sig for at gjøre sit eget Arbeide saa godt som muligt, men ogsaa vaage over, at hans Medarbeidere gjøre deres Pligt, samt at Arbeideren med Sparommelighed og Omhu vil omgaaes med Arbeidsmaterialet og Arbeidsredskaberne og stræbe hen til en Forbedring af Arbeidsmaaden, hvorhos der i hver Forretning vil dannes en fast Stof af flittige, sparsommelige Arbeidere, som ved dette Tillæg til deres faste Løn ville faa Midler til baade at sikke sig bedre Livsvilkkaar og skabe sig Kapital til selv at danne sig en Forretning. Som Arbeideren formentligen vil vinde ved, at han foruden sin sædvanlige, til Bestridelse af hans daglige Fornødenheder afsættede og sikke Løn erholder et Tillæg eller Udfigt til et Tillæg til denne, og det vil høre ham i hans egne Dine, at han har Lod og Del i den Gevinst, som han ved sit Arbeide medvirker til at frembringe, saaledes tør det antages, at Eieren af Kapitalen vil finde rigeligt Vederlag for den Del af Udbyttet, han i hint Diemed afstaar, i Tølelsen af at være omgivet af tilfredse Arbeidere og i den Iver og Interesse, hvormed disse udføre deres Gjerning, samt i den Sikkerhed for Forretningens ustandfæde Gang og Arbeidets bedre Udførelse, der derved tilveiebringes. Men skal det tilføjede Maal naaes, og skal der gennem dette Andelsudbytte opnaaes et virkeligt blivende Gode for Arbeideren, da vil det være nødvendigt, at hin Udbytteandel ikke strax udbetales Arbeideren, men i alt Fald for en Del bevares for ham og kun kommer til Udbetaling efter Forløbet af en vis Tid og under visse Betingelser; i modsat Fald vilde Tillæget kun blive en anden Form for den faste Løn, hvilket han vilde forbruge tilligemed denne, og det vilde ikke udeblive, at dette Tillæg vilde udøve en Tilbagevirkning til denne Løns Nedsættelse. Der vilde da, hvor det forventede Udbytte enten slet ikke opnaaedes eller dog var mindre end forventet, tilveiebringes en stor Skuffelse og ofte en stor Forlegenhed for Arbeideren.

I det store Antal Bedrifter, hvor dette Andelsudbyttesystem er indført, vil det ogsaa, hvor forskellige end de særlige Regler ere givne, dog sædvanligt findes bestemt, at den aarligen erholdte Andel ikke udbetales, men kun skrives Arbeideren tilgode i en ham leveret Bog og forrentes, men at han ikke kan disponere over det ham tilgode skrevne Beløb, førend dette har naaet en vis Størrelse, eller forinden Forløbet af et vist Antal Aar, eller naar Arbeideren har naaet en vis Alder. — Og baade for Arbeidet og for Kapitalen er det af stor Betydning, at en saadan Indskrænkning i Dispositionen over de tilgodeskrevne Udbytteandeleles Summer finder Sted. For Kapitalen vil dette være et Middel til at beholde Arbeideren, som ikke kan opgive sin Plads uden tillige at opgive, hvad han gennem Udbyttet har erholdt tilgodeskrevet, og hos Arbeideren vil Besiddelsen af denne Bog og dens Tilvæxt indpode Sparefænde og fremkalde Iver for at forøge den Kapital, der skyldes hans Orden, Flid og Tro-

skab; og han vil efter nogle Aars Forløb, naar Dispositionsretten er opnaaet, have en samlet Sum, som kan bane ham Veien til selv at blive Arbeidsherre.

Naar det derimod er uden hans egen Villie, at han mister sin Stilling som Arbeider i den paagjældende Forretning, saasom ved dennes Standsning eller Ophør eller i Tilfælde af hans Sygdom eller Svaghed, vil han selvfølgelig være raadig over det Oppearede, ligesom dette i Tilfælde af hans Død tilfalder hans Enke, Børn eller Arvinger. De nærmere Regler for dette Udbytteandels-System ere selvfølgelig meget forskjellige i de forskjellige Forretninger, i hvilke det er indført, men der er navnlig i Schweiz, Frankrig og England en meget udbredt Tillid til, at der derigjennem er fundet et virksomt Middel til en Forebyggelse af Arbeidsnedlæggelser og til Forbedring af Arbeidernes materielle og moralske Livsvilkaar. Af den Andel i Udbyttet, der kommer til Deling blandt Arbeiderne, er det sædvanligt, at en Del anvendes til Diemed sælles for dem alle, saasom Skoler, Asyler, Syge- og Forsikringskasser m. v., og at den øvrige Del kommer de Enkelte tilgode enten som en Præmie, der ydes udenfor den sædvanlige Betaling for Styk- eller Affordarbejde, eller som et Tillæg til hver Enkelts faste Løn i Aarets Løb og i Forhold til, hvad denne har udgjort.

Medens nu, den saaledes omhandlede Form for Arbeidernes Lønning har fundet en stor Del Tilhængere er der dog af Andre derimod gjort gjældende, at ved saaledes at give Arbeiderne Andel i Forretningens Udbytte, aabner man dem en Ret eller i alt Fald en grundet Anledning til at kritisere og at kontrolere den hele Forretningsførelse og Forretningsregnskabet samt dets Opstilling af Indtægter og Udgifter, hvoraf Driftsudbyttets Beregning saa væsentlig afhænger, og at dette baade for Arbeidsgiveren kan medføre en stor Vanskelighed og for Arbeideren en Kilde til Strid med Arbeidsgiveren.

Men ligesom det i og for sig i de fleste Forretninger, hvor det omhandlede System er indført, er, ogsaa uden nogen Bestemmelse derom i de paagjældende Reglementer, forudsat, at Arbeiderne ikke have nogen saadan Ret til at undersøge og gennemgaa Driftsregnskabet, hvortil de vel ogsaa kun sjældent vilde være istand, saa er der dog en Garanti for Arbeiderne tilstede deri, at den hele Bogføring sker ved dertil ansatte Personer, der ligesom Arbeiderne have Andel i Forretningens Udbytte, og forsaavidt den paagjældende Forretning eies af et Aktieselskab*), tillige deri, at det samme Regnskab, som lægges til Grund for Udbyttedelingen til Arbeiderne, tillige er Grundlaget for Udbyttet til Aktionærerne. I nogle Forretninger er det bestemt, at en vis Del af den Kapital, som indestaar i Forretningen, kan erhverves af Arbeiderne ved det oppearede Udbytte, og disse blive da selv Aktionærer og erholde derved Afgang til at deltage i de Møder, hvor Regnskabsaflæggelsen finder Sted, og i andre Forretninger er det, selv om en saadan Aktieerhvervelse ikke finder Sted, tilladt Arbeiderne ved en af dem Delegeret at have Sæde i Administrationen af Forretningen. Den anførte Indvending imod det heromhandlede System synes derfor ikke at have nogen særdeles væsentlig Betydning, og ligesom det mere og mere i de større industrielle Lande finder Indgang, saaledes synes det i og for sig at være vel flikket til at løse den Opgave at forene Arbeidet og Kapitalen til en god og frugtbringende Samvirken. Det har alle Fordelene af de rent kooperative Produktionsforretninger, uden at have de Vanskeligheder og Farer, som bringe disse til at mislykkes. Det har derhos Evnen til at modtage den Forskjellighed i Form, i Betingelser og i Fordelingsmaaden, som de forskjellige Foretagender, hvori det bringes til Anvendelse, fordrer. Det vil derfor muligen ad denne Vej kunne lykkes at naa til en mere almindelig Forbedring af Arbeidernes Livsvilkaar og bringe den Misundelse til at forsvinde, som afføder Had til andre Samfundsklasser og nødvendigen fører til Borgerstrid.

*) Om de Betingelser, under hvilke det kan tilraades, at der gennem Aktieselskabet skaffes Arbeiderne Andel i Forretningsudbyttet, henvises til et som Bilag medfølgende, efter Opfordring af Kommissionens Formand affattet Skrift af Grosserer E. Tvermøes om „Aktieselskabet og Arbeiderforholdene“. 1876.

Alf Kommissionens øvrige Medlemmer kunne H. N. Hansen, Falbe Hansen, Rimestad og Jensen, hvortil Scharling slutter sig, ikke tiltræde de foranstaaende Udtalelser om Produktionsforeninger og Andelsystemet. De ere vel enige med Sessen i, at de mange og store Betingelser, der maa være tilstede, for at Produktionsforeninger skulle kunne lykkes, gjøre det høist usandsynligt, at de i en overfskuelig Fremtid ville kunne naa et saadant Omfang, at de kunne paatrykke Udviklingen dens Hovedpræg, og at Lønningsystemet vil synke ned til at være et underordnet, kun i enkelte Forretningsgrene benyttet System*). Saa langt Blikket formaar at se ud i Fremtiden, vil det nu bestaaende Lønningsystem ganske sikkert vedblive at være det fremherskende, og talrige Udtalelser fra selve de Industridrivende, fra Arbejderne lige saa fuldt som fra Arbeidsgiverne, der foreligge i Besvarelsene paa de af Kommissionens første Udvalg udsendte Circularer, samstemme hermed og bekræfte denne Opfattelse**). Det tør siges, at de fremkomne Besvarelser gjennemgaaende ere imod at forlade det nu Bestaaende. Den socialistiske Hovedbestyrelse svarede væsentlig i almindelige Tilfjendegivelser, som ikke kom ind paa Næringsomraadet, og til den have vel flere Fagforeninger henvist; men det vil ses, at de selvstændige Svendeforeninger væsentlig have set Sagen anderledes, og fra alle Andre har Kravet navnlig lydt paa en Organisation og strengere Ordning af det Bestaaende, ikke en Kuldkastelse***).

Disse Medlemmer maa saaledes holde for, at Indførelsen af Produktionsforeninger blandt Haandværkerne selvfølgelig vel i enkelte Tilfælde kan lykkes som ethvert andet økonomisk Foretagende; men det vilde være høist urigtigt heri at se en Løsning af Arbeiderspørgsmaalet. Hovedvanskeligheden vil maasse ligge i de sjælelige Forhold, idet Arbejderne ikke ville formaa at bevare den fornødne Enighed og indbyrdes Tillid, for at Foretagendet kan holdes i Gang. Industrien forudsætter et eiendommeligt Over- og Underordningsforhold mellem Arbeidsgiveren og Arbejderen, der i alt Fald paa det nærværende Trin af Udviklingen neppe vil kunne undværes.

Hvad Andelsystemet derimod angaar, maa de nævnte Medlemmer mod Sessen bemærke, at de foran fremhævede Fordele ved samme for største Delen ere knyttede til den bestemte Forudsætning, at denne Andel i Udbyttet bliver et ligefremt Tillæg til den tidligere Løn. Kun under denne Forudsætning vil det i Almindelighed være muligt for Arbejderne at gaa ind paa, at den hele Udbytteandel ikke bliver dem udbetalt, men sparet op til kommende Tider. At et saadant Tillæg til Lønnen, der ligefrem bliver en Forhøielse af denne, naturligvis vil være et ubetinget Gode for Arbejderne, er klart, og at det stundom vil kunne gives uden Tab for Arbeidsherren paa Grund af, at der under dette System arbejdes med større Energi og Økonomi, tør neppe negtes; men det maa da ogsaa erkjendes, at i samme Grad som det fastholdes, at den tilvante faste Løn skal bibeholdes i sit hele Omfang, vil dette Tillæg komme til at blive af saa underordnet Betydning for Arbejderen, at det bliver tvivlsomt, om det virkelig vil komme til at øve den Indflydelse, som man tillægger det, og hvis Indtræden netop er selve Forudsætningen for dets egen Eksistens. Opløser man derimod Lønnen i to Bestanddele, en fast og en foranderlig, den sidste bestemt efter Udbyttets varierende Størrelse, vil denne sidste ganske sikkert kunne blive af saa stor Betydning for Arbejderen, at den kommer til at øve den tilsigtede Virkning til at gjøre ham interesseret i den paagældende Bedrifts Gang

*) Til nærmere Oplysning herom henvises til en Afhandling af Professor Scharling i Nationaløkonomist Tidsskrift 1ste Bind Pag. 1-40 om „Arbejdernes Produktionsforeninger“.

**) See medfølgende Bilag A.

***) Fra den modsatte Side bemærkes hertil, at der formentlig kun kan tillægges de fremkomne Udtalelser ringere Vægt, forsaavidt de omhandle Forhold, der i det Hele maa betragtes som nye og mindre bekendte. Derimod maa det bestemt fremhæves, at de omhandlede Udtalelser gjennemgaaende, og det ikke alene fra Svendeforeningerne men netop i fuldt saa høi Grad fra Mejerforeningerne, yttre betydelig Utilfredshed med det for Tiden Bestaaende og udtale Ønsker, selvfølgelig ikke om dets Kuldkastelse, men om dets Afløsning af en ny og bedre Organisation. At denne ikke tilveiebringes ved isolerede Foranstaltninger paa et enkelt af Arbeiderspørgsmaalets mange Omraader, maa iøvrigt anses for selvfølgeligt.

og knytte ham mere varigt til denne. Men det maa da ogsaa erindres, at i samme Grad som denne Del af Lønnen gøres til en Hovedsag, vil paa den ene Side Arbejdernes Krav paa at faae Indflydelse paa Driften og paa at optræde som Driftsherrens Associerede voxer, paa den anden Side den Fordel, som det faste Lønningssystem skulde hyde ved at sikke dem det Fornødne til eget og Families Underhold fra Dag til Dag eller Uge til Uge, uden at udsætte dem for under ugunstige Konjunkturer at blive brødløse, falde bort. I Almindelighed turde det derfor i Pragis vise sig, at Andelsystemet i Birkeligheden kun er en delvis og lempeligere Gjennemførelse af Produktionsforeningens Princip. Og navnlig maa det da bestemt fastholdes, at dette System paa Grund af de fremhævede Vanskeligheder af forskjellig Art ikke lader sig fremtvinge, men, at dets Gjennemførelse maa overlades en frivillig Overenskomst fra begge Parters Side, samt at det i ethvert Tilfælde i større eller mindre Omfang kommer til at hvile paa og maa bæres af det egentlige Lønningssystem, hvis store og umiskjendelige Fortrin altid bliver, at det fritager Arbejderne for at bære den med enhver Bedrift uadskilleligt forbundne Risiko og de eventuelle Tab, som de paa Grund af deres Mangel paa Kapital ville være ude af Stand til at bære i nogen længere Tid. Selv den blotte Andel i Forretningernes Udbytte har derfor sin store Betænkelse. Det kan for visse enkelte ældre og betydeligere Arbeidsgivere være en Maade at paaskjønne deres Arbejdere paa, men det er formeentlig urigtigt og stridende mod en fornuftig Arbejdsordning at ville indføre det som noget almindeligt. Det er en berettiget Fordring fra Arbejderens Side, at han erholder al den Løn, der kan faaes ud af Arbejdet. — At Tanken om Arbejdernes Andel i Forretningsudbyttet heller ikke i Udlandet er fundet praktisk udførlig, turde være tilstrækkelig godtgjort ved de i „Schriften des Vereins für Socialpolitik“ VI. indeholdte Betænkninger af forskjellige Sagkyndige angaaende dette System*).

I disse Retninger er der derfor efter disse Medlemmers Overbevisning Intet for det Offentlige at træde til ved. Dette Forhold maa gaa sin egen Gang, uegnet til at støttes af det Offentlige. Selv om der fra Statens Side maatte blive gjort Anstrengelser for at komme saadanne Bestræbelser til Hjælp — hvad man ikke tør tilraade, da Erfaringen har vist, at de ved kunstige Midler fremhjulpne Produktionsforeninger saa godt som aldrig have naaet til sikket, selvstændig Bestaaen — vil, som tidligere bemærket, efter disse Medlemmers Formening det nu bestaaende Lønningssystem ganske sikkert, saa langt Blikket nu formaar at se ud i Fremtiden, vedblive at være det fremherskende

*) Iessen formener, at de ovenfor fremsatte Erindringer imod Andelsystemet allerede ere bejvarede foran under selve Udviklingen af dets Bestaaen og i og for sig ikke have megen Betydning. Det hører netop til dette System, at der ikke paa Grund af det Tillæg til Lønnen, som Andelen i Driftsudbyttet kan give, maa ske nogen Nedsættelse i den almindelige og sædvanlige Lønning, og dette Tillæg vil derfor vistnok ingensteds blive Hovedsagen. Da Systemets Anvendelse ganske rigtig beroer paa frivillig Overenskomst, som Arbejderen tiltræder ved hans Antagelse, ved denne meget vel, hvilken Ret han har til at kontrollere Driftsudbytteregnskabet, hvorefter der i flere Forretninger, hvor Systemet anvendes, er, som ovenanført, truffet reglementariske Bestemmelser. Det er heller ikke rigtigt, naar det siges, at det skulde være godtgjort, at Tanken om Arbejdernes Andel er funden praktisk udførlig, thi den er gennemført med stor Tilfredshed i flere store Bedrifter i Genf og Basel, som have anvendt dette System i henved 20 Aar; det har ligeledes bestaaet ved Paris-Orleans Jernbanekompaniet i over 30 Aar og mange flere Steder.

Men isørigt er han enig med de ovennævnte Medlemmer i, at det nu bestaaende Lønningssystem ialt fald foreløbigt maa betragtes som det ogsaa i Fremtiden fremherskende System, og at det neppe er sandsynligt efter Forholdene her i Landet, at Produktionsforeningssystemet eller den usommelte Modifikation af samme, der benævnes Andelsystemet, vil opnaa en saa almindelig Udbredelse, at der kunde være Gode til at tage væsentlig Hensyn til dette ved Ordningen af Arbejderforholdene. Overveelsen af, hvad der i saa Henseende maatte kunne foretages, maa derfor gaa ud fra det nu herskende Lønningssystem som det givne Grundlag, der derhos ogsaa, dersom Andelsystemet skulde i større Almindelighed blive gennemført, vil blive en væsentlig Faktor i dette.

Formanden, Krebs, Fraenckel og Andersen kunne vel i meget være enige med Tessen og Faber om Betydningen af kooperative Produktionsforeninger; derimod er man ikke enig om, hvorledes Staten bør stille sig til disse Foreninger. Medens nemlig Tessen og Faber fastholde, at der i denne Henseende Intet er at gøre for Staten, men at Alt bør overlades til Arbejdernes Selvhjælp, indtage de førstnævnte Medlemmer i dette Spørgsmaal et principielt forskjelligt Standpunkt. De Kommissionen foreliggende Spørgsmaal om Arbejdernes Forhold maa der efter disse Medlemmers Anskuelse tillægges den største Betydning; de fremtræde mere og mere som vor Tids vigtigste sociale Opgave, hvis rette Løsning vil være af afgjørende Betydning for Samfundstilstandens rolige Udvikling, for hvilken selv betydelige Offre derfor ikke bør styes. At en saadan Løsning skulde være givet med den frie Konkurrences Herredømme over Arbeidsmarkedet, synes at være tilstrækkelig imødegaaet ved hvad derom foran er bemærket. Men skal en virkelig Forbedring af Tilstandene kunne forventes, vil det ikke være tilstrækkeligt udelukkende at henvise Arbejderne til, hvad de formaae at udrette ved egne Kræfter eller ved Selvhjælp, men **Statshjælp** og Samfundets ordnende Indgriben vil paa forskjellige Punkter hertil være uomgængelig fornøden. Dette Princip er for disse Medlemmer det væsentlige. Spørgsmaalet om dets Anvendelse paa Produktionsforeninger er derimod tvivlsommere, eftersom det ikke kan benegtes, at Dannelsen af disse Foreninger har store Vanskeligheder at bekjempe baade udenfra og ikke mindst hos Arbejderne selv i disses Mangel paa Indsigt og Disciplin. Men paa den anden Side synes det ikke at kunne modsiges, at disse Foreninger paa de Omraader, hvor de i det Hele taget ere tænkelige, navnlig da indenfor det egentlige Haandværks Kreds, vilde bidrage saa væsentlig til Arbejdernes sædelige og intellektuelle Udvikling saavel som til en ligeligere og retfærdigere Fordeling af Arbeidsudbyttet, at en betydelig Del af de Vanskeligheder, Arbejderforholdene frembyde, for saa vidt vilde være fjernede, naar Produktionsforeningerne kunde vinde en almindeligere Udbredelse. Den væsentligste udvortes Hindring for deres Opstaaen ligger nu vistnok i Vanskeligheden for Arbejderne ved at tilvejebringe den nødvendige første Driftskapital, og det er selvfølgelig det onskelige, at denne Hindring, ligesaa vel som hvad der ellers stiller sig i Veien for Arbejderstandens Fremgang i materiel Henseende, søges overvundet ved denne Stands egen Flid og Sparksomhed. Men hvor disse Egenfaber virkelig kunne paavises, vilde det formentlig ikke kunne fraraades Staten at yde saadanne Foretagender nogen Understøttelse ved deres første vanskelige Begyndelser, t. Ex. ved Ydelse af Forskud til Anskaffelse af Maskiner eller paa lignende Maade, dog at saadan Understøttelse neppe burde gaae ud over Halvdelen af, hvad Arbejderne selv havde tilvejebragt. Hvad der under Forudsætning af den tilbørlige Kritik vilde vores ved saadanne Foretagender, vilde kun være lidet i Sammenligning med, hvad der vilde vindes, hvis det i alt Fald paa et enkelt Omraade kunde lykkes at lede Udviklingen af Arbejderforholdene ind i et nyt og mere frugtbart Spor.

Men hermed er selvfølgelig ikke Alt gjort. Hvad det industrielle Samfund nu saa ganske savner, er den nødvendige organiske Forbindelse mellem Staten og de enkelte Fag og Grupper, i hvilke det med uimodstaaelig Naturnødvendighed falder, saavel som mellem disse indbyrdes. En saadan Forbindelse tilstræbte i tidligere Tid Laugs- og Korporationsordningen at yde, istedenfor hvilken nu de frie og tilfældige Foreninger ere traadte. Det er et stort Spørgsmaal, om Samfundet ikke havde været bedre tjent med, at man i sin Tid havde bevaret Laugene og Korporationerne, rensede fra Misbrug og forældede Former, der ingenlunde vare uadskillelige fra disse Institutioner, end med at de helt bleve kastede bort. Det vil nu være langt vanskeligere at tilvejebringe saadanne Institutioner paa ny. Men Forsøget tør dog ikke undlades, thi først da vil det lykkes at finde den i Sandhed forsonende Form for de modstridende Interesser, naar disse paany bringes ind under den ordnende Samfundsmagts Herredømme, som under det herskende System savnes paa ethvert Punkt. Ikke alene blive Alagerne over den nuværende fuldstændige Mangel paa Orden og Sammenhold stedse lydeligere fra de paagjældende Samfundsklasser selv, men det viser sig ogsaa mere og mere, at

der heller ikke fra det Offentliges Side vil kunne udrettes Noget til Løsningen af Vanskelighederne, medmindre der dannes de fornødne Organer for de forskjellige industrielle Fag og Grupper, nye Laug og Korporationer. Disse skulle ikke blot gjenoptage de mange humane Opgaver, der tidligere søgtes fyldestgjorte gennem Laugsvæsenet, og som de frie Foreninger ikke have magtet, men skulle ogsaa vaage over deres Medlemmer og beskytte dem i Berøringerne indbyrdes og med det øvrige Samfund. Naar Taleren saaledes ovenfor har været om Statshjælp til Produktionsforeninger, vilde det blive de her antydede nye Laug, der skulde udtale sig om vedkommende Ansøgers Bærdighed til at komme i Betragtning. Men de følgende Afsnit af Kommissionens Betænkning ville indeholde andre Exempler paa, hvor nødvendigt det er at komme ud over de nuværende anarkiske Tilstande og tilvejebringe nye korporative Autoriteter. Et nødvendigt Supplement til den hele her antydede Ordning maatte det endelig blive, at der i Regjeringen selv dannedes en selvstændig Afdeling (Ministerium eller Departement) til Behandling af Arbejderforholdene og de dermed sammenhængende Næringsforhold i det Hele.

Om

Kontraktsforholdet mellem Arbeidsgiver og Arbeider.

Allerede under Laugsvæsnets Bestaaen var Forholdet mellem Mestere og Evende og endnu mere andre Arbeidsforhold stillede som frie Forhold. Vor Laugsordning for Kjøbenhavn 21 Marts 1800 (udvidet til de øvrige Kjøbstæder ved Plak. 3 November 1832) udtaler i saa Henseende i § 1 Nr. 1: „Det skal herefter staa Mestere og Evende af alle Lauge frit for at indgaa saadanne Kontrakter med hinanden om de Vilkaar, paa hvilke de første antage de sidste i Tjeneste, som de selv bedst imellem dem kan blive enige om, saavel i Henseende til Opfigelsestiden og Lønnen som i Ørigt.“ Næst derpaa at bestemme, at Formularen til Kontrakten skulde være tilføiede paa Raadstuen, fastsætter imidlertid Loven ved Siden deraf visse Bestemmelser, som skulde gjælde, hvis Andet ikke er vedtaget, ligesom ogsaa Følgerne af Kontraktsbrud bestemmes i Anordningrn. Af disse Bestemmelser i Frdn. 21 Marts 1800 skal der nævnes:

§ 1.

- Nr. 6. Er ingen skriftlig Kontrakt indgaaet, skal Opfigelse ske med 14 Dages Barsel, dog maa en Evend, saalænge han staaer i Gjæld hos Mesteren, ikke forlade dennes Tjeneste, uden hans Samtykke; saa bør han og, naar han har et med ham betinget Stykke Arbeide under Hænder, fuldføre dette, forinden han forlader hans Tjeneste.
- Nr. 7. Naar Mesteren uden lovlig Årsag giver sin Evend Afsted uden foregaaende Opfigelse, eller imod den indgaaede Kontrakt, da skal han betale ham 2 Mk. daglig for den Tid, der mangler i Opfigelses-Terminen, og Evenden være berettiget til at søge Arbeide andensheds.
- Nr. 8. Forlader Evenden Mesterens Arbeide i Utide, eller uden Opfigelse, bør han foruden at erstatte Mesteren den ham derved tilføiede Skade og Tab, straffes med Fængsel paa Band og Brød.

§ 11.

- Nr. 4. Ligesom Evendene paa den ene Side bør med Godhed og Anstændighed behandles af deres Mestere, saa er det og paa den anden Side Evendenes Pligt, at vise Mesterne som deres Husbønder tilbørlig Agtelse og Lydighed.

- Nr. 5. Dersom en Mester beegner sin Svend med Skjeldsord, da skal han gjøre ham en Gereserklæring for Politiretten og bøde 2 Rbd. til Stadens Fattiges Hovedkasse, men overfalder han ham med Hug og Slag, da straffes han, ligesom det var øvet mod en Fremmed.
- Nr. 7. Viser en Svend ellers Modvillighed og Trodsighed imod Mesteren, da straffes han, efter Sagens Bessaffenhed, enten med Bøder til de Fattige indtil 2 Rbd. eller med Fængsel paa Band og Brød i 2 til 4 Dage.
- Nr. 8. Udebliver nogen enkelt Svend uden lovligt Forsald fra Værkstedet eller det Sted, hvor han skal arbejde, da skal han, for hver saadan forømt Arbeidsdag, bøde 48 ø til lige Deling mellem Mesteren og Stadens Fattige.
- Nr. 9. Dersom flere eller alle Svende efter Overlæg forlade Værkstedet og Mesterens Arbeide, da bør de hver for sig udrede fornævnte Bøder dobbelt, og Hovedmanden desforuden hensættes i Fængsel paa Band og Brød i 4 Dage.
- Nr. 10. Skulde noget helt Laugs Svende vedtage at forlade Arbeidet, da bør Dphavsmanden til saadan Sammenrottelse dømmes til at arbejde i Raskphuset i 2 Aar, og et saadant Laugs Svende ikke mere tillades at faae Herberge eller Forsamlingsstue.
- Nr. 11. Dersom deres Forrovenhed skulde gaae saavidt, at de turde søge at forlede andre Laugs Svende til at følge deres Exempel og tage Deel i deres Opsætighed imod Lovene, da bør de som den offentlige Roligheds Forstyrre straffes med Fæstningsarbeide i Jern i 6 Aar og derefter forvises Landet. Saa bør og de andre Laugs Svende, som have taget Deel i saadan Stempling, anses og dømmes efter de under Nr. 10 foreffrevne Regler.

Om samtlige disse Forhold bestemmer Næringsloven af 29de Decbr. 1857 § 65 sidste Stykke: „Sovrigt bliver Forholdet mellem Haandværksmestere og Svende, forsaavidt det ei er gjort til Gjenstand for Kontrakt, indtil videre at bedømme efter de nugældende Forrifter, dog at de Bestemmelser, der i Mangel af Overenskomst desangaaende have fastsat en vis Opsigelsestid mellem Mestere og Svende, bortfalde.“

Det vil af det Fremførte ses, at det ikke er Laugsforholdenes Omændring, der har gjort nogen væsentlig Forandring i det her omhandlede Retssforhold; men naar Forholdet mellem Mestere og Svende i den nyere Tid dog er blevet betydelig løsere end tidligere, saa skyldes dette hovedsagelig den hele Udvikling af Næringsvirksomheden, der paa dette Omraade som paa saa mange andre har ført til hos begge Parter i Forholdet at foretrække den hurtige og lette øiebliffelige større Binding og dermed ogsaa den løsere Forbindelse fremfor den langsommere indbringende, men mere betryggede Samvirken. Det er den samme Udvikling, som i saa Henseende er gaaet for sig overalt i Europa, og i alle fremmede Stater er man derfor ligesom her beskæftiget med Overveielserne om, hvorvidt der ad Lovgivningens Vej lader sig udrette Noget i denne Sag. Det synes imidlertid, som om man overalt kommer til den Erkjendelse, at Lovgivningen her vanskeligen vil kunne gribe ind. I de Stater, hvor de store Fabrikvirksomheder forefindes, som ofte kunne omfatte mange hundrede Arbeidere, er man vel tilbøielig til at foreffrive, at der for hver enkelt Bedrift skal fastsættes, og stundom af Øvrigheden bekræftes, visse faste Regler for de i Bedriften arbejdende Personers Retssforhold, deres Antagelsestid, Opsigelse, Arbeidstid, Lønningsudbetaling, Opsparing af en Del af Lønnen, Mulkt- eller Straf-Ansvar, o. s. f. Men selv her overlades dog disse Reglers Indhold til nærmere Fastsættelse for hver Fabrik, og Afvigelse fra dem kan i Reglen være Gjenstand for særlig Vedtagelse. For de mindre, mere udstykkede Bedrifters Vedkommende er en almindelig bestemt Ordning endnu vanskeligere at træffe. Her føre Forholdene med sig, at der ikke let kan tilveiebringes en saadan Ensartethed for Virksomheden som i den større Fabrik, og saa

vel Arbeidsgiverens som Arbeiderens pekuniære Stilling frembyder ogsaa ofte her Banffelighed, som vilde gjøre de nylig opstillede Regler illusoriske. Under disse Omstændigheder, saa vel som ogsaa efter Hensyn til Forholdets Bessaffenhed i sig selv, antager Kommissionen vel, at Kontraktsfrihed maa opstilles som den første Hovedregel. Men ved Siden deraf maa det være det Offentliges Pligt, dels ved almindelige Forskrifter at værne om Orden og Retfærdighed i Forholdet, dels at træffe saadanne Bestemmelser, som kunne være veiledende og udfyldende med Hensyn til Retsforholdet i det Enkelte, og som skulle gjælde, hvor Andet ikke er vedtaget.

I første Henseende paatrænger sig Spørgsmaalet om Arbeidskontraktsbøgers Indførelse. Hos os har i Haandværksstanden deslige Bøger kun været paabudte for reisende Svende (Bandrebøger) ved Frd. 10de Decbr. 1828, og nu i den nyere Tid ere Opholdsbøger som bekjendt foreskrevne for Udlændinge. Ved Siden deraf have navnlig i tidligere Dage Svendebøger i flere Fag ikke været ualmindelige, i hvilke Bøger da Paategning gives om den Paagjældendes Antagelse og Afstedigelse fra de forskjellige Mestere. I Udlandet har Forholdet indtil den nyere Tid været ligesaa; men nu har paa flere og flere Steder, og navnlig i Schweiz, Nødvendigheden af deslige Bøgers Førelse for alle Arbeideres Bedkommende mere og mere gjort sig gjældende, og til Rigtigheden heraf maa Kommissionens Flertal (samtlige Medlemmer med Undtagelse af Faber) slutte sig. Ikke blot vil der derigjennem blive givet enhver Arbeider en saare nyttig Hjælp til overalt at kunne behørig legitimere sig, men der vil navnlig derigjennem kunne udvikle sig et fast og ordnet Forhold mellem Mestere og Svende, som hidtil kun altfor meget savnes. Arbeidskontraktsbogen vil ligesom Skudsmaalsbogen være en Betyrrelse for den bedre Del af den paagjældende Samfundsklasse, den vil være en Betyrrelse for Svende ikke mindre end for Mestere, og vil navnlig i Kjøbstæderne være en nødvendig Betingelse for en hvilkenkomhelst Organisation af Haandværksstanden. Naar det herimod er gjort gjældende, at det vilde være ubilligt at paalægge denne enkelte Stand Benyttelsen af Arbeidskontraktsbøger, naar denne Forpligtelse ikke samtidig indføres for alle Stænder, maa det erindres, at der i alle Forhold i Livet, hvor den ene henvender sig til den anden for at erholde Bessjæftigelse eller Bistand, vil blive krævet en Legitimation, og at der ved Paalæget om at føre Kontraktsbog ikke tilsigtes andet, end at den Paagjældende altid er i Besiddelse af en saadan Legitimation, der saaledes vil blive den bedste Støtte for ham. Det har i Kommissionen været Gjenstand for Tvivl, i hvor stor en Udstrækning Arbeidsbøgers Benyttelse bør gjøres til Pligt; men Kommissionen er i saa Henseende kommet til det Resultat, at skal en virkelig Betyrrelse naaes, maa Paalæget gives ikke blot de egentlige Svende i Haandværket, men ogsaa alle, der som Arbeidere tage Del i Fabrikvirksomhed. For Svendenes Bedkommende maa Kontraktsbog leveres dem samtidig med Svendebrevet. Fabrik-Arbeiderne maa være forpligtede til at skaffe sig Kontraktsbøger hos Vrigigheden. Der betales for Bogen en billig Kjøbsbøtte. Bogen bør være saaledes indrettet, at paa forreste Side indskrives af Vrigigheden Boghaverens Navn, Alder, Fødested; dernæst følger Afskrift af de vigtigste Lovbestemmelser for Arbeidernes retslige Forhold; og derpaa de Blade, hvorpaa Paategnelsen skal gives. Disse Paategnelser maa kun indeholde Angivelse af Antagelsen og senere af Fratrædelsen, men der maa ikke i Bogen indføres noget Skudsmaal. Der vil formentlig i saa Henseende let kunne trykkes Rubriker til Udfyldning, saaledes som det er ordnet flere Steder i Udlandet.

Forsømmelse af at have Bog, Undladelse af de fornødne Tilførsler i Bøger, Udrivning af Blade, Forsælsninger o. s. fr. bør straffes efter lignende Bestemmelser som de, der ere trufne for Forsømmelse med Svendes Skudsmaalsbøger, og Straf altsaa i saa Maader fastsættes baade for Arbeider og Arbeidsgeber.

Jernsides med denne Forskrift er det sædvanligt i fremmede Lovgivninger at opstille den Fordring, at ogsaa enhver Arbeidsgeber bør føre Bog over de hos ham arbejdende Svende

og andre Personer, hvilken Bog skal indeholde den Paagjældendes Navn, Alder, Fødselssted, Bopæl, Angivelse af det Arbejde, hvortil han er antaget, Antagelses- eller Tiltrædelses-Tiden, Fratrædelses-Tiden, samt andre mulige Bemærkninger. Disse Bøger ere under Kontrol af det Offentlige og skulle altid være tilgængelige for dette. At saadanne Bøger i mange Retninger kunne være af Betydning, er indlysende, og Kommissionen tilraader derfor et Paabud herom, som Forudsætning for Kontraktbøgers Indførelse.

Mindretallet (Faber) kan ikke stemme for Indførelsen af de her foreslaaede Kontraktbøger. Det kan ikke være enigt med Flertallet i, at de løsere Forhold mellem Mestere og Svende hovedsagelig skyldes den hele Udvikling af Næringsvirksomheden; snarere antager Mindretallet, at Overgangen i Forholdet mellem Mester og Svend fra Tvang til fuldstændig Frihed uden den rette Begrænsning var den væsentligste Årsag til de nuværende Forhold. Denne Begrænsning af Friheden laae det nærmest for Arbeidsgiverne at ordne, og havde man anvendt den samme Kraft og Udholdenhed, hvormed man i sin Tid agiterede mod Næringsfriheden, paa Ordningen af Forholdene mellem Arbeidsgiverne paa den ene Side og Svende og Lærlinge paa den anden Side ved Foranstaltninger, man nu i den senere Tid har forsøgt, tør man nok antage, at Forholdene neppe havde udviklet sig saa langt udover de rette Grændser, som nu for Tiden er Tilfældet. Dette skete imidlertid ikke, og da der intet Grundlag var at bygge paa, tog man Forholdene, som de forelaa, og disse i Forbindelse med Næringsvirksomheden førte til, at begge Parter tog den lette øieblikkelige større Binding og løsere Forbindelse, fremfor den langsomme, men mere betryggende Samvirken. Naar Mindretallet saaledes gaar ud fra ovennævnte Anskuelser, kan det vel være enigt med Flertallet i, at det var ønskeligt, om man kunde sætte de rette Grændser for de nuværende Forhold, men Mindretallet er ikke i Overensstemmelse med Flertallet i Maaden, hvorpaa denne Sag bør ordnes, idet Flertallet foreslaar Kontraktstvang. Vel har Flertallet i sine Motiver opstillet Kontraktfrihed som første Hovedregel, men dette er at forstaa saaledes, at der ikke kan fastsættes bestemte Regler for Lønnens Størrelse eller Arbeidstiden o. a. L. (Tvangskontrakten); derimod fastholder Flertallet, at der bør være skriftlig Kontrakt mellem Mester og Svende, Fabrikant og Fabrikarbejder, der indeholder: Antagelse, Opfigelse og Afstedigelse. Formen for disse Kontrakter bestemmes at være Kontraktbogen. Foraaavdt Flertallet i sine Motiver anfører, at det vilde være enhver Arbejder en nyttig Hjælp til overalt at kunne behørig legitimere sig, da har enhver Svend efter afslagt Svendeprov sit Svendebrev, og desuden har jo t. Ex. enhver Arbejder sit Børnepligtspas, der med Hensyn til Legitimation maa være ham tilstrækkeligt; men anderledes bliver det lige overfor Forholdet mellem Mester og Svend, thi der bliver Bogen ikke andet end en Skudsmaalsbog, og med Hensyn til Bedømmelsen af en Arbejder efter en saadan Bog henviser Mindretallet til de nu eksisterende Skudsmaalsbøger for Tjenestetjyende, hvor man vistnok vil erkjende, at der ved dem som oftest falde meget uretfærdige Domme.

Betegnende for Kontraktbogen er det ogsaa, at der intetsteds foreligger nogen Udtalelse fra Arbejdernes Side, der taler til Gunst for den, men at det kun er fra Arbeidsgiverne, at saadanne Udtalelser foreligge. Mindretallet henviser saaledes til den Jubel, hvormed de franske Arbejdere i sin Tid hilste Napoleons Forslag om Ophævelsen af Arbeidsbøger i Frankrig, og endvidere henvises i den aller sidste Tid til det Lovforslag, der foreligger i den tydske Rigsdag om de ovennævnte Bøger, hvor Regjeringen ikke har forment at burde gaa videre, end at foreslaa Bøgerne indførte ad Frivillighedens Vej, dog med den Bemærkning, at ingen Arbejder kan fordrø en Anbefaling fra sin Arbeidsgiver, naar han ikke er i Besiddelse af en saadan Bog. Endvidere kan Mindretallet ikke her undlade at erindre om de Misbrug, der fra Arbeidsgivernes Side have fundet Sted i Udlandet med disse Arbeidsbøger, idet man med Tegn i Bogen har betegnet Arbejderen som en Mand, der ikke var hel-

dig at have i Arbeide. Følgen heraf har været for Arbeideren, at han tilsidst efter forgjæves at have søgt Arbeide, maatte udvandre.

Naar Mindretallet saaledes ikke kan være enig med Flertallet i, at Forholdet imellem Mester og Svend bør ordnes igjennem Kontraktstvang, der lægger en uforholdsmæssig Byrde paa Svenden, men dog anser det for ønskeligt, at Forholdet blev af en mere fast Natur, da er Mindretallet af den Formening, at Dnydepunktet maa søges et andet Sted, og dette maa da efter Mindretallets Overbevisning være at finde i den retslige Afgjørelse af Stridighederne mellem Parterne. Som det nu er Tilfældet, afgjøres Stridighederne mellem Parterne som private Politisager, men denne Fremgangsmaade har væsentlig bidraget til at gjøre Forholdet endnu løsere, idet man for at undgaa de betydelige Omkostninger, Tidsspilde o. s. v. hellere har givet Afkald paa sin gode Ret. Mindretallet antager derfor, at saafremt Stridighederne mellem Parterne bleve at afgjøre som offentlige Politisager, da vilde de nuværende løse Forhold efterhaanden forme sig paa en mere betryggende Maade. Til Slutning skal Mindretallet tillade sig at henstille, at saafremt Flertallets Forslag om Kontraktstvang blev indført, den ovenomtalte Kontraktbog da ialtfald ikke blev benyttet; men at man vilde foretrække nye Kontrakter for hvert enkelt Tilfælde. Formularen for Indretningen af disse skulde da være tilstede paa Raadstuen som i tidligere Tid. —

Med Siden af den Betydning, som Arbeidskontraktshogers Førelse af Flertallet antages at ville have, vil det dernæst først igjennem dem kunne muliggjøres at indføre den Regel, hvorpaa der fra mange Sider lægges Bægt, at det under Straf forbydes at antage nogen Svend eller Arbeider, som ikke er løst fra sit tidligere Kontraktforhold. Forbud herimod maa i Virkeligheden vist nok siges at ligge i vor hidtil værende Lovgivning, saa vel i Laugsanordningen som i andre Retsbestemmelser (Jd. 5te Februar 1759); men naar Sager herom have været bragte for Domstolene, har det været vanskeligt at opnaa noget Resultat paa Grund af Lovbestemmelsernes Ufuldstændighed, jfr. saaledes Overrettens Dom i Jur. Ugeskr. 1875 pag. 300 flg. Ogsaa under de seneste Forhandlinger paa Rigsdagen om Dyndeloven har det vist sig saare vanskeligt at fastsætte fyldestgjørende Regler. Bestemmelserne maatte formentlig her ifkun gaa ud paa, at den Haandværksmester eller Fabrikherre, som antager nogen Svend eller anden Arbeider i sin Virksomhed paa en Tid, da denne ham vitterligt ikke er lovligt skilt fra den, for hvem han hidtil har arbeidet, straffes med Bøder fra 20—200 Kr. Med lige Straf anses den Svend eller Arbeider, som under saadanne Forhold paatager sig noget Arbeide. Kjendsskab hertil antages altid at være tilstede, hvor Kontraktbogen indeholder Paategning om Antagelse paa et bestemt Sted, uden at det senere er affkrevet, at Virksomheden der er ophørt.

Medens disse Bestemmelser bør paabydes som ubetinget gjældende, er Lovgivningen derimod i Dvrigt som nævnt væsentligst henvist til at træde veiledende op. Den Forskjel, som hidtil har udviklet sig imellem Afford-Arbeide og Antagelse paa Tid, bør selvfølgelig fremdeles bibeholdes, og om Tidsvarigheden maa fri Aftale kunne træffes. Men her vil der efter hvad Flertallet i Kommissionen antager, være god Boie for Lovgivningen til at foreffrive, at hvor Andet ikke er vedtaget, er den indgaaede Afford bindende saa vel for Mester som for Svend, saa længe Arbeidet varer, og at det paa Tid uden nærmere Bestemmelse sluttede Forhold fra begge Sider kun er opløseligt med 8 Dages Varjel*). Med Fastsæt-

*) Et Mindretal (Jessen, Hansen, Krebs og Jensen) vilde foretrække, at Varjelet fastsattes til 14 Dage. For Affordarbeidets Vedkommende vilde Reglen vistnok i saa Fald stemme med hvad der nu er sædvanligt; og for Tids-Arbeidets Vedkommende blev den i alt Fald den samme, som var givet i Laugsforordningen af 21de Marts 1800. Dette sidste Forhold har ganske vist i Praxis udviklet sig anderledes, men Forholdets Løshed mellem Mester og Svend turde sikkert uetop ogsaa være en af de Ulemper, som det gjælder om for Lovgivningen at bøde paa.

telsen af et saadant Barsel er det vel gjort gjældende, at Forholdet mellem Mester og Svend er af saa personlig Karakter, at det vil være umuligt at opstille forud alle de Grunde, der kunde gjøre det ønskeligt for en af Parterne at kunne ophæve det uden Barsel, og i hvilke det maatte ansees for ubilligt at negte Dpfyldelsen af et saadant Duffe. Kommissionen maa dog ansee det for at være i begge Parter's Interesse, at Forholdet, hvor Andet ikke er vedtaget, ikke kan afbrydes pludseligt. — De saaledes foreslaaede Bestemmelser tilfugte selvfølgelig ikke de Tilfælde, hvor Mesterens eller Svendens Forhold give gyldig Aarsag for den anden Part til strax at hæve Forholdet, om hvilke Tilfælde nærmere Bestemmelse maatte være at træffe ved Lovgivningen i Analogie med de Bestemmelser, der derom ere givne i Tyende-lovgivningen.

Langt vanskeligere er det at fastsætte med nogen Birkning Følgerne af, at den for Forholdets Varighed satte Frist brydes. I saa Henseende er der formentlig intet andet at foreslaa end hvad vor ældre Løvslovgivning indeholdt, at den Mester, som i Utide affædiger en Svend uden gyldig Grund, skal betale ham fuldt Bederlag for den hele indgaaede Afford eller for den Tid, der manglede i Dpfigelsestiden, og desuden bøde fra 10 til 200 Kroner; og at den Svend, som i Utide forlader et Arbeide, derved fortaber det Bederlag han har tilgode for den forløbne Tid, samt skal betale Husbonden halvt saa meget, som Bederlaget for den indgaaede Afford eller for den for Forholdet gjældende Dpfigelsestid udgjør, og desuden bøde fra 10 til 50 Kroner. Det bliver ved Dommen at bestemme, at Bøderne, naar de ikke fuldt betales, affones med simpelt Fængsel. Bøderne i disse Forhold bør helst tilfalde Formaal, der komme Haandværksklassen tilgode.

Det har i Kommissionen været Gjenstand for megen Overveielse, om man burde tilraade Fastsættelse af en normal Arbeidsdag, i alt Fald som den, der, hvor ikke Andet var vedtaget, skulde være gjældende. Det kan vistnok siges at være gennemgaaende almindeligt hos os, at der fordres 10 Timers dagligt Arbeide (11 à 12 Timers daglig Arbeidstid, afbrudt ved derunder indbefattede 1 eller 1½ Time til Middag, og stundom ½ Time desuden til andre Maaltider). Om Sommeren er Tiden i Reglen fra 6 Morgen til 6 Aften; om Vinteren fra 7 Morgen til 6 Aften. I Overensstemmelse hermed maatte Normen fastsættes, og dette vil ogsaa findes stemmende med hvad der er forsøgt enkelte Steder i Udlandet. Men Kommissionens Fleertal troer dog, at det er rigtigt ikke at indføre deslige Bestemmelser ved Lov. Det kan ikke være Andet end, at Behovet i saa Henseende maa stille sig saare forskjelligt i de forskjellige Bedrifter, og maa det da erkendes, at det saavel for Arbeidsgiver som for Arbeidstager er en naturlig Betsielse at kunne træffe den Bestemmelse om deres Tids Anvendelse, som de selv ville, saa er der hos os, hvor Friheden i denne Henseende for Industriens Bedkommende hidtil ikke vides at have ført til gennemgaaende Misbrug, ikke Grund for Lovgivningen til at skride ind.

Et Mindretal (Formanden, Krebs, Fraenckel og Andersen) skal hertil dog bemærke, at det neppe lader sig negte, at betydelige Misbrug i denne Henseende have fundet Sted og endnu tildels finde Sted, om ikke saa meget paa den egentlige Industries Omraade, saa dog i beslagtede Forhold, t. Ex. i Apotheker og i Handelsboutikker, hvor Lærlingene og Medhjælperne jævnlig holdes til Tjeneste i en uforfvarlig lang Tid, uden at Kontraktsfriheden frembyder noget Hjælpemiddel herimod. Dette Mindretal skal nu vel ikke foreslaa Indførelsen af en lovbestemt almindelig Normalarbeidsdag, idet det maa indrømmes, at Forholdene i de forskjellige Arter af Virksomheder kunne stille forskjellige Krav (man tænke saaledes paa Mod-sætningen mellem de Sag, der kun kræve grovt legemligt Arbeide, og saadanne, hvor Arbeidet er meget oienanstrengende, saasom Uhrmagere, Guld- og Sølvarbeidere o. l.). Dog vilde det vistnok være særdeles hensigtsmæssigt, om der ved en Lovbestemmelse blev draget en almindelig Grændse for den Tid udover hvilken det ikke under almindelige Forhold maatte være tilladt at benytte

Lærlinge og Medhjælpere til Arbejde, t. Ex. 12 Timer i Døgnet. Den nærmere Ordning indenfor denne Grændse maatte det da være overladt vedkommende Korporation selv at træffe for de til samme henhørende Bedrifter; Undtagelser for ekstraordinære Tilfælde maatte det være forbeholdt Regjeringen at indrømme.

I Henseende til Spørgsmaalet om en Begrænsning i Kontraktfriheden angaaende Arbejde om Søndagen, henvises til hvad derom vil blive bemærket i et senere Afsnit af Kommissionens Betænkning.

Endnu et Forhold skal her omtales, nemlig Spørgsmaalet om Lønningen. I fremmede nyere Lovgivninger er det sædvanligt at foreskrive, at Lønnen kun maa ydes i Penge og navnlig ikke i Varer, hvis Værdi da afgaaer i Lønnen; alle Vedtagelser i modsat Retning erklæres ugyldige, og Lønnen kan, uanset at der for samme er ydet Varer, kræves paa ny i Penge. Til deslige Bestemmelser er der, saa vidt Kommissionen bekjendt, ikke for Tiden Trang hos os. Langt større Ulemper opstaa hos os ved Betalingernes Uregelmæssighed og Uordentlighed, Forfalds Optagelse o. s. fr., og skjøndt det selvfølgelig her er saare vanskeligt — navnlig for de smaa Bedrifters Vedkommende — at udrette noget ved Lovgivningen, vilde det dog vistnok være til nogen Nytte at træffe en almindelig Bestemmelse om, at hvor Andet ikke er fastsat ved Kontraktforholdets Indgaaelse, skal Betalingen stedse erlægges ugevis for den forløbne Uge, være sig med det fast bestemte Beløb pr. Dag eller med en forholdsvis Sum efter den udførte Del af Aftordarbeidet. Egeledes har man ment, at Lovgivningen ved et udtrykkeligt Forbud skulde søge at hemme de betydelige Misbrug, der ere uadskilleligt forbundne med den meget almindelige Skik, at Lønnen udbetales i et Beværtningssted. — I de Bedrifter, hvor det har kunnet lade sig gjøre at træffe Bestemmelser om, at ved den ugentlige Udbetaling en Del af Lønnen tilbageholdes (f. Ex. blot 10 Dre af hver Krone) for først at udbetales ved Fjerdingaarets eller Halvaarets Slutning, eller som det ogsaa er angivet, at Lønnen sættes til et vist Beløb, hvortil der ugentlig lægges en fast Kvota (10 Dre pr. Krone), som dog først udbetales under de og de Betingelser, til den og den Tid, — har dette i mange Maader vist sig nyttigt, og Kommissionen kan i det Hele taget anbefale, at der arbeides herhen til, men finder ikke Anledning til at foreslaae noget udtrykkeligt Paabud herom. Skulde Betyggelse have ogsaa for Arbeideren, maatte det dog være fornødent, at en saadan Del af Lønnen strax ved Ugens Slutning indsættes i Sparekasser, og det maatte da vistnok væsentlig være ad denne Vej, at Foranstaltningen skulde finde Udbredelse. Kommissionen maatte derfor i denne som i andre Maader lægge Bægt paa, at Sparekasse-Institutionen skaffes almindelig Udbredelse; dette Forhold vil imidlertid finde sin Omtale paa et senere Punkt af Kommissionens Betænkning.

I Kommissoriet er det nævnt, at ogsaa Loven af 23de Mai 1873 og hvad dermed staar i Forbindelse Fabriks-Arbejdsforholdene vedrørende her gjøres til Gjenstand for Kommissionens Forhandling. Kommissionen er, hvad disse Punkter angaar, kommet til det Resultat, at den nævnte Lov, som i saa mange Retninger har havt sin gode Betydning, endnu i nogen Tid i det Hele her lades urørt. Dog er Kommissionen af den Overbevisning, at en Forandring allerede nu burde træffes i Henseende til Begyndelses-Alderen for Børns Arbejde i Fabrikker. Denne Aldersgrændse er nu sat ved det 10de Aar. Dette er for tidligt. I Tydskland, i Schweiz og til dels ogsaa i Frankrig er det forbudt at bruge Børn til Arbejde i Fabrikkerne, før de have fyldt det 12te eller endog det 14de Aar. Børnets legemlige og moralske Forhold lide altfor meget ved det tidlige Arbejde i Fabrikkerne, og Kommissionen deler tillige den Ansættelse, at det med Hensyn til Børnets Skolegang vilde være særdeles onskeligt, om den Regel efterhaanden kunde blive staaet fast, at ialtfald indtil det 12te Aar har Skolen Krav paa Børnets fulde Virksomhed. Først naar Undervisningstiden i disse Aar,

det 8de til det 11te, udstrækkes til fuld Høldagsundervisning, vil der ret med Virkning kunne arbeides af vore Skoler, og det kan da efter den Alder langt bedre forsvares at lempe Skolens Krav efter Arbeids-Hensynet.

I samme Diemed har Kommissionen forenet sig om at foreslaa, at der træffes ved Lov Bestemmelse om, at

Børn, som ikke ere lovlig udfkrevne fra Skolen, maa ikke af nogen Arbeidsgiver anvendes til Arbeide i den Tid, i hvilken det paahviler dem at besøge Skolen, eller i hvilken den offentlige Skole aabner fri Adgang til Undervisning for dem, og ei heller i Løbet af mindst een Time før denne Skoletid.

Enhver Arbeidsgiver, der imod denne Bestemmelse anvender Børn i den skolepligtige Alder til Arbeide i nævnte Tid, er for hvert saadant Barn ifalden en Bøde til den vedkommende Kommune-Kasse af 10—100 Kr.

Der vilde forhaabentlig derved være opnaaet en væsentlig Betryggelse for, at alle Børn, ikke alene saadanne, der arbeide i Fabrikker, men ogsaa andre, ikke ved Arbeide forhindres fra at søge Skolen; og Ansvarer for Tilfidsættelse af Skolepligten, der nu kun paahviler Forældrene, vilde tillige blive lagt over paa Arbeidsgiveren og derved formentlig blive mere virksomt.

Endvidere skal Kommissionen henlede Opmærksomheden paa en fra Arbeidsinspektør Jensen modtagen Beretning om forskellige af ham paa en Reise til Kongressen i Brüssel 1876 indhenteede Dplysninger om de Forholdsregler, der kunne træffes i Fabrikker for at beskytte Arbeidernes Sundhed, Liv og Lemmer under deres Arbeide, hvoraf en Fremstilling vil indeholdes i den medfølgende Reiseberetning*). Kommissionen maatte anse det for særdeles ønskeligt, at den deri indeholdte Anvisning blev bragt til alle Fabrikbesidderes Kundskab, ligesom man ogsaa vilde finde det rigtigt, at Fabriklovens § 11, hvorved For skrifter gives for Indretningen af Fabrikkerne og Værkerne i samme til Beskyttelse af Arbeidernes Sundhed, Liv og Lemmer, udvides til at gjælde samtlige Fabrikker og fabrikmæssigt drevne Værksteder, ikke alene saadanne, i hvilke der arbeide Børn og unge Mennesker.

Et Flertal af Kommissionen (Formanden, Krebs, Fraenkel, Faber og Andersen; 1 var fraværende ved den paagjældende Afstemning; 1 stemte ikke) har udtalt sig for, at det ved Fabrikloven indførte Arbeidstilsyn saavel som dens Regler om Arbeidstiden m. m. for Personer under 18 Aar udstrækkes til samtlige Værksteder, da de sanitære Forhold i disse i Reglen ere slettere end i Fabrikkerne, samt til Værlinge o. s. v. i Boutikker (derunder ogsaa Apotheker), i hvilke Arbeidstiden i Reglen er altfor lang. Der burde derhos for alle Arbeidssteder fastsættes visse yderligere sanitære For skrifter, t. Gr. med Hensyn til Rumfanget af Arbeidsrummene, for at sikre enhver Arbeider et Minimum af Lufrum. Iøvrigt er det vel muligt, at Tilsynet under disse Forudsætninger vilde blive uoverkommeligt for de af Staten for Tiden ansatte Arbeidsinspektører; men herpaa maatte der da kunne raades Bød derved, at Løgene etc. selv gennem deres Bestyrelser overtog denne Del af Tilsynet.

Sluttelig skal paa dette Sted henvises til, hvad der i et følgende Afsnit om Værlinge-forholdet er foreslaaet, at alle Arbeidssteder, hvor unge Mennesker under 18 Aar uden at være antagne som Værlinge anvendes som Medhjælpere, bør inddrages under Tilsyn for at modvirke dette løse Arbeidsforhold.

*) Se Bilag B.

Udkast til Lov

om

Indførelse af Arbeidskontraktbøger samt om Kontraktforholdet mellem
Mestere og Svende og Fabrikanter og Fabrikarbeidere.

§ 1.

Det skal for Fremtiden være Pligt for enhver Haandværksmester eller Fabrikant at føre en af Dyrigheden autoriseret Bog, hvori de Betingelser, der ere aftalte med de hos dem arbejdende Svende og andre Arbeidere eller Arbeiderstæder, i Henseende til Antagelses- eller Tiltrædelsestiden, Opfigelses- eller Fratrædelsestiden, Lønnen og dens Udbetaling samt andre mulige Bemærkninger skulle indføres i en særlig Rubrik for hver Arbeider, hvis Navn, Alder, Fødselssted og Bopæl sammesteds bliver at anføre.

Forsømmelse med at føre denne Bog straffes med Bøder fra 2—100 Kroner.

Enhver saadan Bog skal være det Offentliges Kontrol undergiven og altid tilgængelig for dette; i Tilfælde af Uenighed eller Retsstrætte er Arbeidsgiveren pligtig at fremlægge selve Bogen eller en bekræftet Gjenpart af det i den paagældende Arbeiders Rubrik Indførte.

§ 2.

Ligeledes skal Enhver, der vil ernære sig som Haandværkssvend eller ved Fabrikarbejde, være forsynet med en af Dyrigheden autoriseret Arbeidskontraktbog, betegnet med den Paagældendes Navn, Alder og Fødselssted, og indeholdende et trykt Uddrag af de vigtigste Lovbestemmelser om Arbejdernes retlige Forhold, i hvilken Bog vedkommende Haandværker eller Fabrikant skal være pligtig at indføre en nøiagtig Gjenpart af de i hans Bog for den paagældende Arbeiders Vedkommende indførte Bestemmelser. Ved Arbeidsforholdets Ophør giver han endvidere Bogen en Paategning herom.

§ 3.

For de Svendes Vedkommende, der aflægge offentlig Svendeprov, bliver Kontraktbog at udlevere samtidig med Svendebrevet, men ellers skal Enhver, der vil paatage sig Arbejde som Haandværkssvend eller Fabrikarbejder, selv forskaffe sig en saadan hos Dyrigheden, hvor den altid bør kunne erholdes.

Til fornøden Legitimation bør Vedkommende forevise sin Døbeattest.

Til Fremmede, der søge Erhverv her i Landet som Haandværkssvende eller Fabrikarbeidere, bliver Arbeidskontraktbog at udlevere samtidig med Opholdsbog.

For Arbeidskontraktbogen betales en Afgift af 20 Dre.

§ 4.

Den Haandværkssvend eller Fabrikarbejder, som ikke er forsynet med Kontraktbog, straffes med Bøder fra 2—20 Kroner.

Udrives Blade af Kontraktbogen eller gjøres forsætlig Noget af samme ulæseligt, bør Bedkommende bøde fra 10—20 Kroner eller straffes med simpelt Fængsel i indtil 8 Dage eller Fængsel paa Vand og Brød i indtil 3 Dage.

Hvo som forfalster en Kontraktbog, straffes efter de i almindelig borgerlig Straffelov af 10de Febr. 1866 indeholdte Bestemmelser om Falst.

Bortkommer Kontraktbogen, bør Bedkommende uopholdelig forskafe sig en ny og under den i 2det Stykke for Udrivning af Blade forefrevne Straf for Dvirgheden angive det Arbeidssted, han sidst har fratraadt, hvorom da fornøden Indførsel sker i Bogen.

§ 5.

Forsømmer en Haandværksmester eller Fabrikant at give den i § 2 forefrevne Paategning i Kontraktbogen om Boghaverens Tiltrædelse og Fratrædelse, straffes han med Bøde fra 10—40 Kroner.

Lige Straf ifalder han, hvis han i Kontraktbogen indfører noget Sludsmaal.

Saafernt Mesteren eller Fabrikanten ved Forholdets Ophør med Urette vægrer sig ved at udlvere Arbeideren Kontraktbogen eller at give den Paategning om Fratrædelsen, straffes han med en Bøde fra 20—100 Kroner, hvorhos han kan tilpligtes at give Arbeideren Erstatning for det ham derved tilføiede Tab.

§ 6.

Den Haandværksmester eller Fabrikant, som antager nogen Svend eller Fabrikarbeider i sin Virksomhed paa en Tid, da denne ham bitterligt ikke er lovlig stilt fra den, for hvem han hidtil har arbeidet, straffes med Bøder fra 20—200 Kroner.

Med lige Straf anses den Svend, som under saadanne Forhold paatager sig noget Arbeide.

Kjendskab hertil antages altid at være tilstede, hvor Arbeidsbogen indeholder Paategning om Antagelse paa et bestemt Sted, uden at det senere er affkreuet, at Virksomheden der er ophørt.

§ 7.

Det skal fremdeles som hidtil staa Mestere og Svende af alle Haandværk saa og Fabrikanter og Fabrikarbeidere frit for at indgaa saadanne Kontrakter med hinanden, som de selv bedst indbyrdes kunne blive enige om, saavel i Henseende til Opsigelsestiden og Lønnen som iøvrigt.

§ 8.

Saafernt ikke Andet derom er vedtaget, er den mellem Mester og Svend og Fabrikant og Fabrikarbeider indgaaede Overenskomst om Udførelsen af et bestemt Arbeide (Afford) bindende for begge Parter, indtil Arbeidet er fuldført.

Er Forholdet stiftet paa Tid uden nærmere Bestemmelse, er det fra begge Sider kun opløseligt med 8 Dages Varjel.

Opsigelse kan kun skee ved Paategning i Arbeidskontraktbogen.

§ 9.

Den Mester, som i Utide afflediger en Svend uden gyldig Grund, skal betale ham fuldt Bederlag for den hele indgaaede Afford eller for den Tid, der mangler i Kontraktstiden eller Opsigelsestiden, og desuden bøde fra 10—200 Kroner.

Den Svend, som i Utide forlader sit Arbeide, fortaber derved det Bederlag, han har tilgode for den forløbne Tid, samt skal betale Mesteren eller Fabrikanten halvt saa meget, som Bederlaget for den indgaaede Afford eller for den for Forholdet gjældende Opsigelsestid udgjør, og desuden bøde fra 10—50 Kroner.

§ 10.

Hvor ikke Andet er vedtaget mellem Parterne, skal den Svenden eller Fabrikarbejderen tilkommende Betaling stedse erlægges ugevis for den forløbne Uge, være sig med det fast bestemte Beløb pr. Dag eller med en efter den udførte Del af Affordarbeidet forholdsvis bestemt Sum. Lønnen bliver at udbetale enten paa Arbejdsstedet eller i Arbejdsgiverens Con-
toir; under ingen Omstændigheder tør den udbetales i et Beværtningssted.

§ 11.

De i denne Lovs §§ 6 og 9 forefrevne Bøder tilfalde den paa det paagjældende Sted bestaaende offentlig autoriserede Sygekasse for det vedkommende Haandværk; findes ingen saadan, tilfalde de ligesom de iøvrigt efter nærværende Lov idømte Bøder Kommunens Kasse.

§ 12.

For det Tilfælde, at en Person, hvem en Bøde efter denne Lov er idømt, ikke fuldt betaler samme inden den forefrevne Frist, træder i Stedet for Bøden en i Dommen fastsat Straf af simpelt Fængsel, der bliver at bestemme overensstemmende med de i Straffelovens § 30 forefrevne Regler.

§ 13.

Sager mellem Mestere og Svende og Fabrikanter og Fabrikarbejdere blive at behandle som hidtil.

Om Lærlingeforholdet.

Da Næringsloven af 29de December 1857 ophævede Løngene, og de for Svende og Mestere i Haandværksfagene paabudne Prøver bortfaldt, maatte dette i Forbindelse med Overgangen af mange Haandværk til Fabrikindustri samt det enkelte Haandværksfags Deling i flere særskilte Næringsbrug udøve betydelig Indflydelse paa Lærlingenes Forhold samt paa deres Tilknætnings til den enkelte industrielle Virksomhed og deres Uddannelse til denne. Medens det enkelte Haandværksfag med dets Begrænsning og dets udelukkende Næringsret tidligere var stærkt interesseret i, at Alle, som vare knyttede til dette, samvirkede til dets Udvikling og Fremgang, og der gennem Løngindretningen udøvedes et Tilsyn med og vistes Omhu for, at de unge Mennesker, som valgte at indtræde i Faget som Lærlinge for senere at blive i dette som Svende og Mestere, lærte Faget, er nu Lærlingenes Uddannelse ofte traadt i Baggrunden, og deres Benyttelse som Medhjælp ved de vorne Arbejderes Virksomhed bleven Hovedsagen. Da de derhos frit kunne verle Fag og Beskæftigelse, og ingen Prøve paa deres fagmæssige Uddannelse er paabudt, bliver det, til Glæde baade for Samfundet og Industrien, vanskeligere at faa denne forsynet med den Tilgang af dygtige Kræfter, hvoraf dens Fremgang er betinget. Men ogsaa for de unge Mennesker, der ville gaa i Industriens Tjeneste, er den nuværende Løshed i Lærlingens Stilling meget skadelig; thi hans Arbeidskraft opslides ved Misbrug under Medhjælpsystemet, hans aandelige Udvikling forsummes, og hans Evne til at løfte sig til en selvstændig Stilling gaaer saaledes tabt. Han begynder ofte med at være Medhjælper ved en saare indskrænket Virksomhed og ender sædvanligt som saadan. Skal en Forandring heri indtræde — og Alle ere enige i, at denne er paatrængende nødvendig — saa maa de unge Menneskers fagmæssige Uddannelse atter blive Hovedsagen i Lærlingeforholdet, Lærlingen bindes til det Fag, han i sin tidlige Ungdom vælger, saaledes at en saadan Uddannelse i dette er mulig. Kræver dette end Offre fra Mestrenes eller Arbejdsgivernes Side, saa ville disse dog rigelig opveies derved, at dygtigere Kræfter ad denne Vej tilføres hver enkelt industriel Virksomhed. Fra alle Sider er derfor ogsaa fremsat baade enslydende Klager over Manglerne ved den nuværende Tilstand og enstemmige Ønsker om, at disse Mangler ved Lovgivningen søges afhjulpne. Det erkendes fuldtvæls, at der ved private Kræfter er udrettet ikke Lidet i den senere Tid for at raade Bod paa disse Mangler; men dersom det Maal, som det her gjælder om, skal kunne naaes i en større Almindelighed, og dersom de Bestemmelser, som af Alle erkendes for ønskelige for at modvirke Løsheden i Lærlingeforholdet og Misbrug af Lærlingen, skulle erholde Gyldighed, og det gjensidige Retsforhold mellem Mesteren og Lærlingen skal kunne gjøres saa klart, som dets Beskaffenhed kræver, vil det være fornødent, at der ved Lov gives Regler, som kunne ordne de Sider af dette Forhold, til hvilke den nu bestaaende Lovgivning enten ikke har taget Hensyn, eller som under de senere Tiders Udvikling rentræde anderledes end tidligere.

Det er navnlig i Forordningen af 21de Marts 1800 §§ 14 og 16 og i Lov om Haandværks- og Fabrikdrift af 29de Decbr. 1857 § 65, at Lærlingeforholdet omhandles. Sidstnævnte Lov bestemmer, at Lærlingene ikke ere Høstugten underkastede længere end til det 18de Aar, og i hvilke Tilfælde Læreforholdet ophører, uden at der derfor kan gjøres Erstatningskrav gjældende fra nogen af Siderne, samt Mesterens Forpligtelser i Tilfælde af Lærlingenes Sygdom. I hin ældre Forordning er derimod givet en Del almindeligere Regler, sigtende til at beskytte Lærlingen mod Mishandling og til at sikre ham den saglige Uddannelse, hvorhos det bestemmes, „at naar en Dreng antages og indskrives til Lære, da skal Mesteren desangaaende oprette en skriftlig Kontrakt med Drengens Forældre eller Formyndere, i hvilken Kontrakt saavel Læreaarene, som alle øvrige Vilkaar nøie skulle angives“, hvorhos det er forordnet, at Formularer til saadanne Kontrakter skulle findes hos Raadstuefriverne.

Denne Forordnings Bestemmelser hvile imidlertid paa den tidligere Laugsordning og paa det Tilsyn, der da fandt Sted fra Laugsbestyrelsens Side for hvert enkelt Haandværk for sig med Alt, hvad der havde Interesse for dette særlige Sag. Disse Bestemmelser ere derfor ikke direkte anvendelige, efterat Laugene ere blevene ophævede, og da navnlig den tvungne Indskrivning ved Laugene af Læredrengene, som Forordningen fastsætter som Betingelse for Paabudet om skriftlig Kontrakts Oprettelse, ikke længere finder Sted, staaer nu Forpligtelsen til at oprette skriftlig Lærekontrakt uden noget Tilsyn, og Undladelsen af dens Opfyldelse kan ikke paadrage Ansvar. Naar mundtlige Overenskomster om Læreforholdet kunne godtgjøres at være indgaaede ere de derfor af Domstolene ansete ligesaa bindende som skriftlige, og bruges ingenlunde sjældent, netop for at begge Parter i Kontraktsforholdet kunne undgaa at paatage sig de Forpligtelser, som selve Forholdets Bestaaen, saaledes som foran anført, gjør det ønskeligt at se opfyldte. Dertil kommer, at Forordningen ikke har taget Hensyn til de Lærlinge, som antages af Fabrikanter i den store Industri, men udelukkende kun har Hensyn til de laugsbundne Haandværkslærlinge. Kommissionen maa derfor anse det ønskeligt, at flere af bemeldte Forordnings Bestemmelser nu gjøres anvendelige paa det hele Lærlingeforhold, saaledes som Loven af 29de December 1857 § 65 betegner dette, ved Forholdet „mellem Haandværkere, Fabrikanter, Handlende og andre Næringsdrivende saavel i Kjøbenhavn som i Kjøbstæderne og paa Landet og de af disse antagne Lærlinge“, og at navnlig hin Bestemmelse i Forordningen af 21de Marts 1800, at skriftlig Kontrakt skal oprettes, erholder fuld Gyldighed med Hensyn til alle Lærlinge. Ved disse maa da forstaaes de unge Mennesker, som efter deres Skoletid eller Konfirmation blive antagne til Dplæring i et Haandværksfag eller i en industriel Virksomhed, for senere i Livet derved at finde deres Erhverv, og som netop derved adskilles fra andre unge Arbeidere, der kun betragtes som Medhjælpere ved Arbejder, som udføres af Vorne, eller hvortil kun unge Mennesker ere stillede f. Ex. paa Grund af disse smaa Fingre eller det skarpe Die, som den paagjældende Industri kræver o. s. v., uden at disse Arbeidere i Reglen have til Hensigt ved denne Virksomhed vedblivende at finde deres Livserhverv. Det er ikke uden Betydning, at der sættes et bestemt Skillemærke mellem disse forskellige Klasser af unge Arbeidere, naar Lærlingeforholdet skal ordnes ved Lov, for at stille det klart, at denne kun finder Anvendelse paa de unge Arbeidere, hvis Uddannelse og Dplæring i den paagjældende Virksomhed er det Væsentlige, og hvis Antagelse derfor sker i dette Diemed og er bindende for et længere Tidsrum. Af denne væsentlige Forskjel følger atter, at medens den unge Arbejder, der antages til Medhjælp, maa ligesom de vorne Arbeidere have Krav paa Løn for sit Arbejde, kan der derimod ikke tilkomme Lærlingen Løn, i alt Fald ikke i Begyndelsen af Læretiden, fordi hans Dplæring og Uddannelse kræver Offre fra Mesterens Side, hvilke paa den eller anden Maade maa vederlægges. Ogsaa af denne Grund er det af Betydning for begge Parter, at de gjensidige Rettigheder og Forpligtelser blive bestemte ved skriftlig Kon-

trakt, uden hvilken hver især vil blive brosthouden, idet de Ydelse, der ske fra Mesterens Side i Lærlingens Interesse, først kunne ventes vederlagte i den sidste Del af det længere Tidsrum, i hvilket Forholdet maa bestaa, og ligesom Mesteren derfor bør sikres imod, at Forholdet ikke ensidigen brydes fra Lærlingens Side inden Udløbet af denne Tid, saaledes maa der ogsaa gives Lærlingen Betyggelse for, at der netop i den Tid, i hvilken han ikke gennem sit Arbeide kan yde Vederlag, gives ham Oplæring og Kundskab, og at hans Tid og Arbeide anvendes for at skaffe ham denne.

Det kan ikke ventes, at mundtlige Aftaler ville indeholde den Fuldstændighed og det Baand, som er ønskeligt for at yde begge Parter hin Betyggelse under et langt Tidsrum, og medens selvfølgelig en stor Frihed i Enkelthederne maa overlades hver især af Parterne ved Kontraktens Afslutning, er det dog ønskeligt, at der fra det Offentliges Side gives en Formular for Kontrakten, der til denne skal benyttes, for at Parternes Opmærksomhed kan henledes paa saadanne Punkter, hvorom Bestemmelse bør tages af hver især.

Kommissionen har derfor ikke været i Tvivl om, at hin Bestemmelse i Forordningen af 21de Marts 1800 om Forpligtelsen til at oprette skriftlige Lærlingekontrakter bør gjøres gjældende, saaledes at Lærlingeforholdet ikke herefter kan stiftes ved mundtlige Aftaler, og at de unge Mennecker, som antages til Medhjælp i et Haandværk eller en Industri, uden at en saadan Lærlingekontrakt er oprettet, ikke anses som Lærlinge, saa at de altsaa ikke ere bundne til at blive i dette Forhold for længere Tid. — At inddrage ogsaa disse unge Arbeidere og de Overenskomster, der med Hensyn til disse afsluttes mellem vedkommende Mestere og Forældre, under Lovgivningsregler, lader sig neppe gøre paa Grund af Ligheden af dette Forhold og de meget forskellige Former, under hvilke dette fremtræder. — Den Hensynsløshed, hvormed Forældre ofte i Børnenes meget unge Alder søge at drage Fordel af disses smaa Arbeidskræfter, ligezyldige for Misbrugen af disse og for Tabet i Børnenes legemlige og aandelige Udvikling, kan neppe forebygges uden ved at forøge Skoletiden og Undervisningen og ved et stærkt Tilsyn med Børnenes Skolegang samt ved en Skærpselse af Lovgivningen om Børns og unge Menneckers Arbeide i Fabrikker og paa Arbeidssteder, der ere eller kunne underkastes det Offentliges Tilsyn. I denne Henseende kunde der vistnok være Foie til at inddrage alle Arbeidssteder under Tilsynet, hvor unge Mennecker under 18 Aar, uden at være antagne som Lærlinge, anvendes som Medhjælpere, og dette vilde atter bidrage til, at hint løse Arbeidsforhold, under hvilket ingen Betyggelse haves for den unge Arbeiders fagmæssige Uddannelse, i mange Tilfælde vilde blive afløst af det fastere Lærlingeforhold. — Da det Væsentlige ved dette i Modsætning til Arbeidsforholdet, som anført, er Lærlingenes fagmæssige Uddannelse, er det en Selvfølge, at Retten til Antagelse af Lærlinge maa betinges af, at den Bessættigelse, ved hvilken Lærlingen antages til Medhjælp, i og for sig er istand til at yde Lærlingen en for hans senere Livserhverv tilstrækkelig frugtbringende Kundskab og Færdighed. Med ved den store Arbeidsdeling, der nu finder Sted i den industrielle Virksomhed, ere mange Arbeider bleve af en saa speciel Bessættighed, at selv den største Færdighed i dette Enkelte ikke udelukker en fuldstændig Ukyndighed i den hele paagjældende fagmæssige Virksomhed. Naar f. Ex. en Optikus lader ved enkelte faste Arbeidere foretage Afslibning af Randene paa Brilleglas, for at disse kunne indsættes i Falsene paa Brilleindfatningen, vilde en Lærling, som i flere Aar alene var Medhjælper ved denne Randslibning, ikke have opnaaet nogensomhelst Kundskab i Faget, eller naar de Arbeidere, som ere bessættigede for en Bøssemager med at dreie Pistoner, eller med at gøre Smaastruer af en vis Størrelse, dertil vilde antage Lærlinge eller Medhjælpere, vilde den Kundskab, som Lærlingen derigennem erholdt til Bøssemageriet, være af en saa underordnet og for hans Fremtid saa lidet nyttig Bessættighed, at det vilde være Uret mod Lærlingens hele Fremtid. Det tør derfor vistnok anses nødvendigt, at de Arbeidere, der saaledes alene bessættig sig med en ganske særlig, mindre Del af det, der er Gjenstand for et Haandværksfag

eller en industriel Virksomhed, nægtes Afgang til at antage Lærlinge, og om det end kan være noget vanskeligt at drage nogen bestemt Grændse mellem de Arbeidsvirksomheder, i hvilke det kan være til Lærlingens Gavn i Fremtiden, at han oplæres, og de, med Hensyn til hvilke dette ikke er Tilfældet, tør det dog forventes, at Dyrighederne under deres Tilsyn med Lærekontrakterne eller ved disses Paategning ville ved Forhandling med Lærlingens Forældre og Bærger kunne bidrage til at det Rette findes, og søge en saadan Bestemmelse anvendt med Liberalitet og Skjønsmhed. — Meget ønskeligt vilde det være, om der af dygtige Haandværksmestre, der sidde i en tilstrækkelig stor Bedrift, oprettedes Haandværksskoler, hvor Lærlingerne under kyndig og stadig Veiledning oplæres i alle vedkommende Haandværks Grene. Man har herved nærmest tænkt sig en Ordning omtrent som den, der finder Sted paa Brodrene S. og A. Jensen's Snedkerværksted her i Kjøbenhavn.

Pigeledes følger det af Forholdets Natur, at det bør være en Betingelse for at kunne antage Lærlinge med Ophold i Mesterens Hus, at hans personlige Forhold ere af den Bestaaenhed, at unge Mennesker — Dreng og Piger — kunne betroes til hans Omsorg. Ogsaa i denne Henseende har Kommissionen anset det nødvendigt, at der ved Lovgivningen gives nogle Bestemmelser, saa meget mere, som Kvinders hyppige Anvendelse som Medhjælp i Industrien medfører, at ikke sjældent unge Piger nu antages som Lærlinge i forskjellige Industriegrene, og Sædelighedshensynet ikke saa ganske sjældent i saadanne Forhold er upaaagtet. At give bestemte Regler for Læretiden, Lærlingens Arbejdstid, Anvendelsen af hans Kræfter, Betalingen, som Lærlingen skal yde Mesteren eller denne Lærlingen osv., lader sig neppe gjøre, da dette dels maa være forskelligt efter Forskjelligheden af de paagældende Fag, dels bør være Gjenstand for fri Overenskomst. Men dette udelukker dog ikke, at Loven kan indeholde enkelte mere almindelige Bestemmelser om disse Forhold, der kunne være Rettesnor i de Tilfælde, hvor Kontrakten savner Regler, og kunne være Hjælpemiddel for Dyrigheden til at nægte Kontraktens Godkjendelse i saadanne Tilfælde, hvor den indgaaede Overenskomst kunde indeholde Bestemmelser, der i særlig Grad vilde være Uret mod Lærlingen. Derimod har man troet at burde foreslaa, at Lærlingekontrakten skal indeholde en Forpligtelse for Mesteren til at drage Omsorg for, at Lærlingen besøger de tekniske Skoler, Aftensskoler eller saadanne Skoler, som paa det paagældende Sted maatte findes, og som have til Formaal at give unge Mennesker en videregaaende Undervisning end den, Almue-skolen kan tilbyde, ligesom det ogsaa formenes, at det vil kunne paabydes, at Arbejdstiden for Lærlingen ikke overstřider 12 Timer i Døgnet.

Det gjælder imidlertid saavel om disse Bestemmelser, som om flere andre ved Kontrakten paatagne Forpligtelser, at et Tilsyn fra det Offentliges Side for at vaage over Opsyldelsen og drage den til Ansvar, som handlede mod Lovens Bud eller imod hvad der i det Offentliges Interesse i Kontrakten er fastsat, vilde være ønskeligt. Det lader sig imidlertid neppe gjøre at indføre et saadant Tilsyn, som kunde være virksomt og svare til Hensigten, uden at gribe ind i den Frihed indenfor sine egne Døre og i sit huslige Liv, som Enhver maa fordrø respekteret, og det tør derhos forventes, at der i selve den Omstændighed, at Mesterens og Lærlingens gjensidige Ret og Forpligtelse er fastslaaet i en dem Begge og Lærlingens Bærger bekiendt skriftlig Kontrakt, vil indeholdes en væsentlig Betyggelse for, at det, som Loven eller Kontrakten bestemmer i den Gnes Interesse, ikke vil blive tilfidesat af den Anden.

Et Mindretal af Kommissionen (Formanden, Krebs, Fraendel og Andersen) skal dog hertil bemærke, at et kraftigt Tilsyn med Opsyldelsen af Læremestrenes Forpligtelser ikke alene maa ansees for ønskeligt, men ligesom for aldeles nødvendigt. Uden et saadant Tilsyn er det at befrygte, at Lovens Hensigt i altfor mange Tilfælde ikke vilde skee Fyldest. Det vilde imidlertid neppe være hensigtsvarende at overdrage dette Tilsyn til Arbejdsinspektorerne, hvorimod det som en Hovedpligt maatte paahvile de senere i Forslag bragte Laugsforeninger, som ikke alene vilde være i Besiddelse af alle Betingelserne for et effectivt Tilsyn, men ogsaa vilde

have den største Interesse i Behandlingen og Oplærelsen af Lærlingene, paa hvem de industrielle Fags hele Fremtid beroer.

De Stridigheder, som opstaa, maatte helst afgjøres af en særlig Domstol eller Boldgiftsret, og en saadan er under Navn af Arbeidsret foreslaaet i et andet Lovudkast, som Nogle af Kommissionens Medlemmer i det følgende ville fremsætte; men indtil videre maatte man henvise Afgjørelsen til de offentlige Politiretter, hvor Parternes personlige Møde, der er af den høieste Bigtighed ved Forligsforhandlingen, kan fremtvinges.

Endvidere maatte Loven bestemme de Tilfælde, i hvilke Lærekontrakten skal anses ophevet, og de Tilfælde, i hvilke Ophævelsen kan forlanges af begge eller en af Parterne, samt endelig Straf for Overtrædelser af Lovens Bestemmelser. I Henhold til det saaledes Anførte forelægges følgende Udkast til Lov om Lærlingekontrakter:

Udkaſt til Lov

om

Lærlingecontrakter.

§ 1.

Naar en Handlende, en Fabrikant, en Haandværker eller anden Næringsdrivende, antager en Umyndig til Dplæring i ſit Fag, og Læretiden udſtrækker ſig over 6 Maaneder, ſkal han derom oprette ſkriftlig Lærlingecontrakt med den Umyndiges Værg, overensſtemmende med nærværende Lovs Forſkrifter.

Den for en Umyndig indgaaede Contrakt er dog ikke bindende for Lærlingen længere, end til han har opnaaet en Alder af 20 Aar.

§ 2.

Den Næringsbruger, ſom kun udfører en enkelt, mindre væſentlig Del af det, der horer til Færdiggjørelſen eller Tilvirkningen af et Fabrikat eller Haandværksarbejde, kan ikke antage Lærlinge.

Ingen Umyndig eller Mindreaarig er berettiget til at antage Lærlinge.

Ingen ugift Mandſperson eller Enkemand kan modtage ſom Lærlinge umyndige eller mindreaarige Piger med Ophold i ſin Bolig. Perſoner, ſom have været ſtraffede for nogen i den offentlige Mening vanærende Forbrydelse eller for Forbrydelſer mod almindelig borgerlig Straffelovs 16de Kapitel §§ 159—185, ere ikke berettigede til at antage Lærlinge. Naar 5 Aar ere forløbne, efter at Straffen er udſtaaet, kan dette Forbud dog hæves i Kjøbenhavn af Overpraſidenten og udenfor Kjøbenhavn af Amtmanden, forſaavidt den Paagjældende i dette Tidrum har boet i den ſamme Kommune og viſt ſædelig og dadelfri Opførelſe. Forbudet bortfalder, naar den Paagjældende har erholdt Geresoprejsning.

§ 3.

Lærlingecontrakter ſkulle, for at være gyldige, være foreviſte Overigheden, der paaſer at Contrakten Intet indeholder, ſom ſtrider mod nærværende Lovs Beſtemmelſer, og derom giver Contrakten Paategning. — Overigheden ſkal, efter Indenrigsminiſteriets Foranſtaltning, være forſynet med Blanketter til Lærecontrakter, hvilke uden Betaling leveres de Paagjældende.

§ 4.

Læremesteren har ſamme Rettigheder og Pligter mod Lærlingen i Læretiden ſom en god Huſebond og ſkal vaage over Lærlingens Opførelſe og ſædelige Forhold ſaa vel i ſom udenfor hans Huſ. Han maa ikke anvende Lærlingen til andet Arbejde end det, ſom tjener til hans Dplærelſe eller Uddannelse i Faget eller dog ſtaaer i nær Forbindelſe med hans Beſtjæftigelſe i dette, ei heller ſætte ham til Arbejder, ſom enten ere ſkadelige for Lærlingens Sundhed, eller ſom ikke ſtaa i paſſende Forhold til hans Kræfter.

§ 5.

Arbejdstiden for Lærlinge under 18 Aar maa, naar disse ere anbragte til Haandværks- eller Fabrikarbejde, i intet Tilfælde overstige 12 Timer i Døgnet, derunder indbefattet de sædvanlige Hvile- og Maaltider.

Paa Føllekirksens Søn- og Helligdage bør Lærlingen ikke nægtes Velilighed til at besøge Gudstjenesten, og i Reglen have Eftermiddagen fri.

§ 6.

Lærlingen skal vise sin Læremester Trofast, Lydighed og Verbodighed; han skal være Mesteren til Medhjælp ved dennes Arbejde i det hele Maal, som hans Arbejdskræfter og Færdighed tillæder.

Har han ved Sygdom eller Fraværelse været hindret i at arbejde i en Tid, som tilsammen i Læretiden udgjør mere end 30 Arbejdsdage, er han pligtig til at taale en Forlængelse af den kontraktmæssige Læretid i et ligesaa langt Tidsrum som det, Forhinderingen har været udover 30 Dage.

§ 7.

Mesteren bør i Læretiden efterhaanden lære Lærlingen det paagjældende Fag, i hvilket Lærlingen er antaget til at oplæres, saa fuldstændigt som muligt, og saaledes, at Lærlingen ved Udløbet af Læretiden kan aflægge Evendeprove i de Fag, i hvilke denne efter Lovgivningen kan finde Sted, eller, naar Faget er udenfor disse, give ham et Lærebrev, i hvilket skal gives tilfjende, hvorlænge han har staaet i Lære, og hvilken Duelighed han har opnaaet. Har Mesteren ladet det mangle paa tilbørlig Omhu for Lærlingens Uddannelse, og dette er Grunden til, at Lærlingen ikke ved Læretidens Udløb er istand til at aflægge Evendeprove eller at erholde Lærebrev, er Mesteren pligtig til at give Erstatning efter Rettens Skjønne til Lærlingen.

§ 8.

Mesteren skal drage Omhu for, at Lærlingen i Læretiden erholder den Undervisning, som paa det paagjældende Sted i dertil af det Offentlige understøttede eller paa anden Maade anerkjendte tekniske, industrielle eller andre for Lærlinge beregnede Skoler tilbydes Lærlingen, og ei blot dertil forunde Lærlingen den fornødne Tid, men ogsaa yde ham den fornødne Understøttelse dertil, forsaavidt Lærlingens Forældre eller Brønder ikke have paataget sig ved Kontrakten at udrede saadan Understøttelse eller, selv om dette er Tilfældet, senere skulle blive ude af Stand til at udrede denne.

§ 9.

Det skal ved Kontrakten nøiagtig bestemmes, hvorvidt Mesteren eller Lærlingens Forældre eller Børgere skulle forsyne Lærlingen med Husly, Føde, Klæder, Bælt og anden Fornødenhed i Læretiden, og hvorvidt der skal gives Lærlingen Bederlag for hans Arbejde, efterhaanden som dette kan være mere nyttigt for Mesteren, og i saa Fald hvilken Del af Bederlaget der skal udbetales Lærlingen, og hvilken Del der bør gjøres frugtsbringende for Lærlingen, indtil denne bliver Evend eller udskrives af Læren. — Med Hensyn til Mesterens Forpligtelser mod Lærlingen, som har Ophold i Mesterens Hus, i Sygdomstilfælde bliver Lov

af 29de Decbr. 1857 § 65 2) gjældende, og forsaavidt Lærlingen har Ophold udenfor Mesterens Hus, bør Kontrakten indeholde Bestemmelser om, af hvem Udgiften til Lærlingens Ophold, Kur og Pleie skal betales. Indeholder Kontrakten ikke Bestemmelser herom, følges de Regler, som gjælde med Hensyn til Lærlinger, som have Ophold i Mesterens Hus.

Forinden en indgaaet Lærlingekontrakt lovligt er hævet, maa Lærlingen ikke af nogen Anden tages i Lære eller anvendes som Medhjælp ved noget Arbejde eller nogen Handelsvirksomhed. Lærlingen, som uberettiget har forladt Læren, kan ved Politiets Foranstaltning bringes tilbage i denne.

§ 10.

De 3 første Maaneder af Læretiden anses som en gjensidig Prøvetid, i hvilken saavel Mesteren som Lærlingen med Forældres eller Bærges Samtykke og uden Angivelse af nogen Grund kunne forlange Kontrakten hævet ved Paategning af Dyrigheden. I saa Fald er ingen af Parterne berettiget til Erstatning hos den Anden, med mindre udtrykkelig Bestemmelse derom er indført i Kontrakten.

§ 11.

Lærekontrakten skal være ophævet:

1. Naar Mesteren eller Lærlingen dør.
2. Naar Paagjældendes Bedrift eller Forretning ophæves eller paa Grund af Konkurs standses.
3. Naar Mesteren eller Lærlingen dømmes for nogen af de i foranstaaende § 2 omhandlede Forbrydelser.

Hvorvidt der i noget af de under Nr. 2—3 nævnte Tilfælde skal ydes Erstatning af Mesteren eller dennes Bo, bestemmes ved Kontrakten.

§ 12.

Kontrakten kan paa Begjæring af begge eller en af Parterne hæves:

1. Naar de i nærværende Lov eller ved Kontrakten Mesteren paadragne Forpligtelser ikke opfyldes.
2. I Tilfælde af hyppige eller grove Forseelser af Lærlingen eller dennes vedvarende slette Opførsel.
3. Dersom Mesteren flytter i en længere Afstand end een Mil fra den Kommune, hvori han boede eller havde sin Bedrift, da Kontrakten blev indgaaet, og denne Grund til at forlange Kontrakten hævet gjøres gjældende inden 3 Uger, efter at Flytningen er sket.
4. Dersom Mesteren eller Lærlingen dømmes til Fængselsstraf i over en Maaned eller er henlagt i Baretægtsarrest i over to Maaneder.
5. Hvad umyndige eller mindreaarige Kvindelærlinge angaar, naar Mesterens Hustru ved Døden afgaar eller af andre Grunde forlader Huset.

§ 13.

Alle Sager, som opstaa angaaende Forholdet imellem Mestere og Lærlinge, behandles, indtil videre, som offentlige Politisager, dog at Dommeren er berettiget og forpligtet til at mægle Forlig mellem Parterne, og uden at Paastand derom er nedlagt, ved Dom i Sagen kan tilkjende den skadelidende Part en efter sit Skjøn og Sagens Omstændigheder passende Erstatning hos den anden.

§ 14.

For Overtrædelse af nærværende Lovs Bestemmelser straffes den eller de Skyldige med Bøder fra 1 Kr.—200 Kr.

Om Organisation af Svende- og Mesterforeninger.

Da Næringsloven af 29de December 1857 gik bort fra den tidligere laugsbundne Næring til Næringsvirksomhedens Frigivelse med en Overgangstid af 5 Aar indtil 1ste Januar 1862, stillede den sig, hvad de hidtil bestaaende Foreninger mellem Næringsdrivende — Mestres som Svende — angik, saaledes, at den i § 25 fastsætter, at „ethvert Laug, der af Indenrigsministeriet anerkjendes som saadant og har mindst 5 Medlemmer, vedbliver at bestaa, indtil det af Flertallet af dets Medlemmer vorder besluttet, at Lauget skal ophæves, eller Medlemmernes Antal synker under 5. Det staaer ethvert Medlem af et Laug frit at udmelde sig, naar han vil.“ Efter § 26 kan „Indenrigsministeren i Kongens Navn stadfæste saadanne Forandringer i de gjældende Laugsartikler og andre Laugsforfatningen vedkommende Indretninger, som af de Vedkommende maatte attraaes.“ I § 67 paalægges det Dyrigheden at paase, at et Laugs Ophævelse, naar saadant vedtages af Medlemmerne, foregaaer paa behørig betryggende Maade, ligesom ogsaa Indenrigsministeriet med kongelig Approbation paafer Laugsformuens fremtidige Anvendelse. Ligeledes iagttager Dyrigheden det Fornødne, naar Laugets Medlemsantal er gaaet ned til 5. I § 68 gjøres de samme Regler gjældende for de ældre saakaldte „Korporationer“. Derpaa fastsætter Lovens § 69: „Det er Indenrigsministeriet overladt i Kongens Navn at meddele Stadfæstelse paa nye Vedtægter saa vel for de nu bestaaende Laug og Korporationer som for nye Foreninger, der frivillig maatte danne sig enten af Haandværkere, Handlende eller andre Næringsbrugere. Det Samme skal gjælde med Hensyn til Foreninger mellem Svende og Fabrikarbejdere om Sygtekasser, Begravelseskasser og lignende Indretninger. Det skal ved saadan Vedtægt kunne paalægges Mestrene og Fabrikkanterne at indeholde Bidragene af Lønningen, ligesom det ogsaa skal kunne vedtages, at Bidragene skulle kunne inddrives under Tvang af Udpantning og Møkk.“

Under den ældre Laugsindretning bestod der saavel i Kjøbenhavn — hvis Forhold Kommissionen i denne sin Udvikling nærmest skal have for Øie, fordi Forholdene her fremtræde mest udviklede, og fordi den Ordning, som her finder Sted, dog stedse maa lempes forskjelligt paa de forskjellige Steder — som i Kjøbstæderne en nøie Forbindelse mellem Foreningerne af Svendene og Mesterforbindelserne. Ordentligvis var „Lauget“ den begge Klasser omfattende Forening, hvis Formand, Olbermanden, som valgtes blandt Mestrene, forestod hele Lauget, altsaa ogsaa den under samme indordnede Svendelade. Hans Bisiddere vare ogsaa Mestres. De blandt Svendene valgte Oldgeseller og Svende-Repræsentanterne havde vel særlig Bæretagelsen af Svendenes Interesse i Lauget, ligesom ogsaa almindelige Generalforsamlinger af Svendene afholdtes; men Alt dog som anført indordnet under Lauget og Olbermanden. Lauget var dernæst stillet i et bestemt Underordningsforhold til Dyrigheden, og dette gjaldt saa vel Mesterforbindelserne som Svendeforbindelserne i Lauget. Svendeladernes

Formaal var saa godt som udelukkende: Herbergerets Holdelse, Sygehjælp og Begravelseshjælp; hvad der opsparedes, henlagdes til Understøttelse for de gamle Svende eller til Stiftelses Oprettelse, hvilket sidste Formaal fik en væsentlig Støtte fra Mestrenes Indskud i Laugkassen. Til Erlægelse af Syge-, fattig- og Lidepenge vare Svendene forpligtede og Bidraget tilbageholdtes af Mestrene i den fortjente Løn. Over alle Indtægter og Udgifter afslagdes Regnskab til Magistraten.

Da Næringsloven udkom, bestod der i Kjøbenhavn af Haandværkslaug med tilhørende Svendelade 41 med Formue til samlet Beløb omtrent 200,000 Kroner (derunder indbefattet forskellige Stiftelses-Eiendommers Værdi), med aarlig Indtægt tilsammen af c. 115,000 Kroner, hvoraf 81,000 Kroner anvendtes aarlig til Sygehjælp, Understøttelse o. desl., og 24,000 Kr. til andre Formaal, medens altsaa Resten opsparedes. Skomager-, Tømrer- og Murerlaugets Svendelader vare de største med aarlige Indtægter hver af imellem 10 og 12,000 Kr., og med Medlemsantal hvert af dem af imellem 900 og 1,000.

Ved Indenrigsministeriets Foranstaltning blev der i Aaret 1861 nedsat en Kommission til Udarbejdelsen af Normaludkast til Vedtægter for Sygekasser og lignende Foreninger, og denne affattede ogsaa et Forslag, som siden væsentlig er fulgt ved Svendeforeningernes Ordning. De fleste ældre Svendeforeninger have derefter omformet sig og bestaa nu, uafhængige af Laugsforbindelsen; dog ere nogle vedblevne endnu at bevare det gamle Laugsforhold og navnlig ogsaa Forholdet til en blandt Laugsmestrene udtagen Ældermann. Af de omformede Foreninger have en Del erhvervet kongelig Konfirmation paa deres Vedtægter, hvilken Konfirmation dog kun meddeles for 3 Aar ad Gangen; de have i Reglen overført de ældre Foreningers Formue med sig; de opstillede Hovedformaal for disse ere: Sygehjælp, Begravelseshjælp og Understøttelse. De fleste af dem er Moderation indrømmet af Kommunen i Hospitalbetalingen. Men i Øvrigt er Foreningens Forhold til det Offentlige ikke klart eller ialtfald ei af nogen væsentlig Betydning. Af disse Foreninger skulle her følgende nævnes med Angivelse af den Formue, som de omtrentlig eiede i 1874, og med deres nuværende Medlemsantal, for saa vidt dette vides:

Bagersvendene	3,725 Kr.	253 Medl.
Barbersvendene	1,080 —	130 —
Bliffenslagersvendene	960 —	14 —
Bogbinderstvendene	435 —	84 —
Bundtmagersvendene	640 —	8 —
Bødkersvendene	4,500 —	220 —
Børstenbinderstvendene	1,000 —	—
Cigararbejderne	5,500 —	545 —
Dreiersvendene	1,300 —	62 —
Dugmagersvendene	1,690 —	—
Farversvendene	15,340 —	—
Felberedersvendene	1,300 —	—
Formerne og Jernstøberne	—	—
Garversvendene	600 —	78 —
Gjortlersvendene	460 —	33 —
Glarimestersvendene	1,000 —	21 —
Grovsmedesvendene	560 —	46 —
Grovsmedeforeningen af 1873	—	—
Guldsmedesvendene	4,150 —	56 —
Hattmagersvendene	—	102 —
Hjul- og Kæremagersvendene	4,000 —	83 —

Gæstgæstervendene	31,000 Kr.	934 Medl.
Kandestøbersvendene	800 —	—
Kobberstøbersvendene	1,370 —	43 —
Konditorervendene	250 —	39 —
Pinnedvæversvendene	760 —	5 —
Malersvendene	14,600 —	149 —
Mursvendene	11,100 —	693 —
Møllersvendene	2,000 —	143 —
Naalemagersvendene	1,000 —	20 —
Parykmagersvendene	1,400 —	—
Possementmagersvendene	1,700 —	24 —
Rebflagersvendene	1,520 —	85 —
Sadelmager- og Tæpsestøbersvendene	880 —	149 —
Seilmagersvendene	5,540 —	65 —
Skibstømrersvendene	4,430 —	152 —
Skomagersvendene	8,950 —	502 —
Skræftersvendene	7,400 —	511 —
Slagtersvendene	1,600 —	121 —
Smede- og Maskinarbejderne	5,660 —	236 —
Snedkersvendene	11,000 —	505 —
Stenhuggersvendene	6,500 —	—
Stølmagersvendene	290 —	40 —
Strømpervæversvendene	1,680 —	38 —
Tobaksbindersvendene	4,260 —	39 —
Typograferne	66,000 —	119 —

Kommissionen anser det for særdeles magtpaaliggende, at der finder en fast og bestemt, af det Offentlige anerkjendt Forbindelse Sted mellem Svendene i det enkelte Fag. Der haves derigjennem et virksomt Middel til at hæve Svendene til den Selvstændighed og Betydning, som tilkommer dem, og paa den anden Side til at stille dem i det rette Forhold til deres Mestres og til det Offentlige, hvorpaa der efter Næringsforholdenes nuværende Udvikling ligger ikke mindre Bægt.

Formaalet for disse Foreninger maatte herefter i sin Almindelighed være at varetage Svendenes fælles og almindelige Interesser, og Foreningerne maatte selvfølgelig bestaa i relativ Uafhængighed af Mestrene og Mesterforeningerne. Dette Formaal vil finde sin Fyldestgjørelse ved, at Foreningerne danne et Samlingspunkt for Medlemmerne, og her maatte da tilstræbes, at man ved Samtale, ved Oplæsning og Foredrag, ved Oprettelse af en Bogsamling til Medlemmernes Brug, ved Dannelse af Sangforeninger o. s. fr. blandt Medlemmerne søgte at give den enkelte Forening et saadant Præg, at den kunde være til virkelig Nytte og Glæde for dens Medlemmer; nogle af de nu bestaaende Foreninger virke netop igjennem saadanne Midler paa den smukkeste Maade. For de mindre Foreninger vilde det dog neppe være overkommeligt at virke for saadanne selskabelige Diemed.

Kommissionen anser det desuden for ubetinget rigtigt, at disse Foreninger lige som hidtil vedblive at virke som Sygeforeninger for Medlemmerne. Det er et af de farligste Forhold for mangen Arbejderfamilie, naar Sygdom indtræder, og Forsørgeren er ude af Stand til at bære det Tryk, som derved fremkommer; og det Offentlige kan derfor ikke noksom tage sig af, at man ved Forsynlighed sikker sig herimod. Dette har ogsaa stedse været erkjendt blandt Haandværksklassen selv. Om nu Sygekaserner rettest samles for større Kredse eller direkte knyttes til den enkelte Forening, har været Gjenstand for Tvivl; men det rigtigste turde vistnok være at blive staaende ved de reent

faglige Kasser; kun i disse vil den indbyrdes Kontrol kunne forventes, der er en nødvendig Betingelse for Kassernes Bestaaen. Det har hidtil været sædvanligt, at de af det Offentlige anerkjendte Svende-Syggeforeninger af Kommunen indrømmedes Hospitals Moderation; og dette, som er et særdeles Gode for Foreningerne, bør ubetinget bevares for dem. — Med Svendeforeningernes Benyttelse som Begravelseskasser forholder det sig væsentlig paa samme Maade; ogsaa herpaa lægges der af Befolkningen megen Vægt, og vi anse det for ønskeligt, at der fra det Offentliges Side gøres, hvad der kan gøres for at fremme denne Interesse. — Der vil endnu her være at nævne Foreningernes Virksomhed med at yde ældre Medlemmer Understøttelse; ogsaa dette Formaal kan selvfølgelig fortjene al mulig Understøttelse. En særegen Form, hvori dette fremtræder, er Tilveiebringelse af Stifelser med Friholiger; og ligesom selve dette Formaal er saare ønskeligt, saaledes har ogsaa den Interesse, som Virksomheden herfor fremkalder, ofte vist sig saare nyttig og gavnlig. Kommissionen anser det for rigtigt, om det Offentlige paa bedste Maade vilde støtte Tilveiebringelsen af saadanne Stiftelsesbygninger. Iøvrigt skal man med Hensyn til den nærmere Ordning af Syge- og Begravelseskasserne samt af Alderdomsforsøgelsen henvise til, hvad derom senere vil blive meddelt. Kun skal det udtrykkelig fremhæves, at disse Kasser i deres hele Regnskabsvæsen bør holdes aldeles sondrede fra de Midler, der af Foreningen indsamles til Anvendelse i selfæbelige og lignende Formaal. — I nogle Forenings-Bestemmelser har man i den senere Tid søgt at optage Regler om, at Foreningens Kasse skulde kunne bruges til at støtte Arbejdere under Arbeidsløshed og Arbeidsnedlæggelse. Et saadant Diemed ligger efter Kommissionens Skjøn ganske udenfor de Foreningers Formaal, hvormed her er Tale. Selv om det overhovedet var gjort, ad denne Vej at danne noget virkelig godt for Arbejderne, saa skulde ialtfald de her omhandlede Foreninger netop have den Opgave, efter hvad der nedenfor skal fremstilles, at danne et Led i den Organisation, der gennem Boldgift eller bindende Afgjørelse skulde orbne Stridighederne mellem Mestres og Svende, og det vilde ikke være foreneligt hermed at gøre dem til Organer for at støtte Arbeidsnedlæggelse.

Hvad det Offentliges Forhold til disse Foreninger angaaer, skal det bemærkes, at et Mindretal af Kommissionen (Formanden, Krebs, Fraendel og Andersen) som allerede tidligere antydet anse disse Foreninger i Forbindelse med tilsvarende Mesterforeninger for det betydningsfuldeste Led i hele Reorganisationen af den for Tiden saa beklageligt opløste Arbejderbefolkning. Det er disse Foreninger, der skulde have Omsorg for Sygehjælp, Begravelseshjælp og Alderdomsunderstøttelse; det er dem, der skulde føre Tilsyn med Lærlingenes Opdragelse til selvstændige Medarbejdere, med Svendeherberger og lignende Institutioner; der skulde vaage over, at Retfærdighed og Villighed hersker i Forholdet mellem Arbejdsgivere og Arbejdstagere, og som skulde repræsentere Saget ligeoverfor Samfundet og dets Styrelse. Det maa nu aldeles billiges, at hvad der behøves, er en fast og bestemt af det Offentlige anerkjendt Forbindelse mellem Svendene i det enkelte Sag. Men skal dette opnaaes, tør det ikke overlades til Tilfældet, om den Enkelte vil høre med til Foreningen eller ei, hvilket fuldstændig umuliggjør den faste og bestemte Ordning, og derimod frembringer de løse og i alle Henseender utilfredsstillende Tilstande, der have hersket siden Ophævelsen af den ældre Laugsforbindelse. Det er derfor Mindretallets Anskuelse, at Indtrædelsen i Svendeforeningen ikke bør være en frivillig Sag men ubetinget bør være pligtig for enhver Svend, der arbejder i det paagjældende Sag; og Mindretallet lægger saa stor Vægt paa dette Punkt, at det i det Hele maa anse Alt, hvad der iøvrigt er bragt og kan bringes i Forslag til Ordningen og Ophjælpningen af Haandværkernes Forhold, for temmelig betydningsløst, naar denne Forpligtelse fremdeles skal mangle. Hvad det kommer an paa, er altsaa en Fornyelse af Svendenes Laugsforbindelse, der endnu formentlig ikke vil være saa vanskelig at retablere, da Traditionen fra de tidligere bestaaende Forhold endnu tør antages at være levende. Paa Detailler af Ordningen skal man ikke iøvrigt her komme ind; dertil

forudsættes en nærmere Forhandling med de i Sagen interesserede Parter, end det har været nærværende Mindretal muligt at foretage. Men selvfølgelig vil ingen Ordning af Laugsforholdene være tænkelig uden en nøie Forbindelse mellem Laugets Bestyrelse og den overordnede Samfundsmagt, hvis Opgave det vil være at afværge de Misbrug, der tidligere kastede saa mørke Skygger over den i sin Grundtanke saa sunde og gavnlige Institution.

Kommissionens Flertal (de øvrige Medlemmer, til hvilke Schalling slutter sig) har ikke fordriftet sig til at bringe tvungne Svendeforeninger i Forslag, men formener, at det bør have sit Forblivende ved de for Tiden bestaaende frivillige. Hvad angaar det Offentliges Forhold til disse, da er det stedse, ogsaa fra Foreningernes Side anset for ønskeligt, at de igjennem kongelig Konfirmation erholde den Sikkerhed i deres Bestaaen, som derved erhverves. Det forekommer Flertallet rigtigt, at saadan Konfirmation gives for et længere Tidsrum end som hidtil sædvanligt: 3 Aar, f. Ex. for 10 Aar ad Gangen, hvorved de nu saa hyppige og ikke heldige Lov-Omændringer maatte noget vilde kunne undgaas. Til Dyrigheden bør aarlig indgives og af denne offentliggøres Regnskaber for samtlige de anerkjendte Foreninger; derved vilde disse faa en Publicitet og vække en Interesse, som for Foreningerne selv vilde være saare gavnlige. Men i Dyrigt er det, der saa vel herved som ogsaa paa andre Maader bør tilstræbes, ikke at tilveiebringe et Kontrol-Forhold fra Dyrighedens Side, men et Tillidsforhold, saaledes at Foreningerne vide, at de kunne ty til Dyrighedens Bistand med deres Anliggender. Ved Lovens Affattelse, ved Pengemidlernes Anvendelse og Styrelse, ved Fællesmoders Afholdelse o. s. fr. er der mangfoldige Leiligheder, hvor dette kan blive af Betydning, og jo mere dette Forhold kan udvikles ad Frivillighedens Vej, desto heldigere er det. Vi antage det for rigtigt, at de Foreninger tilhørende Værdipapirer, saaledes som det i den senere Tid er forlangt fra Indenrigsministeriets Side, hvor Konfirmation søges, forsynes med Dyrighedens Prohibitivpaategning, ligesom ogsaa, at Dyrigheden erholder Ret til at møde ved Foreningernes Generalforsamlinger.

Den retlige Stilling med Hensyn til Raadigheden over Midlerne er formentlig den, at en Anvendelse af Foreningens Midler til et Diemed, der ligger udenfor det i Loven opstillede Formaal, ikke lovlig kan foretages af Bestyrelsen, naar blot et enkelt Medlem af Foreningen modsætter sig samme.

Med en Organisation af Foreningerne som saaledes angivet, vil det, for de Foreningers Bedkommende, der erholde kongelig Konfirmation paa deres Statuter, formentlig være rigtigt, ligesom det ogsaa vil findes stemmende med Næringsloven, at det fastsættes, at Bidragene til Foreningerne skulle tilbageholdes af Mestrene ved Lønnens Betaling. Dette har tidligere vist sig meget nyttigt, og vil ogsaa nu fremkalde det rette Forhold i Foreningernes Bestaaen og betryggede Gang. Det forstaar sig efter det oven anførte af sig selv, at Indtræden i Foreningen stedse maa være en frivillig Sag saavel som Udmeldelse af samme, ligesom det ogsaa er fuldkommen frit at danne andre Foreninger; men jo mere Sammenhold og Orden der kan blive paa den enkelte Forening, desto heldigere ville Forholdene udvikle sig for alle Paagældende.

Den Organisation, Flertallet saaledes har foreslaaet for Foreningerne, kræver ikke nogen Lovgivnings-Bestemmelse, men vil kunne gennemføres i Genhold til den bestaaende Lovgivning ved Indenrigsministeriets og Dyrighedens Medvirkning. For de alt bestaaende Foreningers Bedkommende vil en Omdannelse herefter let kunne ske og dermed selvfølgelig ogsaa en Bevaring for disse af de hidtil opsamlede Midler.

Endnu bemærkes, at ligesom Flertallet gaar ud fra, at Svendene i forskellige Fag ville vide at slutte sig sammen til een Forening, hvor hvert Fag kun tæller saa Medlemmer, saaledes bør ogsaa andre selvstændige Arbeidere i Fag, hvor Svendeproeve ikke aflægges, kunne træde sammen til lignende lovlige og af det Offentlige anerkjendte Foreninger.

Skal Svende-Institutionen kunne hæve sig til den Betydning, som tilkommer den, vil det være en Hovedbetingelse, at Udgangen til at blive Svend — Svendepreven — ordnes paa fuldt betryggende Maade; og i alle de Erklæringer, Kommissionen har modtaget fra hele Landet, lyder derfor ogsaa Kravet paa en hensigtsmæssig Omordning af Reglerne for Svendeprovers Afslæggelse.

Efter Forandringen i 1857 er man i nogle Fag vedblevet at afholde Svendeprover ved Lauget under Magistratens Medvirkning; Bedømmelsen sker da af Aldermanden med to Laugsmestre. — Ved Siden heraf indførtes overensstemmende med Næringslovens § 27 saakaldte frivillige Svendeprover. Denne § fastsætter nemlig, at der skal aabnes Udgang for dem, der maatte ønske det, til at aflægge Svendeprove i Haandværksfagene i Overensstemmelse med Regler, der nærmere fastsættes af Kongen. I Henhold hertil udkom igjennem Indenrigsministeriet Regulativ af 6te August 1862 for Kjøbenhavn, og lignende Regler indeholdes i forskjellige Regulativer for Landets andre Kjøbstæder. Der fastsættes herved, hvori Proven skal bestaa for de forskjellige Fag, og Bedømmelsen sker ved en Komite, hvori ogsaa to Mestre ere medtagne. Endelig holde nogle Laugs- eller Mesterforeninger selv paa egen Haand Svendeprove og udstede Svendebrev uden nogen Medvirkning fra det Offentliges Side, uagtet dette ikke kan anses foreneligt med den ovennævnte Bestemmelse i Næringsloven, og uagtet Ministeriet gjentagne Gange har udtalt, at en saadan Prøve afholdt af en Forening uden offentlig Medvirkning ikke bør finde Sted.

Skal hele denne Prøve hæves til nogen virkelig Betydning, anser Kommissionen det for det Første fornødent, at kun een Art Svendeprover anerkjendes for Fremtiden her i Landet, saa at Andre end de dertil lovlig bemyndigede erklæres uberettigede til saadanne Provers Afholdelse. Dernæst er det fornødent, at Proven knyttes nøie til den tekniske Undervisning og de tekniske Skoler, som jo nu ere oprettede paa mange Steder i Landet. Derved vil Provens egen Værdi stige betydeligt, Gensidighed og Betryggelse kunne indkomme i Fordringerne og i Bedømmelserne, og en saadan Ordning vil paa den anden Side give et væsentligt Stød fremad for at skaffe den tekniske Undervisning den Betydning, som den fortjener. De Regler, som ere indførte for Navigationskolerne og for Styrmandsexamen, have her foresvævet som veiledende. Til Svendepreven maatte for Alles Bedkommende fordres Bevis for almindelig Færdighed i Skrivning, Rettskrivning og Regning. Beviset herfor skulde kunne præsteres enten ved Attest fra vedkommende offentlig ansatte Skolelærere eller fra en teknisk Skole. For de Fags Bedkommende, hvor Tegning i sine forskjellige Arter spiller en Hovedrolle for den unge Haandværkers Uddannelse, altsaa for Bygningshaandværkerne af alle Slags, Murere, Tømrere, Snedkere, Malere m. fl., endvidere for Smede, Vognfabrikanter, Maskinarbejdere, Gjørtlere osv. maatte der kræves bestaaet en Prøve i dette Fag. Med Hensyn til Omfanget af denne Prøve skal man efter en fra det tekniske Selskab i Kjøbenhavn modtagen Udtalelse bemærke, at der som Grundlag for Fagtegningen maatte findes tilstrækkelig Dvelse i elementær geometrisk, stereometrisk og Trihaandstegning; hvad denne sidste angaar, bør det fordres, at de almindeligste Former og Konstruktioner ere gennemgaaede og nogenlunde forstaaede. Tegneproven maatte kunne tages ved alle af det Offentlige paa en eller anden Maade anerkjendte tekniske Skoler. Der maatte af Staten ansættes en teknisk Undervisnings-Direktor, der havde Overtilsynet med Skolerne, og ligesom Navigationsdirektøren Overtilsynet med Proverne. Skolens Forstander og nogle af dens Lærere i Forbindelse med tilkaldte Mænd maatte foretage Bedømmelsen. Endelig vilde der være at aflægge en praktisk Prøve, hvilken sidste i det Væsentlige maatte ordnes efter de nu gjældende Bestemmelser, dog at her formeentlig ogsaa Svende burde medtages ved Bedømmelsen.

Foruden bestaaet Prøve maatte det endvidere fordres for at kunne anerkjendes som Svend, at den Paagjældende var mindst 18 Aar gammel, at han i Læretiden havde fort en hæderlig Bandel, og at han i det Mindste i 5 Aar havde opholdt sig her i Landet. Naar

Bedkommende med Dplysning herom henvendte sig til Dyrigheden, blev Svendebrev af den at udstede, og andre Svendebreve kunde ikke gives her i Landet.

Til disse Forholds Ordning maatte formentlig ny Lovhjemmel kræves.

Hvad Mesterforeningerne angaar deler Kommissionen sig ligesom ved Spørgsmaalet om Svendeforeningerne i et Flertal og et Mindretal, bestaaende af de foran nævnte Medlemmer. Flertallet skal kun fremhæve, at ogsaa for disse Foreningers Bedkommende maa formentlig finde Sted, vel ikke nogen egentlig Konfirmation af Regjeringen, men dog en Art Anerkjendelse af det Offentlige som Betingelse for, at de skulle kunne være Led i den tilsigtede Organisation og som saadanne berettigede til ved Valg af Voldgiftsautoritet, af Meddommere til Svendeproeve o. s. fr. at tillægges Betydning ogsaa i offentlige Forhold. Der bør da, naar dette erkendes, tillige tilstræbes, at kun een Art Mesterforeninger kommer til at bestaa; thi ialtsald i Hovedstaden ere Alemperne sølte ved, at der ved Siden af ikke saa Laugsforeninger af Mestres, som ere vedblevne at fortsætte deres Virksomhed, efterhaanden ere opkomne nye Mesterforeninger, som i forskjellig Retning ikke kunne virke sammen med de ældre Laugsforeninger. De ældre Laugsforeninger have haft saa stor Betydning og have saa megen Soliditet i sig, at de kun bør være Gjenstand for nogen Omordning; men en saadan tro vi ogsaa bør finde Sted, for at det derved skal kunne lykkes at stille dem i et friere og rigtigere Forhold til de nuværende Næringsspørgsmaal, end det kan ske, saalænge alt for meget af de gamle Sædvaner bevares.

Mindretallet maa i denne Sag i Overensstemmelse med sine Udtalelser foran om Svendeforeningerne kræve, at Laugsforeningerne søges gjenoprettede i deres tidligere Betydning, saaledes at Mestrene blive forpligtede til at indtræde som Medlemmer. Det skal ikke her gjentage de Betragtninger, der føre til dette Resultat, og som yderligere bestyrkes ved hvad ovenfor af Flertallet er bemærket om de nuværende Tilstande. Kun ad denne Vej vil det formentlig kunne forventes, at det oven opstillede Formaal, at der kun skal bestaa een Art af Mesterforeninger, vil kunne opnaas. Ei heller skal man her indlade sig paa Detaillerne af Sagens Ordning, der i det Hele taget ville kunne hentes fra det tidligere bestaaende. Kun skal man bemærke, at man i ethvert Fald som Betingelse for Afgangen til at tage Borgerskab som Mester maa kræve, at den Paagjældende har afslagt Svendeproeve i det paagjældende Fag; i mange Fag vil en yderligere Proeve selvfølgelig være nødvendig (Bygningsfagene og lignende). Til denne Fordring for Erhvervelse af Borgerkab som Mester slutter Jensen sig, medens han iøvrigt deler Flertallets Anskuelse om Mesterforeningernes Stilling.

Om voldgiftsmæssig Afgjørelse af Uoverensstemmelser mellem Arbeidsgivere og Arbeidstagere.

Blandt de Stridigheder, som kunne opstaa mellem Arbeidsgiver og Arbeidstager, er der en naturlig Forskjel imellem de egentlige Retsspørgsmaal, der fremkomme i dette som i alle Kontraktsforhold: om Forstaaelsen af den indgaaede Overenskomst, om de deraf flydende Rettigheder og Pligter, om Brud paa Kontrakten, om retsstridige Skades-Tilføielser o. s. fr., — og de Spørgsmaal, som i de senere Tider saa ofte have fremkaldt Strid, og som jevnlig antage større Omfang ved almindeligere Arbeidsnedlæggelse o. desl., men som dog ogsaa ofte ere begrændsede til en mindre Kredt eller til den enkelte Virksomhed, saasom

angaaende Lønningsforhøielse eller Nedsættelse, angaaende Priskuranter, om Arbeidstiden, om de Forhold, hvorunder Arbeiderne ere stillede i Henseende til Lokale, Behandlingsmaade etc. Den første Række af disse Spørgsmaal høre naturligen hen under Domstolenes Afgjørelse, og den almindelige Lov om disses Organisation og Behandlingsmaade af Retsagerne maa her være den afgjørende. Hvorvidt der er Anledning til i disse at tillade et Lægmands-Element, har i Kommissionen været gjort til Gjenstand for Overveielse, der have ført til, at nogle Medlemmer have opstillet det nedenstaaende Forslag om Arbeidsretter, der skulde indeholde et saadant Element, medens de andre ikke have turdet indlade sig derpaa men have forment, at man ved alle disse Forhold maa gaa ud fra Benyttelsen af de bestaaende Domstole.

Anderledes stiller det sig med Tilveiebringelse af forligsmæssige Autoriteter til Behandling af den anden Række af Spørgsmaal, naar saadanne opstaa. Det følger i Dvrigt af sig selv, at Grændsen mellem de to Arter af Tvistigheder ingenlunde altid i det Enkelte lader sig drage med Bestemthed; men dette er heller ingenlunde nødvendigt, da Intet hindrer, at ogsaa Spørgsmaal af den mere retslige Art, naar Parterne derom ere enige, forelægges de paatænkte Boldsiftsautoriteter.

De Spørgsmaal, der opstaa med Hensyn til saadanne Autoriteters Dannelse og Indretning, ere vistnok væsentlig: om de skulde paabydes ved Lov, eller om deres Dannelse skal være en frivillig Sag; om deres Afgjørelser skulde være forbundne med retslig Tvang til deres Gjennemførelse, eller de blot skulde være af forligsmæssig Betydning; samt hvorledes de skulde sammensættes.

Kommissionens Flertal anser det for rigtigt, ogsaa i dette Forhold at følge Frivillighedens Bei. Ved Tvang vilde disse Forligsmyndigheder neppe faa nogen Betydning; men derimod maa det anses for særdeles magtpaaliggende, at der ved de Mester- og Svendeforeninger, der konfirmeres af det Offentlige, træffes Bestemmelser om, at af dem skulde saadanne Forligsmyndigheder kunne vælges. Deslige Nævn have andesteds virket til megen Nytte, og hos os have de i de sidste Aar ikke sjældent været savnede; det feiler neppe, at hvis de kaldes til Eksistens, vilde saavel Mestres som Svendes ofte med Tillid ty til dem, og uden at der behøves at tillægges deres Beslutninger retslig Tvang, vilde de ofte ved deres Indflydelse være istand til at ordne og tillægge Tvistepunkter.

Saadanne Nævn bør formentlig bestaa af 5 Medlemmer, valgte paa et vist Aaremaal f. Ex. 5 Aar ad Gangen. De to Medlemmer bør vælges af Mesterforeningen og de to af Svendeforeningen. Hvor Foreningerne for visse Sag ikke ere meget talrige, bør flere saadanne samles om en Nævn. De 4 Valgte træde strax sammen og vælge udenfor Sagen en Mand, til hvem Tillid haves fra begge Sider, til Formand for Nævnen. I Udlandet er der fra flere Sider foreslaaet, at Dvrigheden eller et Medlem af samme skal være Formand; men i Reglen erkendes det for heldigst, at Dvrigheden ikke træder i et saadant fast Forhold til denne Virksomhed, der netop bør have sin Betydning ved at være udgaaet fra de paagjældende selv. Dvrigheden bør ved sit Tilsyn og Initiativ virke til, at de forskjellige Sager danne saadanne Nævn; den bør lede disse til i formel Henseende at iagttage det rette Forhold og en ordnet Fremgangsmaade; den bør udvortes støtte Virksomheden, saa godt den formaar, men i selve de enkelte opstaaende Spørgsmaals Afgjørelse bør den ikke kræve Del*).

Stilles Nævnen paa denne Maade og med dette Omraade, vil det ses, at der ingen nærmere Forskrift behøves om den Fremgangsmaade, der skal følges ved dens Virksomhed. Pigesaa lidt behøves der overhovedet Lovgivningens Medvirkning hertil. Det bliver væsentlig Administrationen, der ved Stadfæstelsen af Bedtægter for Foreningerne maa arbejde for Sagen,

*) Jensen og Faber vilde dog anse det for rettest, at Dvrigheden kom til at deltage i selve Afgjørelsen.

og først naar Institutionen har virket i nogen Tid og vist sin Betydning, vil der da kunne blive Anledning til mulig ved Lovgivningens Tiltræden at søge den fremmet yderligere.

Kommissionens Mindretal (Formanden, Krebs, Fraenckel og Andersen) maa formene, at de her antydede Differentser mellem Arbejdsgivere og Arbejdstagere om Lønnens Størrelse, Arbejdstidens Længde o. desl., der ikke opstaa som Retstviftigheder mellem enkelte Parter, men som Spørgsmaal om, hvad der for Fremtiden skal gjælde som Norm for Følget indenfor det hele Fag mellem samtlige dertil hørende Interessenter, ville finde deres naturlige Afgjørelse ved de af Mindretallet krævede Laugsforeninger, der saavel skulle omfatte Svendene som Mestrene. Hvad Bestyrelserne for disse med Førlighedens Deltagelse og under dens Ledelse vedtage om Spørgsmaal af den her omtalte Natur, tør antages at ville tilfredsstille alle billige Fordringer fra begge Sider, saaledes at det med Rette kan fordres, at den Enkelte derfor skal høre sig. Allerede nu udøve de bestaaende Foreninger saa stærkt et Tryk paa deres Medlemmer, at det under udbrydende Stridigheder i Reglen ikke er muligt for den Enkelte at unddrage sig for, hvad Foreningen som Helhed vedtager. Det synes derfor at indeholde en væsentlig Garanti ikke blot for Afgjørelsens Billighed men ogsaa for den berettigede individuelle Frihed, at Afgjørelsen ikke overlades til de frie Foreningers Vilkaarlighed, men træffes af den lovlige Laugsbestyrelse efter Forhandling mellem de vedkommende Parter og med den rette Førligheds Stadfæstelse. En direkte retslig Tvang kan der ved denne Art af Afgjørelser, der ikke angaa egentlige Retstviftigheder, vel ikke let bringes til Anvendelse; de ville dog virke som deklaratoriske Regler ved deres egen indre Autoritet, indtil en ny Regel vedtages.

Om Afgjørelse af Retsstridigheder imellem Arbeidsgivere og Arbeidere.

Om end mindre mærkeligt end i de større industridrivende Lande har Udviklingen af Forholdet mellem Arbeidsgivere og Arbeidere dog ogsaa her i Landet taget en betænkelig Retning, idet den Selvrædighed, som saa hyppigt viser sig ligeoverfor indgaaede Forpligtelser, ogsaa i dette Forhold har gjort sig gjældende under en udstrakt Forenings- og Kontraktfrihed. Flere af de Lovbestemmelser, der tidligere søgte at værne om Arbeidsgivernes og Arbeidernes gjensidige Rettigheder og Forpligtelser ved en Indsriden fra Dyrighedens Side, ere efterhaanden bortfaldne. De hensigtsmæssige Forskrifter, som Forordningen af 21de Marts 1800 indeholdt om Kontraktforholdet mellem Evende og Mestere i Laugene og om Forpligtelsen fra begge Sider til Opsigelse af Kontraktforholdet med 14 Dages Varjel saavel som Bestemmelserne i Forordningen af 10de Decbr. 1828 om Politiets Tilsyn med de heri Landet hjemmehørende reisende Evende og den arbejdende Befolknings Omflakten, ere nu ikke længere anvendelige, hvilket ogsaa gjælder om de sig dertil sluttende Straffebestemmelser. Det er derfor alene Gjenstand for privat Søgmaal, naar Arbeideren forlader Arbeidsgiverens Arbejde uden Hensyn til en indgaaet Overenskomst, eller enten derved eller ved andet utilbørligt Forhold tilføjer Arbeidsgiveren Tab og Skade, eller naar Arbeidsgiveren misligholder de Forpligtelser, han har paataget sig ligeoverfor Arbeideren med Hensyn til Lønnen, Rejspenge, Materialier, Arbeidstid, Koft m. v. Men Søgmaal til Afgjørelsen af disse Spørgsmaal medfører ikke ringe Besvær ved den nuværende Rettergangsmaade baade for Arbeidsgiveren og for Arbeideren. De Omkostninger, der ere forbundne med en saadan privat Politiretsag og den civilretlige Procedure under denne, som, naar den ene Part lader møde ved Sagfører, ogsaa kan gjøre dette nødvendigt for den anden, hvilket atter medfører, at Sagens Afgjørelse kan drages ud i meget lang Tid, fremkalder hos begge Parter, men særlig dog hos Arbeideren en Frygt for eller Utilbøielighed til at henvende sig til Domstolene med Klage over den Uret, han formener at have lidt. Dertil kommer for Arbeidsgiverens Vedkommende, at denne i mangfoldige Tilfælde hverken vil kunne faae fat paa Arbeideren eller, selv om dette lykkes, vil kunne opnaae nogen Fyldestgjørelse paa Grund af Arbeiderens Mangel paa Evne til at udrede Skadeserstatning. I de Tilfælde, hvor Arbeideren gennem Tvangsbøder skal bringes til at gaa tilbage til det Arbejde, han uretteligen har forladt, vil dette være uden egentligt Værd for Arbeidsgiveren, fordi Fortsættelsen af Arbeidet da sker uwilligt og derfor udføres slet. Endelig kommer dertil, at Striden ofte kan angaa Opfyldelse eller Nægtelse af Fordringer, som mere ere begrundede i en fagmæssig Sædvane end i egentlige Retsregler, og som den retslyndige Dommer ofte kan savne den fornødne Indsigt til at be-

dømme. Denne mangelfulde Tilstand har derfor ved Siden af en Agitation, som netop under vanskelige Arbejdsforhold ofte finder Sted, bidraget til, at ikke faa Arbejdere, særligen i den industrielle eller Haandværksvirksomheden, uden Hensyn til indgaaede Overenskomster eller paatagne Forpligtelser efter Løne eller siebliffelig Fordeel forlade Arbejdet og gaa fra den ene Arbejdsgiver til den anden, samt at paa den anden Side Arbejdsgiveren, som ser, at han ikke med noget virkeligt Udbytte kan drage den paagjældende Arbejder til Ansvar, Intet foretager, men kun bliver mismodig under Savnet af virksom Retsbeskyttelse. Noget kan der vel herpaa raades Bod ved en forandret Fremgangsmaade ved Behandlingen af saadanne Sager, men det Væsentlige, hvorpaa det kommer an, vil dog være at forbinde et Strafansvar med Overtrædelsen af de om disse Forhold gjældende Lovregler og med Brud paa de kontraktmæssige indgaaede Forpligtelser, og dette saaledes, at Ansvaret med lige Virkning kan ramme baade Arbejdsgivere og Arbejdere og derved hos Begge fremkalde Agtelsen for de gjensidige Rettigheder og Pligter og Bevidstheden om, at de ere stillede lige med Hensyn til Retsbeskyttelse og Rets sikkerhed.

Det nedenstaaende af følgende af Kommissionens Medlemmer, nemlig Formanden, Jesen, Krebs, Fraenckel og Jensen vedtagne Udkast til en Lov om Arbejdsretter stræber efter at naa dette Maal dels ved at føie et sagkyndigt Element til de nuværende Politiretter i tvende Meddommere, den ene valgt mellem Arbejdsgivere, den anden mellem Arbejdere i det Sag, hvortil Sagens Parter henhøre, dels ved en mere summarisk Processform med mundtlig Forhandling saaledes, at den paagjældende Sag med stor Hurtighed kan endeligt paa- kjendes, og uden at der derved paadrages Parterne Omkostninger, dels ved at fastsætte Straffe for Brud paa lovbestemte Forpligtelser eller indgaaede Aftaler eller Overenskomster.

Ved at tilbringe de nuværende Politiretter en sag- og sagkyndig Bistand, som er hentet fra Parternes egen Arbejdsreds og saaledes fortrolig med de Forhold, der i denne sædvansmæssig have udviklet sig, vil der efter Mindretallets Formening paa den letteste og simpleste Maade baade tilveiebringes den til Afgjørelsen af de omhandlede Stridigheder fornødne Gyde og tillige den fornødne Tillid til Afgjørelsens Billighed og Retfærdighed, saaledes at Appel af disse Kjendelser vil kunne undgaa. Naar Kommunernes Bestyrelse med Omhu vælger de Mænd, der kunne benyttes til Bisiddere, vil formentligen Tilfældelsen af dem, der skulle fungere i den enkelte Sag, kunne overlades Politidommeren. Rettens Konstituering paa anden Maade vilde fremkalde et Tidstab og en Omstændelighed, uden at derved opnaaedes en større Garanti for, at de i hvert enkelt Tilfælde sagkyndigste og retfærdigste Mænd tilkaldtes, og at lade selve Parterne udklare Bisidderne i den enkelte Sag vilde være betænkeligt, fordi en Ensidighed og en Partisthed let da kunde indsnige sig, hvilket vilde svække Tilliden til Afgjørelsens Retfærdighed ogsaa i andre Tilfælde. For mange Arbejdssags Vedkommende mangler der Foreninger af Mestere og Svende selv i de større Kjøbstæder, ligesom en Organisation af Foreninger af Arbejdsgivere og Arbejdere end ikke i Hovedstaden er tilveiebragt, og det har derfor ikke for nærværende Tid kunnet lade sig gjøre at henlægge Valget af Bisiddere til Sagsforeninger, hvad i modsat Fald turde have været rettest.

Medens det nærmest vil være for Kjøbstadsjurisdiktionerne, at saadanne Arbejdsretter oprettes, vil der dog muligen ogsaa med Hensyn til flere Steder paa Landet, saasom ved Jernbanestationer, der ere blevene Sæde for Haandværks- og anden industriel Virksomhed, være Trang til en lignende Ordning, og det har derfor været anset rettest ved Loven at give Adgang til at kunne udvide Arbejdsretternes Competence til Landdistrikter. Ved Lovudkastets Udarbejdelse har man nærmest haft Forholdene i Kjøbstæderne for Øie; forsaavidt lignende Bestemmelser skulde træffes for Kjøbenhavn, hvilket vistnok i sig selv vilde være det rette, vilde Modificationer i enkelte Regler forsaavidt være nødvendige.

Ved det overveiende Flertal af de Stridigheder, der opstaa mellem Arbejdere og Arbejdsgivere, er det det allervæsentligste for begge Parter, at Sagen strax kan blive endelig afgjort.

Dette vil meget ofte være Betingelsen for, at Afgjørelsen i det Hele kan have noget Værd for Parterne. Skal dette opnaas, maa der tilveiebringes en saadan Hurtighed og Simplificering af den hele Behandling af Sagen, som paa nogen Maade kan forenes med en lovbunden Retspleie. Det er i dette Viemod fundet aldeles nødvendigt dels at fordre Parternes personlige Møde, dels Afhøring af Retten, Udelukkelse af Sagførere og saa liden Protokolation som muligt, samt at stille Retten frit overfor Fordringerne til Bevismidler og Bedømmelsen af Bevisets Tilstrækkelighed. Deraf vil atter følge Nødvendigheden af at opgive Retten til Indankning eller Appel af de affagte Domme, og efter de paagjældende Sagers Bessaffenhed samt Domstolens Indretning vil der neppe kunne være nogen Fare ved at lade dens Domme være endelige og upaaankelige. Straffene, som Arbeidsretterne kunne idømme, bør formentligen indskrænkes til Bøder eller simpelt Fængsel. — Er den paagjældende ulovlige Handling strafbar efter Straffeloven, maa Sagen henvises til Afgjørelse ved sædvanlig Rettergang.

Udkast til Lov

om

Arbeidsretter.

§ 1.

Twistigheder mellem Haandværksmestere, Fabrikanter eller andre selvstændige Arbeidsgivere, som forestaa en industriel eller kunstnerisk Virksomhed, og deres Lærlinge eller Arbeidere angaaende Arbeids- eller Lærlingeforhold, afgjøres i hver Kjøbstad og i de Landdistrikter, som efter Kongelig Anordning med Hensyn hertil henlægges til Kjøbstaden, af en Arbeidsret, som beklædes af Politidommeren som Formand og af tvende valgte Meddommere.

§ 2.

For hvert Fag for sig eller for Samlinger af beslægtede Fag udvælger Byraadet i December Maaned for et Tidsrum af 3 Aar fire Arbeidsgivere, af hvilke efter Politidommerens Valg een i hver Sag tilkaldes som Meddommer, og ligeledes fire Svende eller Arbeidere, blandt hvilke Politidommeren kalder een til at være Meddommer i den paagjældende Sag, saaledes at hver især af disse to Meddomsmænd skulle tages henholdsvis blandt de Arbeidsgivere og de Arbeidere, som ere valgte af Byraadet for det Fag eller den Samling af Fag, hvortil de twistende Parter henhøre.

Listen over de af Byraadet valgte Meddommere skal offentligent bekendtgjøres inden 1ste Januar i det efterfølgende Kalenderaar.

Byraadet afgjør, hvorvidt Begjæring om Fritagelse for at overtage dette Hverv kan bevilges, dog at saadan Begjæring indgives inden 14 Dage, efter at Listen har været kundgjort. Tages Begjæringen tilfølg, foretager Byraadet nyt Valg.

§ 3.

I Retten føres en af Amtmanden autoriseret Protokol af en dertil af Byraadet antagen og af Kommunens Kasse lønnet Skriver.

§ 4.

Naar Klagen modtages af Politidommeren, bliver den af denne at give Paategning om, naar Sagen foretages, og denne Sagens Berammelse forkyndes derefter for Parterne.

Bed Sagens Berammelse til Foretagelse skulle Parterne opfordres til at medbringe deres Vidner og andre Bevismidler.

§ 5.

Til den berammede Tid skulle Parterne møde personligen. Kun i Sygdomstilfælde eller andet uundgaaeligt Forfald, som behørigen maa oplyses strax ved Sagens Foretagelse, kan det tilstedes Parterne at møde ved Andre, men dog kun ved Børge, Kurator eller en nærpaaarørende Slægtning. Udebliver Klageren, anses Klagen som frasat. — Derksom Indklagede derpaa gjør Paastand, og Retten dertil finder Føie, kan det paalægges Klageren at udrede til Indklagede for forgjæves Møde en passende Erstatning, og kan Retten ligeledes tilpligte Klageren at erlægge Bøde for den Retten forvoldte Tidsspilde og Uleilighed. — Udebliver Indklagede uden gyldigt Forfald og ei lader møde ved en dertil Berettiget, anses den i Klagen givne Fremstilling af Sagen som indrømmet af Indklagede og lægges til Grund for Sagens Paakjendelse.

§ 6.

Naar Sagen til den berammede Tid foretages i Retten, opfordrer Politidommeren, som leder Forhandlingerne, Parterne til at erklære, hvorvidt de have nogen Indsigelse at fremsætte mod nogen af de tilkaldte Meddomsmænd. Frem sættes saadan Indsigelse, afgjør Retten, hvorvidt samme kan tages tilfølge. — Efter dette, foranstalter Politidommeren en anden Meddomsmand tilkaldt snarest muligt. Frem sættes ingen saadan Indsigelse, eller tages denne ikke af Retten tilfølge, afhører Politidommeren Klageren og Indklagede om Sagens faktiske Omstændigheder og hører ligeledes de tilstedevarende Vidner om de Punkter, hvorom Parterne ere uenige, ligesom ogsaa Meddomsmændene kunne ved Politidommeren afæffe Parter og Vidner Forklaring om Sagen. Derefter prøver Retten Forlig mellem Parterne og gjør Forslag til Sagens mindelige Afgjørelse. Opnaas dette, indføres det indgaaede Forlig i Retsprotokollen, og Skriveren meddeler deraf en af Politidommeren bekræftet Udskrift til hver af Parterne. Kan Forlig ikke tilveiebringes, gjenoptages Undersøgelsen af de mellem Parterne omtvistede Punkter i Sagen. Af disses Anbringender saavelsom af de afhørte Vidners Forklaringer fter da en kort Tilførsel til Protokollen. Naar denne er oplæst, og naar Vidernes Forklaringer, forsaavidt nogen af Parterne derom fremsætter Forlangende, eller Retten finder saadant nødvendigt, ere beedigede, afgjør Retten, hvorvidt der til Sagens behørig Dplysning og Indkaldelse af Vidner eller Tilveiebringelse af Bevisligheder, som nogen af Parterne eller enkelte af Rettens Medlemmer maatte ønske, er Føie til at udsætte Sagen til Foretagelse i et følgende Retsmøde, som da berammes.

Finder Retten i det Hele eller dog en Flerhed af dennes Medlemmer ikke tilstrækkelig Grund til at udsætte Sagen, men anser Sagen moden til Paakjendelse, optager Retten Sagen til Dom, hvorom Parter og Vidner da underrettes med Tilkjendegivelse til Parterne om, naar Dommen vil blive affagt, til hvilken Tid Parterne da ere pligtige til at møde. — Derpaa aftræde Parter og Vidner.

§ 7.

Naar Sagen er optagen til Dom, skal denne saavidt muligt strax affiges eller, forsaavidt dette ikke kan ske, dog inden 3 Dage efter Optagelsen.

§ 8.

Dommen affiges efter Rettens eller Flerheden af dennes Medlemmers samvittighedsfulde Overbevisning og Skjon om, hvad Ret er imellem Parterne i den paagjældende Sag. Dommen, som, forsaavidt samtlige dens Medlemmer have vedtaget samme, af Politidommeren tilføres Retsprotokollen, eller hvor afvigende Meninger gjøre sig gjældende, kan ned-

skrives for senere deri at indføres, skal indledes med en Angivelse af Parterne og disses gjensidige Fordringer og Modfordringer samt af Sagens Indhold, saaledes som dette af Retten er skjønnethat virkelig at være efter de stedfundne Forhandlinger og tilveiebragte Oplysninger, eller saaledes, som det paa Grund af nogen af Parternes Udeblivelse har maattet fastsættes. I selve Domslutningen skal nøie betegnes, hvad der skal udføres eller ydes, samt Tiden, inden hvilken Udførelsen eller Ydelsen skal ske. Fastsættes det, at den Domte skal udføre Noget, bestemmes der tillige en daglig Tvangsbøde for Undblivelse af Udførelsen til den bestemte Tid. Ligeledes bestemmes det, hvad der i Erstatning for muligen havte Udgifter under Sagen af den Domte skal udredes til Modparten.

Dommens Affigelse til den dertil fastsatte Tid anses som lovlig Forkyndelse for begge Parter, selv om Noget af disse, efter den ved Sagens Optagelse til Dom stete Tilfigelse, har undladt at møde ved Affigelsen.

§ 9.

En Sagfører, som er udebleven, kan atter reise den samme Sag ved at indgive ny Klage til Politidommeren og indbetale til denne 2 Kroner, som tilfalde den Indklagede, der efter den tidligere Klage har været tilfagt og har givet Møde. Have flere været indklagede, erlægges 2 Kroner til hver især af disse, som have givet Møde. — Er der gaaet Dom i Sagen, uden at den Indklagede har givet Møde ved dens Foretagelse, og han for Politidommeren oplyser, at et efter dennes Skjønnende antageligt Forfald har hindret ham i at møde, kan Indklagede inden 3 Dage efter Dommens Affigelse gjøre Indsigelse mod Dommen og erholde Sagen paany foretaget. Politidommeren foranstalter da det Fornødne til, at den samme Ret, som til Sagens Behandling har været sammentraadt, paany træder sammen, og indkalder Klageren og Indklagede til at møde, hvorefter Sagen behandles, som foran er foreskrevet.

Møder den Part, som saaledes har gjort Indsigelse mod Dommen, ikke ved Sagens Foretagelse paany, forkastes Indsigelsen, og den ergangne Dom staar ved Magt, uden at ny Indsigelse kan ske.

Sovrigt ere de af Retten assagte Domme endeligt gyldige og skulle af Politidommeren foranstaltes fuldbyrdede inden 8 Dage efter Affigelsen.

§ 10.

Retten kan idomme Straf af simpelt Fængsel indtil 6 Maanedes og Bøder indtil 200 Kroner.

Med Straf af Bøder anses Arbejdsgivere, som uberettiget negte at antage eller bortvise deres Arbejdere eller antage en Lærling eller Arbejder, der vides ikke retteligen at være løst fra tidligere indgaaet Lærlingekontrakt eller Arbejdsoverenskomst, og Arbejdere, som uberettiget forlade deres Arbejde eller uberettiget vægre sig ved at udføre dette eller utilbørligen behandle de dem betroede Arbejdsmaterialier eller Arbejdsredskaber eller bryde de dem sædvansmæssigt eller efter Overenskomst paahvilende Forpligtelser mod Arbejdsgiveren.

Straf af Fængsel anvendes, naar Noget ved legemlig Tvang eller Trusler eller Berøvelse af Værktøi, Klædningsstykker eller deslige bevirker eller forsøger paa at bevirke, at Arbejdere opgive eller forlade deres Arbejde eller ikke tiltræde et saadant, eller ikke opgive trufne Aftaler om at nedlægge Arbejdet, eller naar Noget forsætlig ødelægger eller forvansker Arbejdsmateriale, Redskaber eller Andet, som er ham betroet til Arbejdets Udførelse, alt forsaavidt saadanne Handlinger ikke skjønnethat falde ind under Straffeloven, i hvilket Tilfælde Sagen henvises til Afgjørelse ved de dertil anordnede Retter.

§ 11.

Forfaavidt ikke særegne Bestemmelser ere trufne i nærværende Lov, gjælde med Hensyn til Sagernes Behandling de om offentlige Politifagers Behandling gjældende Forfrister.

§ 12.

Alle Bøder efter nærværende Lov tilfalde vedkommende Kjøbstads Kommunes Kasse, og bliver det ved Dommen at bestemme, hvilken Straf af simpelt Fængsel der bør træde i Stedet for den idømte Bøde, forsaavidt denne ikke bliver betalt.

Af Kommunens Kasse udredes Erstatning til Meddommerne for den tabte Arbeidstid.

Om Landarbeidernes Forhold.

I.

Under de Overveielser, der have fundet Sted i Kommissionen, har man i væsentlig Grad havt sin Opmærksomhed henvendt paa en Betragtning, om hvis Gylldighed der neppe hersker nogen Tvivl. Den overordentlige Udvikling i det danske Agerbrug, som betegner de sidste 20 a 30 Aar, og som i stigende Omfang har draget det større Jordbrug med sig, naaede ikke paa samme Tid Husmandsjorden; det er først i de sidste 5—6 Aar, at ogsaa denne, navnlig under de Bestræbelser, som i den Retning ere udviklede dels fra Statens, dels fra andre Sider, er begyndt at komme med i noget videre Omfang. Det kan vel ikke negtes, at Dyrkningen af Huslodderne paa en vis Maade er gaaet fremad, at mange af de samme Forbedringer, som ere blevne almindeligt indførte i de større Jordbrug, ogsaa, i alt Fald i nogle Egne af Landet, tildels ere blevne indførte ved Dyrkningen af Husmandslodder. Men det maa her ikke overses, at det lille Jordbrug, naar det skal have sin Berettigelse, maa undergives en grundigere og mere gennemført Drift og tildels udvikle sig i en helt anden Retning end det større Jordbrug; men med ganske enkelte Undtagelser har dette ikke været Tilfældet her i Landet; Husmandslodden er i alt Væsentligt bleven dyrket paa lignende Vis som Gaardmandens Mark, og har der været nogen Forskjel, har den hyppig været den, at Husmandslodden har været drevet mindre godt. Det Sædvanlige har været, at Husmanden har søgt sit Hovederhverv ved Dagleierarbejde, og den Lod, der, benyttet paa rette Maade, kunde afgive ikke langt fra det Fornødne til hans og Families Underhold, betragtede han som noget Underordnet, fordi han ikke forstod, at Arbeidet hos Fremmede kun skulde søges paa Sider, naar Gjærningen i Hjemmet ikke forsømmes derved, medens Hovederhvervet derimod skulde være en grundig næsten havemæssig Drift af hans Jordlod. Dette Forhold har tillige havt den Virkning for de jordløse Arbeidere, at hine for saa vidt gaa dem veien, som det større Tilbud af Arbeidskraft paa mange Steder har trykket Arbeidslønnen mere end tilbørligt. Kommissionen er af disse Grunde overbevist om, at der alvorlig maa stræbes hen til, at den jordbesiddende Husmand kan lære, at han har vigtigere Interesser end dem, han hidtil har fulgt, og kan der udrettes noget i saa Henseende, vil der med det Samme være udrettet meget til Bedste for den egentlige Arbeider. Kommissionen har derfor særligt beskæftiget sig med det Spørgsmaal, hvad der kan gøres for at bringe Husmanden til at benytte sin Jord paa den rette Maade. At Dyrkningen af Husmandslodderne paa de fleste Steder staar saa langt tilbage som antydet, er saa almindelig bekendt, at man ikke har behovet at søge Beviser derfor. Misforholdet er desto beklageligere, fordi det tør siges, at den lille Jordlod, som kan dyrkes med ganske anden Omhyggelighed i alle Enkeltheder end den større, netop burde fremvise den bedste Kultur og forholdsvis det største Udbytte. Affer man paa dette Sted fra Spørgsmaalet om, hvad der kan gøres for

Husmanden for at støtte ham moralsk og intellectuelt, og kun holder sig til, hvorledes Dyrlingen af hans Jord kan hjælpes op, have Forhandlingerne i Kommissionen ført til, at man antager, at dette nærmest maa ske ved, at han lærer dels at pløie med Hornqvæg, dels at behandle sin Jord med Spaden og lægge sig efter en havemæssig Behandling af sin Jordlod.

Det er for Tiden, som bekendt, ganske almindeligt, at den større Jordbruger overlader Husmanden sine Heste og Redskaber til hans Jords Behandling. Tilsyneladende kan denne Maade at faa Jorden behandlet paa være hensigtsmæssig og billig. I Virkeligheden er den dog ofte det Modsatte, dels fordi der ofte betinges et betydeligt Bederlag i Arbejde fra Husmandens Side, dels fordi Arbejdet vanstelig kan foregaa paa den Tid, der er den bedste, og altsaa Udbyttet bliver derefter. Dertil kommer endnu, at denne Ordning bidrager til at afholde Husmanden fra at drive sin Jord paa den rette Maade. Endelig fortjener det at fremhæves, at Husmanden herved let kommer i et Afhængighedsforhold, der svækker hans Selvstændighedsfølelse. I alle disse Henseender vil det være en Binding, at Husmanden kan frigjøres for dette Afhængighedsforhold, men da der paa de mindre frugtbare eller magre Jorder kræves saa betydelige Arealer under Dyrling for at ernære en Familie, at fuldstændig Spadekultur vilde være uoverkommelig, og ofte lidet lønnende, maa det under saadanne Forhold anses som særdeles hensigtsmæssigt, at Husmanden lærer at benytte Hornqvæg (saavidt muligt Køer) til Trækbrug, hvor Jordernes Bessaffenhed ikke egner sig for Dyb-Kultur, og forsaavidt er dette allerede erkjendt, som der fra Statens Side bliver opmuntret dertil ved de aarlige Præmier, der uddeles for ypperlig Dyrling af Huslodder; Kommissionen mener imidlertid, at denne Sag er af saa særdeles Bigtighed, at man maa gaa endnu videre, og at Staten til det Almenees Bedste maa bidrage ogsaa paa anden Maade end ved Præmier. Det er navnlig en Mangel, at de Plove, Gaardmanden hyder sine Heste, ikke egne sig for Dvæg, og det maa derfor være en Opgave at skaffe den lille Jordbruger en Plov, der egner sig til Formaalet, og i Forbindelse dermed at give ham Anvisning paa det Trækfætoi, der passer bedst for Dvæg, saa at disse hverken gnaves eller skulle anvende unødig Kraft. Kommissionen skal til dette Diemed anbefale, at der udsættes en Præmie for den bedste Model af en Plov til at trækkes af Hornqvæg og af det hensigtsmæssigste Trækfætoi, og at saadanne Plove og Trækfætoi søges udbredt mellem Befolkningen.

Men ved Siden af den Betydning, det vilde have, naar det kunde blive almindeligt, at Husmanden ploier sin Jord med Dvæg, er det af ikke mindre Bigtighed, om Spaden kunde overtage Plovens Arbejde i saa stort Omfang som muligt. Naaget det tilfulde maa paastaaes, hvad der særlig fra Statens, men ogsaa fra andre Sider (Haveselskabet) er gjort for at befordre Spadedyrling og en havemæssig Behandling af Jorden, er det dog Tilfældet, at de Allersleste endnu ikke kjende, hvad der kan komme ud af Spadedyrlingen, men ogsaa de, der have paabegyndt Spadedyrlingen, mangle endnu Kundskab til at naa det høieste Udbytte af denne Kultur, og dette har ledet Kommissionen til den Anskuelse, at der for at fremme denne for Husmanden saa vigtige Sag bør gøres Skridt til at faa udarbejdet en Anvisning for Husmanden til at dyrke sin Jordlod dels ved Hjælp af sit Dvæg og dels ved Spaden. En saadan Anvisning, der maatte affattes med den til Diemedet fornødne Dydelighed og Forstaaelighed, burde fordeles i saa stort Antal, at den kunde komme Enhver ihænde, som har Sands for Sagen og Lyft til at tage fat derpaa. Man har stræbt at komme til Kundskab om, hvilke Anvisninger der allerede ere udkomne af saadan Art, og har erfaret, at der navnlig i Ryen er udgivet forstjellige Smaaafskrifter til Oplysning for Husmanden ved Dyrlingen af hans Jordlod, men, saavidt man veed, har intet af disse Skrifter sat sig Spadekulturen til særlig Opgave, og man skulde derfor anbefale, at Indenrigsministeriet udsætter en Præmie for Udarbejdelsen af en hensigtsvarende Veiledning til Husmandsloddens Behandling dels med Hornqvæg og dels med Spade. Hvad Havedyrlingen angaar, har man

havt sin Opmærksomhed henvendt paa en af Haveselskabet præmieret Havebog for mindre Jordbrugere (Gartner Galschiot paa Vedreborg), og idet man tør antage, at denne i det Væsentlige tilfredsstiller de Jordringer, der maa stilles til en Havebog for Husmænd, skal man henlede Opmærksomheden paa det Ufsiktelige i, at den ved Indenrigsministeriets Foranstaltning udbredes i et stort Antal Exemplarer.

Det har været under Overveielse, om det kan være hensigtsmæssigt, at der vedblivende paa det aarlige Statsbudget bevilges en Sum til Præmier for fortrinlig Dyrfkning af Huslodder og Haver. Kommissionen har i saa Henseende delt sig i et Flertal og et Mindretal. Mindretallet (Falbe-Hansen, Jensen og Faber, hvortil slutte sig S. Pedersen, And. Pedersen og Christiansen) kan vel indrømme, at der maaske vil komme en Tid, da Præmiesystemet ikke længere gjør Nytte, men maa dog for Tiden endnu anse dette Middel for virksomt og anbefaler derfor, at den Sum 20,000 Kr., der aarlig er anvendt paa denne Maade, bliver forheiet. Flertallet (Formanden, Krebs, Fraenckel og Anderssen, hvortil S. Busk slutter sig), som nærer nogen Tvivl om Hensigtsmæssigheden af Præmiesystemet, mener, at de i dette Viemed af Statskassen anvendte 20,000 Kr. aarlig vilde faa en helbigere Anvendelse ved de nedenunder foreslaaede Laanekasser. Saa snart derfor saadanne maatte være traadte i Virksomhed, burde Præmiesystemet enten helt forlades eller knyttes til Laanekasserne, f. Ex. i Stikkelse af Rentenedsættelse.

Dernæst tror Kommissionen, at det, for at Husmanden kan lære at behandle sin Jord paa den rette Maade og faa det største Udbytte deraf, vilde være særdeles tjenligt, om der paa forskjellige Steder i Landet fandtes Skoler med det Formaal at oplære den vordende Husmand til hans Stilling. Man skal ikke indlade sig paa en nærmere Udtalelse om en saadan Skoles Ordning i det Enkelte, men kun fremhæve, at der ved Skolen maa dyrkes en Lod af Størrelse som en almindelig Huslod, at denne maa behandles som en Monsterlod, og at Eleverne praktisk maa deltage i Behandlingen. Kommissionen tror, at der vil kunne udrettes meget ved slike Skoler, og indstiller, at Staten ved aarlige Bidrag understøtter saadanne Skoler, og man tillader sig at tilføie, at det maaske vilde være hensigtsmæssigt, at det blev bekendtgjort, at Staten ved Fordelingen af Understøttelser til Skoler vilde tage særligt Hensyn til Skoler med dette Formaal.

Endelig finder Kommissionens Flertal (samtlige Medlemmer med Undtagelse af Jensen), at det vilde være af særdeles Bigtighed, naar der kunde aabnes den mindre Jordbruger, der haade har Billie og Gyne til at oparbejde sin Jord, men mangler den fornødne Driftskapital, Afgang til at faa Laan, hvorimod der ikke bør være Tale om Gave. Hvad derimod angaar det Spørgsmaal, hvorfra Midler til slike Udlaan skulle tages, ere Meningerne herom delte. Jensen og Faber formene nemlig, at man i dette Forhold som overalt ellers skal holde sig til Selvhjælpsprincippet, og søge de fornødne Midler tilveiebragte ad privat Vej ved Opprettelse af Laanekasser med det specielle Formaal at komme Husmænd til Hjælp i de heromhandlede Viemed. Disse Medlemmer henvise i denne Anledning til nedenstaaende fra Overretsagfører A. Hein fremkomne Forslag til Opprettelsen af saadanne Laanekasser:

Naar der for større Dele af Landet med det Formaal ved Laan at hjælpe Husmænd til en bedre Drift af deres Jord, og jordløse Husmænd til Erhvervelse af Jord, oprettes Laanekasser paa Grundlag af nedenangivne Principer, bemyndiges Regjeringen til ved sin Konfirmation at give deres Statuter forbindende Gyldighed, og til at tilstaae dem de nedenfor anførte Begunstigelser; saafremt deres Grundfond og Organisation skjøntes at borge for, at de under ordinære Forhold ville kunne bære sig selv.

I enhver Sogneraadsreds dannes en Laanebestyrelse, valgt af Sogneraadet blandt dets Medlemmer; og intet Laan kan gives uden Samtykke af vedkommende

Laanebestyrelse med Hensyn til dets Størrelse og øvrige Vilkaar. — Intet Laan kan overstige 500 Kr.

Laanebestyrelsens Forretninger ere:

- 1) naar et Laan begjæres, til Laanekassens Bestyrelse at indsende en paa Bedømmelse af Laansøgernes væsentlige Paalidelighed og den tilbudte Sikkerheds Beskaffenhed samt af den Hensigt, i hvilken Laanet søges, udtrykkeligt begrundet Indstilling om, hvorvidt og paa hvilke Vilkaar Laanet skal tilstaaes.
- 2) at beførge Laanets Udbetaling og modtage samt til Laanekassen indsende de indbetalte Renter og Afdrag.
- 3) at føre Tilsyn med den Maade, hvorpaa Laanet anvendes, og med at Sikkerheden ikke forringes.

Laanebestyrelsens Udgifter afholdes af Sognekassen.

Som Sikkerhed for Laanene kan saavel Pant i fast Eiendom som Selvfryldnerkaution tages.

Ved Tilstaaelsen af Laan tages væsentligt Hensyn til Laansøgerens personlige Bederhæftighed, Dygtighed og Paalidelighed.

Laanene kunne efter Omstændighederne udbetales paa een Gang eller efterhaanden, og enten kontant eller i Varer; alt efter Laantagerens Behov og Laanebestyrelsens Indstilling.

Laanene forrentes med $4\frac{1}{2}$ pCt. aarlig og skulle afdrages saaledes, at de ere afviklede i høist 20 Aar. Forrentning og Amortisation kan efter Omstændighederne opsættes indtil 3 Aar efter Laanets Stiftelse.

Skjønner Laanebestyrelsen, at en Laantager ikke benytter Laanet efter dets Niemod, eller at Sikkerheden forringes, kan Laanekassen efter Laanebestyrelsens Indstilling nægte at udbetale den endnu ikke udbetalte Del af Laanet, ja endog strax kræve det allerede ydede Laan tilbagebetalt.

Naar et Laan ikke behørigt tilbagebetales, tilsvares det Manglende af samtlige de andre Laantagere i Sogneraadskredsen i Løbet af 5 Aar med i Alt indtil 5 pCt. af deres oprindelige Laan.

Sognekommunen indestaaer for Laanenes behørig Tilbagebetaling og erstatter Laanekassen en Tjerdedel af de Tab, som den lider ved de i Kommunen ydede Laan.

De for Laan af Laanekasserne udstedte Gjældsbeviser ere fritagne for Stempelafgift samt for alle Retsgebyrer, være sig ved deres Tjinglæsning og Udrettelse, eller ved Retsforfølgningen til deres Inddrivelse.

Forjaaviddt de til Udlaanene fornødne Midler tilveiebringes ved Udstedelse og Afhændelse af rentebærende Obligationer, maa der ingenfinde af saadanne være udstedt en større Sum end Laanekassens Udlaan. Obligationerne ere sikrede i alle til Kassen for Udlaan udstedte Gjældsbeviser samt i Grundfonden. — Saafremt de lyde paa en Rente af $4\frac{1}{2}$ pCt. aarlig og ere amortisable, kunne de af Regjeringen forsynes med Statskassens Garanti.

Laanekasserne ere forpligtede til aarligt til Indenrigsministeriet at indsende deres Regnskab og Beretning om deres Virksomhed, samt til at underkaste sig Ministeriets Resolutioner med Hensyn til denne. Navnlig kan Ministeriet, naar det skjønnes fornødent, standse en Laanekassers Virksomhed og drage Omsorg for Afvikling af dens Forhold.

Flerallets øvrige Medlemmer (Formanden, H. N. Hansen, Krebs, Falbe-Hansen, Fraenckel og Andersen, hvortil slutte sig S. Pedersen, J. Busk, Christiansen og And. Pedersen) kunne ikke finde en saadan Ordning med private Laanekasser fyldestgørende, idet de maa anse det for aldeles usandsynligt, at de for Tiden vilde erholde nogen Virksomhed blandt Husmandsstanden. Disse Medlemmer formene derimod, at Staten — indtil Forholdene maatte have udviklet sig videre — bør træde til ved at anvise en større Sum til Udlaan i dette Diemed, medens Kommunen nærmest maatte støtte Sagen dels ved at føre Tilsyn med, at Midlerne anvendes paa rette Maade, dels ved at indestaa for en vis Del af Laanene. Det maa derhos forlanges, at Laanet skal tilbagebetales, hvorledes man nu end vil ordne Tilbagebetalingen, og der skal tilsvares, hvad der maa kaldes lovlig Rentefod, 4%, ikke mindre for ikke delvis at gjøre det til en Gave, men heller ikke mere i Genhold til Diemedet. Heller ikke finder man det rigtigt at indrømme Rentefrihed endog for et kortere Tidsrum, men man kan finde det billigt, at Erklæggelse af Rente og navnlig Afdrag udsættes paa kortere Tid, indtil det ved Laanet iværksatte Foretagende kan begynde at bære Frugt.

Til nærmere Forstaaelse af den Tanke, der har foretvævet Flerallet, fremsættes nedenstaaende Forslag til Regler for de omhandlede Udlaan under fornødent Forbehold fra de enkelte Medlemmers Side med Hensyn til flere af Enkelthederne:

Regler for Udlaan til Husmænd.

Paa Finantsloven bevilges indtil videre aarlig en Sum, hvis Bestemmelse er at anvendes som Udlaan til Husmænd med Jord i det Diemed, derved at forskaffe disse den fornødne Driftskapital til Indførelsen af en forbedret Drift af Husmandslodderne.

Af denne Sum gives Udlaan til Besiddere af Jord, der efter sin Størrelse og den Besætning, der holdes derpaa, har Karakteren af en Huslod, og ikke er skyldsat over omtrent $\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn. Laan tilstaaes dog kun Husmænd, som, uden egentlig at være forarmede eller fattige, dog maa antages ikke at kunne paabegynde den her tilsigtede Omdrift uden fremmed Understøttelse.

De enkelte Laans Størrelse maa ikke overstige 500 Kr. En Laantager kan ikke faa nyt Laan, før hans ældre Laan er tilbagebetalt.

Af Laanene betales 4 pCt. aarlig Rente.

Alle Dokumenter og Udfærdigelser i Anledning af Laanet besørges uden Udgift for Laantageren, der erholder det tilstaaede Beløb udbetalt uden nogen Afkortning.

Tilbagebetalingen af Laanet ordnes under Hensyn til de i det enkelte Tilfælde forhaandenværende Forhold, navnlig den Forbedring, til hvilken Laanet er givet, og Arten af den for Laanet stillede Sikkerhed. Den aarlige Ydelse af Laanet (Rente og Afdrag) maa ikke være mindre end i Gjennemsnit 8 pCt. aarlig af det oprindelige Beløb; dog maatte man under Hensyn til, at mange Forbedringer først efter længere Tids Forløb give et forøget Udbytte, helst vælge en stigende Skala for disse Ydelser, hvorved de i de første Aar bleve betydelig lavere end i de senere; men de burde ingenfinde overstige 10 pCt.

Renten og Afbetalingen kan efter Laantagerens Døstle foregaa ved ugentlige eller maanedlige Afdrag.

Udlaanene bestyres af 5 af Regjeringen dertil valgte Mænd. Regjeringen fører Tilsyn med Bestyrelsen og approberer Planen for dens Virksomhed; til Regjeringen aflægges Regnskab og afgives en aarlig Beretning om Virksomheden.

I ethvert af Landets ca. 1060 Sogneraadskredse oprettes en Laanekommission, bestaaende af 3 eller 5 Medlemmer efter Kommunens Størrelse. Medlemmerne vælges af Sogneraadet, og mindst et af Medlemmerne skal tillige være Medlem af dette. Medlemmerne vælges paa 3 Aar og afgaa med 1 hvert Aar, hvis Kommissionen kun bestaar af 3 Medlemmer, med 1 det første og 2 hvert af de to andre Aar, hvis Kommissionen bestaar af 5 Medlemmer.

Ingen kan undslaa sig ved at modtage et paa ham satdet Balg til Medlem af Laanekommissionen, medmindre han for sin Vægring kan anføre Grunde, som kjendes gyldige af Udlaans-Bestyrelsen.

Medlemmerne kunne gjen vælges, forsaavidt de ere villige til at modtage Balg.

Laanekommissionens Forretningsorden vedtages af Udlaans-Bestyrelsen efter Forslag fra Kommissionen selv.

Laanekommissionens Udgifter afholdes af Sognekommunen og Statskassen hver med Halvdelen.

Laanekommissionens Forretninger ere:

- 1) at modtage Andragender om Laan af den bevilgede Sum.
- 2) efter noie Undersøgelse af Laansøgerens personlige og øvrige Forhold at indsende en af Grunde ledsaget Erklæring til Bestyrelsen om, hvorvidt Laanet efter dens Formening bør tilstaaes eller ikke. Gaar Erklæringen ud paa, at Laanet bør tilstaaes, maa Kommissionen tillige afgive sit Skjøn over den Sikkerhed, der tilbydes for Laanet. Dette Skjøn træder for faste Eiendomme i Stedet for Lagationsforretning. Uden vedkommende Laanekommissionens Godkjendelse kan intet Laan tilstaaes af Midlerne.
- 3) at udbetale Laanet efter Omstændighederne paa en Gang eller efterhaanden som det Arbejde, til hvis Udførelse Laanet er bestemt, skrider fremad;
- 4) at føre Tilsyn med, at Laanet anvendes i Overensstemmelse med det i Ansøgningen om Laanet angivne Diemed;
- 5) at føre Tilsyn med, at den for Laanet stillede Sikkerhed ikke forringes;
- 6) at modtage Afdragene paa Laanet og indsende disse til Bestyrelsen.

Som Sikkerhed for de tilstaaede Laan kræves i Reglen Pant i en fast Eiendom, men Laantagerens personlige Hæftelse fremhæves udtrykkelig som det Principale; som Folge heraf kan det ikke forventes, at Laanet i Tilfælde af Salg forbliver indestaaende i Eiendommen; i Tilfælde af Laantagerens Død kan Laanet i Reglen kun forventes at blive indestaaende i Eiendommen, saafremt denne ved Arv gaar over til den oprindelige Laantagers Børn eller andre nære Slægtninge. Om end det Sædvanlige bør være, at der som Sikkerhed for Laanet gives Pant i en fast Eiendom, kan der dog ogsaa tilstaaes Laan imod betryggende Selvfylldnerkaution eller anden passende Sikkerhed.

Laan kunne saaledes gives ikke alene til Selveiere, men ogsaa til Fæste- og Leiehusmænd, forsaavidt disse kunne stille tilstrækkelig Sikkerhed for Laanet.

Ved Afgjørelsen af, om eller hvor stort et Laan der kan tilstaaes en Ansøger, der iøvrigt kan komme i Betragtning, tages ikke alene Hensyn til den materielle Sikkerhed, der tilbydes, men ogsaa og fornemlig til Laansøgerens personlige Bedrøftighed og tillige til den tilføjede Forbedrings Natur.

Den, der ønsker et Laan af Midlerne, maa henvende sig til Laanekommisjonen med skriftlig Anmodning derom, angive hvor stort et Laan han ønsker, og til hvilket Diemed Laanet tilsigtes anvendt. Der kan ikke tilstaaes Noget større Laan, end Laanekommisjonen skønner at være nødvendigt til den bestemte Forbedring, til hvis Udførelse Laanet søges.

Sognekommunen indestaar for Laanets rigtige Tilbagebetaling, saaledes at den erstatter Statskassen Trediedelen af de Tab, som maatte paadrages denne ved dens Udlaan til Huusmænd i Kommunen.

Anmærkninger.

1. Hvor stort et Beløb der vil udkræves, for at en saadan Laanefond skal kunne fyldestgjøre de Krav, der kunne antages at ville blive stillede til den, kan naturligvis ikke forud med nogen Bestemthed angives, men man formener dog, at der navnlig i de første Aar ikke paa nogen Maade vil udkræves mere end et til to Hundrede Tusinde Kroner aarlig for at imødekomme de Krav, der maatte blive stillede til den foreslaaede Laanefond. Hvis Sagen maatte udvikle sig saaledes, at den ved de Paagjældendes egne Kræfter kan føres videre uden Statshjælp, bør Foranstaltningen selvfølgelig atter ophøre.

2. Naar Afbetalingen ordnes som anført, saaledes at den aarlige Ydelse (Rente og Afdrag) sættes til 8 pCt. om Aaret af det oprindelige Beløb, vil Laanet blive tilbagebetalt i $17\frac{2}{3}$ Aar; vilde man derimod foretrække en mindre aarlig Afbetaling f. Ex. 6 pCt. aarlig i Rente og Afdrag, vilde Laanet derved blive tilbagebetalt i 28 Aar; vilde man foretrække en stærkere Afbetaling f. Ex. 10 pCt. aarlig i Rente og Afdrag, da vilde Laanet derved blive tilbagebetalt i 13 Aar.

3. Med Hensyn til Laan, der maatte blive bevilgede Fæste- og Leiehuusmænd, har det ikke været overset, at disses Besiddelsesforhold ere mindre sikre, og at Forbedringer, der udføres ved Hjælp af Laanene, kunne komme Eieren eller en senere Besidder til Gode, naar Fæsteren eller Leieren dør, eller Besiddelsesforholdet paa anden Maade ophører. Man har dog troet at kunne indskrænke sig til at henlede Opmærksomheden herpaa og henstille, om der ikke kunde være Grund til at søge saadanne Forhold ordnede ved Lovregler.

Fesken, der ikke har forment at kunne slutte sig til noget af de ovenomtalte Forslag, hvorimod han er enig med de øvrige Medlemmer af Kommissionen om det Udsættelige i en bedre Dyrkning af Huusmandslodderne, har fremsat følgende Forslag:

3 Betragtning af den store Betydning, som det vil have for vort Lands materielle Fremgang og for den arbejdende Klasses Velstand, at det betydelige Areal, som eies og drives af Huusmænd, dyrkes paa en mere frugtbringende Maade end hidtil, saaledes at det kan afgive det Tilstrækkelige til de jordeiende Huusmænds og deres Familiers Underhold og saaledes at disse ikke behøve at ernære sig som Dagelødere, og

i Betragtning af at dette Diemed, for hvilket de over hele Landet udbredte Landbrugsforeninger alt i flere Aar have virket, formenes hensigtsmæssigt at kunne

naaes, naar disse Foreninger, der ogsaa tælle ikke faa Huusmænd som Medlemmer, sættes istand til i større Maal end deres indskrænkede Pengemidler hidtil have tilladt dem, at kunne yde jordeiende Huusmænd Anvisning og Veiledning, Opmuntring og Hjælp til at de jordeiende Huusmænd i de Kredse, hver af hine Foreninger omfatter, kunne begynde og fortsætte en saadan bedre og mere frugtbringende Dyrkningsmaade af deres Lodder, samt

i Betragtning af at det vil være til Statskassens Fordeel og i Statens Interesse at de faste Eiendomsværdier derved forøges og de arbejdende Klassers Vilkaar forbedres, foreslaaes det:

at Indenrigsministeren aarligen søger bevilget et Beløb af 200,000 Kroner af Statskassen, hvilket udbetales til Landbosforeningerne og fordeles mellem disse efter det Areal som i hver af de Kredse, der omfattes af Foreningens Virksomhed, eies og drives af Huusmænd, som Tilliggende til deres Huse, for af Foreningen at anvendes til Fremme af Huusloddernes bedre Dyrkning saasom til rentefrie Laan, til Præmier, til Indkjøb og Uddeling af Frø, Planter og Træer, af hensigtsmæssige Redskaber, af Drainrør m. v., og saaledes at hver især af Landbrugsforeningerne til Indenrigsministeren efter dennes nærmere Forskrift aarligen afgiver en Beretning om det modtagne Beløbs Anvendelse, hvilken Beretning forelægges Rigsdagen og offentliggøres.

I Henhold til det foran Udviklede tillader Kommissionen sig at fremsætte følgende Forslag:

- 1) at Staten bidrager til Dyrettelse af Skoler, i hvilke den tilkommende Husmand uddannes til sin Stilling.
- 2) at Staten foranstalter udarbejdet og fordelt en Anvisning til Dyrkning af en Husmandslod dels med Hornqvæg og dels med Spade og bidrager til Udbredelse af hensigtsmæssige Plove og Trækkeoi for Hornqvæg.
- 3) at en Havebog for mindre Jordbrugere uddeles blandt Landets Husmænd.
- 4) (af et Mindretal) at Statens Præmier for ypperlig Dyrkning af Huslodder forhøies.
- 5) (af et Flertal) at der af Staten bevilges en Sum til Udlaan til jordbesiddende Husmænd.

II.

Kommissionen har havt sin Opmærksomhed henvendt paa den betydelige Udbredelse, som Nydelsen af Brændevin har naaet, for at underkaste det Spørgsmaal en Overveielse, om der kunde være Grund til at anbefale nogen Foranstaltning, ved hvilken man kunde haabe, at Brugen af Brændevin blev modvirket. Kommissionen har i denne Sag navnlig taget sit Udgangspunkt fra, at Forbruget af Brændevin er i Stigen, at Brændevinen ikke har den Betydning for Ernæringen, som den gængse Opfattelse tillægger den, og at flere andre Lande have langt strengere Lovbestemmelser herom end vi. Hvad det første Punkt angaar, kan det paavises, at om end Umaadelighed i Nydelsen af Brændevin har antaget en anden Form, er Forbruget i Virkeligheden steget saaledes, at i Gjennemsnit hver voksen Mandsperson forbruger ca. 70 Potter Brændevin aarlig, og at Danmark er et af de Lande, der forbruger mest Brændevin. Med Hensyn til Brændevinens Betydning for Ernæringen antager man, at det er tilstrækkelig godtgjort, at Brændevinen, selv nydt med Maade, hverken er et absolut eller uerstatteligt Gode for den, der har anstrengende legemligt Arbejde, og det er ad Erfaringens Vej oplyst, at den Arbejder, der erstatter Brændevin med almindeligt Æl og Kaffe, ved en Sammenligning har staaet sig lige saa godt. Hvad endelig angaar de Regler, der gjælde i andre Lande, finder man, at der allerede deri ligger et vigtigt Fingerpeg, at der gives Lande, som i ingen Henseende i Udvikling staa tilbage for vort, og hvor enten Afgangen til Erhvervelse af Brændevin er vanskeliggjort, eller hvor der endog gives Regler, som mere eller mindre nærme sig et Forbud. Støttet til disse Betragtninger har derfor Kommissionen ment, at det er ønskeligt, at der fra det Offentliges Side stræbes til, at Brændevinsforbruget kan indskrænkes, og man har ikke i Principet om den personlige Frihed kunnet se nogen Betænkelighed i saa Henseende, da det aabenbart vilde være en Misforstaaelse af den personlige Friheds Ret, at denne skulde formene Samfundet at væge sig mod de Onder, som vilde være Folgen af, at den Enkelte uhindret misbrugte sin Frihed; i det frie Samfund maa netop den strenge Straf for Misbrug være Frihedens Støtte.

Ved Sagens Behandling har Kommissionen, forsaavidt angaar Spørgsmaalet om Indskrænkningen i Brændevinsalg og om Værtshushold, nærmest taget Hensyn til Forholdene, saaledes som de ere paa Landet. For Kjøbenhavns Vedkommende er der saa meget mindre Anledning til at komme ind paa denne Side af Sagen som den, efter hvad der er Kommissionen meddelt, der vil blive behandlet i en nær Fremtid. I Overensstemmelse hermed vilde da ogsaa Forholdene i de øvrige Kjøbstæder være at behandle, idet en Forbedring af disse er i høj Grad paatrængende og en nødvendig Betingelse for, at det skal kunne lykkes at udrette Noget paa Landet.

De Veie, man kan gaa for at indskrænke Forbruget af Brændevin, ere navnlig en Forhoielse af Skatten paa Produktionen og paa Udsalget, et skærpet Polititilsyn med Udsalgene, Forbud mod Udsalg og Straf for Drukkenskab. Kommissionen antager, at en For-

høielse af Skatten paa Produktionen gennem de deraf følgende høiere Priser paa Brændevin vil tvinge Forbruget nedad, og man vilde anse det for et Gode, naar derved kunde gives Stødet til, at Arbejdsmanden kom til Erkjendelse af, at det er fuldkommen undværligt og godt kan erstattes. Kommissionen tilraader fremdeles, at Afgiften af Brændevinsudsalg sættes betydelig høiere, ved hvilken Foranstaltning der formentlig kan haabes, at Udsalgene ikke ville blive saa talrige som nu, og at navnlig endel af de mange smaa Udsalg, som i Virkeligheden give den største Skitse og derfor medføre den største Skade, kunde forsvinde. Men en Betingelse for, at det kunde tilraades at forhøje Afgiften paa Udsalget, maatte være, at Tilsynet med ulovlig Brændevinshandel og Udskjænkning af Brændevin skærpes betydeligt, thi ellers vilde Virkningen let blive, at den lovlige Handel bukkede under i Konkurrencen med den ulovlige. Ved Loven af 2. Juli 1870 § 8 er det vel paalagt Sogneraadet at føre et saadant Tilsyn, men Erfaringen har vist, at dette er utilstrækkeligt. Kommissionen maa derfor indstille, at Kontrollen med Brændevinshandelen ikke alene foregaar gennem et virksomt og energisk Polititilsyn, men at der paalægges Sogneraadets Medlemmer et ligefremt Ansvar i denne Henseende.

Hvad Straf for Drukkenskab angaar, kan man vistnok ikke altid ramme den, der inde i Huset beruser sig, men hvor Drukkenskab viser sig offentlig eller foranlediger særlige Uordener eller Overtrædelser, bliver den en Forseelse mod Samfundet, som bør straffes. Man har heller ikke ganske kunnet forjone sig med det Princip, der er nedlagt i vor almindelige borgerlige Straffelov, at strafbare Handlinger, der ere foretagne i en saa beruset Tilstand, at denne udelukker Bevidstheden om Handlingens Betydning, ere straffri paa samme Maade, som naar de foretages af Afstandige (Straffelovens § 38), og at Personer, der begaa en Lovovertrædelse, slippe med en mildere Straf end den sædvanlige, naar de i Gjerningens Dieblit vare saa berusede, at de kun vare usfuldstændig tilregnelige (§ 39). Det synes navnlig, at Loven her gaar videre end naturligt, naar der ikke skjælnes mellem, om Aarsagen til den Tilstand, der udelukker eller formindsker Tilregneligheden, ligger i Sygdom eller andre Omstændigheder, hvorover Vedkommende ikke er Herre, eller om den frivillig er fremkaldt ved bevidst Nydelse af Brændevin til Beruselse i det Viemed derved at erholde Mod til at begaa Forbrydelsen.

De Forslag Kommissionen i Genhold hertil skal fremsætte, ere*):

- 1) Af Hensyn til den Mulighed, der er for, at en senere Tid hos os, i Eghed med hvad Stet er andetsteds, vil indføre en Begrænsning af Udsalgstedernes Antal saa vel som i Henseende til den Tid, for hvilken Handelsberettigelse indrømmes m. v., foreslaaes det ved Lov fastsat, at herefter skal det i ethvert Næringsbevis paa Brændevinshandel anføres, at den ved Næringsbeviset hjemlede Ret kun vedvarer, indtil anderledes ved Lov bliver bestemt.
- 2) Ministeriet opfordres til at virke for, at den aarlige Kjendelse for Udøvelse af Brændevinshandel overalt sættes til Maximum efter den nuværende Lovgivning (200 Kr.), og eventuelt at dette Maximum endog ved Lov forhøies.
- 3) Der træffes de alvorligste og virksomste Foranstaltninger til Opdagelsen og Ophævelsen af Smugkroer, ulovlig Brændevinshandel og ulovlig Udskjænkning af Brændevin. Straffen for Overtrædelser af denne Art sættes til Børernes Fortabelse samt Bøder eller Fængsel.

*) Medens de ovenstaaende Forslag i deres Helhed tiltrædes af S. Pedersen og And. Pedersen, have Jens Busk og Joh. Christiansen ikke kunnet slutte sig til samme, væsentlig af Hensyn til at Straffen for Drukkenskab ifølge Forslagets Stykke 8 kan komme til at bestaa i Bøder. I ethvert Tilfælde burde der, hvis denne Straffearart skulde bringes i Forslag, tilføies en Bestemmelse om, at den Straffedes Navn blev at offentliggjøre.

- 4) Det forbydes Detailhandlere, Høkere og lignende Forhandlere og Udffjænkere af Brændevin at sælge eller udffjænke Brændevin paa Son- og Helligdage samt om Løverdags Aften. Det bestemmes nærmere, fra hvilket Klokkeslet Aftenen skal regnes paa de forskjellige Tider af Aaret. Overtrædelse heraf straffes med Bøder eller Fængsel saavel for Kjøber som for Sælger.
- 5) Brændevin maa ei sælges paa Kredit eller mod Pant. Betaling kan ikke retslig søges for Brændevin solgt i Kvantum under to Potter ad Gangen.
- 6) Hvor Brændevin forhandles, maa Døren til Forhandlingsrummet ei være aflukket.
- 7) Der sættes Straf for den, der udsælger eller udffjænker Brændevin til berusede Personer; og for den, der forleder eller søger at forlede Nogen til at drikke over Evne, eller udffjænker Brændevin til Børn eller unge Mennesker under 16 Aar til Fortæring af disse selv.
- 8) Drukkenskab straffes med Bøder eller Fængsel, naar den viser sig offentlig, eller naar den Paagjældende i denne Tilstand gør sig skyldig i særlig Uorden eller Overtrædelse. Begaaes Forbrydelser i denne Tilstand, kan Drukkenstaben endogaa belægges med høiere Straf. Beruselse for at begaae Forbrydelsen kan ei hæve dennes almindelige Tilregnelse.
- 9) De enkelte Sogneraadsmedlemmer gøres under Mulkt ansvarlige for Undladelse af Anmeldelse til Politiet om de Smugroer, eller ulovlig Brændevinsalg, der komme til deres Kundskab, indenfor deres Virksomheds-Område; Politiets Tilsyn med de herhenhørende Forhold ffjærpes betydeligt.
- 10) Brændevinsproduktionen bliver at bestemme høiere. Det ved Forhoielsen indbundne Beløb anvendes til Fordel for Alderdomsforførgelseskasjer for Arbejderne eller i lignende Viemed.

III.

Der turde være al Grund for det Offentlige til i større Omfang end hidtil at have sin Opmærksomhed henvendt paa saadanne Børn, som i deres spæde Alder maa undvære Forældres Omhu. Den store Dødelighed iblandt uægte Børn og formentlig ogsaa blandt ægte Børn, der som Pleiebørn dele Kaar med hine, gjør det nødvendigt, at der fra det Offentliges Side føres Tilsyn med alle uægte Børns samt alle Pleiebørns Opfostring. Det bør derfor ved Lov fastsættes:

- 1) at alle i en Kommune anbragte, under offentlig Forsorg værende Børn og alle Pleiebørn i Alderen indtil det 7de Aar, tilses mindst en Gang hveranden Maaned i deres Hjem af et Sogneraadsmember eller af en af vedkommende Kommunalbestyrelse til dette Tilsyn bestiftet passende Person.
- 2) at vedkommende Tilsynsmand ved ethvert Besøg i en dertil autoriseret Protokol anfører, hvad han med Hensyn til Barnets Forpleining finder at bemærke, samt gjør Pleieforældrene opmærksomme paa de Mangler ved Barnets Næring, Røgt og Pleie, som han maatte bemærke, og i Tilfælde af Sygdom eller Svaghed hos Barnet sørger for, at det faar den fornødne Lægehjælp.
- 3) at en Læge mindst en Gang hvert Halvaar undersøger Pleiebørnernes Tilstand i deres Hjem og samtidig hermed gennemgaar Tilsynsmændenes Protokoller og efter hvert saadant Besøg indgiver sin Rapport herom til vedkommende Overovrighed.
- 4) at Overigheden drager Omhu for, at Pleiebørn, som i Henhold til Tilsynsmændenes eller Lægens Angivelse ikke behandles forsvarligt af deres Pleieforældre, fratages disse og anbringes hos mere paalidelige Pleieforældre; og endelig
- 5) at der udarbejdes en trykt Vedtraad til Veiledning for Pleieforældre i deres Pligter imod de dem betroede Pleiebørn.

IV.

I samme Grad, som Jorden er stegen i Værdi, er Grundeieren selvfølgelig bleven mere nøieregnende med dens Anvendelse, hvoraf igjen en af Følgerne har været den, at man ofte stiller altfor ringe Fordringer til de Grunde, hvorpaa Huse til Leieboliger agtes opførte, og stundom vælger Byggegrunde, som paa Grund af Fugtighed eller andre Omstændigheder, f. Ex. deres Utilgængelighed, ere aldeles udfikede til Bebyggelse. Paa samme Tid kræver det fremffridende Agerbrug bestandig flere Arbeidere, og disses Antal er derfor dels paa Grund heraf, dels som en Folge af Udstykningen tiltaget saa betydeligt, at Savnet af Boliger paa Landet Dag for Dag bliver føleligere. Opførelsen af Leieboliger paa Landet er derfor efterhaanden bleven Gjenstand for Spekulationen, og der opføres overalt i Landet Huse til Udleie for Markarbeidere og Smaaahaandværkere. Ved Opførelsen af disse Leieboliger er man ofte altfor hensynsløs med Hensyn til Valget baade af Byggegrund og af Byggemateriale, ligesom disse Huse ere slet indrettede og udstyrede i alle Henseender. Denne samme Mangel paa Leieboliger har paa den anden Side ogsaa fristet Selveier-, Fæste- og Leiehusmænd til at udstykke deres Huse, som oprindelig vare bestemte for een Familie, i flere, ofte 4-5-6 Leieboliger, idet de til saadanne indrette de allerusleste Skur og Udhuse. Det kan og skal ikke benægtes, at der stadig bygges flere nette og gode saavel Selveierhuse som — navnlig paa Godserne — Leiehuse, men Antallet af disse er dog ringe i Sammenligning med de utallige slette Leieboliger, hvori Massen af vore Markarbeidere frister Livet, og det tør vistnok uden Overdrivelse paastaas, at mange af disse Arbeidere, idetmindste i visse Egne, i vore Dage bo mere indskrænket og i det Hele taget slettere end for et Par Menneftalddre siden. Naar man nu betænker, hvor vigtig Boligens Betskaffenhed er med Hensyn til Sundhedens og Sædelighedens Bevarelse, og af hvilken uberegnelig Betydning en paa Legeme og Sjæl sund og kraftig Arbeiderklasse er for Samfundet i det Hele, maa det anses for paatrængende nødvendigt, at der fra det Offentliges Side tages Forholdsregler, som kunne sikre Markarbeidere og andre Smaafolk paa Landet forsvarlige Boliger. Man har tænkt sig dette opnaaet ved, at der udgik en Byggelov for Landkommunerne med Hensyn til Leiehuse, som da formentlig maatte indeholde følgende Bestemmelser:

- 1) Enhver Landkommune vælger en Bygningskommission, bestaaende af 3 Medlemmer, af hvilke et Medlem skal være Bygningshaandværker. Kommissionens Medlemmer vælges af Sogneraadet blandt Kommunens Beboere, og Valget gjælder for 3 Aar.
- 2) Saa ofte Noget paa Kommunens Grund agter at opføre et til Udleie bestemt Baaningshus, har Kommissionen at paase:
 - a. at den valgte Byggegrund til alle Tider kan holdes fri for Grundvand;
 - b. at Bygningerne opføres paa en Grund, som er hævet 8" over Jordsmønnen;

- e. at Bygningen opføres af forsvarlige Materialier;
 - d. at Tag, Loft, Gulv, Vinduer (alle til at luffe op med Hængsler), Døre og Raskelovne i alle Henseender svare til disse Gjenstandes Hensigt i Overensstemmelse med hvad der fordres af gode Huse i Egnen;
 - e. at Leierne have let Afgang til godt og tilstrækkeligt Drikkevand efter de stedlige Forhold;
 - f. at der findes Lokum, og at dette saavel som Svinehuset ikke er under Bygningens egentlige Tag;
 - g. at Leierne have et efter hver Egn's Skik og Brug forsvarligt Opbevaringssted for deres Brændsel;
 - h. at der til Boligen udlægges en til alle Aarets Tider farbar Vej, og endelig
 - i. at hver Leilighed har sit særskilte Kjøkken.
- 3) De i det Foregaaende givne Regler blive ogsaa at anvende, saa ofte et Hus eller en Gaard, der hidtil har været beboet af Eieren, enten helt eller delvis agtes udleiet, og naar en ældre Leiebolig skifter Leier, ligesom ogsaa naar en Leier udleier en Del af den af ham leiede Bolig, men dog med følgende Betingelser:
- at det til Opfyldelse af litr. a paalægges Vedkommende, naar der i Huset har vist sig Sygdomme, som maa antages at være foranledigede ved Fugtighed, at afhjælpe Mangelen ved Draining eller anden Foranstaltning,
 - at der, hvis Bygningen ikke opfylder Forskriften i litr. b, skal anlægges et Fortog af 18-24" Brede med Fald fra Bygningen,
 - at Bestemmelserne under litr. c bortfalde,
 - at der til Efterkommelse af litr. d foretages de nødvendige Udbedringer saaledes, at Tag og Loft ere tætte, Gulvet forsvarligt, Døre og Vinduer tætte og de sidste til at aabne med Hængsler.
- 4) Finder Nogen sig brøstholden ved de af Bygningskommissionen trufne Bestemmelser, kan Sagen forlanges afgjort af Stedets Politimester.
- 5) Til Vejledning for Bygningskommissionen udgaar der samtidig med en saadan Lov en af vedkommende Amtsraad affattet Instruktion.

V.

Zustitsministeriets Resolution af 30te August 1858*) er af mange Kommuner opfattet saaledes, at de anse sig fritagne for at have nogen fast antagen Fattiglæge og i Henhold til denne Opfattelse henvende sig snart til en snart til en anden Læge, alt efter som det falder bekvemmest, idet den Vegtpligtige henvender sig til den Læge, som han uden at vente kan faa med. Man har Exempler nok paa, at flere Læger efter hinanden ere hentedede til samme Patient under den samme Sygdom, uden at den senere tilkaldte Læge kan faa nogen Oplysning om den tidligere Behandling. Det er imidlertid dog endnu det Almindelige, at Kommunen, naar den ikke holder sig til Distriktslægen, slutter Overenskomst med en af Egnens Læger om Besørgelsen af Kommunens Fattigpraxis, men disse Overenskomster ere ikke affattede anderledes, end at vedkommende Kommune uden Varfel kan træde tilbage og vælge en anden Læge. Desto værre synes altfor ofte Lægens Prisbillighed at være det Enebestemmende for Kommunerne. Det følger af sig selv, at Fattiglægen paa den Maade bliver altfor afhængig af vedkommende Kommune, til at han altid kan antage sig de fattige Syge saaledes, som han burde det, og at mange saadanne Patienter i en uforvarlig Grad forsømmes. Ettersom det imidlertid synes at fremgaa af vor Fattiglovgivning, at ingen Landkommune har Ret til at være uden en fast Fattiglæge, saaledes kan det heller ikke siges, at ovennævnte Just. Min. Skrivelse fritager Kommunerne for denne Forpligtelse. Kommissionen skal derfor tillade sig at anbefale, at det ad administrativt Veie eller ved Lov fastsættes:

- 1) at enhver Kommune, som ikke holder sig til vedkommende Distriktslæge som sin Fattiglæge, under Amtets Approbation skal træffe Overenskomst med en af Egnens Læger om Besørgelsen af sin Fattigpraxis;
- 2) at der fastsættes en Normaltægt for Besørgelsen af Fattiglægens Arbejde**).

*) I Anledning af en Uenighed mellem en Distriktslæge og et Sogneforstanderskab betræffende Spørgsmaalet om Kommunens Ret til at benytte som Sognets Fattiglæge Andre end den ansatte Distriktslæge afgav Zustitsm. den Resolution, „at Fattigpraxis er paalagt Distriktslægen som en Forpligtelse, naar denne forðres udført af ham, men uden at der kan tilkomme ham nogen Verettigelse til saadan Praxis, hvorimod enhver Kommune maa have Ret til at vælge, hvilken Læge den tror sig bedst tjent med“.

**) Til ovenstaaende Forslag har S. Busk ikke forment at kunne slutte sig.

VI.

Det har været Gjenstand for Kommissionens Overveelse, om der fra Statens Side kan gøres Noget for at udvide det Arbeidsomraade, til hvilket Landarbeideren i Almindelighed er henvist, hvor ikke særlige Forhold give ham en noget større Frihed til at vælge sit Arbejde eller sin Stilling. Man nærer nemlig ingen Frygt i Retning af, at der ikke skulde blive de fornødne Kræfter til Agerbrugets Tjeneste, og man maatte anse det for et ubetinget Gode, om der kunde anvises endel Landarbeidere en fordelagtigere Virksomhed paa anden Maade end ved Markarbejde. Paa den anden Side har det ogsaa været klart, at egentlig nye Omraader kunde der ikke blive Tale om paa Landet, hvor Agerbruget er og maa være Hovederhvervet her i Danmark, og hvor derfor ogsaa kun et Mindretal af Arbeidere kan vente andet Arbejde end i Agerbrugets Tjeneste.

Ved denne Undersøgelse har man henvendt sin Opmærksomhed paa de uopdyrkede Hedestrækninger i Sylland, og man er kommen til den Anskuelse, at der vistnok ved en Kultivering af endel af disse kunde skabes en Existens for et betydeligt Antal Familier. Det indses meget vel, at det ikke er til den Side, at en Mand snarest vil vende sig, naar han har en passende Kapital at raade over og personlige Kræfter samt Indsigt og Erfaring i Landbruget at lægge til, da der er større Udsigt til et lønnende Foretagende i Landets bedre Egne end ved Opdyrkning af en Hedestrækning, ligesom ogsaa Staten, naar det reelle Udbytte var Opgaven, bedre vilde kunne understøtte Agerbruget flere andre Steder end i Hedeegnene. Imidlertid har man dog troet at kunne gøre Regning paa, at den Kapital, der er for lille til, at Noget kan udrettes dermed i frugtbarere Egne, kan finde sit rette Sted paa en Hedelod, naar ellers Betingelserne ere tilstede, og man har saameget hellere drøet ved denne Tanke, som det er at haabe, at det ad den Vej vilde kunne lykkes Mangen, som ellers ikke har Udsigt dertil, at opnaa en selvstændig Stilling. Har en Karl ved Sparsommelighed opsamlet sig et mindre Beløb og vil gifte sig, og det dertil er Personer, som ere nøie fortrolige med og helst ogsaa opvoxede under de eiendommelige Forhold i Hedeegnene, og de træffe det rette Valg, er der god Udsigt til, at Familien ved stræbsom Flid og Udholdenhed paa den Maade kan danne sig en uafhængig Existens, og man lægger den største Vægt paa, hvad der vilde vindes, om det størst mulige Antal af Arbeiderstanden paa Landet fra en u selvstændig, tjenende Stilling kunde gaa over til at blive besiddende Folk. Med dette Formaal for Øie er det derfor ikke Hede kulturen som en nationaløkonomisk Opgave, man har beskæftiget sig med, men man har overveiet, om ikke Staten er istand til at gøre de forberedende Skridt, som ere Betingelsen for, at Smaafolk i høiere Grad end hidtil kunne tage fat paa at kultivere Hedelodder, for derved lidt efter lidt at skabe sig en lille Eiendom og med den borgerlig Selvstændighed.

Som Foranstaltninger, man maatte søge iværksætte, skal man anbefale foruden Fremme af de almindelige Betingelser for Hedens Opdyrkning saasom Anlæg af Beie, Rivellinger og Regulering af Vandløbene samt Skovplantning, tillige saadanne som: gratis Uddeling af Planter (Eøplanter, Kurvepil i Lavninger o. lign.) i stor Udstrækning til Smaafolk, Lættelse i Omkostningerne ved Udstykning m. m.

Endvidere skal man henlede Opmærksomheden paa Nødvendigheden af, at Staten træder hjælpende til ved de forøgede Udgifter til Skolevæsenet, som maatte blive en Følge af hidtil ukultiverede Arealers Bebyggelse i større Omfang, navnlig i saadanne Kommuner, hvor de deraf flydende Byrder maatte staa i Misforhold til den tilstedeværende Skatteevne. Man finder saameget mere Anledning til stærkt at betone dette Punkt, som der findes forskellige Eksempler paa, navnlig i Sylland, at ikke de allernødvendigste Krav med Hensyn til Skolevæsenet ere fæste Fyldest i slige Nybyggerdistrikter.

Som det imidlertid er en Forudsætning, at en saadan Hedeopdyrkning kun kan ventes forsøgt af den, der har nogen Kapital, men hvis Kapital dog er for lille til at sættes i et Agerbrug andensteds, og at det ligeledes er en Betingelse, at Vedkommende har Mod til det haarde Liv, som ganske vist bliver hans Lod, saaledes mener man, det er af Bigtighed, at det Offentlige, naar det skrider til Sagens Udførelse, vogter sig for at give Anledning til, at det for den, hvem den kan interessere, faar Udseende af Andet end hvad det er.

Jens Busk og S. Pedersen have udtalt for Kommissionen, at ifølge deres Kjendskab til Nybyggerforholdene i Hedeegnene er den Paastand neppe fuldkommen berettiget, at en Kapital af lige Størrelse i Hænderne paa en arbejdsom, nøjsom og dygtig Mand skulde finde, fraset Behagelighederne, en mere lønnende Anvendelse i Landets bedre Egne end i Hedeegnene, da de tvertimod, efter deres Kjendskab til de lokale Forhold i Sylland, ere af den modsatte Mening og tro, at Hedeegnene særlig ville være skiktede til derigjennem i et fyldigere Omfang at naa det Maal, som hele Kommissionen er enig om, nemlig at skabe en selvstændig Stilling for et betydeligt Antal Familier. Denne Udtalelse tiltrædes i det Hele af Formanden, Krebs, Faber og Falbe-Hansen.

Til Slutning skal Kommissionen ikke undlade at udtale, at man ikke har været blind for, at foruden ved en saadan Udvidelse af Arbejdsomraadet, som finder Sted ved at udvide det dyrkede Areal ved Hedeopdyrkning, kan saavel en Udvidelse som en Indskrænkning af Arbejdsomraadet finde Sted ved den forskellige Dyrkningsmaade af det Areal, der allerede er under Dyrkning. Der er Driftsformer, der i høi Grad udkræve en forøget Arbeidskraft, og andre, hvortil der udkræves langt mindre Arbejde end nu. Udviklingen af Roekultur og Handelsplanter (Tobak, Sikorie, Sukker- og Foderroer) og i det Hele den intensive Drift udkræver et langt større Antal Arbejdere end en mere extensiv Drift som navnlig større Anvendelse af fleraarige Græsmarker. At dette Forhold kan udøve en overordentlig Indflydelse paa Arbejdsmarkedet og Arbejdslønnens Høide, er utvivlsomt, men man tror dog ikke, at det vilde være rigtigt, ved den ene eller anden Art Midler at tvinge Udviklingen af Driftsformen ind i en anden Retning end den naturlige. Noget Andet er, at det Offentlige, naar Tiden er om at fremme og opmuntre Foranstaltninger Landbruget vedkommende, bør have for Øie, at ikke alle Driftsformer i lige Grad ere heldige for Arbejderbefolkningen.

Kommissionen tror dernæst, at en udvidet og mere tidsvarende Drift af Fiskeriet omkring vore Kyster vilde give rigeligere Udkomme for et langt større Antal Familier, end det for Tiden afgiver for de Færre, som drive dette Erhverv, og man vilde anse det for saameget onskeligere, om Flere kunde drages dertil, som Erfaringen peger hen paa, at Fiskeribestjæftigelsen skaber en Arbejderbefolkning, der udmærker sig ved Udholdenhed, Nøjsomhed og Sædelighed, samt at den ikke blot skaffer en Virksomhed, som i Reglen er økonomisk lønnende for de Paagældende, men tillige vil være en udmærket Forstøle for Uddannelsen af dygtige Søfolk, der kan komme vor Søfart tilgode, hvortil der i stedse vorende Grad føles Trang.

I det man tror at turde gaa ud fra Rigtigheden heraf, har man ment, at der særlig er en Gren af Fiskeriet, som fortjener at fremhjælpes, især da den ikke falder ind under den af Rigsdagen behandlede Fiskerilov, nemlig Havfiskeriet. Dette vil utvivlsomt kunne faa langt større Betydning, end det har. Skal dette naas, maa der sørges for Baadehavne paa Vestkysten; kun derved kunne Kystboerne blive istand til at konkurrere med de fremmede Nationers Fartøier, der drive Fiskeriet under vore Kyster, og faa den Fordel af dette Fiskeri, som dog naturligt bør tilfalde dem. Ikke alene ved Anlæg af de fornødne Baadehavne, men ogsaa ved at hjælpe Kystboerne til de hensigtsmæssigste Baade og Redskaber, og dette baade ved Pengehjælp og ved Anvisning og Veiledning, kan og bør Staten arbejde paa, at vore Fiskere kunne sættes istand til at konkurrere med Udlændets Fiskere.

Kommissionen maa endvidere anbefale følgende Foranstaltninger, som ville være nødvendige til at beskytte og fremme Fiskeriet:

Etableringen af et Søpoliti, som dog ikke alene maatte stationeres i Vesterhavet, men ogsaa i andre danske Farvande, for at afholde baade vore egne og fremmede Fiskere fra at overtræde danske Love, Fiskeriet vedkommende. Mulig kunde dette for de sidstnævnte Farvandes Vedkommende overdrages til Statens Toldkrydsere, medens der i Vesterhavet muligen maatte stationeres et Krigsskib.

Foranstaltninger til nærmere Bestemmelse af Udstrækningen af det danske Søterritorium.

Forbedring af Veie fra Baadehavne, hvor særlige Forhold ere tilstede, hvilket mulig kunde iværksettes ved Laan til Kommunerne med meget lang Afbetaling.

Understøttelse af Fiskeriselskaber, der udgaa fra Fiskerbefolkningen paa vedkommende Kyst.

Kommissionen kunde vel i og for sig ønske, at Forholdene i en ikke fjern Fremtid udviklede sig saaledes, at der hos Fiskerbefolkningen viste sig Vestræbelse for at udøve Fiskeriet efter en større Maalestok, end det nu sker, og at den foreslaaede Understøttelse derfor kunde komme disse Selskaber tilgode til større Foretagender, navnlig til Anskaffelse af større søgaaende Fartøier med Kvaer til Fiskenes Bevaring og med en Besætning saa stor, at Fiskene paa Skibet kunne behandles til Handelsvarer, samt af Dampbaade, der fra disse Fartøier kunne bringe Fiskene iland, og til Opførelse af Etablissementer ved Baadehavnene, hvor Fiskene kunne blive behandlede til Handelsvarer (Salterier, Røgerier). Som Forholdene ere, tør man neppe i den nærmeste Tid imødesee saadanne Foretagender, men Kommissionen tror dog, at der ved Siden af den foran omtalte Hjælp til Baade og Redskaber kunde være Anledning til særlig at støtte Selskaber, hvor de danne sig blandt Fiskerbefolkningen selv, om end Formaålet for Hjælpen stilles endel lavere, end det under en stærkere Udvikling kunde attraas. — Specielt skal man henlede Opmærksomheden paa, om der ikke allerede nu turde være Anledning til i Storebælt paa Strækningen fra Sjællands Odde til Kallundborg, Kjerteminde, Rørsø, Spodsbjerg og Rasklov ved Dampbaade at understøtte Opsamlingen af Sild under Fiskerisajsonen i hvert Aars Efteraar, for at den kunde samles i Rørsø og derfra med Postdampskibene befordres til Kiel.

Endvidere maa Kommissionen anse det for ønskeligt, at Regjeringen inarest mulig bidrager til at fjerne de Tvivlsmaal, som have reist sig med Hensyn til Fiskemaaden, navnlig om det til Beskyttelse af Fiskeyngelen ikke vilde være rigtigt, at Anvendelsen af Bundslæbevaad helt forbydes.

VII.

Saaframt den af Arbejdercommissionen foreslaaede Indretning og Ordning af Sygekasser maatte blive gennemført, vil der for Medlemmerne af saadanne Sygekasser paa Landet blive afhjulpet et stort Savn, idet det ved den foreslaaede Ordning er fastsat, at Landkommunerne skulde være forpligtede til uden Bederlag at hente og hjembringe Lægen, naar dennes Hjælp behøves af Sygekassemedlemmer, som ikke selv have Befordringsmidler. Efter de hidtil gjældende Bestemmelser har der ikke paahvilet Kommunerne nogen saadan Forpligtelse; thi Canc. Cirk. 9/13 Decbr. 1806 Post 6 kommer ikkun fødende Kvinder til Gode („dersom den Husbonde, til hvis Familie Gjordemoderen eller en Læge skal hentes, ikke selv eier Heste og Vogn, skal Befordring ske efter Tour og Omgang iblandt Byens Gaardbrugere eller dem, som der holde Heste og Vogn“); medens Canc. Skriv. 30. Decbr. 1828, angaaende Lægens Befordring til Syge paa Landet, ikke gaar videre end til at erklære „Fattigcommissionen og in specie Sognepræsten berettiget til, selv til Bedste for saadanne Husbænd og Indrister, som ei ellers ere trængende, at tilsiige Befordring i Nødvendighedstilfælde.“ — Paa den anden Side maa det dog indrømmes, at Landsfognenes Gaardbrugere i Reglen have været meget hjælpsomme i denne Retning, og at Husbænd og Indrister ikkun sjældnere have maattet savne den fornødne Befordring til Læge. I enkelte Kommuner har det — vel nærmest for at forebygge Misbrug — været Skik at forlange en bestemt moderat Betaling (1 Kr.) for den saaledes ydede Befordring; men dette Bederlag blev i mange Tilfælde eftergivet. — Da det imidlertid ikke kan nægtes, at der har været og er Sogne, som slet ikke ville gjøre nogen Indrømmelse i denne Retning, og hvor Husbænd og Indsidder ikke engang imod en anstændig Betaling har kunnet skaffe sig Befordring end ikke i meget paa-trængende Tilfælde, bør Lovgivningsmagten træde til og træffe Bestemmelser, som kunne sikre Landboere, der ikke selv raade over Hest og Vogn, den fornødne Befordring i Sygdomstilfælde.

Kommissionen foreslaaer i den Anledning følgende Bestemmelser:

1. I enhver Landkommune, i hvilken der ikke findes nogen i Overensstemmelse med Arbejdercommissionens Forslag af det Offentlige godkjendt Sygekasse, skal der af Kommunen, imod et Bederlag, om forlanges, af fra 50 indtil 1.50 Dre pr. løbende Mil, alt efter den Syges Aar, ydes enhver af Kommunens Beboere passende Befordring til at hente og hjembringe Lægen i Sygdomstilfælde,
 - a, naar Bedkommende ikke selv er raadig over de fornødne Befordringsmidler, og
 - b, naar den Syge ikke er istand til at gaa til Lægen.
 Kommunen er dog ikke forpligtet til at afhente andre end Egnens eller nærmeste Kjøbstads Læger.
2. I Kommuner, hvori der, som foran nævnt, findes en anerkjendt Sygekasse, kan Ingen forlange Befordring i Genhold til Ovenstaaende, medmindre vedkommende Syge er negtet Optagelse i Sygekassen.

Syge- og Begravelseskasser.

Gjensidige Hjælpeforeninger, hvorved Arbejderen har søgt at organisere og udvikle Selvhjælpsprincippet, have i de senere Aar begyndt at fremtræde i Danmark, og allerede nu have de utvivlsomt stiftet megen Gavn; men der klæber dog saa mange Mangler ved Organisation af disse Foreninger her i Landet, at der synes at være al Grund til at tage under Overvejelse, hvad der kan gøres for at afhjælpe disse og for i det Hele at støtte og fremhjælpe denne vigtige Samfundsopgave.

Det er her i Landet dog kun Syge- og Begravelseskasserne, der hidtil have vundet større Udbredelse, og det er derfor ogsaa dem, som Kommissionen under sine Overvejelser først har havt for Øje.

Sygekasser have været kjendte og anvendte i Danmark fra de ældste Tider; allerede de gamle Gilder havde iblandt andet det Formaal at understøtte syge Gildebrødre. Da Gilderne senere gik over til Haandværksslag, var det navnlig Svendelaugene, der stillede sig den Opgave at yde gjensidig Hjælp i Tilfælde af Sygdom, Alderdomsvagthed o. L. Efterhaanden udviklede Forholdene sig saaledes, at enhver Svend var tvunget Medlem af det Laug, hans Haandværk hørte til, og indtil Næringsloven udkom i Aaret 1857, bestod der altsaa en Del Tvangskasser, de saakaldte Svendelader, hvis vigtigste Formaal var at yde Syge- og Begravelseshjælp. Da Laugstrangen ophævedes ved Næringsloven af 29de Decbr. 1857, bortfaldt ogsaa denne Kassestrang, og der stilledes i Udsigt, at de tidligere Svendeladers Kassebeholdninger kunde overføres til frivillige Foreninger af Svendene. Disse Kasser vare ikke de eneste, som bestod paa denne Tid, skjøndt de dannede det overvejende Antal. I nogle Byer var der saaledes anordnet Sygekasser for Borgervæbningerne, og der bestod flere frivillige Foreninger rundt om i Landet.

Indenrigsministeriet har i de senere Aar flere Gange havt Opmærksomheden henvendt paa Sygekasserne. Saaledes udarbejdede en den 18de November 1861 nedsat Kommission et Normaludkast til Lov for Sygekasser, som imidlertid vistnok tør siges ikke at have vundet tilstrækkelig Udbredelse, og under 10de Februar 1866 nedsattes en ny Kommission med det Formaal iblandt andet at afgive en Betænkning over, hvad der kunde gøres for at fremme Sygekasseinstitutionen; men dette førte dog ikke til, at der blev truffet Foranstaltninger til at støtte de bestaaende og opvoxende Sygekasser, og det paahviler saaledes endnu den nærværende Kommission at tage under Overvejelse, hvad der muligen kan gøres i denne Retning.

Syge- og Begravelseskasserne i Danmark findes navnlig i og omkring de større Byer, og have derfra bredet sig længere og længere ud paa Landet. De findes derfor i størst Antal paa Derne og Østkysten af Sylland, medens Vestkysten af Sylland kun kan opvise faa, skjøndt de ogsaa her i den senere Tid synes at vinde Indgang, uagtet den stærkt spredte Befolkning naturligvis lægger store Hindringer i Vejen for saadanne Associationer.

Efter Indberetninger til det statistiske Bureau fandtes i Aaret 1867 297 Syge- og Begravelseskasser med 23000 Medlemmer, og i Slutningen af Aaret 1874 var der 685 med ca. 87000 Medlemmer og en samlet aarlig Indtægt af ca. 800,000 Kroner. Foreningerne havde opsparet en Kapital af omtrent 1,200,000 Kr. og havde i Løbet af Aaret 1874 uddelt 215,000 Kr. i direkte Pengeunderstøttelse, 54,000 Kr. til Medicin og 62,000 Kr. som Lægehonorar. Endvidere uddeltes omtrent 51,000 Kr. i Begravelseshjælp og 9,000 Kr. som Understøttelse til Gamle og til Medlemmernes Enker. Desuden virkede Foreningerne som Laanekasser.

Det vil af disse Data ses, at Sygekasseinstitutionen er i en rask Fremvæxt og allerede har vundet saa stor Betydning her i Landet, at den vel fortjener den største Opmærksomhed fra Arbejderskommissionens Side. Der var saa meget mere Grund til at beskæftige sig med denne Sag, som man havde Formodning om, at Sygekasserne i flere Henseender vare komne ind i et galt Spor, som let, naar Udviklingen fortsattes ad den samme Vej, kunde føre til Resultater, der baade i og for sig vare sørgelige og kunde medføre den Følge, at den hele saa overordentlig gavnlige Institution gik til Grunde.

Kommissionen har, for at komme til Klarhed over disse Forhold og for at komme til Kundskab om Sygeligheden, ladet foretage forskellige Undersøgelser.

Man er ved disse Undersøgelser kommen til det Resultat, at der til den bestaaende Ordning af Sygekasserne knytter sig baade talrige og væsentlige Mangler. Det kan saaledes fremhæves, at Bestemmelserne om Bidragenes Størrelse ofte ere meget uheldige. Det er meget almindeligt, at Medlemmerne betale samme Bidrag, i hvilken Alder de end træde ind i Foreningen, hvilket i mange Tilfælde kan være særdeles farligt for Foreningens Bestaaen. Det er bekendt, at Sygelighed og Dødelighed iblandt andet ikke mindst afhænger af Alderen. Naar derfor en Forening kræver samme Betaling af Medlemmerne, hvad enten de træde ind som unge eller gamle, saa begaar den for det første en Uret mod de Unge, fordi disse komme til at betale for de Ældre, hos hvilke Sygdomstilfældene ere hyppigere, og dernæst udsætter Kassen sig for, at de ældre Medlemmer efterhaanden komme til at udgjøre et uforholdsmæssigt stort Antal, og den kan derfor let risikere langt større Udgifter, end den var forberedt paa. Den bedste Maade, hvorpaa denne Ulempe kan hæves, er vistnok at kræve forskellige Bidrag af Medlemmerne efter den Alder, de have ved Indtrædelsen, saaledes at Bidragene stige med Indtrædelsesalderen og rette sig efter den forventede større Sygelighed. Med denne Tanke for Dje udarbejdede allerede Kommissionen af 18de November 1861 en Skala for Medlemsbidragene; men, som ovenfor omtalt, har dette Forslag ikke vundet stor Udbredelse. Det er saameget nødvendiggjort at fremhæve denne Mangel ved de frivillige Sygekasser, som Erfaringerne godtgjøre, at Ordningen af de gamle Laugkasser og de „borgerlige Bøvningskasser“ ikke frembød nogen saadan Ulempe. Disse Kasser kunde nemlig efter selve Forholdenes Natur gjøre siffer Regning paa en stadig Tilgang af nye, unge og raske Medlemmer. Saalænge dette er Tilfældet, er der ingen stor Fare ved at have ensartede Bidrag, fordi Kassen kan forvente, at der altid vil være omtrent det samme Forhold mellem Unge og Gamle, saa at den ikke behøver at frygte nogen stor Svingning i Udgifterne fra den Side. Men naar som nu Foreningerne ere frivillige, stiller Sagen sig helt anderledes, og overfører man Ordningen fra de gamle Tvangkasser til de nye frivillige Kasser, kommer man let til sørgelige Resultater, hvilket da ogsaa Erfaringen noksom har vist.

I en nær Forbindelse med dette Forhold staar det, at Medlemsbidragene som oftest snarere ere for lave end for høje. En ny oprettet Sygekasse vil ofte fristes til at holde Bidragene altfor lave, fordi de indtrædende Medlemmer i Almindelighed ere yngre kraftige Mænd, som i Begyndelsen ikke stille store Krav til Kassen. Der vil da ofte tilsyneladende være stor Fremgang; der samler sig Aar for Aar en større og større Kapital, og naar nu Medlemmerne ikke gøre sig klart, at denne Kapital bør gjemmes til de senere Aar, da Foreningen kan vente større Udgifter, saa fristes den let til at ville bruge den til forskjellige mer eller mindre fjerntliggende Djemed. Undertiden nedsættes Bidragene eller forøges Sygehjælpen, men lige saa ofte paatager Foreningen sig nye Formaal, t. Ex. Hjælp i Alderdommen eller for Enker. Undertiden kan der endog saa være Tilbøjelighed til ligesom at dele Kapitalen. Naar da Foreningens Udgifter blive større, og den fornødne Kapital savnes, saa maa Kassen paalægge Medlemmerne nye Byrder, eller tilbyde færre Fordele, og i begge Tilfælde ville Folk affrættedes fra at træde ind i den nu forarmede Forening. Medlemmerne blive efterhaanden ældre og ældre, og det vil snart ende med, at Kassen maa ophøre uden at kunne opfylde sine Forpligtelser. Som oftest er Betydningen af et Reservecapital ikke gaaet op for Sygekassernes Medlemmer; de kunne ikke indsee, at der kan være en betydelig Sum Penge i Kassen, og at dog Foreningen maa anses for insolvent, fordi Formuen er utilstrækkelig til at dække de fremtidige Forpligtelser.

— Meget almindeligt er det, at Foreningerne laane Smaasummer ud til Medlemmerne uden at fordre synderlig Sikkerhed derfor; i Aaret 1874 havde saaledes Sygekasserne udlånt 38,000 Kr. til deres Medlemmer. Det er antageligt, at dette virker meget til at knytte Medlemmerne til Kassen, og at det i det Hele taget bidrager meget til Sygekassernes Udbredelse. Men et saadant Laansystem kan medføre store Farer, navnlig naar Foreningernes Omraade er saa stort, at Medlemmerne ikke kjende hverandre nøje og kontrollere hverandre. Uagtet det derfor kan have stor Betydning for Medlemmerne at have Udgang til at saa smaa Laan fra Sygekassen, saa tror man dog, at en saadan Ordning ikke bør tilraades, da Kassen derved kan stilles meget usikkert. Endnu uheldigere er det, naar, som ikke sjældent skeer, Kassens Midler anbringes paa usolid Maade, eller saaledes, at de ikke kunne skaffes tilbage med passende Frist, naar der er Brug for dem.

— Naar Foreningerne uagtet de her udviklede Mangler dog have kunnet bestaa og udvikle sig i en Række af Aar, saa skyldes dette ofte Hjælp udenfra, især fra de saakaldte Væresmedlemmer (i Aaret 1874 bidrog disse direkte 25,000 Kr., og desuden støttede de Foreningerne ved at give ordinært Medlemsbidrag uden at forlange den dem tilkommende Sygehjælp), eller mere tilfældige Tilskud, saasom Overskud fra Fester, Gaver, Bidrag fra det Offentlige o. L. Men saadanne Tilskud ere farlige, netop fordi de ere tilfældige, og de kunne aldrig bidrage til at give Foreningerne en sikker og rolig Tilværelse. Erfaringen viser ogsaa, at der er en meget stor Fluktuation, saaledes at der bestandig er en Del Sygekasser, der gaa ind, og nye komme op i deres Sted. En saadan Mangel paa Stabilitet er meget uheldig, thi derved stilles navnlig de ældre Medlemmer ugunstigt, og et af Foreningens vigtigste Formaal opnaaes slet ikke. Sygekasserne bør nemlig virke som en Art Sparekasser, hvorved man i Ungdommen, da man har bedre Raad til at bidrage og er mindre udsat for at blive syg, opsparer til den højere Alder, da Indtægterne formindskes, og Sygeligheden stiger; men ved Sygekassernes for tidlige Ophævelse skuffes de ældre Medlemmer i deres berettigede Forventninger om, at Kassen, til hvilken de saa længe have bidraget, skulde blive dem en Alderdomsstøtte. Kassens Opøsning er ogsaa forsaavidt uheldig for de ældre Medlemmer, som den Aldersgrænse, der er og nødvendigvis maa være ved Sygekasser, ofte forhindrer dem i at indtræde som Medlemmer i en anden Kasse.

— Af stor Vigtighed er ogsaa Spørgsmaalet om Sygekassernes Forhold til Lægerne. Lægen er en af de Personer, der har størst Betydning for Kassen, og det er af den yderste

Vigtighed, at der bestaar et Tillidsforhold imellem Læge og Forening. For en stor Del kommer Foreningens Eksistens endog til at bero paa Lægen, thi det er Lægen, der bærer Ansvar for Optagelsen af nye Medlemmer, og foretager han ikke en omhyggelig Undersøgelse af Bedkommendes Helbredsstilstand, vil Foreningen i saa Nar kunne blive opfyldt af sygelige Medlemmer. Hertil kommer, at mange Foreninger yde fri Medicin, og naar Lægen ikke her har Kasse's Løn for Dje, vil denne Udgiftspost med Lethed kunne stige uden Grænse. Desværre have Forholdene i disse Henseender ikke udviklet sig paa den heldigste Maade. Honoraret er ofte saa ubetydeligt, at Lægens Virksomhed i Foreningens Tjeneste for største Delen maa betragtes som en Gave, og det er derfor ikke underligt, at Lægestanden gennemgaaende er utilfreds med Sygekassernes nuværende Udvikling.

— Ved Siden af de her fremhævede Mangler ved Hjælpekasserne er der andre, der ved første Blik synes mindre væsentlige, men som ikke desto mindre have stor Betydning. Det er Mangler i Henseende til Regnskabsførelsen. Det er efter det foregaaende klart, at det ikke er tilstrækkeligt til ethvert givet Tidspunkt at kunne se, hvormange Penge der er i Kassen; Regnskabet maa være ført paa en saadan Maade, at man til enhver Tid kan opgjøre Kasse's fremtidige Forpligtelser og Indtægter, forat man deraf kan faa en rigtig Forestilling om dens Status, og man maa ikke alene kunne gennemføre dette for alle Kasse's forskjellige Formaal under eet, men for hvert enkelt Formaal for sig; man bør kunne se, hvor store Summer der kan antages at ville medgaa til Sygehjælp, hvor meget til Begraveshjælp o. s. v. Som oftest har man imidlertid ikke Dje herfor. Hvormange forskellige Formaal end Foreningen har, er det dog Reglen, at disse Formaal ikke holdes adskilte i Regnskabet.

De allerede omtalte Mangler bidrage meget til at stille Sygekasserne usikkert. Men selv om disse Mangler end ere fjernede, vil dog en hvilken som helst Sygekasse altid være udsat for store øjeblikkelige Tab og store Svingninger i Udgifterne. Det er meget lettere at indrette en solid Begravelseskasse, end at sikre en Sygekasse nogenlunde mod Tab. Døden er en Begivenhed, som det er let at konstatere; der vil i Reglen ikke opstaa mange Strids-spørgsmaal om Udbetalingen af Begraveshjælp; og dertil kommer, at Dødelighedsstatistikken har en forholdsvis høj Udvikling. Vel er der mange Spørgsmaal deri, som staa helt eller delvis uklarede, saaledes om den Maade, hvorpaa Dødeligheden afhænger af Opholdssted, Leve- og Næringsvej, men de Svingninger, som kunne fremkomme fra denne Side, ere ikke saa store, at de umuliggjøre Beregninger. Naar blot en Begravelseskasse er nogenlunde stor, vil den altid kunne vente at kunne opfylde de den paahvilende Forpligtelser, saafremt den er grundlagt paa sunde og rigtige Principer. Ganske anderledes er det med Sygeligheden. Begrebet Sygdom er langt vanskeligere at fastslaa, den ene forstaar ved Sygdom Et, den anden et Andet, der er stor Mulighed for, at Folk foregive Sygdomme, og gjøre de ikke det, saa ville Mange dog give efter for et Aldebefindende, som ikke forhindrer Andre fra at arbejde. Desuden vil Sygeligheden verke stærkt med Alder, Leve- og Næringsvej, Klima o. s. v., og disse Forhold er det ikke let at tilvejebringe en paalidelig Statistik over, fordi man savner paalidelige detaillerede Indberetninger. Det er derfor meget vanskeligt at afgjøre, om en Sygekasses Tarif er rigtig afsat, og selv om man kan dette, vil man dog kunne vente Svingninger i Udgifterne f. Ex. i Tilfælde af Epidemier. Naar en Kasse derfor vil være sikker, maa den enten indskrænke Hjælpen eller kræve meget store Ofre af sine Medlemmer. Men det sidste vil iblandt andet have den Mislighed, at det forhindrer de daarligere stillede fra at nyde godt af Foreningen, fordi de ikke have Raad til at betale Medlemsbidragene. Derfor have Foreningerne oftest betraadt den anden Vej og paa forskellige Maader indskrænket den Hjælp, der ydes, saaledes at deres Risiko bliver saa lille som mulig. Man søger saaledes navnlig at udelukke kroniske og langvarige Sygdomme fra Hjælp. I Almindelighed ydes kun Hjælpen i en vis Tid, paa Landet oftest et Fjerdingaar,

i Kjøbenhavn for det meste et Halvaar. Undertiden maa den Hjælp, der gives i Løbet af et Aar, ikke overstige en vis Sum, og ofte begynder Sygehjælpen først, naar Sygdommen har været i nogle Dage. I andre Kasser retter Hjælpen sig efter den Tid, Vedkommende har været Medlem, et enkelt Sted efter den Hjælp, han tidligere har faaet. Der er meget, der taler for disse Bestemmelser, hvoraf de fleste tilfigte at hindre kroniske Sygdomme i at spille en større Rolle. De Undersøgelser, som af det af Kommissionen nedsatte Udvalg have været foretagne over Sygekasserne i Danmark, synes ogsaa at vise, at ofte nogle faa af Kассens Medlemmer kunne lide af saadanne langvarige Sygdomme, at de vilde kunne lægge Beslag paa den overvejende Del af Kассens Indtægter, hvis der ikke sættes Grænser for Hjælpen. Og de Udgifter, som kunne hidrøre fra saadanne Medlemmer, ville blive saameget farligere, som de ville være i høj Grad usikre og veksellende, fordi de hidrøre fra nogle ganske enkelte Personer, og man saaledes ikke har den Betyggelse, som i Reglen ligger i de store Tal. Det maa altsaa ansees for rigtigt, at Kasserne have begrænset deres Forpligtelser i denne Retning, og de undgaa tillige derved at blive Alderdomsforsørgelseskasser, hvilket aabenbart vilde blive Resultatet, naar alle Gamle kunde fordre Hjælp, saasnart de ikke mere kunde arbejde. Men paa den anden Side maa det indrømmes, at det er meget haardt for en Mand, som maaske i lang Tid har været Medlem af en Sygekasse, naar han rammes af en langvarig Sygdom, kun at kunne faa en ganske utilstrækkelig Hjælp.

Ann. Det blev ovenfor fremhævet, at der endnu ikke foreligger en tilstrækkelig omfattende Sygestatistik, der kunde tjene til Udbregning af paalidelige Tarifer for Sygekasserne. Man har ganske vist et ikke ringe Antal Erfaringer fra Udlandet, saaledes fra Tyskland og især fra England. Men disse Erfaringer tør man ikke uden videre oversføre paa de danske Forhold. Man maa være forberedt paa, at Sygeligheden her vil afvige betydeligt fra Sygeligheden i Udlandet. For ikke at tale om, at de udenlandske Sygekasser, efter hvis Erfaringer de bedste Tavler ere udregnede, have andre Bestemmelser om Sygehjælpen, end her ere almindelige, saa kunne Klimaet, den forskellige Levemaade og Raceforskellighederne bevirke store Afvigelser. Denne Formodning bekræftes allerede derved, at den gennemsnitlige Levetid i Danmark er en anden end i de nævnte Lande, og man tør maaske derfor vente, at Sygeligheden ogsaa vil være en anden. De foretagne Undersøgelser vise ogsaa en meget lavere Sygelighed, fra hvilken Aarsag dette nu end hidrører. Der er da ikke andet tilbage end at søge Erfaringer fra Danmark, og hvor disse ikke give tydelige Oplysninger, maa man ty til fremmede Erfaringer som Korrektiv.

Det af Kommissionen nedsatte Udvalg har derfor ladet foretage Undersøgelser om Sygeligheden i Danmark, hvilke ere blevne udførte af D^rr. Korpslæge Møller og Kandidat Westergaard. Det Erfaringsgrundlag, som har været benyttet, bestaar dels af Indberetninger fra Foreningerne til Statistisk Bureau, dels af Lister, som velvilligt ere blevne tilstillede Udvalget fra flere Foreninger, der egnede sig særligt til at oplyse Sygeligheden. Hvad de første Erfaringskræfter angaa, saa ere de meget upaalidelige, idet en stor Mængde af Bureauets Spørgsmaal jevnlig misforstaas, og en Del Bestemmelser i Lovene slet ikke ere blevne oplyste. Indberetningerne ere ofte meget ukorrekt affattede, der er tidt ingen Omhu anvendt paa at faa endogsaa blot en rigtig Udskrift af Regnskabet, og en stor Mængde Spørgsmaal ere aldeles ikke besvarede, formodentlig fordi selve Foreningens Regnskabsførelse er mangelfuld. Saaledes er det meget hyppigt, at Mandens og Konens Sygdom ikke opføres særskilt, ikke sjældent mangler Alderen, andre Steder er der ingen Alder anført ved de Døde og Udtraadte*). Dertil kommer, at Foreningernes Love ere yderst forskellige, og de Forhold, hvorunder de virke, saa indbyrdes afvigende, at man ogsaa maatte vente store Afvigelser i Sygeligheden. Af disse Grunde har man maattet kassere saa meget af Materialet, at man ved det tilbageblivende kun kan løse nogle ganske faa Opgaver; men man har foretrukket dette fremfor at benytte

*) For at forebygge saadanne Ulemper har man i England med Held benyttet et Præmiesystem for gode og paalidelige Indberetninger.

et stort og upaalideligt Materiale. En af de Opgaver, som man saaledes har maattet lade ligge, er Undersøgelsen af hvorvidt man kunde vente mindre Sygelighed hos dem, der nylig vare indtraadte, end hos dem, der havde været længe i Foreningen. Det er indlysende, at dette vilde være meget rimeligt, thi man optager jo dog ikke syge Personer, og kroniske Sygdomme kunne jo først udvikle sig ad Aare. Men noget tydeligt Bevis lykkedes det ikke at opnaa derfor. Kun for en enkelt stor Forening var Forskjellen tydelig nok; men ved nærmere Undersøgelse viste det sig, at dette hidrørte fra en særegen Bestemmelse i Lovene, som ikke fandtes paa Indberetningerne til Bureauet.

Et andet Forhold, som ikke har kunnet oplyses tilstrækkeligt, er den Indsigelse, som kroniske Sygdomme have. Det vil have stor Interesse at faa at vide, hvorledes det hele Antal Sygedage i en længere Aarrække fordeles sig paa de enkelte Medlemmer. Hvis det nemlig skulde bekræfte sig, hvad man troede at kunne se i en enkelt større Forening, at Sygeligheden væsentlig hidrører fra nogle faa Medlemmer, saa vilde dette medføre en Fare for, at de raske Medlemmer, som ikke have nydt Understøttelse, vilde blive kjede af det og træde ud af Foreningen, saaat denne snart kunde komme til at bestaa af lutter svagelige Personer.

Det Materiale, som har været benyttet til Udregning af Sygetabeller, er som omtalt ikke videre stort, og ikke alle Uregelmæssigheder have kunnet fjernes. Saaledes have de fleste Foreninger særegne Bestemmelser om visse Sygdomme, som Syphilis, Delirium og lignende, og nogle Foreninger give ikke Hjælp for Sygdomme, der vare nogle faa Dage. Saadanne Foreninger ere dog medtagne, naar Indberetningerne iøvrigt vare paalidelige, forudsat at det blot var Sygdomme paa 1, 2 eller 3 Dage, der udelukkes, thi Erfaringen viser, at det som oftest kun er sjældent at se faa kortvarige Sygdomme. Der var kun eet Exempel paa det modsatte, en større Papirfabriks Forening, aabenbart et nyt Bevis paa, hvor variabelt Begrebet Sygdom er.

Ved Undersøgelserne over Sygeligheden i Kjøbenhavn har det været nødvendigt at udsøndre for sig en enkelt Sygeforening, nemlig Gasværksarbejderne, fordi der her, som ogsaa tidligere paavist, har vist sig en meget større Sygelighed end i de andre Foreninger. Sygehjælpen betales i de undersøgte Foreninger i omtrent et Halvaar, og de fundne Tal angive, hvormange Sygedage der i Gjennemsnit kommer paa hvert enkelt Medlem i hver Aldersklasse, idet kun det første Halvaar af Sygdommens Varighed har været under Sagttagelse.

Resultatet heraf var følgende:

For Gasværksarbejderne:

i Alderen	20—30 Aar	12,16 Sygedage om Aaret,
—	30—40 —	12,33 — —
—	40—50 —	14,35 — —
—	50—60 —	15,33 — —
—	60—70 —	7,51 — —

At Sygeligheden i Aldersklassen 60—70 Aar er saa ringe, hidrører maasse fra, at de fleste Medlemmer af denne Aldersklasse ere Lygtetændere, og altsaa ikke udsatte for de skadelige Virkninger af Gasfabrikationen; for en Del er det maasse tilfældigt, da der kun er faa Personer i den Aldersklasse.

Man har anført disse Erfaringer, uagtet de afvige saa stærkt fra de øvrige, fordi der er Rimelighed for, at enkelte Fabrikationer foregaa under ligesaa usunde Forhold som Gasværksfabrikationen.

For de øvrige Sygekassers Vedkommende stiller Sagen sig saaledes i Kjøbenhavn

Alder.	Sygelighed.
20—30	5,31.
30—40	6,56.
40—50	7,40.
50—60	11,32.
60—70	15,12.

De i Kjøbenhavn gjorte Sagttagelser vedrøre udelukkende Mænd. For Kjøbstædernes og Landdistrikternes Vedkommende ere derimod begge Kjøn betragtede under Et. Forskjellen imellem de to Kjøns Sygelighed syntes nemlig ikke stor nok til, at man med Fordel kunde betragte dem hver for sig. For Kjøbstæder og Landdistrikter stiller Resultatet sig saaledes:

Ålder.	Landdistrikter.	Kjøbstæder.	Landdistr. og Kjøbst. under eet.
20—30	3,86	2,99	3,33
30—40	3,58	4,09	3,81
40—50	5,09	5,90	5,42
50—60	7,02	5,75	6,53
60—70	9,75	9,33	9,56

At Tallene her ere gennemgaaende mindre end de tilsvarende for Kjøbenhavn, kan ikke forundre; dels er det for en stor Del ny oprettede Kasfer, der have været undersøgte, og dels tør det vel antages, at Sygeligheden er størst i Kjøbenhavn; men især hidrører vistnok Forskjellen fra, at Understøttelsen kun udstrækker sig over 3 Maaneder af Sygdommen. Antallet af Sygdomstilfælde var baade i Landdistrikterne og i Kjøbstæderne gennemsnitligt 0,27 aarlig for hvert Medlem.

Foruden disse Kasfer har man mere i det Enkelte undersøgt to, som særligt egnede sig til saadan Undersøgelse. Den ene, det borgerlige Artilleri-Korpses Sygekaske i Helsingør, ydede Hjælp, saa længe Sygdommen varede, og man kunde derfor her ved at forfølge de enkelte Medlemmer gennem en længere Aarrække, komme til Klarhed over flere mere specielle Spørgsmaal. Naar Udvalget ikke lader disse Resultater medfølge, saa skeer dette, fordi Tallene ere saa smaa, at man ikke tør stole paa dem, før man har gjort dybere Undersøgelser, hvortil kommer, at Medlemmerne i det Hele taget ikke tilhørte Arbejderklassen, og Forholdene have maaske ogsaa været noget ekstraordinære, idet man synes at have været meget rundhaandet med Uddelingen af Sygehjælpen. Kun skal den samlede Sygelighed i hver Aldersklasse meddeles, fordi det er en Talrække, der kan sammenlignes med de Erfaringer som ere opgivne af Reison (Contributions to vital statistics p. 26), idet begge Steder Sygehjælpen er fortsat, til Sygdommen hører op. Resultatet er følgende:

Ålder.	Danske Erfaringer.	Engelske.
20—30	3,62	6,15
30—40	5,70	6,83
40—50	13,32	10,04
50—60	25,20	17,79
60—70	23,87	47,44
70—80	47,90	135,62.

At Tallene i de danske Erfaringer variere saa ujevnt, hidrører fra det ringe Antal Observationer (2250 Medlemsaar).

Den anden Forening, som særligt er undersøgt, er en af de største i Danmark. Dens Virkefreds er i Omegnen af Hørsholm, men den har ogsaa Medlemmer, som bo andre Steder i Landet. Den har begrænset sit Ansvar saaledes, at Ingen kan modtage Hjælp i mere end 18 Uger om Aaret og ikke i mere end 4 Uger for hvert Aar, han har været Medlem. Som en Følge heraf maa man vente størst Sygelighed hos dem, der have været længst i Foreningen, og man har derfor foretaget en Deling af Materialet, forat kunne komme til at se denne Forskel. Tillige har det her kunnet lønne sig at betragte hvert Køn for sig (der er over 13000 Medlemsaar for hvert Køn). Resultatet kan fremstilles i følgende Tavle:

Ålder 0—5 Aar efter Optagelsen.	5—10.		10—24.		i Alt.	
	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.
20—30	3,21	4,00	3,57	4,05	3,98	13,72
30—40	4,13	4,19	4,24	5,84	4,46	6,95
40—50	4,96	4,49	6,01	6,98	5,31	7,13
50—60	5,87	5,01	6,46	7,41	7,62	7,64
60—70	9,80	1,96	5,85	10,72	10,94	10,48

Medtager man alle Erfaringerne, faar man som Gjennemsnit følgende Talrække:

Ålder 0—5 Aar efter Optagelsen.		5—10.		10—24.		i Alt.	
Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.
4,37	4,33	5,47	6,60	6,99	8,23	5,51	6,27.

Efter disse Erfaringer synes Kvinderne at vise noget større Sygelighed end Mændene.

Dette er Hovedresultaterne af de gjorte Undersøgelser. Afskillige Opgaver ere endnu uløste, saaledes Spørgsmaalet om Udgifterne til Læge og Medicin, men de i saa Henseende gjorte Erfaringer ere saa upaalidelige og ufuldstændige, at man ikke tør fæste Lid til dem, og man maa nøjes med at henvise til i Fremtiden at søge tilvejebragt et rigere og bedre Materiale.

Det vil af det her Udviklede være indlysende, hvor vigtigt det er for Sygekasserne selv, for at skaffe disse det rationelle Grundlag og give deres hele Ordning den fornødne Fasthed, at der haves en paalidelig Syge-Statistik for Danmark.

— Kommissionens Flertal har troet, at man ved de Forholdsregler, som tilbids allerede i det Foregaaende ere berørte, og som senere nærmere ville blive fremstillede, vil kunne afhjælpe de væsentligste af Ulemperne ved Sygekasserne uden at krænke det Frihedens og Selvhjælpens Princip, hvorpaa de hvile. Et Mindretal af Kommissionen (Formanden, Krebs, Fraendel og Andersen) tvivler om, at der vil kunne opnaas noget betydeligere ad den foreslaaede Vej, navnlig fordi der næres Frygt for, at det egentlige Proletariat ikke derfor mere end nu vil bringes til at indtræde i Sygekasserne; dette Mindretal foreslaar derfor, at der skal indføres Tvangs-Sygekasser, saaledes at enhver til den egentlige Arbejdsklasse henhørende Person skal godtgjøre at være Medlem af en offentlig anerkjendt Sygekasse. Ved en saadan Tvang vilde man først og fremmest opnaa, at Enhver kom med, og dernæst vilde man kunne fjerne alle de Foreninger, der ikke vare baserede paa sunde og rigtige Principer, enten fordi Stifterne savne tilstrækkelig Omsigt, eller fordi de ledes af egennyttige Motiver og kun tage Hensyn til egen Fordel, idet de benytte sig af Almuens Lettroenhed og give Interessenterne store Løfter, som ikke kunne holdes. Heller ikke vilde en saadan Tvang være noget Nyt, den vilde tvertimod betegne en Tilbagevenden til det gode Gamle, og det kan fremhæves, at man i Tyssland under de sidste Aars Reformers paa dette Omraade har bibeholdt Tvang. Saaledes er det ved den tysske Rigslov af 8. April 1876 bestemt, at der kan anordnes Kommunalkasser, hvoraf Haandværksjvende og Fabrikarbejdere i Kommunen skulle være Medlemmer, med mindre de godtgjøre at være Medlemmer af en anden af det Offentlige anerkjendt Hjælpekasse.

Men for Haandværkerstandens Bedkommende skulle disse Medlemmer endnu tilføje Følgende. Som foran fremstillet havde denne Stand indtil Næringsfrihedens Indførelse en fuldstændig Organisation af Syge- og Begravelseskasser, de saakaldte Svendelader, af hvilke enhver Svend var pligtigt Medlem. Istedenfor disse pligtige Kasser ere nu traadte de frivillige, men disse have med al Anerkjendelse af det virkelige Gode, de have udrettet ved Oprettelsen af Stiftelser, Hjælpekasser og deslige, dog ikke formaaet at erstatte Savnet af de tvungne Kasser, hvilket nu vistnok indrømmes af Alle med Beklagelse. Grunden til denne Omstændighed bør dog ikke søges i, at disse Kasser i denne eller hin enkelte Henseende skulle være komne ind paa et galt Spor, saaledes at der kunde være Haab om ved enkelte Foranstaltninger at skaffe dem den forønskede Tilgang af Medlemmer. Manglerne ligge ingenlunde nærmest hos de bestaaende Kasser, men derimod i den herskende Lovgivning. Det viser sig stedse tydeligere, at selve Sagen i sin Helhed ved at være overladt til Frivilligheden er bleven bragt ind i et galt Spor, af hvilket der kun kan være Haab om at bringe den ud ved en fuldstændig Systemforandring. Mindretallet skal derfor indtrængende tilraade, at man for Haandværkerstandens Bedkommende ordner Sygeunderstøttelsen ved den snarest mulige Gjenoprettelse af de pligtige Svendelader. At de væsentligste af de Mangler, der efter den foranstaaende Fremstilling flæbe ved den nuværende frivillige Ordning, ikke saaledes ville være forbundne med de pligtige Kasser, er ikke vanskeligt at indsee. Dette er allerede ovenfor indrømmet med Hensyn til Størrelsen af Bidragene for de forskjellige Aldersklasser, men de

gjælder ligesaafuldt Regnskabsførelsen, Midlernes Anbringelse og Forholdet til Lægerne. Spørgsmaalet om Kasserne's Stabilitet opkommer efter Forholdets Natur ikke saaledes ved Tvangskasserne, der ville faa en stadig Tilgang af nye Medlemmer. Men til disse rent praktiske Fortrin kommer endnu den særdeles Betydning, disse Institutioner ville faa for Arbejderstandens moralske Udvikling ved den Bevidsthed, som selv de svagere Elementer af Standen ville have om at høre til et mindre Samfund, hvor den Ene ikke overlader den Anden til hans Selvhjælp i Nødstilfælde, men hvor alle have Pligter mod hinanden og skulle staa hinanden bi efter bedste Evne. Heller ikke maa overses den opdragende Kraft, der ligger i Livet i saadanne Samfund, hvis Medlemmer have en Forpligtelse til selv at styre deres Anliggender. Hele den pagjældende Stand vil derigjennem udvikles til Selvstyrelsen i dens sande Betydning og saaledes erholde en Forskole til Deltagelsen i Samfundslivets høiere Former, der nu kun meget mangelfuldt tilvejebringes ved den tilfældige Deltagelse i de frie Foreninger, af hvilke Enhver kan melde sig ud, naar han lyfter. Men Hovedsagen, hvorpaa det her tilsidst kommer an, er den, at det kun paa denne Maade gennem de tvungne Kasser vil lykkes at opnaa det tilsigtede Djemed, nemlig at faa alle Medlemmer af disse Samfundsklasser til at deltage. De kraftige Elementer i Standen hjælpe nok sig selv under alle Omstændigheder, men hvad det gjælder om, er at støtte de svage. Kun naar Opgaven stilles saaledes, synes det at kunne forsvares at kræve nogen væsentlig Bistand til dens Løsning af det Offentlige.

Forsaavidt det herved skulde blive erindret, at dette jo dog kun kommer denne enkelte Del af Arbejderstanden til Gode, og at noget lignende ikke kjendes eller kan gennemføres for de øvrige Arbejders Bedkommende, skal hertil bemærkes, at netop fordi det kjendes og har en gammel endnu ikke helt udslettet Tradition for sig i Haandværkstanden, er der saa meget større Opfordring til snarest muligt at kalde det til Live her igjen. Der vil desuden herved være givet et Forbillede for andre Samfundsklasser, der vistnok paa mange Omraader uden Banfælighed vil kunne efterdannes.

Mindretallet skal saaledes tilraade, at man særlig for Haandværkstanden i Forbindelse med Gjenoplivelsen af Laugsforeningerne søger gjenoprettet de tidligere bestaaende Svendelader til gjensidig Hjælp i Sygdomstilfælde og ved Begravelse.

Naar Flertallet imidlertid ikke tror at kunne slutte sig hertil, saa sker dette ikke, fordi det overser de mange Farer og Misligheder, som have udviklet sig med den nuværende Ordning, men fordi det tror, at der paa den anden Side er saa mange Fordele ved en fuldkommen Frihed, at en Indgriben fra Statens Side ikke vilde være tilraadelig. En Sygekasse er nemlig ikke alene et Værn for Arbejderen mod Nød og Glendighed, idet den, der er Medlem af en saadan Forening, sikrer sig helt eller delvist mod at være uden Subsistensmidler, naar han bliver overfaldet af en Sygdom, men en saadan Sygekasse vil ogsaa, forsaavidt den er frivillig, være i høieste Grad skikket til at fremme Arbejdernes moralske Udvikling. Den vænner ham til at have Blikket henvendt paa Fremtiden, den vækker og styrker derved hans Forudseenhed, og idet den Hjælp, han faar, skyldes ham selv, tjener Sygekassen til at styrke hans Tillid til sig selv og hans Lyst til ogsaa paa andre Maader at hjælpe sig selv og arbejde sig opad. Og hans Tilslutning til andre Eigestillede, der forene sig om gjensidig Understøttelse, maa i høj Grad fremme Følelsen med og for Andre. Ja selv den stadige Forpligtelse, som han har overfor Sygekassen til at yde Medlemsbidrag, tør antages at være en heldig Spore for ham. Disse Fordele ved de frivillige Sygekasser forekomme Flertallet at være meget store, ja de tør endogsaa antages at have lige saa stor Betydning som de Fordele, der følge af det umiddelbare Formaal for Foreningerne. Det hvorpaa det kommer an, maa være at faa Arbejderen til at se med et lyst Blik paa Fremtiden, han maa selv se og erkjende de Fordele, der bydes ham; thi gjør han ikke det, ville ikke selv de

største Forbedringer i hans Stilling bære Frugt. Men hele denne moralske og opdragende Indflydelse vilde tildels eller maaſte helt forsvinde, naar der indførtes Tvangsforanstaltninger. Man vilde ikke opnaa den fulde Fordel for deres Vedkommende, der endnu ikke ere Medlemmer af Sygekasser, og man vilde begaa en Uret mod dem, som allerede have sluttet sig sammen i Selvhjælpsforeninger, altsaa mod de dygtige og opadstræbende Elementer i Befolkningen. Den Samfunds-kasse, for hvilken Tvangs-Sygekasser efter Flertallets Mening vilde være mindst skadelig, er Haandværkskvendene i Byerne, thi dels er det jo ikke saa længe siden, at de gamle tvungne Laugkasser bestod, dels er alt hvad der kan bidrage til Sammenlutning og Enhed særlig her af stor Betydning; men selv om Kommissionens Flertal af disse Grunde muligen kunde være tilbøjelig til her at indføre Tvangskasser, maa man dog, i alt Fald foreløbig, tilraade, at den bestaaende frivillige Organisation opretholdes, og at det Offentlige træder til for saavidt mulig at hjælpe og styrke denne.

Denne Tanke, at det Offentlige skulde træde til og understøtte de bestaaende Sygekasser, er ingenlunde ny og uprovet. Saaledes er der i Storbritannien og Irland ansat Embedsmænd, hvis Hverv det er at føre Tilsyn med Sygekasseinstitutionen. De Foreninger, hvis Love ere i Overensstemmelse med visse Parlamentsakter, kunne opnaa flere Begunstigelser, saasom juridisk Personlighed, Ret til at fordre deres Midler forrentede af det Offentlige og Stempelfrihed, imod at de til Gjengæld underkaste sig Embedsmændenes Kontrol. Noget Egnende finder Sted i Frankrig og i Tyssland, hvor først den offentlige Anerkjendelse giver Kassen retlig Eksistens.

Det er en Selvfølge, at der kun kunde være Tale om at hjælpe saadanne Foreninger, i hvis Love og Organisation de ovenfor paapegede Mangler vare saavidt mulig fjernede. Hvis man altsaa vilde tilsigte Understøttelse fra det Offentliges Side af de vel indrettede Hjælpekasser, saa maatte det formentlig være en Betingelse for en saadan Hjælp, at vedkommende Forening indsendte sine Love til Prøvelse af en offentlig Autoritet, hvad enten nu en saadan Prøvelse af Lovene foretoges af een eller nogle saa Sagkyndige, eller man lod Dvirigheden paa Stedet prøve dem ved at sammenholde dem med særlig dertil udarbejdede Normallove. Uagtet det sidste muligen kunde frembyde flere Fordele, vilde dog maaſte Indretningen af en enkelt Institution være mest formaalstjenlig, fordi der vilde erhverves en bedre Oversigt og større Kyndighed og Erfaring, saaledes at man lettere kunde tage Hensyn til hver enkelt Forenings Løb. Det har været under Overvejelse, hvorvidt man burde søge at tilvejebringe tvungne Normallove, som Foreningerne skulde antage, saaledes som man har gjort i Tyssland; men man har ment, at dette vilde i høj Grad modvirke Friheden, og altfor meget indvirke forstyrrende paa de bestaaende Forhold. Hjælpeforeningerne have udviklet sig saa forskjelligt og stillet sig saa forskellige Opgaver, at man vanskeligt vilde kunne opstille Normallove, der kunde tilfredsstille alle Parter. Man har derfor indtil videre nøjedes med blot at antyde, om hvilke Punkter det vilde være heldigt, at Foreningernes Love indeholdt Bestemmelser. Af disse Grunde findes i det af Flertallet henstillede Forslag en Oversigt over hvilke Spørgsmaal det ansaas for ønskeligt, at Foreningernes Love besvarede. Noget andet er det, at der udarbejdes Normal-Statuter og Tarifer for Sygekasser, som disse efter For-godtbefindende kunne følge eller undlade at følge, men som kunne tjene til Vejledning ved Statuternes Affattelse.

Spørger man dernæst, hvori Understøttelsen skulde bestaa, saa kunde der anvises flere Veje, som man kunde slaa ind paa. Man kunde saaledes spørge, om ikke Staten burde paatage sig en Garanti for de anerkjendte Foreninger, saaledes som det er fæstet med den Kgl. Livrente- og Livsforsikringsanstalt. Derved vilde man undgaa mange Vanskeligheder, og Foreningerne vilde befries for den i høj Grad usikre Stilling, som de nu gennemgaaende ere udsatte for. Men en saadan Garanti vilde føre til meget uheldige Resultater. Thi det vilde umulig kunne undgaa, at Foreningernes Bestyrelser vilde blive mere slappe; der vilde

blive stærkt Dpfordring for de enkelte Medlemmer til at melde sig syge uden Grund, og Bestyrelsen vilde blive mindre nøjeregnende ved Uddelingen af Hjælp, naar den forøgede Udgift dog ikke skulde udredes af Kassen selv. Vilde da Staten søge at bøde herpaa, saa maatte den sætte Medlemsbidragene forholdsvis højt for at være nogenlunde sikret mod Tab; men derved vilde den atter skræmme de daarligere stillede fra at blive Medlemmer og saaledes modvirke et af de Formaal, som man navnlig maa stræbe hen til, nemlig at opmuntre det egentlige Proletariat til at slutte sig sammen i Selvhjælps-Foreninger. Og endelig kan det fremhæves, at ved en saadan Garanti vilde en stor Del af Sygekassernes opdragende Indflydelse falde bort, fordi disse langt mere end ellers maatte stilles under Statens Kontrol. Heller ikke kunde det tilraades, at der oprettedes en enkelt af Staten anerkjendt Sygekasse i Lighed med Livrenteanstalten. Thi det vilde være meget bekosteligt, ja vel umuligt, at gennemføre en paalidelig Kontrol med Medlemmerne. Det er langt lettere at fingere Sygdom end Dødsfald, og Anstalten vilde derfor udsætte sig for idelige Bedragerier og for pinlige og besværlige Undersøgelser af hvert enkelt Sygdomstilfælde. Det, der gjør, at de almindelige Sygekasser ikke lide af disse Mangler, er, at de som oftest ere lokale; Medlemmerne kjende hverandre og øve en gjensidig Kontrol med hverandre, fordi de alle have Interesse i, at Kassen ikke har unødvendige Udgifter; men denne gjensidige Kontrol vilde jo helt mangle, naar Sygekassen var en Statsanstalt.

Naar altsaa Garanti og Statsanstalt ikke kan ansees for tilraadelig, saa bliver det at undersøge, paa hvilke andre Maader en Understøttelse af Foreningerne kunde iværksættes. Det blev udvirket ovenfor, at saaledes som Forholdene nu eensgang vare, kunde Sygekasserne ikke godt paatage sig at yde Hjælp i mere end et begrænset Omfang, da ellers Medlemsbidraget vilde blive saa stort, at en betydelig Del af Arbejderbefolkningen ikke kunde udrede det. Under Overvejelsen af Midlerne til at hæve denne Banskælighed har der i Kommissionen været fremsat den Tanke, at alle Trængende skulde kunne saa fri Sygepleje og Kur paa det Offentliges Regning, uden at de sædvanlige Virkninger af at modtage Fattigunderstøttelse derved indtraadte; herved vilde for Fremtiden Sygekasserne i det væsentlige overflødiggøres; man har imidlertid ikke troet for Tiden at kunne tilraade dette, da der dermed forbinde sig betydelige practiske Banskæligheder, navnlig med Hensyn til Kontrollen for at forebygge Misbrug. Men i Principet turde Idéen af en saadan Understøttelse ikke være forkastelig, og i ethvert Fald vilde den meget lette Bestræbelserne for at formaae Arbejderne til i andre Henseender frivilligt at drage Omkostning for Fremtiden. I hvert Fald har man forment, at det først burde undersøges, om ikke de bestaaende Sygekasser vilde vise sig formaals-tjenlige, naar de organiseredes efter rigtige Principer, og det Offentlige kun gjorde sig det til Opgave at støtte dem i deres Bestræbelser, saa at altsaa Principet blev at yde Hjælp til Selvhjælpen. Hvis der da kunde være Tale om at yde Pengehjælp, skal man antyde, at der af det Offentlige kunde ydes en Understøttelse til de Sygekassemedlemmer, som vare syge ud over en bestemt Tid. Som andre Maader, hvorpaa Foreningerne kunde hjælpes, kan anføres den allerede nu meget brugte Moderation i Betaling til Sygehuse og Hospitaler, og for Landsfogneues Bedkommende Fribefordring til at hente Læge for saadanne Medlemmer af anerkjendte Sygekasser, som ikke selv havde Raad til at befordre ham.

En ikke uvæsentlig Fordel for Foreningerne vilde det være, om man gav dem Adgang til fra Tid til anden at saa deres Status opgjort. Thi en saadan Statusopgjørelse vil det sjældent staa i Bestyrelsens Magt at foretage selv, og den er paa den anden Side af stor Bigtighed, fordi en Opgjørelse af Foreningens fremtidige Forpligtelser og Indtægter er nødvendig, for at man kan saa noget at vide om Foreningens hele Formuestilstand. Det vilde da være meget formaalstjenligt ikke alene at aabne Foreningerne Adgang til en saadan Opgjørelse, men ligesom at gjøre de anerkjendte Foreninger det til en Pligt at indsende Materiale dertil fra Tid til anden. En saadan Ordning har ogsaa fundet Sted i Tyskland.

Men dette vilde ikke være nok; thi en paalidelig Opgjørelse kan kun foretages ved Hjælp af paalidelige Syge- og Dødstabeller, og disse vilde sikrest kunne udfindes af selve Foreningernes Regnskab. Foreningerne maatte derfor jævnlig indsende et omhyggeligt og detailleret Regnskab til en Sagkyndigs Undersøgelse, og derved vilde det da tillige blive muligt at gennemføre en virksom og stadig Kontrol med Foreningernes Virksomhed. Man vilde derved tillige kunne sikre sig et meget betydeligt statistisk Materiale, og man tør haabe, at hele Institutionen vilde kunne vinde større Fastsæthed. De Forbedringer, som indførtes eet Sted, vilde derved kunne blive bekendte, og de Mangler, som findes, vilde blive lettere at se og rette.

Det er en Selvfølge, at en saadan stadig Revision af Regnskaberne vilde være en uafviselig Fordring, hvis det Offentlige paatog sig den ovenfor antydede Pengeunderstøttelse. Regnskabet maatte føres med Omhu og efter en bestemt Form, saaledes at de aarlige Indtægter og Udgifter til de forskjellige Formaal, Kassebeholdning o. s. v. o. s. v. kunde ligge klart for Dagen.

Der er endnu et Spørgsmaal tilbage, nemlig hvilken Stilling der skulde tilkomme de ikke anerkjendte Foreninger. Der har været Stemning for at tilraade, at saadanne Foreninger overhovedet skulde mangle retlig Eksistens, og at Autoriteternes Dom om dem burde bringes til alle Bedkommendes Kundskab. Herved vilde man meget modvirke den Fare, som ligger i, at en Forening kan være insolvent i en lang Arrække, idet Driften fortsættes, saalænge der findes Penge i Kassen uden Hensyn til Forpligtelsernes Størrelse, en Fare, om hvis Omfang man i Danmark navnlig har høstet sørgelige Erfaringer for Begravelseskassernes Bedkommende. Flertallet tror dog ikke, at man bør gaa saa vidt allerede af den Grund, at det er tvivlsomt, om en saadan Bestemmelse ikke vilde være i Strid med Tanken i Grundlovens § 87. De ikke anerkjendte Foreninger kunde vel ofte antages at være mere beregnede paa Almuens Lættroenhed, end paa virkelig at være den til Gavn; men ofte kunde de vel have andre Grunde til ikke at søge Anerkjendelse, og det vilde da være et Indgreb i Friheden, om man stillede slige Foreninger saa absolut ugunstigt. Det vilde formentlig paa dette Punkt allerede være en god Forholdsregel, om man ogsaa gjorde dem til Pligt at indsende omhyggelige og detaillerede Regnskaber over deres Virksomhed.

I Henhold til disse Betragtninger fremsætter Flertallet en af Mindretallet subsidiært tiltraadt mere detailleret Plan til en Ordning af „de gjensidige Hjælpeforeninger“. Planen er beregnet paa alle Arter af saadanne Foreninger, ikke alene paa Syge- og Begravelseskasser, om der end som udviklet ganske vist nærmest er tænkt paa dem.

Det skal for Fremtiden være Pligt for enhver Forening til gjensidig Hjælp i Tilfælde af Sygdom og Dødsfald, Invaliditet, Alderdomssvaghed eller lignende Tilfælde inden Udgangen af hvert Aars Marts Maaned at indsende en Beretning om sin Virksomhed til Regjeringen, ledsaget af et Regnskab, affattet i en af denne nærmere bestemt Form. For saavidt Foreningen har flere Formaal, skal den deles i lige saa mange selvstændige Afdelinger, saaledes at der ingen organisk Forbindelse bestaar imellem dem, og at der altsaa ogsaa føres særskilt Regnskab for enhver af Afdelingerne.

Enhver saadan Forening skal i sine Love, hvoraf et Exemplar indsendes til Regjeringen sammen med den første Aarsberetning, ligesom senere Tillæg og Forandringer skulle angives i vedkommende Aarsberetning, optage en Bestemmelse om, paa hvilken Maade Foreningens Formue maa frugtbargjøres eller iøvrigt anbringes. Ingen Del af Foreningens Formue kan anvendes eller anbringes paa anden end den i Lovene angivne Maade.

Undladelse af at efterkomme de ovennævnte Forpligtelser paatales af det Offentlige og straffes med Bøder fra 10—500 Kroner.

Der oprettes en færlig Regjerings-Institution med det Hverv at føre Tilsyn med saadanne gjensidige Hjælpeforeninger; denne offentliggjør aarlige Beretninger om og fører Tilsyn med disses Virksomhed m. M. samt opgjør paa Forlangende deres Status *). Beretningerne om Foreningerne sendes tillige med de reviderede Regnskaber igjennem de stedlige Øvrigheder.

Foraaavdt en Forening af den her omhandlede Art

a) indsender sine Love til Regjeringens Approbation og erholder denne, hvortil udfordres, at de indeholde hensigtsvarende Bestemmelser

1) om Medlems-Bidragets Størrelse og Udbredelses-Maade, om Hjælpens Størrelse og Varighed, Betingelserne for dens Indtræden og Ophør, om Deltagelse i flere Kasjer af samme Art, om Optagelsen af Personer, som nyligen ere tilflyttede fra andre Steder, og som der have været Medlemmer af en tilsvarende Forening, m. M.,

2) om Bestyrelsens Valg, Sammenfætning og Myndighed, om Generalforsamlingens Myndighed, Sammenkaldelse og om Stemmerets Udøvelse o. s. v.,

3) om hvorledes Uenighed mellem Medlemmer og Foreningen afgjøres,

4) om Betingelserne for Statuternes Forandring og Foreningens eventuelle Ophør eller Likvidation.

b) anmoder Regjeringen om at lade dens Status opgjøre mindst hvert 5te Aar, hvilket i saa Fald skal ske uden Bekostning for Foreningen, og Foreningen paa Grundlag af denne Opgjørelse af, om der er tilstrækkelig Formue tilstede til at dække Foreningens Forpligtelser, erkjendes for at være solvent og levedygtig, — samt

c) i sine Love har optaget Bestemmelser om Formuens Anbringelse og Frugtbjergjørelse, der findes tilstrækkelig betryggende, —

skal en saadan Forening betegnes som offentlig anerkjendt.

En offentlig anerkjendt Forening tilstaaes der følgende Begunstigelser:

a) Stempelbegunstigelser i videste Omfang.

b) Er Foreningen en Sygekasse, tilstaaes der de af Medlemmerne, der ere syge ud over den Tid, i hvilken Foreningen yder Hjælp, foraaavdt de ere trængende, Kur og Pleie paa vedkommende Kommunes Regning for ligesaa lang Tid, som Sygekassen har ydet Hjælpen, under Forudsætning af, at Foreningen understøtter i mindst 3 Maaneder, uden at derfor de sædvanlige Virkninger af modtagen fattigunderstøttelse indtræde.

c) De offentlig anerkjendte Sygekasser gives fortrinsvis Udsigt til at faa Moderation for deres Medlemmer og disses Familier i Betalingen til Hospitaler.

*) S. Peter sen og Krebs foreslaa denne sidste Sætning affattet saaledes:

„denne opgjør og offentliggjør med Mellemrum fra 1 til 5 Aar saavel de anerkjendte som de ikke anerkjendte Foreningers Status“, hvorefter Ordene „anmoder Forpligtelser“ i Litra b) af Betingelserne for den offentlige Anerkjendelse af en Forening maatte bortfalde.

d) Ethvert Landsogn, hvor en anerkjendt Sygekasse har dannet sig skal*) være forpligtet til i Sygdoms-Tilfælde at yde Sygekassens Medlemmer fri Befordring til at hente og hjembringe Lægen. Denne Fribefordring ydes Sygekassens Medlemmer i samme Udstrækning og efter samme Regler, som den ydes Sognets syge Almisfelemmer, naar fra Sygekassens Side følgende Betingelser opfyldes:

- 1) Bedkommende Sygekasse-Medlem, der ønsker denne Fribefordring, maa ikke selv være i Besiddelse af de fornødne Befordrings-Midler.
- 2) Bedkommende Sygekasse-Medlem maa, forsaavidt han er Jordbruger, ikke være Ejer eller Bruger af et Jord-Tilliggende, som er skyldsat til $\frac{1}{4}$ Ld. Hartf. eller derover, og, forsaavidt han ikke er Jordbruger, ikke i Kaar eller Indtægt kunne stilles lige med de betegnede Jordbrugere.
- 3) Sygekassen maa som sin faste og eneste Læge have antaget Sognets Fattiglæge.
- 4) Begjæringen om saadan Fribefordring skal for hver enkelt Rejse være undertegnet af Sygekassens Formand eller af den, som af Sygekassens Bestyrelse bliver myndiget hertil.

Endvidere har Krebs subsidiairt foreslaaet, at der tilføies som nye Stykker:

e) Enhver Sygekasse godtgjøres der af det Offentlige (Stat eller Commune) de to Trediedele af dens Udlæg til Lægehonorar og muligen ogsaa Medicin, naar den i sine Love begrænses Optagelsen af Sygekassemedlemmer til reent ubemidlede Personer, saasom de, der

paa Landet, for saa vidt de ere Jordbrugere, ikke ere Giere eller Brugere af et Jordtilliggende, som er skyldsat til over $\frac{1}{4}$ Ld. Hartkorn, og for saa vidt de ikke ere Jordbrugere, ikke i Kaar eller Indtægt kunne stilles over denne Klasse Jordbrugere, og

i Kjøbenhavn og Kjøbstæderne, hvad Kaar og Indtægt angaaer, kunne stilles lige med ovennævnte Samfundsklasse.

Begrænsningen fastsættes i Tvivlstilfælde for Kjøbenhavns og Kjøbstædernes Bedkommende henholdsvis af Magistrat og Byraad i Henhold til de communale Skattelister og for Landcommunernes Bedkommende — naar Talen er om ikke Jordbrugere — af Sogneraadet ligeledes i Henhold til den communale Skatteliste.

f) Under samme Begrænsning som i e) fastsat ere Medlemmer af Sygekasser berettigede til paa Kommunens Regning at erholde Læge og Medicin til deres syge Børn under 10 Aar.

*) Hansen og Jensen samt subsidiairt Krebs og Fraendel, forsaavidt Mindretallets Forslag (Side 71) ikke tages til Følge, have endvidere ønsket tilføjet følgende Betingelse:
saafremt Sygekassen blandt sine Medlemmer tæller mindst Halvdelen (eller Trediedelen) af Sognets jordløse Husmænd og Indfødte.

Husholdningsforeninger.

Med Hensyn til Husholdningsforeningerne stiller Forholdene sig noget anderledes end ved de andre gjensidige Hjælpeforeninger, forsaavidt man overhovedet tør henregne dem herunder.

Ifølge det Grundlag, paa hvilket disse Foreninger ere dannede, og deres hele Virkemaade antager Kommissionen, at det ikke vilde være heldigt for en sund og rolig Udvikling, om Staten eller det Offentlige her vilde træde til med direkte Hjælp eller Understøttelse. Derimod er man af den Formening, at der paa andre Omraader kunde gjøres adskilligt til Vættelse for Foreningernes Dannelse og senere Virksomhed.

Til nærmere Forklaring tillader man sig her at bemærke, at Foreningerne falde i 2 Grupper. Til den ene Gruppe henhøre de Foreninger, der handle med Alle og Enhver, til den anden henregnes de, der kun fordele til Medlemmerne. Hvad den første Gruppe angaar, da er det en Selvfølge, at de ere pligtige til at bære alle de Byrder, der følge af at være Handlende, idet de have en Handlendes Rettigheder; dog forekommer det Kommissionen, at der var Anledning til at fritage dem for Udgifterne ved Firma-Anmeldelse i Anledning af Forandringer i Bestyrelsens Sammensætning og deslige Anmeldelser af Forandringer i Firmaet. Da Loven for Firma-Anmeldelse udkom i 1862, fandtes der ingen Husholdningsforening her i Landet, og Loven kunde saaledes ikke bringes i Overensstemmelse med Foreningernes hele Indretning. Ifølge Bestyrelsens vidtløftige Arbejde er Antallet af Bestyrelsesmedlemmerne større end ved andre lignende Foreninger, og Valgperioden kortere. Alt dette foraarsager Udgifter, der efter Loven kunne blive ret betydelige for Foreningerne i Forhold til de Midler, de have til deres Raadighed, og som Størstedelen af de mindre Handlende ere fritagne for. Her kunde gjøres den Indvending, at Foreningerne ved at forandre Bestyrelsesmedlemmernes Antal og Valgperiode vilde være istand til at undgaa ovennævnte Udgifter; men herimod skal bemærkes, at dette vilde have en meget skadelig Indflydelse paa Foreningernes Virksomhed i det Hele taget. Bestyrelsens Hverv er mangesidigt, dels Indkjøb af Varer, dels Regnskabsførelsen, og dels Kontrollen med hele Forretningen. Bestyrelsens Virketid er i Reglen efter dens Medlemmers personlige Arbejdstid, hvorfor Arbejdet maa fordeles til flere, for at det kan blive udført paa rette Maade. En Indskrænkning i Bestyrelsesmedlemmernes Antal og Valgperiode vilde derfor gjøre det vanskeligt at samle de gode Kræfter og skade Foreningerne i deres Udvikling.

Den anden Gruppe indbefatter de Foreninger, der kun fordele til Medlemmerne. Deres 11aarlige Virksomhed har været ledsaget af saa megen Kamp for Tilværelsen, at de vel kunne fortjene, at der blev taget under Overvejelse, om der igjennem Lovgivningsmagten kunde forskaffes dem en rolig og sikker Tilværelse, uden hvilken de ikke ret kunne trives.

Da Foreningerne begyndte deres Virksomhed, blev der strax anlagt Sag imod dem for uberettiget Næringsbrug, saavel her paa Sjælland som i Sylland. Disse Sager foranledigede 2 Overretsdomme, der vare hinanden modsatte i Resultat, hvorfor Sagen blev indanket for Højesteret, der den 28. Jan. 1870 gav Foreningerne Medhold i, at de vare berettigede til at fordele Varer til Medlemmerne uden Næringsbevis, hvilket senere er blevet fastsat ved Lov af 23. Maj 1873.

Da Loven af 2. Juli 1870 paabød Foreningerne at løse Næringsbevis til Fordeling af Brændevin blandt Medlemmerne, blev dette nægtet en Forening, da den laa indenfor en Kjøbstads Bælte. Følgen heraf var atter Søgemaal, i hvilket Højesteretsdommen af 31. Juli 1876 atter gav Foreningerne Medhold i, at de kunne fordrø nævnte Næringsbevis uanset Afstanden.

Foreninger paa Landet stræbe i Reglen hen til, naar de trives nogenlunde, at erhverve sig et eget Hus til Uddelingsstedet, Vareoplag og Beboelse for Uddeleren. Af et saadant Hus er der bleven krævet Bygningsafgift, hvorimod Foreningen protesterede. Afgiften blev derefter paalignet Uddeleren, der staar i Foreningens Tjeneste. Foreningen har ikke villet procedere paa Grund af de dermed forbundne Udgifter, uagtet denne Afgift ikke afkræves paa flere forskellige Steder.

Da denne Forskjellighed i Opfattelsen af ovennævnte Afgift virker ubehdigt paa Foreningernes Foretagelsesaaend med Hensyn til Byggeforetagender, og da Afgiften ikke kan blive af Betydning med Hensyn til Skatteindtægten, antager man, at det vilde virke behdigt for Foreningernes Virkelyst, saafremt de kunde blive fritagne for ovennævnte Bygningsafgift.

For begge Grupper har Stempeloven af 2. Febr. 1870 villet give en Lettelse, idet der kan tilstaaes Foreningerne Fritagelse for Stempelafgift iblandt andet for Medlemmernes Kontrabøger, imod at Foreningen offentliggjør sit Regnskab i vedkommende Stiftsavis.

Denne aarlige Udgift overstiger imidlertid for de fleste Foreningers Vedkommende langt den Lettelse i Stempelafgiften, som Loven giver, og Følgen heraf er bleven, at Regnskaberne til Offentligheden ere blevene reducerede saaledes, at den offentlige Kontrol, som jo var Lovens Aand og Mening, er bleven aldeles illusorisk.

Kommissionen er derfor af den Formening, at Lovens Aand vilde blive mere virkeliggjort, naar Loven paabød Henlæggelse af et Regnskab paa et nærmere betegnet offentligt Sted let tilgængeligt for Almenheden samt Offentliggjørelse af Regnskabet ved Regjerings Foranstaltning i en Stiftstidende.

Kommissionen tillader sig derfor i Anerkjendelse af Foreningernes Betydning for den ubemidlede Klasse at indstille:

- 1) Stempeloven af 2. Febr. 1870, der paalægger Foreningerne at offentliggjøre Regnskaberne i vedkommende Stiftstidende, forandres saaledes, at:

Foreningerne fritages for at offentliggjøre Regnskaberne i vedkommende Stiftstidende, men forpligtes til at henlægge et saadant paa et for Offentligheden let tilgængeligt Sted. Endvidere skulle alle Husholdningsforeninger under Mulk være forpligtede til aarlig at indsende deres Regnskaber til den vedkommende Regjerings Autoritet der har at offentliggjøre disse i den paagjældende Stiftstidende.

- 2) Fritagelse for Afgiften for Anmeldelse af Firmaforandring for de Foreninger, der handle.
- 3) Fritagelse for Bygningskat paa Landet for de Foreninger, der fordele.
- 4) Enhver Husholdningsforening er forpligtet til ved sin Oprettelse, at indsende sine Love til vedkommende Regjerings-Autoritet, og endvidere at meddele denne enhver Forandring, der senere maatte blive vedtagen i Lovene.

Alderdomsforsørgelsesklasser.

Medens Syge- og Begravelsesklasserne og tildels Husholdningsforeningerne her i Landet have naaet en forholdsvis betydelig Udbredelse, kan det samme ikke siges om Alderdomsforsørgelsesklasser. De gamle Laug søgte at understøtte gamle og arbejdsudygtige Personer med Pensioner og Friholiger, men noget stort Resultat lykkedes det ikke paa denne Maade at bringe til Veje. Iblandt de øvrige Sygeklasser have ikke faa stillet sig som et nærmere eller fjernere Formaal at give Understøttelse til Gamle; men heller ikke heraf kan man vente noget stort Resultat, idet man snarere kan sige, at en saadan Bestemmelse ofte indeholder en Fare for Sygeklassen. Den Kapital, hvoraf en saadan Understøttelse tages, vil nemlig som ovenfor viist i mange Tilfælde være fornøden til Dækning af forøgede Udgifter i de kommende Aar, naar Medlemmerne blive ældre, og derfor kunne ventes at lide under en større Sygelighed. Et godt Resultat af en Samvirken mellem Sygeklasser og Alderdomsforsørgelsesklasser kan kun ventes, naar man, saaledes som det ogsaa er flet flere Steder, betragter Alderdomsforsørgelse som et særligt Formaal, der derfor bør have sit særlige Regnskab og sin egen Formue. Nogle faa af de gjensidige Hjælpeforeninger ere udelukkende Alderdomsforsørgelsesforeninger, saaledes de forenede Kommuner Alderdomsforsørgelsesklasse, og hertil maa ogsaa henregnes enkelte af Byggeforeningerne, idet disse ofte tilfigte en Slags Alderdomsunderstøttelse derved, at Boligerne med Tiden enten blive Selvejendom, Friholiger, eller Boliger til en ringere Leje end den sædvanlige. Men i det Hele taget maa det erkjendes, at der her i Landet, ligesom det samme tildels kan siges om Udlandet, ad Associationens Vej kun er gjort forholdsvis lidet forat sikkre de Gamle en Understøttelse.

Et ikke ganske lille Antal Personer findes her i Landet indtegnede som Pensionister i den Egl. Livrenteanstalt; men det er forholdsvis meget faa af dem, der henhøre til den egentlige Arbejderklasse.

Denne ringe Udvikling af Alderdomsforsørgelsesvæsenet kan ikke vække Forundring. Alderdomsforsørgelse vil altid af de Paagjældende selv blive betragtet som et fjernere Formaal. Det ligger langt nærmere at tænke sig angrebet af en Sygdom og saavidt muligt sikkre sig mod en Del af den Nød og Elendighed, som ellers saa let vil kunne følge med et længere Sygeleje. Ogsaa den Tanke at sikkre Udbetalingen af en lille Sum ved Døden er mere nærliggende og paatvinger sig stærkere end Tanken om Alderdomsforsørgelse. En ikke ringe Betydning i saa Henseende har ogsaa Befolkningens Sædvaner paa dette Punkt, idet mange anse det for særdeles vigtigt „at komme pænt i Jorden“. Langt mere Forsynlighed kræver det at sikkre sig mod Trang i Alderdommen. Det er naturligt, at man først søger at sikkre sig mod de Ulykker, der staa nærmest for Døren. Og er dette flet, saa ville mange savne

Midler til at kunne lægge noget tilside til den gamle Alder, ialfald vil man ofte savne Tilbøjelighed dertil, fordi Alderdommen synes En saa fjern, og man jo ikke ved, om man kommer til at nyde Godt af de Smaasummer, man med Møje har lagt tilside. Desuden vil en Mand ofte have andre Opgaver, som af naturlige Grunde ligge ham mere paa Sinde. Hvis han saaledes har Børn, vil man ikke kunne fortænke ham i, at han vil søge at hjælpe dem, fremfor at sammen spare en Sum, som kun han selv kan komme til at nyde Godt af. Det, der kan lægges tilside, maa da som oftest kun blive smaa og tilfældige Summer. Men er dette Tilfældet, saa vil der kun kunne opnaaes en meget ringe Understøttelse. Der skal ikke lægges saa Kroner hen om Aaret, forat man ved det 55de eller 60de Aar skal kunne kjøbe en ikke altfor ubetydelig Livrente. Men paa den anden Side maa det indrømmes, at Alderdomsforsørgelsen i social Henseende er af største Betydning. Det er meget nedtrykkende for Arbejderen, at han maa vente at komme „paa Fattigvæsenet“, naar han bliver gammel og svag, og ofte vil denne Tanke virke demoraliserende paa ham, saaledes at han fristes til allerede tidligere at opgive Kampen for en selvstændig Tilværelse og søge Hjælp hos Fattigvæsenet. Og det kan ikke nægtes, at Forholdene her i Landet ere saadanne, at naar den simple Arbejder har Familie at sørge for og ikke er i Besiddelse af særlig Arbejdsdygtighed eller Formue i en eller anden Form, t. Ex. som Ejer eller Fæster af et Hus, men som almindelig Indsidder er henvist alene til Betalingen for det simple fysiske Arbejde, da ere hans Raar saa knappe, at han, naar hans Arbejdskraft begynder at svækkes, og ved et Liv som hans indtræder dette tidligt, i de fleste Tilfælde med Nødvendighed er henvist til at søge det offentlige Fattigvæsen om Hjælp. At saaledes ikke blot enkelte uheldige eller daarlige Individer, men en hel stor Samfunds klasse er henvist til Fattigvæsenet som sin naturlige Alderdomsforsørger, er et stort Samfunds onde. Med disse Betragtninger for Øje har Kommissionen anseet Spørgsmaalet om en Alderdomsforsørgelse for den arbejdende Klasse for at være af den største Betydning og berettigende til kraftige og dybt indgribende Forholdsregler, hvis saadanne maatte ansees for nødvendige til at hæve Ondet.

Det har saaledes været Gjenstand for megen Overvejelse, om ikke Staten burde ligesom tvinge Folk til at indsatte Bidrag i en Alderdomsforsørgelsesklasse. Vægtige Grunde tale for Indførelsen af en saadan Tvang. Kun ved Tvangsforanstaltninger kan man vente at faa tilstrækkelige Summer ind og opnaa, at Alderdomsforsørgelserne komme alle Klasser tilgode, ikke blot de dygtige og fremadstræbende Arbejdere, men ogsaa det egentlige Proletariat. Heller ikke vilde det være et aldeles nyt og uprovet Princip, der saaledes indførtes, thi det anvendes jo overfor Bestillingsmænd ved disses Selvpensionering, ved Embedsmændenes Enkeforsørgelse, ved mange Fabrikker osv. Og endelig kunde det anføres, at en saadan Tvang jo blot skulde indføres som et foreløbigt Middel, hvorigennem Folk skulde opdrages til Sparommelighed, ligesom Folk i sin Tid bleve tvungne til at forsikre deres Ejendom imod Ildsvaade, indtil de vænnedes til at indse Fordelene derved, saa at det kunde overlades til dem selv.

Medens disse Grunde have været de overvejende for et Mindretal af Kommissionen (Formanden, Krebs, Fraenckel og Andersen), har Flertallet (Hansen, Salbe-Hansen, Rimestad, Jensen og Faber, til hvilke Schalling*) og Petersen slutte sig) dog ikke troet at kunne slutte sig hertil.***) Thi medens de samme Grunde vilde tale imod Tvang her som ved

*) Denne kan dog kun tiltræde Udførelsen af den nedenstaaende Plan til Oprettelsen af en Alderdomsforsørgelsesklasse som Statsanstalt, under Forudsætning af, at der forlaffes Statskassen en til den Byrde, som herved paalægges den, svarende ubetvølgelig Indtægt gennem en Forhøjelse af Brændevinsafgiften. Mod Planens Enkeltheder har han derimod Intet fundet at erindre.

**) Heri er et andet Mindretal (Sejzen) enig med Flertallet, men dette Medlem af Arbejderkommissionen kan dog ei heller slutte sig til de Betragtninger og Forslag, Flertallet nedenfor

Sygefaserne, saaledes Besværighederne ved Regnskaberne, ved Kontrol og Administrationen, der maatte blive uoverkommelige, ligesom Statens Forsorg i høj Grad vilde svække Personligheden og undergrave Følelsen af Selvanfvarlighed, saa kommer endnu hertil, at man ved en saadan Tvang vilde blive nødsaget til at paalægge Arbejderen meget haarde Byrder. For ikke at tale om, at man ved saaledes at fratage Arbejderen Smaasummer ofte kunde komme til at berøve ham Lejligheden til selv at forbedre sin Stilling betydeligt paa anden Maade, t. Ex. ved at kjøbe Jord, ved at etablere sig som selvstændig Mester eller Handlende eller skaffe sig anden selvstændig Virksomhed, saa vilde som oftest de Bidrag, man maatte kræve af Arbejderen, være saa store, at han kun med den største Møje kunde afse dem, og i mange Tilfælde ligesom vilde være ude af Stand til at forskaffe sig og Familie det nødvendige Underhold for den øvrige Del af Vænnen. Heller ikke vilde det være rigtigt at gøre Regning paa, at Arbejdslønnen dog tilsidst maatte stige saameget, at den var tilstrækkelig til baade at udrede Bidragene og ernære Arbejderen med Familie, thi de Gjennemgangsled, hvorigjennem en saadan Stigning af Vænnen foregaar, er Nød og Glendighed, der tvinger Arbejderen til at forlade Landet eller bereder ham en tidlig Død, og lignende Ulykker, hvorved Arbejdernes Antal formindskes, saaledes at det mindre Udbud bringer Vænnen for de tiloversblevne til at stige. Og dertil kommer endnu, at en saadan Virkning muligvis endog vilde udeblive, netop naar Tvangsforanstaltninger var Aarsagen; det er muligt, at Arbejdernes Tal ikke vilde paavirkes, og altsaa Vænnen ikke stige, men at Arbejderklassen vænnede sig til den lavere Løn og rettede sine Fordringer til Livet derefter; man vilde altsaa udsætte sig for, at den bedre, fremadstræbende Del af Arbejderne sank lavere ned og kom til at tilhøre det egentlige Proletariat, i Stedet forat man omvendt maa søge at hæve de laveste Klasser opad. Smød saadanne Misligheder forekommer det Flertallet, at de Fordele, Tvangen ganske vist vilde medføre, ikke fuldt veje op.*)

har fremsat om Oprettelsen af en særlig Anstalt til Alderdomsforsørgelse for Arbejderne med Tilskud fra Statskassen, hvorimod dette Medlem ganske maa henholde sig til, hvad han som Medlem af Kommissionen af 18de November 1866 har, dels sammen med denne Kommissions øvrige Medlemmer, dels særskilt havt Leilighed til at fremsætte i den af bemeldte Kommission afgivne og i Departementstidenden for 1867, Pag. 571 fg. indførte Betænkning. — Efterat imidlertid den da bestaaende Livsforsikrings- og Forsørgelsesanstalt ved Loven af 18de Juni 1870 og Planen af 5te Januar 1871 ganske er omdannet og den nye Anstalt af 1871 er garanteret af Staten, samt efterat Loven er givet og Anstalten indrettet i det Diemed, at den kunde benyttes af samtlige Landets Borgere og ikke som hidtil alene af de mere formuende, kan og bør denne Anstalt bestyres og indrettes saaledes, at den ogsaa for Arbejderne eller de fattigere Klasser af Samfundet, som dertil have Evne og Villiekraft, bliver en let og billig Udgang til i samme at sikke sig den Alderdomsforsørgelse eller Alderdomsunderstøttelse, som de formaa. — Dertil vil behøves, at Forsikringerne ogsaa kunne tegnes saaledes, at de erlagte Indskud ganske eller tilbørlig kunne blive den Forsikrede eller hans Familie tilbagebetalt, naar han ikke opnaaer en vis Alder eller naar han udmelder sig af Anstalten, inden han naaer denne Alder, samt at Indskudene kunne erlægges ugentligen og maanedsligen paa samtlige Postkontorer eller Postexpeditioner, og at enhver autoriseret Læge benyndes til at give de Helbredsattester, som ere nødvendige. Ved Modtagelsen af disse maa Anstalten kunne bestemme sig til, om den vil overtage Forsikringen eller ikke, hvorimod den ikke bør vilkaarligt kunne forhøje den regulativmæssige Præmie paa Grund af Næringsvei, Anlæg til Sygdomme o. s. v., ligesom Nægtelsen af at antage den attraaede Forsikring bør kunne paaankes til Afgjørelse af Finansministeren. Det vil efter dette Medlems Formening ikke være Mangler ved Loven, som det skyldes, at Anstalten ingenlunde har opfyldt den Hensigt, hvori Loven blev givet, og at der endnu kan være Spørgsmaal om at oprette en særlig Anstalt for at skaffe den fattigere Klasse Udgang til Alderdomsforsørgelse eller Alderdomshjælp.

*) Mindretallet skal hertil bemærke, at ligesom de praktiske Vanskeligheder neppe ville vise sig uoverkommelige, saaledes have de befrygtede moralske Ulemper neppe heller meget at sige, og synes i alt Fald nok saa meget at maatte ledsage frivillige Anstalter, der dog ikke ere istand til at magte Opgaven, men ere nødt til at søge Statens Bistand dertil. Det indsees heller

Medens saaledes Kommissionens Flertal ikke har troet at burde anbefale Indførelsen af tvungen Alderdomsforsørgelse, har man paa den anden Side af de foran anførte Grunde erkjendt, at det paa ingen Maade kan ventes, at Arbejderne i betydeligere Udstrækning ved egen Hjælp eller ved gjenfældige Hjelpeforeninger skulde kunne forskaffe sig en passende Alderdomsforsørgelse. Man har derfor henvendt Tanken paa et Tilskudssystem, ved hvilket det Offentlige af sine Midler tilskjød saa meget, at den ubemidlede Arbejder derved, hvis han anstrængte sig for efter Evne selv at lægge Noget op, kunde blive i Stand til at kjøbe sig en tilstrækkelig stor Livrente, naar han begyndte at føle Aarenes Vægt. Det forekommer Flertallet, at man kun ad denne eller en lignende Vej kan haabe at opnaa et nogenlunde tilfredsstillende Resultat.

Flertallet har imidlertid havt et aabent Dje for de store Betænkeligheder, der knytte sig til en saadan Forholdsregel, de farlige Konsekvenser, der indeholdes i et saadant Skridt; man har fuldelig set, at et saadant Tilskud fra det Offentlige til den Private er en Indrømmelse til dem, der ønske, at Alle skulde have lige Del i alle Goder, at der herved er gjort et Brud paa det Selvanfvarligheds Princip, paa hvilket det moderne Samfund hviler, at der er flet en Tilnærmelse til den socialistiske Samfundsordning. Men uden en saadan gennemgribende Forholdsregel tror man ikke, at der vil kunne udrettes noget Betydeligere paa det Omraade, Talen er om. Aldeles ufsendt i vor Stats- og Kommuneliv er et saadant Tilskudssystem jo heller ingenlunde, og man antager ogsaa, at under sociale Forhold, som de i Danmark bestaaende, hvor den overvejende Del af Befolkningen er besiddende, og derfor konservativ overfor Kommunismen, og under en kraftig Statsmagt, tør man vel nok vove sig ud paa Skraaplanen uden Fare for at glide længere ned ad denne, end man i og for sig anseer for rigtigt.

Flertallet skal derfor tilraade Indførelsen af et saadant Tilskudssystem; og har i Henhold hertil udarbejdet det medfølgende Forslag til Oprettelse som Statsanstalt af en Alderdomsforsørgelseskasse for Ubemidlede.

Et af Flertallets Medlemmer (Sensen) har dog forment, at det, om end Frivilligheden i det Hele bevares, kunde være tilraadeligt at paalægge enhver Mand og Kvinde mellem det 15de og 20de Aar, der indtager en Stilling som Dyende, Haandværkslærling eller Fabrikarbejder, den Forpligtelse at være Medlem af den paagældende Statsanstalt, saaledes at det blev vedkommende Husbond, Mester eller Fabrikseier, der kom til at udrede Indskuddet for disse Medlemmer. Saafermt denne Bestemmelse fastholdes, ville Mindretallets Medlemmer subsidiairt kunne slutte sig til det efterfølgende Forslag, hvilket et andet af Flertallets Medlemmer (Faber) ligeledes kan tiltræde, dog kun for Haandværkslærlingers Vedkommende.

Det første Spørgsmaal, der under Overvejelsen om den nærmere Ordning rejste sig, var, hvilke Personer der som Ubemidlede burde have Ret til at indtræde i Kassen. Man kunde som det nærmest liggende tænke sig Indtægten brugt som Kjendetegn. Men derved vilde man komme i flere Vanskeligheder; man maatte saaledes have forskjellig Indkomstgrændse for By og Land, for Gifte og Ugifte, og da det ved Siden deraf er meget vanskeligt, ofte umuligt, at konstatere Indtægten, saa vilde man blive nødt til at anvende en besværlig og vanskelig gennemførlig Kontrol. Et lettere, mere praktisk anvendeligt, og tilbørlig korrektere Skjelnemærke er det, om Vedkommende er Arbejdsgiver (i: holder Dyende eller benytter anden fast Medhjælp) eller ikke. Dette er jo det Skjelnemærke, der i Hovedtrækkene angiver den Sønning i Samfundet, som det i Arbejderspørgsmaalet kommer an paa.

Skjøndt man ogsaa herved kan komme til at berede sig Vanskeligheder, idet man for Ex. kan komme til at udelukke Enkelte, som godt kunde trænge til al den Hjælp, de

ikke, hvorfor det vil have mindre Vanskelighed for Arbejderen at udrede sit Bidrag til en frivillig Anstalt end til den tvungne Kasse; Hovedsagen er, at kun den sidste faar alle Arbejdere med; og kun en saadan kan det Offentlige have en sand Interesse i at støtte.

kunne faa, og medtage andre, som ingen Hjælp have nødig, for Ex. ugifte Haandværksvende, Kontorister, Handelsbetjente og Eign., tror man dog at turde anbefale dette Kriterium. Paa Landet burde dog tillige Størrelsen af Bedkommendes Eiendom benyttes som Grændsebestemmelse, da man ellers vilde komme til at medtage et stort Antal Personer, der vare forholdsvis velhavende, men som dog ikke til Stadighed vare Arbejdsgivere.

Det er en Selvfølge, at ligesom det vilde stride mod Hensigten med Kassen, der jo kun skulde støtte de Ubemidlede, om en Interessent kunde skyde store Summer ind om Aaret, saaledes maatte der være visse Grændser for de Summer, det Offentlige skulde tilskyde. Udvalget har saaledes tænkt sig, at 5 Dre for hver Dag i Aaret, altsaa Kr. 18,₂₅ eller afrundet 20 Kr. aarlig, skulde være det højeste, der kunde indsættes af en Interessent med den Virkning, at erholde tilsvarende Tilskud fra det Offentlige.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om hvem der skulde yde Tilskudene, enten Staten eller Kommunen, har man troet at burde gjøre opmærksom paa, at det vilde være ubilligt at lægge Byrden over paa Kommunen, thi Spørgsmaalet om Alderdomsforsørgelse er ikke et Anliggende, som nærmest har Interesse for Kommunen, det er en almindelig Stats- og Samfundsopgave, og kun forsaavidt som Alderdomsforsørgelsen vilde give Kommunens Fattigvæsen en Lettelse, kun forsaavidt interesserer det Kommunen, og forsaavidt bliver det da ogsaa retfærdigt, at Kommunen tager Del i Udgifterne. Man har derfor tænkt sig, at Kommunen kunde betale den ene Fjerdedel af det Offentliges Tilskud, medens Statskassen udrede de øvrige tre Fjerdedele.*) Kommunens Deltagelse i Tilskudene er ogsaa af den Grund meget ønskelig, at derved Kommunen bliver interesseret i Kontrollen med Medlemmerne af Alderdomsforsørgelseskassen, at ingen optages, som ikke er berettiget dertil, eller at der sker andre Misbrug af Kassen. Et Mindretal (Hansen) kan ikke tiltræde denne Anskuelse, men maa holde for, at Tilskudet alene bør ydes af Staten, ikke af Kommunerne.

Bed Overvejelse af, hvor stort et Tilskud fra det Offentlige der burde ydes til Alderdomsforsørgelsen, har navnlig den Betragtning gjort sig gjældende, at Tilskudet burde være saa stort, at en almindelig Arbejder ved Hjælp deraf kunde opnaa en Forsørgelse, der var bedre end den, der nu ydes af Fattigvæsenet, idet der ellers for mange ikke vilde blive tilstrækkelig Grund til at gjøre Offre for at opnaa Noget, som han vilde faa ligesaa godt gratis af det offentlige Fattigvæsen. Man har ment, at dette vilde kunne naas, naar det Offentliges Tilskud udgjorde ligesaa meget som Interessenternes eget Indskud, dog med den ovenfor nævnte Begrænsning, at det ikke overskred Kr. 20 om Aaret. Ved Hjælp heraf vilde for Ex. en Landarbejder, der fra sit 25de Aar indtil sit 60de Aar indskød 35 Dre om Ugen, kunne opnaa fra det sidstnævnte Tidspunkt en Alderdomsforsørgelse af omtrent 200 Kr. aarlig under de Forudsætninger, hvorpaa de anstillede Beregninger ere baserede.

Anm. Det paagjældende Udvalg har troet ved sine Overvejelser af Tilskudets Størrelse ikke at burde gaa ud fra de Dødelighedstabeller, som benyttes i den kgl. Livrenteanstalt. Den Befolkningsklasse, der navnlig drager Nytte af Livrenteanstalten, er nemlig ikke Arbejderbefolkningen, men Middelstanden, og man har derfor ved Konstruktionen af den nye Livrenteanstalts Tarifer fortrinsvis benyttet Observationer over Dødeligheden i Middelstanden. Der var imidlertid Grund til at tro, at Dødeligheden i Arbejderklassen afveg meget betydeligt herfra, og da det tillige maatte antages, at der maatte blive en betydelig Forskiel efter Bedkommendes Opholdssted og Livsstilling, saa søgte man at tilvejebringe saa mange Dødelighedstabeller, at man kunde haabe, at de forskellige Grader af Dødelighed vare repræsenterede deri. Man har derfor ladet udregne Dødelighedstabeller for hvert Kjøen saavel for Kjøbenhavn som for Kjøbstæderne og Landdistrikterne. Som Materiale har man benyttet Opgivelser fra det statistiske Bureau, og uagtet disse ikke ere

*) Faber og Petersen vilde finde det mest hensigtsvarende, om Kommunens Tilskud steg med Interessenternes Alder, da Kommunens Interesse i, at Bedkommende erhverver en tilstrækkelig Forsørgelse, vøyer stærkt med Alderen.

meget nøjagtige, har man dog antaget, at de i det Hele taget gav et nogenlunde rigtigt Overblik over Dødeligheden.

Hvad angaar den Rentefod, efter hvilken de indskudte og af det Offentlige tilskudte Summer skulde forrentes, bemærkes, at Renten for Bedkommendes egne Indskud neppe burde være forffjellig fra den almindelige Sparekassarentefod her i Landet, altsaa omtrent 2 pCt. halvaarlig. Hvad det Offentliges Tilskud derimod angaar, behøvede man neppe at tage et saadant Hensyn, da jo baade Renter og Tilskud maa betragtes som Gaver og ikke som Interessenternes Sparepenge. Man har derfor troet her at kunne holde sig til det samme Princip, som anvendes overfor Statens Bestillingsmænd, nemlig at sætte Renten til omt. $2\frac{1}{2}$ pCt. halvaarlig.

En saadan højere Rentefod vil Statskassen vistnok ogsaa kunne tilbyde uden videre Rifiko. Thi da der selvfølgelig ikke kan være Tale om, at Interessenten skulde kunne udtage de Penge, som det Offentlige indsatte paa hans Konto, saa vilde der kun være Brug for disse Summer, naar Bedkommende naaede Pensionsalderen, og Midlerne kunde altsaa anbringes paa lang Opsigelse og derved indbringe højere Renter.

Et meget vanskeligt Punkt vilde det være at afgjøre, hvorvidt Interessenterne skulde have Frihed til at udtræde af Kassen. Thi paa den ene Side er der meget, der taler for at give saa stor Frihed som muligt, da det ofte vilde kunne have sin Betydning navnlig for den yngre Arbejder at faa en lille Kapital udbetalt, saaledes at Kassen altsaa tillige optraadte som en af Staten garanteret Sparekasse. Men paa den anden Side vil en saadan Ret indeholde en stor Fristelse navnlig i den fremrykkede Alder, hvor der mulig kunde være samlet en betydeligere Sum sammen; og man kunde befrygte, at mange, for hvem en Alderdomsforførgelse var mest hensigtsmæssig, vilde tage deres Penge ud enten af egen Drift, eller maaske ved Tryk udenfra, for Ex. fra Børnenes Side. Det er navnlig i den yngre og ældre Alder, at Fristelsen til at udtage det Opsparede vil være stærkest; man har derfor tænkt sig som den hensigtsmæssigste Ordning, at det mellem det 25de og 50de Aar kunde staa Bedkommende frit for at træde ud og faa sine egne Indskud tilbage med Renter, men at dette forinden det 25de og efter det 50de Aar ikke skulde være tilladt, saa at den opsparede Sum kun udbetaltes ved Døden. For da heller ikke at friste i den mellemliggende Alder for meget til at udtage Pengene, kunde der sættes en Opsigelsesfrist af t. Ex. $\frac{1}{2}$ Aar. Hvis Interessenten virkelig har Brug for Pengene, vil han i Almindelighed kunne forberede sig derpaa og opfige sine Indskud itide, og har han ikke gjort dette, vil det neppe være vanskeligt for ham at faa Aaan paa sin Indskudsbog. Paa den anden Side formindsker en saadan længere Opsigelsesfrist Faren for uoverlagte og letfindige Udtagelser af Midlerne. Naar en Interessent udtog sine Indskud, skulde det Offentliges Tilskud falde tilbage til Kassen, og at Interessenten paa denne Maade led et let i Dine faldende Tab, turde man vel ogsaa vente, vilde afholde ham fra letfindigt at udtage sine Penge. Et Mindretal (H. N. Hansen) kan ikke anse det for rigtigt, at de indskudte Beløb skulde kunne udtages igjen paa Grund af et Medlems forandrede Beslutning, ligesom Indskudet formentlig heller ikke ved Dødsfald bør tilfalde Arvingerne, men forblive Kassens Ejendom.

Med en vis Alder, for Ex. 60 Aar, burde Pensionstiden kunne indtræde, saaledes at der for den opsparede Sum erhvervedes Bedkommende en Livrente, der efter hans eget Valg kunde være strax begyndende eller opsat, og enten stigende eller ens for alle Aarene.

Hvad endelig selve Organisationen angaar, saa maatte det være saa let som muligt for Interessenten at kunne indlevere sine Bidrag. Der maatte derfor være et Indbetalingssted i hver enkelt Kommune, og Indbetalingerne maatte kunne ske mindst en Gang om Ugen. Thi kun derved kunde man haabe at faa Folk til at spare, naar man gav dem let Afgang til at indsætte Bidragene. Saadanne Indbetalingssteder vilde da ikke alene være af Betydning for Alderdomsforførgelseskassen, men ogsaa have Betydning som Sparekasser,

og da Staten stod som Garant, vilde de med Held kunne erstatte de ofte ikke meget sikre Sognessparekasser, som findes flere Steder i Landet. Det vilde være noget Eignende som i England, hvor Regjeringen igjennem Postkontorerne modtager smaa Sparekasseindskud. En Organisation af en saadan Masse Indbetalingssteder vilde være meget besværlig og bekostelig, hvis Staten skulde paatage sig den; Forholdet kunde da maasse ordnes af Kommunen, som da paa sin Side maatte indestaa Staten for, at der ikke foregik Misligheder.

Hvormange Personer, der i Alt vilde blive berettigede til paa den anførte Maade at faa Tilskud af det Offentlige, kan kun fastsættes ved et Skøn. Flertallet har anslaaet det til ca. 600000 Menneſter. Hvis alle disse Menneſter indsatte det mest mulige, vilde det Offentliges Tilskud blive ca. 11 Mill. Kroner om Aaret. Men herom vil der selvfølgelig slet ikke blive Tale. Vilde man endog blot antage, at en Femtedel af disse kunde gjøre Tilskud, saa vilde det endda være meget længe, inden man fik Tilskud fra saa mange, og det Tilskud, som det Offentlige, naar Institutionen var kommet saavidt i Gang, vilde komme til at yde, vilde da blive mellem 2 og 3 Mill. Kroner om Aaret. Naar erindres, at den samlede Fattigunderstøttelse fra Kommunerne beløber sig til ca. 6 Mill. Kroner om Aaret, og at rimeligvis en Del heraf vilde bespares, naar en Kasse som den paataente oprettedes, saa vil en Udgift som den anførte formentlig ikke kunne vække Betænkelighed.

I Genhold til disse Betragtninger fremsættes følgende Plan til en Alderdomsforførgelseskasse for Ubemidlede, Ewangsbestemmelsen dog kun som Forslag af de Side 83 angivne Medlemmer.

Der oprettes som Statsanstalt en Alderdomsforførgelseskasse for Ubemidlede.

Medlem af denne kan enhver her i Landet forførgelsesberettiget Mand og Kvinde være, som har fyldt sit 15de Aar, som ikke holder Dyende, eller benytter anden fast Medhjælp i sin Virksomhed. Dog kan Ingen være Medlem, der ejer eller bruger en Landejendom, hvis Tiliggende er større end $\frac{1}{4}$ Td. Hartkorn, eller hvis Bedrift er saa stor, at der til dens Udøvelse holdes Forspand.

Medlem af denne Kasse skal være enhver Mand og Kvinde i Alderen imellem det fyldte 15de og 20de Aar, der indtager en Stilling som Dyende, Haandværkslærling eller Fabrikarbejder. Vedkommende Husbond, Mester eller Fabrikfører skal for disse tvungne Medlemmer udrede et Indskud af mindst 2 Dre daglig.

Til de Beløb, som Medlemmerne i Aarets Løb indskyde i Kassen, tilskydes af Staten 75 pCt. og af den Kommune, i hvilken Vedkommende har fast Ophold, 25 pCt. af disses samlede Sum i Aarets Løb.*) Det højeste Beløb, for hvilket der kan gives Tilskud af det Offentlige til samme Person i et Aar, er Kr. 20. Det Højeste, der af Noget kan indskydes i Kassen i et Aar, er Kr. 50.**)

Hvis et Medlems Stilling, forinden han er 45 Aar, forandrer sig saaledes, at han ikke længere opfylder Betingelserne for Indtrædelse, kan han dog vedblive at være Medlem, men faar ikke Tilskud saalænge.

*) Et Mindretal (Hansen) foreslaar de 100 pCt. udrede alene af Staten. Et andet Mindretal (Jaber og Petersen) ønsker Kommunitilskudene stigende med Alderen fra 25 til 100 pCt. Statens Tilskud kunde da sættes til 50 pCt. for enhver Alder.

**) Et Mindretal (Falbe-Hansen og Jaber) er af den Ansættelse, at Retten til at erholde Tilskudene til Hjælp ved Kjøbet af Alderdomsforførgelsen bør gjøres afhængig af, om Vedkommende paa den Tid, Kjøbet af Alderdomsforførgelsen foregaar, ikke har sikret Udsigt til en efter Omstændighederne rigelig Forførgelse for Resten af hans Liv. Afgjørelsen heraf burde da formentlig tilkomme Kommunen, dog saaledes, at dennes Kjendelse kunde indantes for en dertil særlig udnævnt Kommission.

Ingen, som oppebærer Fattigunderstøttelse, kan være Interessent i Forsørgelseskasen. Af Indskudene gives 2 pCt. Rente, af Tilskudene beregnes $2\frac{1}{2}$ pCt. Rente halvaarlig. Hvad der indskydes af gifte Folk, betragtes altid som indskudt med Halvdelen for hver af Ægtefællerne. Forøvrigt betragtes hver af dem som selvstændigt Medlem.

Enhvert Medlem faaer en Forsørgelses-Bog, i hvilken Indskudene og de tilsvarende Tilskud indføres hver i sin Rubrik. Hvert Aar tilskrives Renten i Bogen særskilt for Indskudene og for det Offentliges Tilskud. Bogen indrettes saaledes, at man klart ser den samlede Sum, hvortil saavel Indskudene som Tilskudene med Rente ere løbne op, saavel hver for sig som begge i Forening.

I Alderen imellem det fyldte 25de og det fyldte 50de Aar kan ethvert Medlem med $\frac{1}{2}$ Aars Opfigelse udtage den hele eller en Del af den paa Indskudscontoen staaende Sum. De dertil svarende Tilskud falde da tilbage. Medlemmer under 25 og over 50 Aar kunne ikke faa deres Indskud tilbagebetalt.

Derfor de samlede Indskud i 3 paa hinanden følgende Aar ikke udgjøre 12 Kr., betragtes dette som en Opfigelse, saafremt de samlede Indskud ikke ialt udgjøre 100 Kr.

Naar et af Kasens Medlemmer er 60 Aar, kjøbes der Medlemmet for den hele paa hans Konto indestaaende Sum en Livrente; det overlades til Medlemmet selv at bestemme, om Livrenten skal være stigende eller ens for alle Aarene.

Doer en Interessent forinden det 60de Aar, tilfalder den paa Indskudskontoen staaende Sum hans Bo; doer han, efter at Livrenten er kjøbt, have Arvingerne Intet at fordre.

Forsørgelseskasens Centralbestyrelse ordnes paa lignende Maade som den nuværende kongelige Livrenteanstalts.

I enhver af Landets Kommuner skal mindst findes een Agent for Kasen. Agenten ansættes af den kommunale Bestyrelse, der er bemyndiget til at lønne ham, saasnart Medlemsantallet i den paagældende Kommune naaer 25, og som tillige skal være Garant for hans Oppebørslser. Agenten modtager Indskudene, indfører dem i Bøgerne, samt tilfører Tilskudene, saavel Statens som Opholds-Kommunens. En Gang hvert Aar indsendes samtlige Medlemsbøger; samt Agentens Regnskaber m. m. til Kasen for at revideres og faa Renten tilført m. m. Tilbagebetaling af Indskudene samt Udbetalingen af Livrenterne skeer ligeledes igjennem Agenterne. Agenten skal modtage Indskud mindst een Gang om Aagen.

Mindretallet, (Formanden, Fr. Krebs, Fraenckel og Andersen) nære selv efter den Forpligtelse, der er paalagt Arbejdere mellem 15 og 20 Aar til at være Medlemmer af den paatænkte Forsørgelseskasse, Betæneligheder ved at tiltræde Flertallets Forslag til en Alderdomsforsørgelse. Deres Grunde ere følgende:

- 1) Grundlagt paa Frivilligheden, som Forslaget er, vil det næppe svare til sin Hensigt, idet vistnok ikkun meget Faa af den paagældende Klasse paa Grund af den lette Udgang, den bestaaende Lovgivning indrømmer til at erholde Fattighjælp, ville være at formaa til at bringe de hertil fornødne Ofre. Disse Faa ville høre til de bedst Stillede og mest Oplyste i deres Klasse, Personer, som ogsaa uden en saadan Alderdomsforsørgelseskasse ville vide at betrygge deres Alderdom. Navnlig paa Landet vil den store Masse af Arbejderbefolkningen være utilbøjelig til de Opofrelser og Indskrænkninger, som de fornødne Indskud kræve; thi med den nuværende Dagløn ville de for de Fleste være uoverkommelige; man vil foretrække, som hidtil, at stole paa Fattigvæsenet. I Kjøbenhavn og Kjøbstæderne vil Forslaget muligvis hidføre gunstigere Resultater, idet

maaske et større Antal Fabrikarbejdere, Svende og Smaamestre vil indsee det Gavn-
lige og Fordelagtige ved en saadan Forsørgelse og ogsaa ville finde de fornødne Midler
til Indskudene; men hvad de egentlige Daglejere angaar, da ville de ligesaa meget i
Byerne som paa Landet savne, om end ikke altid Gvne, saa dog Billie til at betale
de nødvendige Indskud. Den Del af Arbejderbefolkningen, som man mest maa ønske
sikket en Alderdomsforsørgelse, fordi den uden en saadan, som hidtil, vil være Fattig-
væsenet hjemfalden, vil saaledes ikke høste Gavn af de foreslaaede Statstilskud, og naar
saa er, er det næppe forsvareligt af Statskassen at forlange, at den, til Fordel for en
mindre, og dertil den bedst stillede Del af en enkelt Samfundsklasse, skal bringe slige
Ofre.

- 2) Men selv om Forslaget maatte svare til sin Hensigt, saa at den store Mængde af Ar-
bejdsklassen paa den foreslaaede Maade sikrede sig en Alderdomsforsørgelse — hvad
dog som sagt næppe er rimeligt — er det dog meget tvivlsomt, om det er Statskassen,
som bør støtte Sagen. Hidtil har det været Fattigvæsenet, altsaa Kommunerne, som
i en stor Udstrækning have udredet denne Alderdomsforsørgelse, og Fattigvæsenets Plads
skal nu i Henshold til Forslaget Statskassen tildels overtage; men herved er formentlig
ikke vundet noget Væsentligt. Statstilskudet er i og for sig ikke mindre demoraliserende
end Fattighjælpen, undtagen for saa vidt, som det betinger Tilskud fra Modtagerens Side;
thi Gave er Gave, og det skjønnes ikke, at der vindes synderligt ved, at de Paagjæl-
dende blive Statskassens istedetfor Kommunekassens Pensionærer. — Den Rolle, Fattig-
væsenet har spillet ikke alene med Hensyn til den her omtalte Forsørgelse, men i det
Hele taget, har ikke blot virket demoraliserende paa Befolkningen, men ogsaa forstyrrende
paa vore Arbejdsforhold, nemlig for saa vidt Fattighjælpen i en meget stor Udstrækning
navnlig paa Landet i Virkeligheden har været et Tilskud til en Arbejdsløn, som ikke
var tilstrækkelig. Men det er hverken Kommunens eller Statens Sag at betale en
større eller mindre Del af Arbejdslønnen; denne skal helt og holdent udredes af Ar-
bejdet, og et Arbejde, som ikke kan yde Arbejderen fuld Forsørgelse — ogsaa i Alder-
dommen, er uberettiget og maa som saadant helst standse. Det er mere end rimeligt,
at Arbejdslønnen, særlig paa Landet, har været for lav til at sikre selv den forsynlige
Arbejder en Alderdomsforsørgelse — noget Bestemt kan ikke vides, saa længe Fattig-
væsenet altid er rede til at overtage Forsørgelsen — og at den i de fleste Tilfælde
maa forhøjes, naar den skal blive tilstrækkelig til denne Del af Forsørgelsen; men
denne Forhøjelse vil i det Væsentlige blive en Omkostning for Samfundet, som allerede
udreder den som Fattigbidrag, men rigtignok ved en ubillig Repartition. — Det, som
det kommer an paa, er, at den eventuelle Forhøjelse af Arbejdslønnen faar den tilsig-
tede Anvendelse.
- 3) Medens foranstaaende Bemærkninger gjælde i Almindelighed og finde særlig Anvendelse
paa Daglejerklassen saavel i Byerne som navnlig paa Landet, finder Mindretallet An-
ledning til at fremhæve, at der mulig med Hensyn til Haandværksstanden i Kjøbstæderne
og navnlig i Kjøbenhavn turde gjøre sig særlige Hensyn gjældende. Det maa nemlig
ikke oversees, at der hos denne Stand netop i den senere Tid er udvist ikke ringe Be-
stræbelser for at drage Omfjorg for Alderdommen gennem Friboliger og lignende milde
Stiftelser, der ere knyttede til det enkelte Laug, og det tør forventes, at disse Bestræ-
belser vilde blive kraftigere i samme Forhold, som Laugsforbindelsen gjenoplivedes og
styrkedes. At den aldrende Arbejder ikke helt kan ernære sig ved egne Kræfter, er
denne Stand velbevidst; og at han paa sine gamle Dage faaer Hjælp af den mindre
Kreds, i hvilken hans Arbejdstid er henlevet, og som fortsætter Gjerningen efter hans
Bortgang, indeholder for ham ikke noget krænkende. Hvad han derimod føler som det

mest faarende, er efter et arbejdsomt Liv ligejom at blive udstødt af det Samfund, i hvilket han har levet, og at blive henvist til Fattigvæsenets store Fælledsmasse. Den nærmeste Udvej til ogsaa at faae denne Samfundsopgave løst vil det for Haandværkerstandens Bedkommende ganske sikkert være, at styrke den corporative Samfundsbevidsthed og Samfundsfølelse ved Genoprettelse af Laugene og da at overdrage disse Omsorgen for deres egne Medlemmer, naar disse miste Arbejdskraften enten paa Grund af Alder eller af anden Aarsag. (Til dem, der miste Arbejdskraften inden den een Gang fastsatte Aldersgrænse, synes der aldeles ikke at være taget Hensyn ved Flertallets Forslag, hvilket maa anses som en væsentlig Mangel ved dette). — Til de angivne Djeved vil det ikke have nogen Betænkelighed at paalægge de arbejdskraftige Medlemmer at yde Bidrag; Enhver vil kunne forudsæe den Dag, da Touren kan komme til ham selv at trænge til lignende Understøttelse. Ligeledes vilde Bidrag være at yde af Arbejdsgiverne i Faget, som have en naturlig Forpligtelse til i Alderdommen at støtte de Mænd, hvis Arbejde de i den kraftige Alder have benyttet.

Ogsaa paa dette Omraade vilde der saaledes danne sig Institutioner, der kunde danne et Forbillede for det øvrige Samfund til Fyldestgjørelsen af denne vigtige Opgave. Skulde det for det enkelte Laugs Bedkommende til Lider vise sig altfor byrdefuldt at overkomme dens fuldstændige Løsning, vilde der være en ganske anden Opfordring for Staten til at træde hjælpende til, end hvor Hjælpen rent tilfældigt kommer enkelte og det maaskee netop de heldigst stillede Individuer til Gode. Men under normale Forhold, og naar den første Overgangsperiode var forløben, vilde Byrden næppe vise sig at være uoverkommelig.

I Genhold til Foranstaaende udtaler Mindretallet følgende Hovedbetragtninger:

Uden Tvang vil man under vore nuværende Arbejderforhold og med den nuværende Ordning af Fattigvæsenet aldrig opnaa at tilvejebringe en Alderdomsforsørgelse, som ogsaa omfatter de laveste Samfundsklasser. Tvang er altsaa den første Betingelse for en eventuel almindelig Alderdomsforsørgelse.

Midlerne til denne Forsørgelse maa dernæst udredes af Arbejdet, hvoraf igjen følger, at Forsørgelsen maa staa i et direkte Forhold til Arbejderens Fortjeneste o: hans Flid og Dygtighed.

Endelig maa man ved Indretningen og Ordningen af en Alderdomsforsørgelse vælge et System, hvorved den til Alderdomsforsørgelsen bestemte Kvotabel af Arbejdslønnen ikke finder anden Anvendelse end den tilsigtede.

For Haandværksstandens Bedkommende vil Forsørgelsen af de aldrende Arbejdere være at overdrage til Laugene, der berettiges til at opkræve de fornødne Bidrag hertil af Mestere og Svende.

Et Bævi paa den Vægt, der i Folket lægges paa Tilvejebringelsen af en Alderdomsforsørgelse, turde ligge deri, at der til Kommissionen fra Private er indsendt forskellige Forslag til Ordningen af en saadan. Det af Kommissionen nedsatte Udvalg har ikke anseet det for sin Opgave, at give en Kritik af alle disse Forslag, og har derfor indskrænket sig til at betragte to af dem: „de forenede Communes Alderdomsforsørgelseskasse“ og fhv. Zernstøber Lundes Forslag. Naar Udvalget har fundet Anledning til at dvæle nærmere ved det sidste, saa er dette dog ikke paa Grund af selve Forslagets indre Værd, men fordi det har faaet en stor Udbredelse iblandt Arbejdersfolkningen, hvilket har fundet et Udtryk i en Adresse til Kommissionen, forsynet med talrige Underkrifter, hvori der udtrykkelig andrages paa en bestemt Udtalelse om den fra Kommissionens Side.

Hr. Lundes Forslag findes fremsat og motiveret i to smaa Skrifter: „Kun i Ordningen af Arbejdsforholdene er der Frelse for Samfundet. Kjøbenhavn 1872“, og Kun i Ordningen af Arbejdsforholdene er der Frelse for Samfundet. Lovbog for de Uformuende, 4de Dplag. Kjøbenhavn 1876, udgivet af almindelig dansk Belfærdsforening.“

Forslaget er ikke ganske ens affattet i de to Skrifter; men det vil formentlig være tilstrækkeligt kun at betragte Forslaget i dets nyeste Skikkelse, som det er fremsat i sidstnævnte Skrift p. 85 og ff., hvor det lyder saaledes:

- 1) Staten tilfiskrer enhver retsaffen Arbejder af begge Kjøen, som virker i underordnet, af andre afhængig Stilling, naar han eller hun har fyldt sit 30te Aar og ikke som Hovederhverv driver anden selvstændig Næringsvej, en med Aarene stigende Livrente, hvis Størrelse skal rette sig efter Vedkommendes Gjennemsnitsfortjeneste i alle de foregaaende Aar, og iøvrigt bliver nøjere bestemt ved en fastsat Skala.
- 2) I lige Maade skal der efter Omstændighederne ydes fuldstændig eller delvis Understøttelse til Krøblinge og andre mindre eller mere Utjenstdygtige i de omhandlede Klasser, der ikke selv formaa at forserge sig.
- 3) Livrenten saa vel som Understøttelsen til Trængende skal betragtes som opsparet Andel af den Løn, der efter et billigt Skøn kunde antages at være tilfalden de Vedkommende, hvis de tidligere havde haft tilstrækkelig Løn, og selv havde formaaet at forserge sig i Sygdomstilfælde og i Alderdommen, i Stedet for at det Offentlige indtil nu har maattet overtage dette Slags Understøttelse, fordi Lønnen som oftest var for ringe.
- 4) Afgiften til Bedste for Livrente- og Hjælpesundet fastsættes indtil videre til 12½ pCt. af al Løn fra enhver Vedkommendes 18de Aar, og bliver at tilsvare af alle Arbejdsgivere, forsaavidt det med § 5 for Dje behøves.

5) Som Indtægter for Livrentefondet anvises Følgende:

- a) Da i Henhold til §§ 1 og 2 den hidtil befalede Fattig- og Alderdomsunderstøttelse kan bortfalde, saa skulde Fattigskatten, som den har været, eller efter et nærmere bestemt billigt Skøn maatte antages at blive i den nærmeste Fremtid, komme det ny Livrente- og Hjælpefond tilgode.
- b) Som en Arbejderne tilkommende Andel i Netto-Overskudet af al industriel Virksomhed skal der paalægges de Formuende en Indkomstskat til Fordel for det ny Fond.
- c) Endvidere skal et Bidrag til Fondet tilvejebringes ved en forandret Arvelov.
- d) Hvor Forretninger udvides til at blive Monopoler, skal Livrentefondet tillægges en Andel af den derved fremkomne Indtægt.

Forlaget indeholder endnu tre Paragrafer, som imidlertid forbigaa, da de kun have den praktiske Udførelse for Dje.

Det er altsaa en Art tvungen Alderdomsforsørgelse, der foreslaas. Det særegne ved Lundes Forslag er, at der er givet Tvangsforsørgelsen en ejendommelig Form; men denne Form er i flere Retninger meget uheldig. Om Enkelthederne heraf har Udvalget bemærket Følgende:

For det første maa det siges, at Forlaget rækker for vidt, idet det omfatter en stor Mængde Personer, der ikke have Alderdomsforsørgelse nødvendig. Forlaget gaar nemlig ud paa, at alle Arbejdere skulle have Hjælp uden Hensyn til, om de ere trængende eller ej, naar de kun, som Forslagsstilleren udtrykker sig, ere rettskafne og virke i underordnet af andre afhængig Stilling. Dette Misforhold foreges end mere derved, at det netop vil være de mest velhavende iblandt Arbejderne, der ville faa den største Hjælp, idet Alderdomsforsørgelsen jo skal rette sig efter vedkommende Arbejders tidligere Gjennemsnitsfortjeneste; en saadan Ordning kan kun ansees for berettiget, naar det er Arbejderen selv, der ved sine egne Bidrag skaber sig en Alderdomsforsørgelse. Men dette vil neppe blive Tilfældet her. — I al Fald burde der dog sættes en Maximumsgrænse, som Alderdomsforsørgelsen ikke kunde overskride.

Medens saaledes Forlaget paa den ene Side rammer langt videre end nødvendigt og retfærdigt, saa er der paa den anden Side den Mislighed, at det udelukker en stor Mængde Personer, der kunde trænge ligesaa meget til en Hjælp. Det siges i Forlaget, at enhver Arbejder har Udgang til Forsørgelse. I og for sig er allerede den tilføjede Definition paa Begrebet Arbejder meget vag og vilde medføre adskillige tvivlsomme Spørgsmaal, som for Ex. hvorvidt et Bybud burde betragtes som Arbejder; men hertil kommer, at denne Bestemmelse vilde udelukke mange, der virke i en selvstændig Livsstilling og sidde smaat i det for Ex. en stor Del af Husmandsklassen paa Landet, mange gamle Haandværksmestre og Eign. Der vilde foruden Ubilligheden ved ikke at hjælpe disse Samfundsklasser herved tillige være den Ulempe, at der vilde fremstaa ligesom en Præmie for ikke at komme i selvstændig Stilling, medens det netop maa ansees for meget vigtigt i social Henseende, at saamange Arbejdere som muligt blive selvstændige Haandværksmestre, Forbrugere og Eign.

Ligesom Forlaget omfatter en stor Mængde Personer, som ikke trænge til Hjælp, saaledes rækker det ogsaa for langt, forsaavidt som Hjælpen allerede skulde begynde ved det 30 Aar. Der er aldeles ingen Grund til at støtte Arbejderen i denne Alder; Arbejderen staar jo netop da i sin fulde Kraft og er derfor i Stand til at skaffe sig forholdsvist rigelige

Indtægter. Forslaget burde ikke lade Hjælpen indtræde før i den Alder, da Arbejderen begynder at føle sig svagelig, altsaa fra det 50—60de Aar.

Det foreslaas, at de fornødne Midler til Planens Gjennemførelse skulde skaffes til Beje, dels ved en Afgift af Arbejdsgiverne svarende til den Lon, de udbetale, dels ved en Art Indkomstskat, en Arveskat og en Monopolskat, ligesom Fattigskatten (der jo iøvrigt slet ikke eksisterer, da Fattigudgifterne udredes af den almindelige Communekasse) skal anvendes hertil. — Der er altsaa foreslaaet en meget betydelig Skattereform, som det vistnok turde være overflødigt at gaa nærmere ind paa; men det maa fremhæves, at der Intet er til Hinder for, at disse Skatter kunne komme til at yde alle de fornødne Summer; thi enhver af dem vil jo kunne gives en ganske vilkaarlig Udstrækning, og dette er vistnok ogsaa nærmest stemmende med Forslaget i den ovenfor meddelte Form, idet det jo udtrykkelig siges, at Arbejdsgiverne kun skulle betale, „forsaavidt det med § 5 for Dje behøves“.

Hvis dette blev Tilfældet, saa vilde Forslaget fuldstændig give, hvad det ellers allerede vilde medføre tildeels, en Omordning af Fattigforsørgelsen, saaledes at dennes sædvanlige Virkninger bortfaldt. At en saadan Ophævelse af Virkningerne af ydet Fattighjælp vilde være meget uheldig, turde være indlysende; thi den Opfordring til at hjælpe sig selv saa meget som muligt, og til kun i det yderste Tilfælde af Nød at søge Hjælp hos det Offentlige, som det nuværende Fattigvæsen indeholder, vilde falde aldeles bort for alle de Personer, der omfattedes af Forslaget. En saadan Ordning vilde tilmed være ligesom uretfærdig, fordi den kun vilde komme en enkelt Klasse tilgode, og her vilde hjælpe Alle, baade Velhavende og Fattige, tilmed allerede i den allerkræftigste Alder.

Det turde være paa sin Plads at bemærke, at de af Hr. Lunde opstillede Beregninger maa anses for ikke fuldstændigt rigtige, og at han anslaaer de fornødne Kapitaler for lavt. For ikke at tale om, at han ikke tager de meget betydelige Administrationsomkostninger i Betragtning, saa er Antallet af Personer, der skulle have Hjælp, for lavt anslaaet. Naar Hr. Lunde kommer til det Resultat, at omtrent 600000 Mennecker, altsaa en Trediedel af Befolkningen vilde kunne komme til at nyde godt af Planen, saa er dette maaske rigtigt; men det kan ikke antages, at Antallet af dem, der ere over 30 Aar, kun beløber sig til 252000 (omtrent 44 pCt. af hele Klassen). Naar han mener, at saagodtsom hele Tyndeklassen (c. 220000 Mennecker) er under 30 Aar, saa er dette vel delvist rigtigt, men kun fordi saa mange flere i de andre Klasser ere over 30 Aar. Den større Dødelighed i Arbejderklassen kan neppe saa nogen overdreven stor Indflydelse, og hvis Planen opfylder sin Hensigt, vil jo ogsaa Dødeligheden blive mindre. Man kan neppe antage, at mere end 30-40 pCt. af de ca. 600000 Personer er under 30 Aar, medens de i Forslaget anslaaes til ca. 56 pCt. — Naar Hr. Lunde derfor mener, at Planen vil kunne realiseres med god Frugt ved en Sum af 26½ Mill. Kroner, saa maa denne Sum anses for at være meget for lav. Hertil kommer, at der ikke er beregnet noget til Sygeunderstøttelse, til Hjælp for Fattige, Krøblinge, osv., Summer, der rimeligvis ville svulme stærkt op, naar Staten vil yde Hjælp uden at paalægge Byrder til Gjengjæld.

Det maa altsaa siges, at Forslagets Detailler ere meget uheldige, men det maa paa den anden Side indrømmes, at det indeholder en sund og rigtig Tanke, den at Arbejderen maa støttes udefra i sine Bestræbelser for at opnaa en sorgfri Alderdom, og forsaavidt kan Udvalget slutte sig til den Stemning i Arbejderbefolkningen, der bærer Forslaget oppe og ønsker det gennemført, idet det maa haabes, at de af Kommissionen fremsatte Antydninger give en fyldigere og bedre Løsning af Spørgsmaalet paa Grundlag af det samme Princip.

Langt bedre end hos Lunde er den samme Tanke gennemført i „de forenede Kommuner's Alderdomsforsørgelseskasse“, i den Form, som denne har modtaget efter Beslutningerne paa Generalforsamlingen 11. Nov. 1876.

Enhver Kommune i Danmark kan indtræde som Medlem i denne Forening og forpligter sig ved Indtrædelsen til ved visse nærmere bestemte Tilskud at understøtte Personer af Arbejderklassen i deres Bestræbelser for at lægge Noget op til Alderdommen. Betingelsen herfor er, at Vedkommende ikke nyder Understøttelse af Fattigvæsenet og opholder sig i Kommunen, ligesom han maa være forsørgelsesberettiget i en af de forenede Kommuner. Kommunens Tilskud retter sig efter de Summer, Interessenten sætter ind, og efter hans Alder; og for ikke at paalægge Kommunerne for store Byrder, har man bestemt, at de aarlige Tilskud ikke maa overskride en vis Sum, ligesom Interessenten selv ikke kan sætte mere end 100 Kr. ind om Aaret. Naar Interessenten har opnaaet en Alder af 60 Aar, indtræder Pensionstiden, og for den opsparede Sum kjøbes der ham en stigende Livrente, hvis Størrelse er beregnet efter den Rgl. Livrenteanstalts Tarifer. Dør et Medlem inden sit 60de Aar, overføres Kapitalen til den efterlevende Hustru eller Livsarvingerne; efterlades ingen saadan, tilfalder Summen Foreningen. Enhver Interessent kan udtræde frit indtil 50 Aars Alderen og faar da sine egne Tilskud tilbage med Renter, medens de Summer, som Andre, f. Ex. de frie Fattigkasser, Arbejdsgivere, Slægtninge osv., maatte have indsat for ham, kunne overføres paa andre Interessenter. Ønsker et Medlem at udtræde mellem det 50de og 60de Aar, kræves Kommuneraadets Samtykke, og efter det 60de Aar er der ikke Tale om Udtrædelse.

„De forenede Kommuners Alderdomsforsørgelseskasse“ hviler altsaa i flere Retninger paa de samme Principer, som den af Kommissionens Flertal foreslaaede Alderdomsforsørgelse, kun med saadanne Forandringer, som hidrøre fra, at hin ikke er nogen Statsanstalt.

Arbejdsgiverens Erstatningsforpligtelse.

Kommissionen har endelig taget Invalidekasser under Overvejelse. Disse falde ind under det almindelige Forslag om Hjælpeforeninger, og forsaavidt vil det være unødvendigt at omtale dem nærmere her; derimod turde der være Anledning til at undersøge, om der ikke i mange Tilfælde, hvor der er indtraadt Invaliditet, burde paahvile Andre, navnlig Arbejdsgiveren, et Erstatningsansvar. I de fremmede Lovgivninger fra den nyere Tid er det blevet mere og mere almindeligt at træffe Bestemmelser om Arbejdsgiverens Forpligtelse til at yde Erstatning for Bessadigelser, tilføjede Arbejderne ved Arbejdet. Medens det efter rigtige retslige Begreber vistnok stedse maa blive ja, at den rent hændelige Skade ikke kan give noget Krav paa Erstatning mod Arbejdsherren, stiller det sig derimod anderledes, hvor Skaden er sket eller foranlediget ved Forsømmelse fra Overordnede Side. Her forekommer det Kommissionen at være retfærdigt, at den Skadelidte for saadan ved hans Foresattes Forsømmelse ham tilføjet Skade maa have Krav paa Skadesløsholdelse saa vidt gjørligt, og det synes rimeligt, om Begrebet Forsømmelse i dette Tilfælde tages i noget anden Betydning, end der maasse er den sædvanlige, idet man nemlig mener, at der i Bedriften bør være truffet alle saadanne Forsigtighedsregler til Forebyggelse af Ulykkestilfælde, som efter Teknikens Standpunkt til enhver Tid og Sted ere passende, og at Undladelse heraf bør betragtes som en Forsømmelse, der paadrager Erstatningsansvar. Det turde dernæst ogsaa stemme saavel med almindelige Retsgrundsatninger som særlig med dansk Ret, at Ansvarer i saadanne Tilfælde gaar tilbage paa Arbejdsgiveren som den, i hvis Bedrift og ved hvis Repræsentanter Forsømmelsen er sket.

Et Mindretal (Jessen, Falbe Hansen og Faber, til hvilke Scharling og J. Petersen sluttede sig) mener derhos, at Devisbyrden for, at Ulykkestilfældet ikke skyldes Forsømmelse fra Arbejdsherrens eller hans Repræsentanters Side, bør paahvile Arbejdsherren, baade fordi saadan Forsømmelse efter disse Medlemmers Mening er den hyppigste Anledning til Ulykkestilfælde og, hvor alt iøvrigt er lige, altsaa har Formodningen for sig, og dernæst ogsaa fordi det er langt lettere for Arbejdsgiveren at oplyse den sande Grund til Ulykken, medens dette for Arbejderen i de fleste Tilfælde vil være meget vanskeligt.

Om Udstrækningen af det Erstatnings-Ansvar, som paadrages, er der selvfølgelig forskjellige Anskuelser; men det forekommer Kommissionen, at man her i den nye borgerlige Straffelov har en nærliggende Vejledning, idet denne i sine §§ 300—302 netop har be-

stræbt sig for at give en naturlig Bestemmelse af Erstatnings-Ansvaret for Følgerne af strafbare Handlinger, hvilket Ansvaret, hvad Erstatnings-Spørgsmaalet angaar, vist nok lader sig overføre paa det Forhold, som her er under Omtale.

Der har i Kommissionen været nogen Stemning for idetmindste i visse særlig farefulde Bedrifter at udvide Arbejdsgiverens Erstatningspligt endnu betydeligt mere. Man har nemlig ment, at visse Erhverv, enkelte Grene af Transportvirksomheden, flere Fabrikationer, enkelte Arbejder ved Bygningsforetagender og i Landbruget, ere saa farefulde for de derved beskæftigede Arbejdere, at Ulykken, om den end i det enkelte Tilfælde er hændelig, dog i det Hele seet nødvendigvis maa indtræffe; der er her et lignende Forhold som i Slaget, hvor det er hændeligt, om en Kugle rammer, men dog nødvendigt, at Soldater saares og falde. Ved saadanne Arbejder bør formentlig Tabet ved Ulykkestilfælde for Menneskers Liv og Lemmer ligesom indtræde som en Del af Produktionsomkostningerne ligesaa vel som de Ulykkestilfælde, der ramme Formuegjenstande. Det synes at være urigtigt, at de Ulykker, der ramme Tingene, skulle bæres af Arbejdsherren, men de, der ramme Menneskene, naar de lige saavel skyldes Bedriftens Gang som hine, skulle bæres af den enkelte Ulykkelige eller af det Offentlige gennem Fattigvæsenet; dette synes ikke alene uretfærdigt, men tillige inhumant og i social Henseende uheldigt. Virkningen af Paalæggelsen af et saadant udvidet Ansvaret vilde ogsaa kun være, at Driftsherren, ligesom han nu asfurerer sine Formuegjenstande, saaledes ogsaa maatte asfurere sine Arbejdere mod et Ulykkestilfælde, der ramte dem som en Følge af Bedriftens Gang. Det turde være en Selvefølge, at hvor Ulykken skyldes Bedkommendes egen Uforsigtighed eller en Andens skadegjørende Handling, skulde intet Ansvaret paahvile Arbejdsgiveren.

Den Indvending, der i Kommissionen har været rejst herimod, at Arbejderne i disse farefulde Erhverv modtage en højere Løn netop paa Grund af Faren, og at de saaledes paa en Maade ere deres egne Asfurandører, tror man ikke, at der kan tillægges nogen større Vægt, allerede af den Grund, at Erfaringen synes at vise, at der ved Lønnens fastsættelse ikke tages et saadant Hensyn, i al Fald ikke i tilstrækkelig Grad.

Naar man ikke har stillet Forslag til en saadan udvidet Erstatningspligt, og naar man ej heller har troet at kunne gaa ind paa den Tanke, som ogsaa har været fremjat i Kommissionen, at der skulde paalægges alle Arbejdsgivere en Forpligtelse til at asfurere deres Arbejdere mod Ulykkestilfælde, maatte saaledes, at Arbejder og Driftsherre betalte hver Halvdelen af Præmien, saa har Grunden hertil nærmest været den, at Assurancen mod Ulykkestilfælde endnu ikke har naaet en saadan Udvikling, at man har turdet stole paa dens Tjeneste i en saa stor Udstrækning, som vilde være en nødvendig Følge af og Forudsætning for Bestemmelser som de omhandlede. I Tyskland, hvor Assurance mod Ulykkestilfælde i de senere Aar, som en Følge af en der indført udvidet Erstatningspligt for Arbejdsgiveren, har faaet en meget stor Anvendelse, synes det at have vist sig, at betydelige Vanskeligheder stille sig i Vejen for Assurance mod Ulykkestilfælde, idet de bl. A. give Anledning til, at der for de talrige ubetydelige Smaaastader rejses større Fordringer til Assurance, end disse vare berettigede til at vente, hvilket atter foruden anden Ulempe har været Aarsagen til et uhyre Antal af Processer.

Nævnlig af dette Hensyn har Kommissionen troet, at man idetmindste foreløbig bør nøjes med følgende Forslag:

1.

Naar en Arbejder under Udførelsen af et ham paalagt Arbejde kommer til Skade eller dræbes, paahviler der Arbejdsherren Erstatningspligt for den derved forvoldte Skade, hvis Ulykken maa tilskrives Mangel paa behørig Forsigtighed fra Arbejdsgiverens eller

hans Repræsentants Side, herunder ogsaa forstaaet Undladelse af i Bedriften at indføre alle saadanne Forsigtighedsregler, som efter Teknikens Standpunkt til enhver Tid og Sted maa ansees for passende.

2.

Erstatnings-Ansvaret i Tilfælde af saadan Veffadigelse omfatter saavel Helbredelses-Udgifter som Næringstab, hvorhos den Paagjældende vil kunne dømmes til at betale den Skadelidende en af Retten fastsat Godtgjørelse for de Lidelser, som ere ham paaførte, saavel som for den Ulempe, Pyde og Banfir, der maatte flyde af den ham tilføjede Skade.

3.

Indtræder Døden, kan den Erstatnings-Pligtige tilpligtes paa derom ffet Begjæring at give den Afdødes Hgtefælle eller Børn Erstatning for Tabet af deres Forførger, fastsat enten til en bestemt Sum engang for alle eller til fortløbende Underholdnings-Bidrag for et vist Tidsrum.

4.

For saa vidt den, hvem Ulykkestilfældet rammer, er Medlem af en Sygekasse eller anden Forening, hvoraf Hjælp ydes ham paa Grund af den tilføjede Skade, og Arbejdsherren for sine Arbejdere har ydet Bidrag til denne, da bliver der at tage Hensyn hertil ved Fastsættelse af det Erstatnings-Beløb, som paalægges Arbejdsherren.

5.

Det Erstatnings-Beløb, som efter de foregaaende Poster tillægges Noget for den kommende Tid, skal, for saa vidt der dertil maatte findes Anledning, og en fast Begrænsning for det ikke strax kan træffes, kunne fastsættes foreløbig for en vis Tid med den Virkning, at det efter denne Tids Forløb af Retten paany bliver at afgjøre, om Erstatningen fremdeles skal vedblive eller ej.

Egeledes skal, selv om saadan Begrænsning ikke strax er fastsat, senere af den Erstatnings-Forpligtede Paastand kunne fremsættes for Retten om, at Forholdene nu have forandret sig saaledes, at Erstatningen bør bortfalde eller nedsættes.

6.

Erstatnings-Beløbet i samtlige fornævnte Tilfælde fastsættes af Retten enten umiddelbart eller ved villige Mænds Skjøn.

7.

Fordring paa Erstatning bortfalder, naar den ikke er gjort til Gjenstand for Paatale senest inden 6 Maaneder efter at Ulykkestilfældet er indtraadt, med mindre det bevises, at den Paagjældende*) har været ude af Stand til at gjøre sit Krav gjældende.

*) Her bør efter et Mindretals Formening indsættes: „ved den lidte Veffadigelse“.

Om Aktievæsenet i Forhold til de arbejdende Klasser.

Da der herom er afgivet nedenstaaende særlige Betænkning af Herr E. Tvermoes og da der ligeledes om Aktievæsenet foreligger en udførlig Meddelelse af Dr. juris Lassen*) har man ikke troet, at der var Anledning til yderligere at behandle dette Spørgsmaal, men skal alene udtale, at medens man anerkjender det store Gode, som Aktieforetagender have tilveiebragt ved at samle de smaa Kapitaler og derved bidrage til at udvide Omraadet for Arbeidet, saa er man paa den anden Side enig om, at ikke saa af disse Foretagender, som have havt til Formaal ved den samlede Kapital at arbejde i det Større i saadanne Grene af Industrien, som tidligere alene vare Gjenstand for Haandværkshandelen, have havt en for Haandværksfamiliernes Eksistens sørgelig Følge, og at andre Aktieforetagender have været saa slet bestyrede eller saa uforstandigt begrundede, at de have maattet opløses, hvorved de der beskæftigede Arbeidere ere blevne arbejdsløse, og hvorved de Kapitaler, der deri have været anbragte, ere tabte, uden at dette har medført noget Ansvar for Bestyrelserne eller Stifterne. Kommissionen slutter sig derfor til den i Herr Tvermoes's Afhandling udtalte Anskuelse, at der er Trang til, at der ved Lov fastsættes baade de Betingelser, som bør være tilstede for at stifte et Aktieselskab, og det Ansvar, der bør paahvile Stifterne og Bestyrerne af et saadant, samt det Tilsyn, der fra det Offentliges Side bør føres med, at Aktieselskabet opfylder sine Forpligtelser baade mod Aktionærerne og mod Trediemænd. Der er formentlig saa meget mere Grund til stærkt at fremhæve denne Trang, som det vel næppe tør benægtes, at den nyere Tids værste økonomiske og sociale Udfeielser for en meget stor Del maa skrives paa Aktiesvindelsens Regning. Den solide Industri saa vel som den solide Handel bevæger sig altid med en jevn og rolig Besindighed, hvad enten der arbeides for Enkeltmands eller for Aktieselskabers Regning. Da der her arbeides ikke med imaginaire, men med virkelige Kapitaler, som ikke maa tabes, maa der gaaes langsomt og forsigtigt tilværks. Men fra det Øieblik af, at Aktiesvindelen, som kun eftertragter en hurtig og stor Vinding paa Andres Bekostning, tager Overhaand, forsvinder alt Maadehold fra de projekterede Foretagenders Omraade. Samfundet, som man indbilder, at det er rigere, end det virkelig er, bliver pludselig pengegridsk, hensynsløst, ødselt og nydelseslygt. Exemplet smitter og Misbrug af Krediten bliver almindelig. Alle suges med eller imod deres Villie ind i denne vilde

*) Se medfølgende Bilag C; jfr. ogsaa Forhandlingerne paa det andet nordiske Juristmøde.

Gjort. Alle Priser stige, Arbejdslønnen allermest, og den menige Arbejder, som tror, at det saaledes vil vedblive med høj Løn og mageligt slapt Arbejde, bliver fordringsfuld og tilegner sig kostbare Vaner, som ere det Gæste, han beholder tilbage, naar Bølen brister.

Aktievæsenet og Arbejderforholdene.

(Af E. Tvermoes).

Af Formanden for Arbejderkommissionen er jeg bleven anmodet om en Udtalelse om den Indflydelse, som Actievæsenet kan antages at have eller faae paa Arbejderforholdene i Almindelighed.

Seg skal i saa Henseende først fremhæve, hvad der da isvrigt følger af Sagens Natur, at den væsentligste Indflydelse, som Aktieforetagender kunne have paa de nævnte Forhold, falder meget nær sammen med den, som større Capitalers Tilstedeværelse og Anvendelse i en vis Retning altid har og maa have; nemlig paa den ene Side den Fordeel, at der fremkaldes en større Mængde af Arbejde, og paa den anden Side den i flere Retninger uheldige Omstændighed, at de mindre Nærings- eller Haandværksdrivende under Capitalens Herredomme see sig udsatte for en Concurrence, som de ikke kunne udholde, og hvorved disse mindre, selvstændige Bedrifter trues i deres Eksistens, saaledes at deres Bærere ofte nødes til at vende tilbage til deres tidligere Stilling som udelukkende Arbejdere, ligesom det vanskeliggøres Arbejderne at danne selvstændige Bedrifter.

At den ovennævnte Fordeel tilstræbes trods den dermed forbundne Ulempe, medfører hele Udviklingen paa det oeconomicke Omraade; og den Anskuelse, der stiller sig fjendtlig ligeoverfor Capitalen, er her som i mange andre Retninger paa Bilspej, naar den troer, at Faren nærmest og directe truer selve Arbejderen, medens den i Virkeligheden nok saa meget svæver over den mindre Bedrift, der ikke med de til dens Raadighed staaende ringere Midler kan kæmpe mod den store Capital.

Maa saaledes Actievæsenet i Almindelighed som tilveiebringende Capital og derigjennem fremkalvende Arbejde ansees for et Gode for Arbejderen, saa bliver dette Tilfældet i endnu højere Grad ved den Maade, hvorpaa Capitalen her bliver til, og ved det forholdsvis store Antal Kræfter, som Bestyrelsen for et saadant Selskab kan og maa sætte i Virksomhed. Her er nemlig ikke Tale om en enkelt Person, bunden ved alle de Interesser og smaalige Hensyn, som knytte sig til Individet, og de særlige Forhold og mangfoldige Forpligtelser og Hensyn af forskjellig Art, som kunne og som oftest her paahvile dette; her er ingen Tvivl tilstede, om den opsamlende Capital skal anvendes i denne eller en anden, bedre Udbytte bringende Sags Interesse; Actieselskabet dannes med et bestemt Formaal for Die, og dette Formaal maa enten med Energi og Kraft forfølges eller rent opgives. Bestyrelsen repræsenterer vel Selskabet og er interesseret i dets Fremgang, men der hviler ikke det Tryk af udelukkende personlig Interesse og Uengjæld over den som over den enkelte Person, hvis Formue sættes paa Spil i et større Foretagende. Actieselskabet staaer derfor, forsaavidt den hele Plan er fornuftigt anlagt, roligere mod en momentant synkende Conjunctur, hvorfor der heller ikke i Reglen i saadanne Selskabers Forretningsomraade er de store Svingninger i Mængden af Arbejdet, de tilbyde, som man ofte kan bemærke hos den enkelte Capitalist.

Der maa endnu hertil føies, at den Capital, et Actieselskab tilveiebringer, meget hyppigt slet ikke vilde være kommen Arbeiderne tilgode, dersom den ikke netop var bleven dannet paa denne Maade. De smaa Capitalister ville holde sig tilbage fra at agere paa egen Haand og foretrække den ringere, men sikrere Rente, en Anbringelse af deres Capital i en Sparekasse eller deslige kan bringe; først derved at Actieselskabet samler de mindre, spredte Capitaler til et større Hele, vindes den Sikkerhed og gjensidige Støtte, som giver den mindre Capitalist Mod til at yde sin Skjærv til Foretagendet, ligesom han ogsaa i Bestyrelsens Stilling og dens Medlemmers sociale Forhold seer en Borgen for, at particulaire Interesser ikke faae Overhaand.

Det er fremdeles, saaledes som ogsaa ovenfor antydet, klart, at et Actieselskab vil og maa anvende flere lønnede Kræfter end en enkelt privat Entrepreneur. Bestyrelsen maa nemlig i Reglen bruge flere tekniske Kræfter med forskjelligartede Kundskaber, Dygtigheder og Færdigheder, overhovedet arbejdende Kræfter, for hurtigt at naae et større, fast affstukket Maal, end Tilfældet vil være med Privatmanden, der neppe vil indlade sig paa et saadant større Foretagende, medmindre han selv er udrustet med særlig Sagkundskab og Indsigt.

En Retning, hvori endelig efter min Formening et Actieselskab lettere og naturligere end nogen Privatmand vil kunne komme til at virke gavnligt for Arbeideren, er den at gjøre Arbeideren deelagtig i selve Foretagendet, navnlig naar Actiernes paalydende Beløb ikke er for stort. Vi kjende heelst vel noget Egnende ved alt bestaaende Actieselskaber, nemlig de saakaldte Arbeidsactier, hvor Arbeidet træder i Stedet for den Indbetaling paa tegnede Actier, som ellers forlanges. For den almindelige Arbeider, der forbruger den største Del af sin Løn til Livets Opbold, vil det naturligvis først gennem en længere Periode lykkes at samlespare saa meget, at han kan blive Actionair eller Medinteressent i Foretagendet, men Actieselskabet vil ved passende Bestemmelser i saa Henseende kunne aabne ham en Afgang dertil, som sjældent og vanskeligt vil kunne ydes i en Privatforretning, og saaledes byde ham Muligheden for en større Fordeel, end nogen Sparekasse eller Bank formaaer, samtidigt med at det hæver ham op til paa engang at blive Arbeidstager og Arbeidsgiver.

Naar jeg har omtalt Actieselskaber saaledes, som skeet er, saa vil det forstaaes, at jeg kun har havt disse i deres Almindelighed for Øie, og at jeg ingenlunde antager, at Actievæsenet i den Tilstand, hvori det for Tiden befinder sig hos os, vil kunne gjøre Krav paa den Anerkjendelse, som ovenfor er ydet Institutionen i sin Reenhed og Almindelighed. Det er ikke nok at henvise til Hæderlighed og god Villie hos et slikt Selskabs Bestyrelse. Staaer en saadan Bestyrelse uden noget som helst andet lovmæssigt Baand end Statutterne eller uden udtrykkelig retsligt Ansvar ligeoverfor Actionairerne, da har den sidstforløbne Tid bragt altfor alvorlige og sorgelige Beviser for, hvor stærkt particulaire Interesser kunne gjøre sig gjældende, til at Tilliden let vil vende tilbage, forinden der tilveiebringes den fornødne Betryggelse baade for de Actionairer, der skulle give deres opsparede Capital hen, og for Arbeideren, der skulde see en Lykke for sig i, gennem sit ringe Overskud at arbejde sig hen til at blive Medinteressent i Foretagendet. Ligeoverfor Arbeideren vil Actievæsenet, saaledes som det nu er hos os, ogsaa i en anden Retning vise sig skadeligt, nemlig derved, at det, ved ofte ubefindigt og ucontrolleret at kaste en Mængde Arbeide ind paa Markedet, bevirker en stærkt forøget Indtægt for Arbeideren, for bagefter, naar Vetsindighed og de particulaire Interesser have ødelagt Foretagendet, at efterlade sig en saa meget større Arbeidsløshed.

Skal derfor Actievæsenet bringe, hvad det efter min Overbevisning kan bringe af Nytte og Betsignelse ikke blot for den mindre Kapital, men ogsaa for Arbeideren, da maa Loven træde regulerende til og skabe Regler om Ansvar for Stifterne og Bestyrelsen som saavidt gjørlig kunne sikkre mod det Blændværk, hvorfor saa mange Ukyndige og mindre Klartseende ere blevene et Bytte, og som har bragt det hele Actievæsen i en Miscredit, det i sin Reenhed langt fra fortjener.

Med Hensyn til hvad der i saa Henseende maatte forventes af Lovgivningsmagten, skal jeg, foruden at henvise navnlig til det i 1874 af den østerrigiske Regjering for „das Haus der Abgeordneten“ forelagte Udkast til „Gesetz betreffend die Commanditgesellschaften auf Actien und Actiengesellschaften“, bemærke, at der neppe vil kunne opnaas forsvarelig Beskyttelse for de mange Misbrug, Actievæsenet afføder, og altsaa ikke heller kunne være Tale om at drage Arbejderne ind i det, uden ved at knytte Stifternes og Bestyrelsens Interesse saa fast til Selskabets, at de ikke kunne unddrage sig Consequentjerne af deres Virksomhed for eller i samme.

Ogsaa hos os er, eller rettere var det den sædvanlige Fremgangsmaade, at en mindre Kreds af Stiftere med nogle Benner overtog den hele Actiecapital, som de derpaa overlode Selskabets vordende, virkelige Actionairer mod en Fortjeneste af som oftest 10 pCt. Forsaavidt Leiligheden bødes dertil, eller det forøvrigt stemmede med deres Interesse at gjøre det, kunde de ganske løse sig fra det Værk, de havde kaldt tillive. Saadant er muligen ikke skeet i synderlig stor Udstrækning hos os, hvorimod vore Selskabers Stiftere i Reglen have fortsat deres Virksomhed i Egenkab af Selskabernes Bestyrelse. Men heri ligger ingen Garanti for Anliggendernes forsvarelige Ledelse, tværtimod medfører dette Forhold stor Fare, idet Bestyrelsen i sin Egenkab af Stiftere sidder inde med en stor Del Actier, for hvilke det gjælder den om at finde Kjøbere til højestmulig Pris. At Fristelsen ikke er modstaaet til at fremkalde gunstige Salgsforhold ved i de første Aar at udbetale enormt Udbytte, som Selskabernes Stilling ikke berettigede til, det føles nu kun altfor haardt, idet intet, i alt Fald kun meget faa af de i denne Actieperiode stiftede Selskaber, naar der foretages en forsvarelig Opgjørelse af deres Status, kunne antages at være i Besiddelse af virkelige Værdier, svarende til Actiecapitalen, eller — om man kan bruge dette Udtryk — at være solvente ligeoverfor Actionairerne.

Den lette Leilighed til ved Stiftelsen af Actieselskaber med ringe Offer af Arbejde og Resiko at tjene Penge paa de vordende Aktionairs Bekostning bør fjernes. Den Indvending herimod, at dersom Leiligheden til disse Gevinster ophører, standser tillige Drettelsen af Actieselskaber, behøver ingen videre Gjendrivelse paa en Tid, hvor saa stor en Del af Verden søger at frigjøre sig for de svækkende Virkninger af Stifterindustrien. Som en af disse Virkninger skal her anføres den beklagelige om end undskyldelige Misundelse over det ved Capitalen i Forhold til ved Arbejde saa let tjente store Udbytte, som har flaaet dybe Rødder hos Arbejderne, navnlig hos Haandværkerne. Disse have naturligvis ikke kunnet see, at Capitalens formentlig store Udbytte var et Bedrag, og ikke bemærket, at de selv, langt fra at have lidt derunder, i alt Fald saalænge de tillive kaldte Foretagender forblive i Gang, tværtimod have Capitalen at takke for de senere Aars rigelige Arbejde og stigende Arbejdsløn, Fordele, der dog ikke saa meget, som det kunde ønskes, have bidraget til et varigt fremadskridende Velvære hos de arbejdende Klasser, forsaavidt disse have ladet det mangle paa den Orden og Sparommelighed, som er en Grundbetingelse for ethvert økonomisk Fremskridt.

En Sammenknytning som den foran nævnte af paa den ene Side Stifternes og Bestyrelsens og paa den anden Side Selskabets eller de faste Actionairs Interesse vil neppe kunne tilvejebringes uden derved, at de forsinævnte forhindres i at unddrage sig Resultaterne af de Selskabers Virksomhed, som de fremkalde eller lede. Et Middel til at forebygge saadan Unddragelse vilde det saaledes være, naar der med Stiftelsen fulgte Forpligtelse for Stifterne til at forblive knyttede til Selskabet i et Tidsrum, der var tilstrækkelig langt til, at de fremkaldte Foretagenders virkelige Beskaffenhed kunde komme nogenlunde klart for Dagen, f. Ex. i 5 Aar efterat Selskabets egentlige Forretningsvirksomhed var paabegyndt, og til at forblive interesserede deri med en Del af Actiecapitalen i passende Forhold til dennes Størrelse og til Stifternes Antal. Dispositionsretten over denne Andel maatte da være Gjerens berøvet, den dertil knyttede Stemmeret selvfølgelig undtagen. — En saadan Ordning vilde frembyde en

virkelig Garanti for Stifternes Tillid til det fremkaldte Foretagende og medføre en virkelig Risco for dem, om de maatte have taget fejl*).

Men om end Bestemmelserne i den saaledes antydede Retning gjordes nok saa rigoureuze, vilde de dog ikke ramme det tilsigtede Maal, dersom de ikke ledsagedes af hensigtsvarende Bestemmelser om Actieselskabernes Regnskabsføring og Statusopgjørelser saavel som om Actionairenes Afgang til at kontrollere dem. Med Hensyn til hvad der i Retning af forkerte Regnskaber og heraf følgende Vildledning og Tab for Publicum ogsaa hos os er bleven budt, har jeg gjentagende tilladt mig at forelægge Offentligheden mine Sagttagelser, og Alt hvad der paa denne Sags Omraade har tilbraget sig siden, har desværre i fuldt Maal bekræftet Rigtigheden af de der udtalte Anskuelser. Jeg skal derfor i saa Henseende indskrænke mig til her at bemærke, at skjøndt vi have Selskaber, hvor Regnskabernes tekniske Indretning lader saa lidet tilbage at ønske, at den har Krav paa Anerkjendelse for den i flere Retninger derved ydede Garanti, vil man dog saa godt som uden Undtagelse, selv hos de sidst betegnede Selskaber finde meget væsentlige Mangler ved de meddelte Oplysninger. Navnlig Selskabernes virkelige Stilling holdes i et fuldstændigt Mørke, som det ikke engang synes tilladt for de Regnskaberne attesterende Revisorer at trænge igjennem, at dømme efter disses i de sidste Aar saa forsigtigt affattede Attester, der kun sige, at et saa plump Bedrageri, som det vilde være, at overføre paa de Actionairene forelagte Regnskabsoversigter andre Tal end dem, der fremgaa af Bøgerne, ikke er blevet begaaet.

Jeg har dvælet ved disse Punkter i Haab om derved at gøre det indlysende, hvor nødvendige hensigtsvarende Lovbestemmelser ere med Hensyn til Stifternes og Bestyrelsens Forhold til Selskabet, til forsvarlig og fuldstændig Regnskabsafleggelse og til en virksom Control med denne, hvoraf atter fremgaaer Nødvendigheden af at sikre Minoritetens eller den lille Capitals berettigede Stilling i Selskabet. Forinden saadant gennem Lovgivningen hidført Værn er tilveiebragt, bør der nemlig paa ingen Maade virkes hen til at deelagtiggøre Arbeideren i Actievæsenet, hvormed Hensigten jo skulde være, at gøre det muligt for ham at deeltage med sine Sparepenge i den store Capitals iøvrigt vistnok ofte overvurderede Andeel i Udbyttet, der fremgaaer af dennes og Arbeidets forenede Virksomhed. Tilveiebringes dette Værn, er det vel muligt, at den Storcapital, der fornemmelig søger den midlertidige Anvendelse og, fordi den fordrer et stort Udbytte, indlader sig paa vesicable Foretagender, vil holde sig mere borte fra Actievæsenet end tidligere. Men til Gjengæld vil den gøre Plads for en sikrere Invendelse af den lille Capital, end denne har fundet under Storcapitalens Anvisning og Ledelse, og netop heri vil formentlig den bedste Betryggelse ligge for Arbeideren, der ad denne Vej søger at gøre sine Sparepenge frugtbringende.

*) Paa det i Stockholm i August Maaned 1875 afholdte Juristmøde synes der vel at have været Enighed om Nødvendigheden af Lovbestemmelser for Actieselskaber og af ved disse at indvirke paa Selskabernes forsvarlige Stiftelse, men ikke om Hensigtsmæssigheden af ogsaa at fremkalde en virksom Control med deres senere Bestyrelse, et Moment, der dog er af den væsentligste Betydning, da slige Selskabers Forhold efter nogen Lids Virksomhed blive mere complicerede, deres virkelige Status vanskeligere at overskue og derved lettere at skjule. Saameget mindre synes der at være Anledning til at skyde denne Del af Spørgsmaalet til Side, som man vel maatte kunne komme ud over de formentlige Vanskeligheder ved den fornødne Control fra Minoritetens Side paa en Maade, der ingenlunde udelukkede Bevarelsen af berettigede Hemmeligheder; det er jo ikke noget aldeles ualmindeligt, at der selv til den enkelte Kjøbmand eller Fabrikant stilles den Fordring, at han f. Ex. skal fremlægge sine Handelsbøger, hvor der stilles Krav til mere end almindelig Tillid. det være sig nu paa Creditens, Rettens eller Skattevæsenets Omraade. Det, som Juristerne navnlig synes at tage Sigte paa, er fremfor den enkelte Actionair at sikre Treddiemand, men det forekommer mig, at det at sikre den enkelte Actionair i Reglen vil være den bedste Vej til at opnaa al ønskelig Sikkerhed for Treddiemand, hvis Fordring jo gaar forud for Actionairens.

Naar man efter saaledes at have overveiet Mulighederne for, at der gennem Actievæsenet kan indvirkes gavnligt paa Arbejderforholdene, vender sig til Spørgsmaalet om denne Tanke's Gjennemførelse, er det naturligt først at kaste et Blik paa, hvorledes analoge Tanker alt have fundet deres Udtryk i det praktiske Liv, og paa Forslag, der med Hensyn til det foreliggende Spørgsmaal alt ere fremkomne. — Det er da bekjendt, at flere af vore Selskaber af deres Udbytte ud over en vis Grænsse henlægge en Lantieme til Sygehjælp, Alderdomsforsørgelse, eventuelt til Enkeforsørgelse og Børneopdragelse til Fordeel for deres Arbeidere, eller til Uddeling mellem disse. Naar imidlertid slige Foranstaltninger ikke synes at have bibragt de paagjældende Arbeidere nogen Fornemmelse af, at deres Stilling derved er bleven væsentlig forbedret, maa Grunden dertil vel nærmest søges i, at den deraf fremgaaende Fordeel, hvor anerkjendelsesværdige Foranstaltningerne iøvrigt kunne være, ikke er et tilstrækkeligt iøinefaldende eller føleligt Gode. Saaledes taber Fordelen noget af sin Værd, naar Virkningerne ligge fjernt og ere for ubestemte, eller naar Bindingen er knyttet til Betingelser, der kunne virke trykkende paa den enkelte Arbejder, eller endelig naar den, hvor en ligefrem Uddeling finder Sted, synes dem for ringe i Forhold til de Mange, der skulle deeltage i den. Ikke desto mindre have disse Foranstaltninger Betydning ikke blot i nysnævnte Henseende men ogsaa som Bevis paa Capitalens Erkjendelse af det Billige i, at Arbeidet tilstedes Afgang til at tage Deel i det Udbytte, der ved de tvende Factorers forenede Virksomhed indvindes udover den egentlige Arbejdsløn og den gjældende Capitalrente med Tillæg af Resicopræmie, og den saaledes for Dagen lagte Beredvillighed til at handle i denne Aand har Krav paa Anerkjendelse, selv om man maatte mene, at der kan stilles videregaaende Fordringer til den.

Efter den modtagne Opfordring skal jeg blandt de Forslag, der i den omhandlede Sag ere fremkomne, tillade mig her at udtale mig om det, der af Schedo-Ferroti er fremsat i et Skrift betitlet „Die internationale Arbeiterbewegung“ (Berlin 1872), og hvori man, om man end savner forskellige betydningsfulde Momenter, dog maa erkjende, at der findes Tanker, hvoraf der muligen vilde kunne udvikles brugbare Former.

Det omhandlede Forslag gaaer ud paa, at der i Prospectus til Actieselskaberne, efter foreløbig Beregning over Foretagendernes sandsynlige højeste Udbytte, skalde fastsættes en Minimal-Procent, paa hvilken Actionairerne maatte kunne gjøre Regning, selv under flette Conjuncturer. Hvad der indvandes ud over denne Minimal-sats, skalde deles i to Dele, hvoraf den ene skalde tilfalde Actionairerne som Superdividende, den anden Arbejderne i Forhold til hver Enkelt's Løn; ved at anlægge denne sidste i Foretagendet skalde der gives Arbejderne Forventninger om de følgende Aar at nyde de derpaa fallende Dividender og Superdividender. — Skalde Foretagendets Nettoudbytte noget Aar ikke overstige den fastsatte Minimal-sats eller ikke naaer denne, vilde Arbejderne i første Tilfælde ikke faaer nogen Præmie, og i andet Tilfælde lide tilsvarende Afkortninger de følgende Aar, for dermed at holde Actionairerne skadesløse for den havte Mindreindtægt. — Hensigten, efterhaanden at gjøre Arbejderne til Actionairer i Selskabet ved, istedetfor at udbetale dem Præmierne i Penge, at udbetale dem disse i Actier til pari, skalde naaes gennem aarlig Udtrækning af Actier til pari for et Beløb svarende til Præmiernes. Udtrækningen skalde foretages udelukkende af de i Publikum værende Actier og fortsættes, indtil Halvdelen (efter Omstændighederne Trediedelen) af samtlige Actier vare indløste og gaaede over paa Arbejdernes Hænder, hvorefter ogsaa disse Actier skalde være Udtrækning underkastede i Forening med de forømtalte og efter den Orden, hvori de vare overgaaede til Arbejderne, hvorfor samtlige udtrukne Actier maatte stemples med Udtrækningsaarstal, forinden de overgaves til Arbejderne.

Vortset fra den rigtignok ikke uvæsentlige Omstændighed, at dette Forslag, der er fremsat i Evindlens mest blomstrende Periode, gaaer ud fra Illusioner om, at Actieselskaber kunne paaregnes som Regel at give deres Actionairer et Udbytte af 15 à 20 pCt., og at Capitalens Minimalkrav kan ansættes til 15 pCt., saaledes at der til Fordeel for Arbejderne

vilde kunne gjøres Regning paa ca. 5 pCt. aarlig af Actiecapitalens Størrelse, vilde dog efter dette Forslag den enkelte Arbeiders Deelagtiggjørelse i det tilsigtede Gode blive i for høi Grad afhængig af Tilfældighedens Spil, til at en saadan Foranstaltning skulde kunne tilfredsstille de Krav, som man kunde ønske at see fyldestgjorte hos den stræbsomme og sparsommelige Arbeider. Hvor tiltalende det end lyder, at alle Arbeiderne i et Selskab skulde deeltage i dets Udbytte, vilde Virkeliggjørelsen af denne Tanke, om den var mulig, vel kunne forskaffe et midlertidigt forøget Velvære, men dets Ophør vilde efterlade en tilsvarende Afkræftelse og Utilfredshed; der vilde derved ikke tilveiebringes noget almindeligt og varigt Fremskridt, som ene og alene kan fremgaae af Selvanstrengelse og Selvfornegtelse. Der klæber derfor ved dette Forslag den samme Mangel som ved alle Foretagender til Forbedring af Arbeidernes Stilling, der ikke gaae ud paa at fremkalde disse Egenklæber, at støtte, udvikle og opmuntre dem, hvor de ere tilstede, ved at lade dem, der ere i Besiddelse deraf, tilflyde de deraf resulterende Goder uafhængig af Lykkens Løner eller Andres Forgodtbefindende.

Gaaer man derfor ud fra, at der for Arbeiderne gjælder den samme Lov som for Enhver i hvilken som helst anden Livsstilling, nemlig at Grundbetingelsen for hans oeconomicke Fremgang beror ikke blot paa hans Flid og Dygtighed, men fuldt saa meget paa hans Sparommelighed, og fra, at en Frugtbariggjørelse af Arbeidernes ringere Sparepenge i Lighed med den store Capitals Frugtbariggjørelse vilde forøge disses Værd og derfor være et attraa- værdigt Gode, da tilsteder vistnok Actievæsenets elastiske Natur at tage Hensyn til og fyldestgjøre Arbeidernes berettigede Krav i saa Henseende. — I det Efterfølgende skal jeg eksempelvis antyde en Vej, ad hvilken man formeentlig maatte kunne tilfredsstille de forskjellige ovenfor antydede Fordringer samtidig med at der toges berettiget Hensyn til alle Paagjældendes velforstaede Interesser.

Der vilde til et Actieselskabs Oprettelse kunne knyttes den Forpligtigelse, at en vis Deel af dets Actiecapital i Forhold til det Antal Arbeidere, det paaregner at benytte, skulde forbeholdes disse, og at det skulde modtage indtil en vis Grændse enhver af dets Arbeiders selv meget ringe Sparepenge til Forrentning indtil Driftsaarets Udløb og derefter til Deeltagelse i Udbyttet i Lighed med Actiecapitalen.

Da Actieselskabet ligesom enhver Forretning i Almindelighed maa anvende en større Capital end den egentlige Grundcapital, og derfor, foruden at optage faste Laan, benytter en Credit, hvis Størrelse ofte vexler, og hvis Beløb det maa tilbagebetale ubestaaet uden Hensyn til Actiernes Kurs, stiller der sig ingen Vanskeligheder i veien for Modtagelsen og Forrentningen af Arbeidernes Sparepenge og formentlig ikke heller for disses Deltagelse i Selskabets Udbytte, naar Bestemmelse om Actiecapitalens Størrelse træffes under behørigt Hensyn til Forpligtelsen til successtvt at forøge den med saa stort et Beløb, som Arbeiderne skulde have Ret til.

Hvor stor denne Arbeiderne forbeholdte Deel skulde være i Forhold til hele Actiecapitalen, maatte, foruden som alt berørt at afhænge af Arbeidernes Antal, vistnok ved hvert Selskabs Oprettelse være Gjenstand for Overveielse, muligen for en Autoritets Afgjørelse. Jeg skal dog i saa Henseende bemærke, at det jo neppe kan ventes, ialtsald foreløbigt, at største Delen end sige alle Arbeiderne pludselig skulde skifte Natur og blive sparsommelige, og at Grændsen for Forpligtelsen overfor den enkelte Arbeider til at lade hans Sparepenge deeltage i Udbyttet ifølge Sagens Natur synes at maatte indtræde, hvergang disses Beløb blev tilstrækkeligt til, at han kunde blive Actionair i Selskabet paa almindelig Maade, altsaa falde sammen omtrent med Størrelsesenheden for dets Actier. Tænker man sig et Selskab med en Actiecapital af 6 Millioner, fordeelt i Actier paa 200 Kr., og med et Antal af 1000 Arbeidere, vilde den Arbeiderne forbeholdte Deel, naar man som Udgangspunkt for Beregningen sætter Actiernes Pari Beløb, jaaledes kunne fastsættes til 200,000 Kr. eller $3\frac{1}{3}$ pCt. af Capitalen. — Naar et Selskabs Grundcapital maatte baseres dels paa Actier,

deels paa Obligationer, maatte Arbeidernes Sparepenge kunne deeltage i begge Billaar. — At der af Hensyn til Misbrug paa Selskabets Bekostning fra Arbeidernes Side maatte fastsættes en Grændse i Forhold til hver Arbeiders eller Glasfe af Arbeideres Arbeidslon for Størrelsen af de Beløb, Selskabet skulde være forpligtet til at modtage, ligger nær, ligesom der maaskee ogsaa vilde kunne opstaae Spørgsmaal om at begrænse det Antal Gange, en Arbeider skulde kunne faae aabnet en ny Spare-Gonto. Som en saadan Grændse synes det naturligt at vælge den, hvor et aarligt Gjennemsnitsudbytte eller en almindelig Rente af Totalsummen af de saaledes erhvervede Actier vilde være tilstrækkelig stor til naar at anlægges i Selskabets Actier eller paa anden Maade, uden alene at være henvist til de almindelige Sparekasser.

Medens der ved et Arrangement som det her eksempelvis nævnte neppe vilde kunne fremkaldes særlige Bæmseligheder, saalænge Arbeiderne forblive i Selskabets Tjeneste, træde saadanne uregtelig frem i det Moment, hvor Selskabet skal tilbagebetale Arbeideren hans i Udbyttet deltagende Sparepenge, fordi han udtræder af Selskabets Tjeneste, eller faaer anden Brug for dem, eller endelig fordi de have naaet det Beløb, der svarer til Størrelsen af Actiernes Paalydende. Paa den ene Side vilde det vel maatte erkjendes for billigt, at de i Udbyttet deltagende Sparepenge ogsaa fulgte Actiernes Billaar, men paa den anden Side vilde det være ligesaa haardt for Arbeideren, at se sine Sparepenge forandredes, naar Coursværdien i saadant Dieblif stod under pari, som ubilligt mod Selskabet, at lade dette lide Tabet, der vilde være forbundet med Udbetaling af Sparepengene i Forhold til Actiernes Coursgevinst, en Operation, der desuden vilde føre til en meget vanskelig Beregning, hvis Resultat vilde være afhængigt af den altid noget tilfældige Coursnotering.

Da imidlertid Selskabet jo altid hæfter fuldt for sin Gjæld, uanset dets Actiers Coursværdi, synes fuld Udbetaling af Sparebeløbene uden Hensyn til Actiernes Stilling baade at varetage Arbeidernes berettigede Interesse og ikke at kunne medføre noget væsentligt Tab for Selskabet. I det for Selskabet uheldige Tilfælde, at Actierne staae under pari, kan det nemlig kun dreie sig om Forskjellen mellem Renten af dets Laan og det høiere Udbytte, som det har tilfæret Sparepengene. — Hvorvidt der kunde være Anledning til paa den ene Side at sikkre Selskabet Opsigelsesfrist til bestemte Udbetalingsterminer for Sparepengene, saalænge deres Beløb ikke er naaet op til Actieenhedens Størrelse, og til paa den anden Side at sikkre Sparepengene en begunstiget Stilling i Rækken af Selskabets Creditorer, navnlig hvor Grundcapitalen tilveiebringes ved Actier og Obligationer i Forening, skal jeg kun andydningsvis henlede Opmærksomheden paa. —

Erkjendes det, at Tabet, som „fuld Udbetaling af Sparepengene uden Hensyn til Actiernes Stilling“ vilde kunne bringe, ikke er større, end at det kunde paalægges Selskabet, saa vilde en Bestemmelse i saa Henseende vel kunne medføre, at man ved Beregningen af den Deel af Actiecapitalen, der skulde reserveres Arbeiderne, maatte gaae til et noget høiere Beløb end det, der tidligere er anført som det naturlige. Men selv om man, for at der ikke skal møde Bæmseligheder, hvis Actierne maatte faae Overkurs, vilde som Udgangspunkt vælge en Overkurs paa disse af 25 pSt., vilde ved det ovenfor anførte Exempel den Arbeiderne reserverede Deel af Actiecapitalen dog kun blive $4\frac{1}{6}$ pSt. istedetfor som tidligere anført $3\frac{1}{3}$ pSt., og selv om Hensynet til andre Combinationer maaskee skulde gjøre det ønskeligt, at den end yderligere forøgedes til 5 à 7 pSt., maatte et Selskab vistnok uden væsentlig Gene kunne indrette sig derefter.

Det kunde muligen endnu berygtes, at Arbeidernes Resico vilde blive for stor, naar de skulde betale deres Actier med Overkurs, og formenes, at der kunde kræves et Offer af Selskaberne til Fordeel for deres Arbeidere til Gjæmselsen af denne Resico, idet der sikkres Arbeiderne Afgang til Actier til pari. Jeg skal hertil bemærke, deels at en saadan Frygt vil være mindre begrundet, naar, hvad der er Forudsætning for Arbeidernes Deeltagelse, Actieselskaberne

overhovedet bringes under den tidligere omtalte, løvbundne Form, idet dette efter al Sandsynlighed vil bevirke, at Actiernes Cours mindre end hidindtil vil beroe paa Speculation og mere paa Activernes virkelig tilstedeværende Værdi, saa at en Overcours fornemlig vil beroe paa en tilsvarende Værdiforøgelse, f. Ex. paa en gennem en længere Arrække opsamlet Reserverfond. Men selv om en saadan Frygt vedblivende skulde være tilstede, og man for at fjerne denne Resco vilde sikkre Arbejderne Udgang til Actier til pari, vilde det formentlig næppe være muligt ogsaa at tilfredsstille denne Fordring uden at hemme Selskaberne i for høi en Grad.

Derfor man saaledes, med det eengang valgte Exempel og det om Arbejdernes Tendents til Sparommelighed Anførte for Die, ansatte den dem reserverede Deel af Actiecapitalen til 5 pCt. eller 300,000 Kr., kunde Selskabet tilbageholde en Deel heraf, f. Ex. Halvdelen, til Udfyldning ved Sparepengene, og for den anden Deel efterhaanden udstede Actier, som i et begrænset Antal Gange udleveres Arbejderen, hver Gang hans Sparepenge vare naaede op til 200 Kr. — Som Bederlag for de gunstige Vilkaar, hvorpaa Arbejderactierne saaledes erhvervedes, kunde der maaske blive Spørgsmaal om at knytte visse Indskrænkninger til dem, som f. Ex. Forpligtelse til at lade dem lyde paa Navn, til i Salgstilfælde at give Selskabet Forløbsret til en i Forhold til Coursnoteringen fastsat Priis o. desl. Muligen kunde der være Anledning til at forsøge en anden Modification, nemlig at indrømme Arbejderactierne en Fortrinsret med Hensyn til Sikkerheden fremfor de andre Actier mod at fratage dem Stemmeret, og tillige at fastsætte Selskabets Indløbsforpligtelse til dem til pari, hvorved de altsaa vilde blive en Slags Obligationer, der deeltog i Udbyttet. —

Skulde der indtræffe et Tidspunkt, hvor den til Actiers Udstedelse reserverede Deel af den Arbejderne forbeholdte Andeel af Actiecapitalen var forbrugt og maaske tillige saameget af den anden Deel deraf, som Erfaringen havde lært ikke gjordes fornøden til Udfyldning ved Sparepengene, vilde Selskabet i Eighed med Schedo-Ferrotis Forslag kunne lade foretage Udtrækninger af saamange Actier til Indløsning til pari, som der var Arbejdere, hvis Sparepenge vare naaede op til Actieenhedens Størrelse. — Da Accenten her er lagt paa Hensynet til Arbejderne, maa der altsaa holdes Udvei aaben for at kunne sikkre hver Arbejder Actier indtil et vist Beløb, hvorfor Muligheden for en Foranstaltning som Udtrækning maaske bør reserveres; men hellere end at gribe til dens Udførelse, maatte Selskaberne vistnok foretrække fra Begyndelsen af at forøge den Arbejderne reserverede Deel af Actiecapitalen, og selv om denne Forøgelse holdtes indenfor de Grændser, som fordres af Selskabets Interesser, vilde det vistnok i Reglen vise sig usfordøent at ty til en saadan Udtrækning, i hvert Fald naar Selskabet havde Leilighed til at komme i Besiddelse af tidligere udstedte Arbejderactier, og dette saameget mere, som Arbejderne snart vilde faae Indsigt i, at det altid er misligt at anbringe deres hele Formue paa eet Sted. —

Paa Selskaber, der frivillig henlægge en Del af deres Udbytte til Fordel for Arbejdere, vilde Schedo-Ferroti's Plan ganske vist kunne overføres ved at benytte de henlagte Beløb til Indløsning af udtrukne Actier, som derpaa kunde fordeles eller udloddes mellem Arbejderne. Men der vil neppe kunne være Tvivl om, at Anvendelsen deraf til Sygehjælp og Alderdomsforsørgelse for samtlige Selskabets Arbejdere, selv hvor der knytter sig Bestemmelser dertil, der lade disse Goder miste noget af deres Betydning for den enkelte Arbejder, er langt gavnligere for dem end hin førstnævnte Anvendelse vilde kunne blive. Den sidstnævnte Anvendelse søger at tilfredsstille saa vigtige Krav, at denne Retning i Bestræbelserne for Forbedring af Arbejdernes Stilling nødvendigvis maa gives en Plads forud for de Bestræbelser, der fortrinsvis tilsigte at støtte og lette den sparsommelige Arbejder hans Anstrængelser for at samle sig en Capital.

Jeg skal hermed slutte de Bemærkninger, som jeg efter den til mig rettede Anmodning har troet at burde fremsætte, idet jeg beder fastholdt, at man kun ad practisk Erfarings Vej

vil kunne faa et fuldstændigt Indblik i de mange Forhold, der berøres ved et Arrangement af den af mig antydede Natur, og en begrundet Mening om, i hvilket Omfang Arbejderne selv ville slutte sig dertil, et Omfang, hvis Størrelse hovedsagelig vil betinges af, at der ved en passende, løvbunden Form forskaffes Actieselskaberne den Anseelse og Tillid, som de fortiden i saa høj en Grad savne.

Oktober 1876.

Om Tilveiebringelsen af Kraftmaskiner.

Under Overveieelsen af Spørgsmaalet om hvad der maatte kunne gøres for at bevare Haandværket i dets meget vanskelige Konkurrence med den store Fabrikdrift har Kommissionen havt sin Opmærksomhed henvendt paa de Bestræbelser, der i de senere Aar i andre Lande have været rettede paa Tilveiebringelsen af smaa billige Kraftmaskiner, hvorved den Kraft, som den store Maskine i Fabrikkerne frembringer, kunde deles saaledes, at den mindre Del, den enkelte lille Bedrift deraf behøver, paa en billig og bekvem Maade kunde komme denne tilgode. Derved vilde den store Fabrikdrifts Overvægt over Haandværket i væsentlig Grad forsvinde, og med Hensyn til flere Arter af Haandværk vilde Anvendelsen af saadanne smaa Kraftmaskiner kunne bidrage til at gjenoprette det Familieliv, som nu mere og mere gaar til Grunde ved at Arbejderne, deres Hustruer og Børn adsplettes ved deres Beskæftigelse ofte i forskjellige Fabrikker, hvor Arbeidet derhos ikke sjældent nedbryder Sundheden, sløver Tanken og tilintetgjør Interessen for og Hygge i Hjemmet. Dette benyttes da i alt Væsentligt kun som det fælles Sovestæde, og undertiden til at indtage et Maaltid. Det er den store Maskines samlede Kraft, som man benytter paa et enkelt Sted, der fører den store Mængde Arbejdere sammen paa dette. Kan denne Kraft uden større Bekostning deles i en Mængde smaa Kræfter, som kunde anvendes i enhver Arbejderfamilies eget Hjem, vil Arbeidet haade blive mere lønnende og foregaa under sundere og for Familierne lyffeligere Forhold, og da ville mange Haandværkerfamilier, som nu mere og mere gaa til Grunde eller spredes til den store Industries mennekesfyldte Bærksteder, hvor de blive Led i det store Maskineri og svinge med i det store Hjul's Bevægelser, atter kunne indtage deres tidligere friere og selvstændigere Stilling og som forhen danne en nyttig Mellemklasse mellem Fabrikanten og de Arbejdere, som anvendtes til Hjælp ved de mere underordnede Gjerninger, den industrielle Virksomhed behøvede. En saadan Deling af Fabrikdriften finder f. Ex. Sted ved Silkeindustrien i Frankrig, hvor Fabrikanten leverer Materialet og Monstrene, men Bævnningen og Tilvirkningen sker i hver Arbejderfamilies eget Hjem, og en lignende Arbeidsdeling vil selvfølgelig ogsaa kunne finde Sted i mange andre Industriegrene, særlig i den hele textile Industri, dersom det kan lykkes at finde Maskiner, som indtage en lille Plads, koste lidt at anskaffe og kunne benyttes uden stor Bekostning. Betydningen af en heldig Løsning af denne Opgave og de Bestræbelser, der i saa Henseende ere gjorte, ere navnlig fremskillede af en af vor Tids betydeligste tekniske Bidskabsmænd, Direktøren for det kongelige „Gewerbe-Academie“ eller polytekniske Lære-

anstalt i Berlin, Professor Franz Reuleaux i et af ham i 1875 udgivet videnskabeligt teknisk Værk*) Idet han fra specielle Undersøgelser af Menneskehaandens stedse forringende Medvirkning ved Maskinen og dennes vorende Selvvirksomhed gaar over til et frit Standpunkt overfor Maskinen, har han følt sig inddraget i Tidens brændende Spørgsmaal og har anset det for sin Pligt at benytte det ved hans Undersøgelser vundne Indblik i Maskinens Væsen til at hjælpe til en fuldstændigere Dom over dens Betydning for det sociale Liv. Han er derved kommet til Resultater, der synes at love Industrien en ny for hele Samfundet, og navnlig for Arbejderstanden selv, heldbringende Fremtid. Nedenstaaende gives derfor en kort Meddelelse om Indholdet af det paagjældende Afsnit af Professor Reuleaux's Skrift,

Rettes Blikket fra Teknikens Standpunkt paa de Omdannelser, som Maskinen har undergaaet, se vi, at disse følge to Hovedretninger ligesom to Strømme. Den ene Retning er Maskinens Bevægelsesmaade, dens Evne til at udføre alt Slags Arbejde, den anden er Maskinens Kraft. I den første Retning kunde der for sig alene gjøres mangfoldige Fremskridt, hvilket ogsaa er sket lige fra den senere Middelalder af. Smidlertid hænge disse Fremskridt meget nøie sammen med den menneskelige Kunstfærdighed og forudsætte den duelige Menneskehaands uophorlige Medvirkning. Industrien var den Gang for en stor Del kun Kunstindustri. Vor Tids rene Nyttighedsindustri var tidligere ganske ukjendt. Vi se derfor Kunstpræget tydelig paatrykket de fleste ældre Industriefrembringelser. De gamle Laase, Dørgreb, Hammere, Hængsler etc. ere, hvor der overhovedet blev anvendt nogen Omhu paa deres Forfærdigelse, fremfor Alt uddannede i fri Formdannelse. Middelalderens „Kunstlaas“ tænkte man sig ikke anderledes, end at den ved Siden af indviklede Mechanismer ogsaa maatte besidde en rig, kunstnerisk Form — Ordet taget i almindeligere Betydning. Det samme gjaldt om Meubler, Stoffer, Klædningsstykker, om Uhre, selv om astronomiske og mathematiske Instrumenter, overhovedet om Brugsagenstande af enhver Art.

Nutildags have vi derimod Nyttighedsindustrien udviklet for sig selv. Meubler, Husgeraad have hyppig næsten ganske mistet deres Kunstform, idet de samtidig ere formede og afpassede paa det nøiagtigste symmetrisk og formstrengt, som Maskinarbejdet bringer det med sig. Men denne Forandring blev netop indledet med det Dieblik, da der i Dampmaskinen var fundet den Kilde, som skulde bringe den anden af de ovenfor nævnte Udviklingsretninger, nemlig Kraftens, til en ikke anet Betydning.

Harde Industrien hidtil været henvist til de bevægende Kræfter i den menneskelige Arm, i Trækdyret, Bandsaldet og Binden, hvilke Naturen havde begrænset til en snever, uforanderlig Kreds, saa traadte nu paa en Gang en næsten ubegrænset Kraft i Menneskeflægtens Tjeneste.

Overfue vi den Periode, der siden den Tid er forløben, bemærke vi, at den tilstrømmende Kraft med rivende Hurtighed har bragt Maskinen til at udfolde sig. Og ikke blot stiger Kraften i sig selv, idet Dampmaskinen rask tager til i Størrelse, men samtidig muliggjør Dampmaskinen en Mangfoldighed af mekaniske Bevægelser, der træde istedetfor den kunstfærdige Menneskehaand. Saaledes bliver denne ene Kraftmaskine, Dampmaskinen, Moder til en Legion af Bevægelses- eller Arbejdsmaskiner, og derved tillige Herre over Situationen.

Her ligger Kjærnepunktet i vor nuværende industrielle Udvikling, Kilden til dens velsignelsesrige Virkninger, men tillige Spiren til dens Ulemper.

Først bemægtigede Dampmaskinen sig de Industrier, hvor Kraften var Kunstfærdighedens overlegen, som Bjergværksindustrien, hvor den overtog Loftningen af Vand og Bjergstofferne og i Mængde skaffede sit eget Næringsmiddel, Kullene, frem.

*) Theoretische Kinematik. Grundzüge einer Theorie des Maschinenwesens. 1875.

Et andet Omraade, af hvilket Dampmaskinen satte sig i Besiddelse, var Bæveriet og Spinderiet. Først bemægtigede den sig de simple Bævestole, der lidt efter lidt bleve bragte til en tidligere neppe anet Produktionskraft. Men for at ogsaa Stolene for de rigere mønstrede Toier kunde komme i dens Magt, ilede Textilindustrien med at tilbyde den Kunstbæven. Den fint udtænkte Konstruktion, som Jacquard gav Bævestolen, overleverede Bæveriet ganske til den mægtige Dampmaskine. Endnu er Opflugningen ikke helt fuldbåret, omend kjendt den stedse gjør Fremfærd. Paa Spinderiets Omraade har Maskinen derimod allerede naaet Eneherredømmet. Den Tilstand, som den i disse Arter af Industri har hidført for Arbejderne, er meget trøstesløs. Skarer af unge Arbeidere og Arbeideresker føre i de Kjøppebygninger, i hvilke en eneste vældig Dampmaskine sender Drivkraften ind i hver Krog, en Eksistens, hvis Skyggelider neppe her behøve at skjules, og som Lovgivningen jo ogsaa overalt har Opmærksomheden henvendt paa.

En Række andre Industrier har Dampmaskinen lidt efter lidt underkastet sig og det maskinmæssige Arbejde, og daglig griber den ind paa nye Steder. Hver Gang bemærke vi, at Arbejdet sammendrages fra de spredte Arbejdspunkter til enkelte Centrer. Efter dette paa et Omraade, hvor en gammel Næringsdrift er tilstede, se vi hver Gang Maskinens overvældende Magt ytre sig i den flemme Form, at den lille Næringsdrivende, Mesteren, der i sit Hus, i umiddelbar Nærhed af sin Familie, øvede sit Dagværk, forsvinder, bliver opslugt af Fabrikken. Og denne Opslugningsproces vender sig naturlig først til den dygtigere Mand. Den udygtigere, svagere, bliver tilbage, indtil han ogsaa opsluges af Fabrikken, om end som et ringere betalt, i en lavere Rangklasse staaende Element af den store Fabrikorganisme, i hvilken hans Individualitet er gaaet tilgrunde. I store Byer bliver Mangelen paa Haandværkere allerede saa følelig, at den endogsaa fornemmes af dem, der ellers gjerne ville lufte Vinene for vore sociale Lidelser.

En anden slem Følge, der tilbørlig allerede spiller med ind i de nysomtalte Forhold, har den maskinmæssige Industri frembragt og frembringer den i tiltagende Grad i den nyeste Tid. Det er den paafaldende Aftagen af Arbejdernes Dygtighed, der bemærkes i mange Industriegrene, men mest dog i de, der betjene sig af mange Arbeidsmaskiner. At Sagttagelsen heraf er meget udbredt, fremgaaer ogsaa af de fra saa mange Steder lydende indtrængende Fordringer om, at der skal indføres Prøver for Arbejderne, og at der skal gives de Provede Fortrin ved Ansættelser. Sin Forklaring finder Phænomenet vel kun for en ringere Del i Næringsfriheden; den egentlige Årsag er den tiltagende maskinmæssige Arbeidsmaade. Man har i de sidste ti Aar indført hele Rækker af Arbeidsmaskiner, som drive Fabrikatets Bearbejdelse saa at sige lige til dets Færdiggjørelse, ved hvilke Styrring og Regulering for største Delen tages ud af Menneskehaanden. Følgen heraf er, at der til Forfærdigelsen af et i Godhed meget høitstaaende Fabrikat kun udfordres en underordnet Arbeidskraft. Man har paa denne Maade bragt det til at trykke Arbejderen ned til blot at være Maskinens Oppasser, og det er lykkedes at besætte disse „Oppasser“-Pladser i meget stort Antal med halvvoorne Arbeidere. En Dreng ved en af disse nyere Arbeidsmaskiner leverer ved den forholdsvis lette Beskæftigelse, som Maskinens Pasning paalægger ham, et Fabrikat, som langt overtræffer det efter den tidligere Methode forfærdigede, ved hvilket Arbejderens Andel i Produktet var langt større.

Dette egentlige Maskinværksarbejde eller Machinofaktur i Modsætning til Manufaktur (i sin egentlige Betydning af Haandværksarbejde) maa nu vistnok i mange Henseender anbefales. Saaledes talke vi f. Ex. Machinofakturen for Udbredelsen af de billige og fortræffelig udførte Symaskiner; den passer for alle Arter af Arbejde, som skal udføres efter en og samme Model, eller efter et begrænset Antal af Mønstre; den har ligeoverfor de ældre Metoder udrettet ligefrem fabelagtigt i Vaabenfabrikationen, fremdeles ved Jernbanevognbbygningen, og trænger

med raske Skridt frem i Lokomotivbyggeriet. Men med alt dette nedfætter den Fordringerne til Arbejderens Dygtighed. Sa Machinofaktoren finder ny Næring i dette af den selv begunstige De. Thi naar Fabrikbesidderen ikke mere kan faae gode Arbeidere i tilstrækkeligt Tal eller ikke kan fastholde dem paa Grund af Arbeidsstandsninger, vender han sig i sin paatvungne Fritid til Maskinmarkedet. Dette leverer paa hans Efterspørgsel med kort Frist Tjenarbeidere, hvis Virksomhed staar lavere i Pris, og hvis Ydelser for det Meste ere endnu bedre end de dygtige Folks, han før havde, om end Kredsen af de Fabrikater, han nu kan frembringe, er bleven noget snevrere begrændset. De Fabrikbrug drivende Lande bevæge sig nutildags med hurtige Skridt i Retning af fuldenendt Machinofaktur.

Machinofaktoren hæver altsaa Arbeidsmaskinen op til det Trin af Præstationssevne, paa hvilket den igjen indhenter Kraftmaskinen. Efterat denne havde udvidet Kraftervnen udover alle hidtil kjendte Grændser, hvortil den behøvede den korte Periode af halvandet Aarhundrede, saa gjør nu Machinofaktoren det samme i Henseende til Arbeidsbevægelsernes Mangfoldighed. Men begge synes at have indgaaet et aldeles uimodstaaeligt Forbund imod Arbeideren, der truer med at føre Samfundet en ulukkesvanger Fremtid imøde.

I Forbigaaende være det tilladt her at bemærke, at det vil falde Nationaløkonomien vanskeligt at bringe Machinofaktoren ind under det saa meget anvendte Begreb „Arbejdsdeling“. Nutidens ved Specialmaskinen beskæftigede Arbejder virker ikke mere i den Form, at der tilstaaes ham en mindre og mindre Brødel af Fabrikatets Forfærdigelse, saaledes som det saa hyppig antages. Ivertimod, der foregaar synlig en Sammenlægning af de Operationer, som tildeles den samme Arbejder, stedse i den Form, at Maskinen fuldbyrder den større Del af Arbejdet, og Arbeideren bliver dens Oppasser. Og hin økonomiske Skole, der som Grundsatning antager, at de stridende Principer af sig selv ville udjevne sig til det Heles Vel, har formentlig intetsteds tilbørlig regnet med Maskinvæsenets positive Magt, hvis Tendents som ovenfor fremstillet gaaer i en ganske anden Retning.

Maskinen er i Selvvirksomhed bragt saa vidt, at den paa visse Punkter næsten maatte holdes for fornuftbegavet; den træder næsten fuldstændig i Menneskets Sted; men Mennesket, dens Tjener, synker ned til Maskinens Standpunkt. Man kan i nyere høitidvillende Fabrikker iagttage, at Fabrikkerne af og til lade deres Arbeidere skifte Maskine for at afbryde den dræbende Ensformighed, hvorved deres Virksomhed altsaa benyttes stik imod Arbeidsdelingens Princip. Dette anføres ikke for at anlage Industrien eller de Industri-drivende, til Gavn for hvilke den sidstnævnte Omstændighed netop taler, men for at skjærpe Blikket for Tilstande, hvilke vi i stedse snevrere Kredse gaa imøde.

Have vi i de hidtil betragtede Tilfælde set Maskinen virke paa en Maade, der ved Siden af umiskjendelige store Lyssider viste dybe, ja ængstelig sorte Skyggesider, findes der dog ogsaa andre Tilfælde, i hvilke den lyse Side afgjort er den overveiende. Disse andre Exempler ligge paa Transportmaskinens store og overordentlig vigtige Omraade. Dampskibsfarten og Jernbanevæsenet fremvise Anvendelser af Dampmaskinen, som ikke have det foran iagttagne Følge af Ydelser for de medvirkende Arbeidere. I Transportvæsenets Tjeneste staar en meget betydelig Brødel af Arbejderfolkningen, og det under Omstændigheder, som i Principet ikke ere trykkende, ikke nedværdigende, ikke sundhedsfarlige, men meget mere i Almindelighed ret gunstige.

Egnende gunstige eller i det Mindste ikke ugunstige Tilstande finde vi paa det store Maskinbyggeries Omraade ved Forfærdigelsen af Lokomotiver, Dampmaskiner, Jernbanevogne, Skibsmaskiner, Dampfjeder, Skibe osv. Her har Arbeideren i Gjennemsnit en, om end majsommelig, saa dog sund og ikke altfor ensformig Beskæftigelse i Dampmaskinens Tjeneste. Derfor er Lovgivningen ogsaa her i Stand til at ophæve bestaaende og forebygge truende Ulemper ved Tilstandene.

Endnu lode andre beslægtede Exempler sig opregne; de anførte ville dog være tilstrækkelige til at begrunde den Overbevisning, at Maskinens Fjendskab mod menneffeligt Vel ikke ligger i dens eget Princip. Derfor bør Teknikeren tage under Overveielse, om og paa hvilken Maade Maskinvæsenet selv kan bidrage til at læge den Brøst, som Maskinen har tilføiet Samfundet i Tilgift til dens mange gode Gaver.

De to almindelige Retninger, i hvilke vi ovenfor saae Maskinen virke til Skade for Arbejderstanden, nemlig Kraften og Machinofakturen, have i deres Forbund det tilfældeds, at de, for at udtrykke det kort, udlevere Arbeideren til Kapitalen. Dampmaskinen arbejder saa meget fordelagtigere, jo større den bliver. Den har derfor en naturlig Tendents til at vore. En Industri, som leverer et ensartet Produkt, f. Ex. Bomuldstoi, vil derfor nødvendigvis hjemfalde til Kapitalen, idet denne alene er i Stand til at tilveiebringe de store arteede Anlæg, hvis Drift formaar at levere Produktet billigt nok efter Markedets Pris. Bæveriernes og Spinderiernes Størrelse er nu saa temmelig kommen til Grændsen for det Overskuelige; men paa denne Grændse er Kapitalen sikkert Eneherster. Den lille enkelte Bæver eller Spinder staar magtesløs ligeoverfor den, eller tvinges, naar han vil forblive selvstændig, til at gaa saa dybt ned med sine Priser, som Kapitalen fordrer det. Denne er derved bleven sat istand til at ødelægge hele Landets Velstand.

Se vi imidlertid nærmere til, saa bemærke vi, at det ikke saameget er Bærtoiet, den ingeniørlunde kostbare Bævestol, der giver Overvægten, men Dampmaskinen, Kraftgiveren. Kun Kapitalen formaar at forskaffe sig og drive den vældige Dampmaskine, rundt om hvilken den øvrige Del af Anlægget grupperer sig, rigtignok ogsaa krævende Kapital, men dog ikke uadskillelig fra denne. Netop af denne Grund har Bæverhaandværket holdt sig saa længe mod Dampmaskinens Magt, om end under Hunger og Kummer.

Udenbort staa vi her foran et Princip. Arbeidsmaskinen er i særdeles mange Tilfælde ikke en Enhed, men er delelig, findes i samme Fabrik anlæg i mange Gjentagelser, som kun løst sammenholdes ved Dampmaskinen. Disse enkelte Arbeidsmaskiner have ingen uoverkommelig Pris, tværtimod, Maskinfabrikationen arbejder paa at levere dem billigere og billigere med stedse tiltagende Fuldkommenhed.

I de Tilfælde, hvor disse Betingelser forefindes, er der derfor en Mulighed til Stede for at imødegaae Kapitalens lidet ønskelige Overvægt, nemlig den ogsaa at gjøre Kraften uafhængig af Kapitalen. Den lille Bæver fra tidligere Tid vilde være unddraget Kapitalens Overvægt, naar vi kunde give ham den paa hans Bævestol faldende Andel af elementair Drivkraft. Noget Egnende kunde vel ogsaa med Held forsøges paa Spinderiets Omraade, omendstjondt dette allerede langt mere end Bæveriet er bukket under for Maskinen. Andre Omraader, paa hvilke vi kunne anvende denne Slutning med fuld Ret, ere Snedkeri, Smedearbejde, Gjortleri, Blikkenslageri, Børstenbinderi osv. Hvad her mangler disse Haandværk, er dels Kraft, dels Arbeidsmaskiner. De sidste vilde den enkelte Haandværker nok kunne skaffe sig, da de ere at faae til virkelig billig Pris; der mangler ham kun Driftskraft. Den Snedker, som man leverer billig Driftskraft til en Kreds, en Baandsav, en Høylemaskine, en Træslemmaskine, vilde med disse Maskiner kunne arbejde lige saa godt i sit Hjem, som han nu gjør det i den Meubelfabrik, der har draget ham til sig. Idet han paa det Mangfoldigste maatte anvende sin Kreds af Maskiner, vilde han derved bevare eller gjenerhverve sin Færdighed, som han mister som Fabrikarbejder. Eigensaa vilde det gaa ved de øvrige Haandværk. Konkurrencekygtig vilde den lille Mester trods Fordelene ved den store Industri blive af den Grund, at ved Hjemmearbejdet træder Familiemedlemmernes gjensidige Understøttelse, overhovedet det moralske Element, ind som virksom Faktor. Den lille Mester vilde med sin Omgivelse af Medhjælpere og Læringer danne en sluttet Arbeidsorganisation med Hoved og Lemmer, der i Meget vilde ligne Fortidens Haandværk, og dog ved Maskinens Medvirkning skjæle sig derfra. Bare de smaa Mestere en Gang blevne konkur-

rencydygtige, vilde denne deres Egenkab hurtig tage til, fordi Arbeidsmarkedet for de store Industridrivende, d. e. for Kapitalen, i samme Dieblig vilde vise en Opgang. Kapitalen vilde derved tabe Fristelsen til at kaste sig paa saadanne Arbeider, for hvilke det lille Værksted kan dække Fornødenhederne, og vilde dermed af sig selv her opgive sine Sammenendringsbestræbelser.

Hvad Maskinvæsenet altsaa har at gøre for at imødegaa en væsentlig Del af Onden, er at skaffe smaa billige Driftskræfter, eller med andre Ord: smaa Kraftmaskiner med lave Driftsomkostninger. Lad os give den lille Mester Elementarkraft til ligesaa billig Pris, som den store mægtige Dampmaskine staar til Kapitalens Tjeneste, og vi bevare denne vigtige Samfundsklasse, vi styrke den, hvor den lykkeligvis endnu bestaar, vi bringe den op igjen, hvor den allerede er ved at forsvinde.

Følelsen af, at Elementarkraftens Udstyning er gavnlig, gør sig paa forskellige Steder og i flere Former gjældende. En Form er Udledning af Kraft, der i flere Stæder er bleven forsøgt med Held. Den medfører imidlertid Arbeidernes Ophobning i en enkelt Bygning, Familielemmernes Sammenstuvning med Arbeiderne i usunde Rum, og bringer derfor gamle Onden i en ny Form. I hvert Fald staar den langt tilbage for den Fremgangsmaade at tilbyde Haandværket smaa Kraftmaskiner. Der lader sig allerede opregne flere fortrinlige Mønstre af denne Art. Fremfor alle Gaskraftmaskinen, dernæst Varmluftsmaskinen, den lille Vandsoilemaskine og, i et meget lovende Forsøgs Stadium, Petroleumsgaskmaskinen.

Af disse Maskiner arbejde flere allerede billigere, ja betydelig billigere end Dampmaskinen, men ere efter deres Væsen netop henviste til smaa Dimensioner, have altsaa ingen Forøgelsestendens. Med Dampmaskinen kunne de indenfor deres Omraade — 1 til 2 eller 3 Hestes Kraft — med utvivlsomt Held konkurrere. De maa derfor regnes til de vigtigste af alle nyere Maskiner; i dem ligge der Spirer til en fuldkommen Omdannelse af en vis Del af Industrien.

Det egentlige Stød til Indførelsen af smaa Kraftmaskiner gav den geniale Opfinder John Erikson, og det med en næsten ganstke mislykket Debut. Efterat først den mægtige Varmluftsmaskine, med hvilken han trængte efter at styrte Dampmaskinens Eneherredømme, var mislykkedes for ham, kastede han sig med utrættet Kraft over de smaa 1 til 2 Hestes kaloriske Maskiner, som rigtignok til Slutningen heller ikke havde noget varigt Held, men dog førte det vigtige Bevis, at de nye Maskiner for det Første kunde udføres, for det Andet vare en Fornødenhed. Derfor har den Skare af smaa Kraftmaskiner, over hvilke vi nu raade, under Opfindelsernes morsommelige Arbeide udviklet sig fra de spirende Ideers Stadium til fuld praktisk Betydning. De Mænd, som have viet sig til den nye Maskine og tildels bragt den betydelige Offre, have virket for en stor Sag. Men de, der med forslagte Arme have set til og med Prædikerens Visdom have paastaet, at de intet Nyt se under Solen, ere gaaede glip af det mærkværdige og spændende Skuespil, der foregik for deres Dine: en ny Dankes Udvikling paa Maskinens Omraade.

Af de ovennævnte smaa Kraftmaskiner kunne Luft- og Gaskmaskinerne anvendes næsten overalt og befinde sig paa Veien til stedse fuldkommnere Indretning. Disse smaa Motorer ere de i Sandhed folkelige Kraftmaskiner; de kunne anskaffes til moderat Pris og ere meget billige at drive. Der foreligger allerede Beviser i Mængde paa, i hvilken Grad de formaa at hæve den lille Næringsdrift.

Naar vi til Slutningen skulle sammenfatte Resultatet af foranstaaende Betragtninger, ved hvilke med Forsæt enhver Gaaen udenfor den egentlige Gjenstands, Maskinens, Idefreds er bleven undgaaet, see vi, at Maskinvæsenets Opgave ligeoverfor Arbeidsspørgsmaalet stiller sig forskjellig til de forskellige Sider. Vel befinde enkelte store Industrier, der beroe paa Maskinen (de store Transportbedrifter, Maskin- og Skibsbyggeriet

o. desl.), sig i en god og i Henseende til de sociale Fordringer baade fra den ene og fra den anden Side passende Stilling. Her er Udviklingen af Maskinens Andel i Arbeidet hverken med Hensyn til Udstrækning eller til Arbeidernes Uddannelse forbundet med nødvendige Farer. Men et andet Omraade af den store Industri har ved Dampmaskinens Ensidighed udviklet sig i en Retning, der er ugunstig for den medvirkende Arbejderbefolkning, fordærvelig for den lille Industri. Her anbefaler sig Decentralisering og det med Midler, der ikke tilføje den almindelige økonomiske Udvikling nogen Tvang. Vi se Veien banet for denne Udstykning ved de opdukkende smaa Kraftmaskiner. At udvikle og udbrede disse viser sig som en fremragende Opgave for Maskinvæsenet i vor Tid. Den ideale Tilstand, der skulde hidføres ved disse, vilde være Opløsningen af de paagældende Bedrifter i et stort Antal smaa industrielle Organismer, spredte mellem de store, som nødvendige og gode anerkjendte Organisationer, og som i Forening med disse vilde formaa at virkeliggjøre en blomstrende og tilslige social tilfredsstillende Tilstand for et industridrivende Folk.

Kommissionen, som slutter sig til Hovedtanken i den saaledes givne Fremstilling, uden derfor at tiltræde enkelte stærke Udtryk, der i denne ere brugte, skal tilføje, at Bestræbelserne for at skaffe en billig og praktisk Bevægskraft til Stede for den lille Industri vedblivende fortsættes med stor Iver i flere af de industridrivende Lande. Man har saaledes ved Kraftforbrugsforeninger søgt at forene og fordele mange smaa Kræfter, hvor gunstige naturlige Forhold have været til Stede. Saaledes opsamles der i Schaffhausen ved Turbiner i Rhinwhirvlen c. 500 Hestes Kraft, som ved Jerntraadstov overføres til Byen og afgives til de forskjellige Forbrugere. I Freiburg presses Sarnens Vand op i et Heitryksbassin, hvorfra det gennem Jernrør føres om i Byen til Drivning af Motorer. Saaledes som i foranstaaende Meddelelse omtalt, har John Ericson konstrueret en meget lille Varmluftsmaskine, i hvilken Opvedningen sker ved Ild fra en Flamme, hvilken Maskine senere har modtaget mange Forbedringer. En anden Art af de kaloriske Maskiner er Gasexplosionsmaskinen, som har fundet en Del Anvendelse heri Landet ved Bogtrykkerier, Sæbefabrikation m. fl. I den nyeste Tid har van Ranne i Utrecht opfundet en Maskine, som har været forevist i den tekniske Forening i Kjøbenhavn, paa $\frac{1}{2}$ Hestes Kraft, og om hvilken det er udtalt i bemeldte Forenings Tidskrift, at den ved sin Simpelt og Hensigtsmæssighed og sit ringe Brændselsforbrug stiller sig gunstigere end de hidtil kjendte kaloriske Maskiner.

Det vilde have en saa stor Betydning for hele Industrien, om de Bestræbelser, der saaledes ere gjorte, kunde føre til et virkelig praktisk Resultat, at Kommissionen har troet at burde henlede Regjeringens Opmærksomhed paa disse og paa den hele tekniske Udvikling paa dette Omraade og at henstille, at det foranstaltes undersøgt, om disse smaa Kraftmaskiner ikke allerede nu maatte være naaede saa vidt, at de i enkelte Arter af vort Lands Industri og Haandværk maatte kunne optage Konkurrencen med den store Dampmaskine, og hvis dette maatte findes at være Tilfældet, da at ville gjøre saadanne Kraftmaskiner almindeligere kjendte og søge at lette og fremme deres Anskaffelse.

Om Tilsyn med Levnetsmidler.

Tilsynet med Levnetsmidler og Omsorgen for, at i alt Fald de af disse, der høre til de daglige Livsfor nødenheder, kunne i sund og uskadelig Tilstand komme Befolkningen tilgode, har her i Landet i mindre Grad end i flere andre Lande været Gjenstand for Regjeringens Omsorg og Befolkningens egen Interesse, hvortil Grunden vel nærmest maa søges i, at den overveiende Del af Befolkningen lever af Agerbrug og saaledes selv frembringer den væsentligste Del af de Levnetsmidler, som den forbruger, samt at Kjøbstæderne, med Undtagelse af Hovedstaden, længe vare lidet befolkede, og at Indvaanerne dels selv dreve Agerbrug dels stode i saa nær og umiddelbar Forbindelse med Landbefolkningen, at de tidligere fra denne uden Mellemandlere direkte have modtaget Fødemidlerne. Dette Forhold har imidlertid særligt i det sidste Decennium ikke lidet forandret sig, idet Folkemængden i Kjøbstæderne betydeligen er tiltaget, og disse i et ganske andet Omfang end tidligere ved store industrielle Anlæg have modtaget en stor Arbejderbefolkning, ligesom Landmændenes Produkter, særligen Kjød, Æg og Smør, nu ere blevne Gjenstand for Optjeb i det Store og til Udsæls, saa at de mere og mere kun gennem Detailhandlere komme til Forbrugerne. Den Forringelse og Forfalskning af Levnetsmidler, som i de store Stæder gennem Detailhandlere har været almindelig, saavel som fordærvede og usunde Levnetsmidlers Salgsheds er derfor ogsaa i Kjøbstæderne heri Landet efterhaanden bleven mere almindelig, og det er da navnlig Arbejderbefolkningen og i det Hele den fattigere Klasse, der lider under denne Tilstand, idet den lave Pris for de flettere Varer frister til at kjøbe disse. Den store Konkurrence mellem Detailudsalgene fører derhos disse ind paa at være lidet samvittighedsfulde med Hensyn til Besskaffenheden af de Varer, de salgde. Lovgivningen gjør det vel til en Pligt for Politiet og for de Sundhedskommissioner, som ere oprettede i enkelte Kjøbstæder, at undersøge Levnetsmidlerne, men det er kun meget sjældent og i al Fald kun med Hensyn til ganske enkelte Levnetsmidler, navnlig Mælk, at saadanne Undersøgelser finde Sted, og i Reglen kun, naar der i enkelte Tilfælde af Køberen føres Klage over grove Bedragerier ved Salget, ligesom Politiet og Sundhedskommissionen ofte baade mangler Kræfter, Kundskab og Hjælpemidler til stadigen og med Nytte at foretage Undersøgelsen. Med Hensyn til flere Levnetsmidler, og dette gjælder navnlig Kjød og Brød, kan det være meget vanskeligt at afgjøre, hvorvidt der er Grund til at forbyde Salget eller ikke, fordi det kun ved at undersøge Dyret, førend det slagtes, eller Melet, førend det bages, kan erfares, om Kjødet er sundt, eller om der er indblandet sundhedsfarlige Stoffer i Brødet, og Politiet har neppe Ret til at anstille saadanne Undersøgelser i Sælgerens Hjem, naar der ikke ved Klager eller Anmeldelse i det enkelte Tilfælde foreligger Grunde til en saadan Inkvisition. Tilsynet maa derfor fra Politiets Side indskrænkes til de

Levnetsmidler, der falsholdes ved Salg paa Torve eller Gader eller ved Ombæring eller Omkørsel, og selv om Politiet overalt havde baade den Interesse, de Kræfter og Hjælpebidler, der behøvedes til at føre et egentligt virksomt og omfattende Tilsyn — hvilket hverken i de større Byer eller i de mindre er Tilfældet, — saa vilde dette Tilsyn dog ikke kunne forebygge, at navnlig den det allervigtigste Næringsmiddel, Kjødet, er fordærvet eller hidrører fra Kreaturer, som ere døde af farlige og smitsomme Sygdomme, eller som ere slagtede paa Grund af indvortes Sygdomme; thi flere af disse Sygdommes Tilstedeværelse giver sig slet ikke tilkjende ved sikkre ydre Tegn, og andre kunne kun kendes i Kjødet ved en mikroskopisk Undersøgelse, til hvilken udfordres ikke blot gode Instrumenter, men ogsaa særlig Kjenndskab til Sygdomstegnene.

En saadan Undersøgelse og særlig Erfaring udfordres ogsaa til at bedømme de Forfalskninger, som Brødet ofte undergaar ved Tilfætning af forskjellige skadelige eller lidet nærende Stoffer, og selv den Forringelse, som Mælken lider ved Tilfætning med Vand, Fløden ved Tilfætning med Mel og Stivelse, er ikke let at opdage ved Laktometret, naar Forringelsen holder sig indenfor en nogenlunde beskedne Grænse. I den arbejdende og fattigere Klasses daglige Næringsmidler spiller Kaffe en ikke uvæsentlig Rolle; men det, der som saadant sælges i Detailhandlen og særligt hos Høerne paa Landet, gives ofte med stor Uret dette Navn og er ofte kun brændt Rug eller brændte Brødkorper, Bønner m. m. I Sukker indblandes hyppigt en ikke ubetydelig Del Grus.

Skal der nu raades Bod paa det store Onde, for hvilket netop den fattigste Del af Befolkningen mest er udsat ved Forfalskning eller Forringelse af Næringsmidlerne og disses Salg i fordærvet og usund Tilstand, da kan saadant kun ske ved at tillægge Politiet den fornødne Myndighed og paadrage det en streng Forpligtelse til samt give det Hjælpebidler til at foretage hyppige og paalidelige Undersøgelser af de Næringsmidler, som kunne kaldes egentlige Livsformødenheder, nemlig Kjød, Brød, Mælk, Sukker og Kaffe, og til at foretage Undersøgelser, ogsaa forinden Salghydelsen sker, samt derhos at træffe Foranstaltninger til at saadanne Undersøgelser kunne foretages i hvert enkelt Tilfælde, hvad enten Sælger eller Kjøber begjærer saadant. Dertil udkræves imidlertid, at der om muligt i Kjøbstæderne, men i ethvert Fald i Kjøbenhavn, oprettes et Laboratorium, i hvilket de fornødne Undersøgelser med Paalidelighed og Hurtighed kunne foretages, og ved hvilket de Undersøgelser, der alt ere foretagne i Provindserne, kunne, naar saadant bliver nødvendigt, undergives en nærmere Prøvelse.

Et saadant Laboratorium i Kjøbenhavn maatte da gives enten en særskilt Styrelse eller bestyres under Tilsyn af Sundhedskommissionen i Kjøbenhavn. Om denne Sundhedskommission da tillige kunde være den overordnede Sundhedskommission for Riget, saaledes at de i Provindserne værende Sundhedskommissioners Afgjørelser kunde til samme indaales til endelig Beslutning — hvad nogle Medlemmer af Kommissionen ville tilraade — henstilles.

Kommissionen er derimod enig i, at der er Trang til virksommere Straffe end dem, der i alt Fald, efter hvad der er Praxis, nu anvendes for Forfalskning eller Forringelse af Næringsmidler, der falsholdes eller ere bestemte til at falsholdes, og tillige til, at det nærmere betegnes, for hvilke Forseelser disse Straffe blive at bringe til Anvendelse. Saaledes som foran er anført, vil det dog end ikke derved være muligt at forebygge, at Kjød af Kreaturer, som ere selvdøde, eller som have lidt af farlige Sygdomme, komme i Handelen. Dette kan kun forhindres ved at der føres Kontrol med Slagtningen af Kreaturer, en Kontrol, som det har store praktiske Vanskeligheder at tilvejebringe paa Landet, og som i Kjøbenhavn og de øvrige Kjøbstæder neppe lader sig udføre uden ved at paabyde, at Slagtningen kun maa foregaa i et eller flere under det Offentliges Tilsyn stillede Slagtehus, og at det Kjød, der hidrører fra Slagtning paa Landet, kun maa forhandles i Kjøbstæderne, naar det er

ført igjennem Slagtehuset, og der er bleven undersøgt af det ved dette fast ansatte veterinairkyndige Tilsyn, og af dette har modtaget Attest og Stempel om, at det maa sælges. Der kan neppe være nogen Tvivl om, at det paa den ene Side vil være Kjøbstæderne ikke blot økonomisk muligt men ogsaa økonomisk fordelagtigt at tilveiebringe et offentligt Slagtehus efter Befolkningens Størrelse og Antallet af de nuværende Slagterier i hver enkelt Kjøbstad, og at det paa den anden Side vil kunne forstaaes af Slagterne, at det er til stor Fordel for disse, at al Slagtning foregaar i det offentlige Slagtehus, naar der iøvrigt ved en Vedtægt af Byraadet, efter Forhandling med Slagterne, træffes hensigtsmæssige og billige Bestemmelser om dettes Benyttelse og om den Afgift, der saavel for Lokalerne som for Indførelsen af Dyret til Slagtning eller af Kjødet til Bedømmelse bør svares. Ved de isolerede Slagterier gaar en stor Del Blod og dyrisk Affald tilspilde, hvilket, naar disse smaa Slagterier forenes, ved hensigtsmæssige Foranstaltninger og en saubermæssig Drift, Alt kan komme til Nytte og Fordel. Opbevaringen af Kjødet i den varme Aarstid, hvortil der selvfølgelig i det offentlige Slagtehus maa ved Forbeholdninger og kolige Lokaler være truffet særlige Indretninger, vil spare meget Kød, som under de nuværende Forhold forraadner. Transporten af Kjødet til de offentlige Udsalg, hvilken nøder Slagterne til at holde Heste og Vogn, vil enten helt kunne bespares, naar Udsalgslokaler ere tilveiebragte i Forbindelse med Slagtehuset eller, naar Transporten fra dette kan foregaa samlet til de forskjellige Udsalgssteder. Men det Væsentligste er selvfølgelig, at Tilveiebringelsen af saadanne offentlige Slagtehus, til hvilke al Slagtning af Kvæg, Heste, Faar og Svin henlægges, er den absolut nødvendige Betingelse for nogenlunde at betrygge Befolkningen mod gennem Kjødet som Næringsmiddel at paaføres farlige Sygdomme. Og at dette under de nuværende Tilstande finder Sted i stort Maal, kan ikke paatvivles. Det er aldeles sædvanligt, naar et Dyr er sygt, og dets Helbredelse er tvivlsomt, at det slagtes og sælges, ikke til Forbrug i den nærmeste Omegn paa Landet, hvor man jo er godt kjendt med hinandens Kvæg og dettes Tilstand, men til Slagtere fra Kjøbstaden, der da, naar Tegnene paa Sygdommen ikke ere altfor kjendelige i Kjødet, sælge dette paa Torvet eller i deres Udsalgssteder, eller i modsat Fald skjule disse Sygdomstegn ved at forarbejde dette Kød tilligemed det raadne Kød, som de have, til Pølser, der til en billig Pris sælges, og derfor finde Afsetning blandt den fattige Befolkning. Det blev for en Del Aar siden i Dyrslægeforeningen oplyst, at ifølge de Optegnelser, der havde paa Landbohøiskolen, maatte det anses i høj Grad sandsynligt, at i Løbet af 2 Aar var Kjødet af 112 Køer, som havde lidt af meget betænkelige og tildels smitsomme Sygdomme, bleven anvendt paa denne Maade og solgt i Kjøbenhavn. Det er derhos udenfor al Tvivl, at ligesom Nydelsen af Mælk af syge Køer kan fremkalde Sygdomme hos Menneket og er Aarsag til megen Dødelighed blandt spæde Børn, saaledes kunne ogsaa farlige Sygdomme hos Kvæget, Faaret og Svinet forplantes til Menneket ved Nydelsen af Kjødet, muligen ogsaa om dette er stegt eller kogt. Det kan saaledes efter Kommissionens Mening ikke forsvares, at der ikke fra det Offentliges Side træffes de Foranstaltninger, som ere nødvendige til at betrygge Befolkningen og særligen den fattigere Del af denne mod de Farer for Liv og Sundhed, for hvilke den er udsat under den nuværende Tilstand her i Landet, hvor Omsorgen for at sikke Befolkningen god og sund Føde er mindre, og derved Friheden til at bedrage og ødelægge sine Medmenneker ved fordærvet Føde større, end i de fleste øvrige civiliserede Lande.

Det vil imidlertid være nødvendigt, for at saadanne Foranstaltninger i tilstrækkeligt Omfang kunne træffes, at ikke mindre Lovgivningsmagten end Regjeringen og den kommunale Styrelse i en ganske anden Grad end hidtil omfatter denne Sag med Interesse, og sætter sig i Virksomhed for at naa Maalet. Det kan i saa Henseende ikke lades ubemærket, at da den Myndighed, der hidtil har været tillagt Sundhedskommissionerne til baade i Alminde-

lighed med Hensyn til de sanitaire Forhold og særlig med Hensyn til Faldholdelse og Behandling af Levnetsmidler har støttet sig til de enkelte Kjøbstæders af Justitsministeren stadfæstede Sundhedsvedtægter, maa det betragtes som et Tilbagefald, at det efter Loven af 28de Marts 1868 er bleven overladt Kommunalbestyrelserne frit at tage Bestemmelse om at opheve de saaledes givne Sundhedsvedtægter. Det har heraf været Følgen paa enkelte Steder, og vil let kunne ske hyppigere, at hvor indflydelsesrige Medlemmer i en mindre Byes Bestyrelse føle sig brøstholdne ved saadanne Foranstaltninger, som af Sundhedskommissionen ere trufne i Medhold af Vedtægten af Hensyn til det almene Vel, f. Ex. Forbud mod Svinehold, mod Slagteriers eller andre Næringsveies Anlæg og Drift paa enkelte Steder, ville Vedtægterne blive ophævede. Kommissionen maa derfor anse det meget ønskeligt, om den ommeldte Lov af 28de Marts 1868 atter kunde sættes ud af Kraft. Uden at Kommissionen iøvrigt drifter sig til at formulere de forskellige Bestemmelser, der ved Lov kunne være at fastsætte i Overensstemmelse med de foranstøttede Bemærkninger, har man dog troet som en Antydning af, hvad der i saa Henseende kunde anses ønskeligt, at burde nævne følgende Punkter:

1. For Statskassens Regning opføres eller tilveiebringes i Kjøbenhavn et Laboratorium, som forsynes med de fornødne Redskaber og Hjælpemidler, og ved hvilket ansættes de fornødne Kemikere og andre Medhjælpere. Laboratoriet stilles under Sundhedskommissionens overordnede Ledelse.

2. I Kjøbstæderne og Handelspladserne tilveiebringes saavidt muligt efter Overenskomst med en Apotheker eller paa anden Maade et Laboratorium til Afbenyttelse for Sundhedskommissionen. Udgifterne til Laboratoriets Anlæg og Drift udredes af Kjøbstadskommunens Kasse og af Amtsrepartitionssonden efter Forholdet af Folkemængden i Kjøbstad- og Landkommunerne.

3. Det paaligger særligen Politimesteren at foranstalte det Fornødne, til at Levnetsmidler, derunder indbefattet Mel, Mælk, Brød, Mel, Kjød, Sukker og Kaffe, jævnlig undersøges i alle Udsalgssteder, i Bagerierne, i Slagterierne og ved Faldholdelsen paa Torve og Gader.

4. Politiet er berettiget til i de offentlige Udsalg eller paa Tilvirkningsstedet at forlange uden Betaling meddelt eller selv udtage Prøve af et hvilket som helst Fødemiddel, naar det har Formodning om eller har modtaget Anmeldelse om, at dette er forringet eller forfalsket. Den modtagne Prøve skal da tages under Forsegling eller paa anden Maade identificeres af Politiet og af den, af hvem den modtages, og denne underrettes da om naar Prøven, som af Politiet skal henbringes til Laboratoriet, der undersøges. Om Undersøgelsens Udfald meddeler Politiet den Paagjældende, fra hvem Prøven er modtaget, Underretning.

5. Det bestemmes ved Lov, at der i samtlige Kjøbstæder og Handelspladse inden et vist Tidsrum skal være tilveiebragt et offentligt Slagtehus med de fornødne Bygninger og Indretninger til Behandlingen af Guder, Blod, Farme og af Affaldet fra Slagtningen samt i Forbindelse dermed et passende Antal Slagterboder til Ubleie. Al Slagtning af Kvæg, Svin, Faar og Heste maa derefter kun foregaa i Slagtehuset.

Ved en af Byraadet affattet og af Justitsministeriet stadfæstet Vedtægt bestemmes, hvilken Afgift der skal erlægges for hvert Kreatur, der indføres til Slagtning, saavel som Betalingen for Undersøgelsen af det Kjød, som føres igjennem Slagtehuset for at kunne faldholdes i Kjøbstaden, samt de nærmere Regler for Behandlingen af Affaldet og

Delingen af Indtægten ved dettes Salg, for Tilsynet med Slagtningen, for Afløbnes Ordning og for Renholdelsen og Orden.

Det bestemmes derhos, at intet Kjøb maa indføres til Salg i Kjøbstaden uden at være ført igjennem Slagtehuset og at være stemplet af Tilsynet ved dette som tjenligt til Falholden*).

6. Paa Rugbrød, Hvedebrød, Surrød og Sigtebrød, som falholdes, skal sammes Vægt være angivet.

7. Med Hensyn til Forfalskning eller Forringelse af Levnetsmidler fastsættes ved Lov nærmere Bestemmelser. Formanden, Tjensen og Fræncfel henstille følgende Affattelse af disse til Overveielse:

a. Enhver, som selv eller ved Andre ved Tilfætning af et eller andet Stof, ved Blanding, Færvning eller Pulverisering eller paa anden Maade forfalfter et Fødemiddel, saa at det bliver skadeligt for Sundheden, i den Hensigt at sælge Fødemidlet i denne Tilstand, skal bøde til vedkommende Kommunes Kasse fra 20—200 Kroner. Fuldbyrdes Salget af et saaledes forfalsket Fødemiddel, bødes fra 50—400 Kroner, og paaføres Nogen Skade paa sin Sundhed ved Nydelsen af et saadant Fødemiddel, kan Straffen stige til Fængsel paa Band og Brød eller Strafarbejde, eller forsaavidt Forbrydelsen falder ind under almindelig borgerlig Straffelov, den Straf, samme maatte paabyde.

b. Enhver, som selv eller ved Andre ved Blanding, Færvning eller Pulverisering eller ved Tilfætning af et eller andet Stof, forringer et Fødemiddels Egenheder eller nærende Kraft i den Hensigt at sælge Fødemidlet i saadan forringet Tilstand, straffes med Bøder fra 10—100 Kr. og i Gjentagelsestilfælde med Fængsel.

Er Fødemidlet solgt i saadan Tilstand, bliver Straffen en Bøde af 50—300 Kr. og i Gjentagelsestilfælde Fængsel paa Band og Brød mindst i 5 Dage.

c. Den, der til Skade for Kjøberen sælger noget Fødemiddel, der ikke besidder den Bæffaffenhed, den Sammensætning eller de Egenheder, som Kjøberen forlanger, straffes med Bøder ikke under 20 Kr.; men dette Ansvar for Sælgeren bortfalder dog: naar et for Sundheden uskadeligt Stof er tilsat et Føde- eller Lægemiddel, fordi en saadan Tilfætning nødvendigen maa følge af dets Frembringelse eller dets Tilberedelse som Handelsvare for at gjøre det skikket til Forhandling eller Transport og ikke for i svigagtig Hensigt at forøge dets Omfang, Vægt eller Maal eller for at skjule dets ringere Bæffaffenhed, eller naar Sælgeren med en tydelig skreven eller trykt Angivelse underretter Kjøberen om den stedfundne Tilfætning eller Blanding.

d. Den, der herover et Fødemiddel nogen Del, hvorved dets Egenheder, Indhold eller Bæffaffenhed forringes, i den Hensigt at det kan sælges i denne forringede Tilstand, uden at Forringelsen bemærkes, eller sælger et saaledes forringet Fødemiddel uden Angivelse af den foretagne Forandring, straffes med Bøder fra 10—100 Kr.

e. Enhver Kjøber af et Føde- eller Lægemiddel kan imod Erlæggelsen af en Betaling af 5 Kr., fordre dette undersøgt paa det stedlige Laboratorium eller paa Laboratoriet i Kjøbenhavn og erholde Attest om Undersøgelsens Udfald meddelt.

*) Krebs kan ikke ansee denne Bestemmelse for tilstrækkelig betryggende, med mindre det tillige fordres, at Kjødet ved Indførslen skal være ledsaget af en af tvende vederhæftige Mænd fra Vedkommendes Hjemsted udstedt Attest for, at det paagjældende Dyr ikke er slagtet paa Grund af Sygdom.

f. Dersom Nogen, der sælger et Fødemiddel, vægrer sig ved at levere Politiet en Prøve af dette eller af det, der benyttes til sammes Tilberedning, straffes han med en Bøde af 50 Rr.

g. Naar Nogen findes skyldig i Førfalskning eller Førringelse af Levnetsmidler, bliver dette af Politiet at bekendtgjøre med Anførelse af hans Navn og Forbrydelsens Beskaffenhed samt den ham idømte Straf i Berlingske Tidende for Kjøbenhavns Bedkommende og udenfor Kjøbenhavn i en i den paagjældende Kjøbstad udkommende Avis.

Kommissionen skal slutteligen bemærke, at den Egegyldighed og Samvittighedsløshed, som Bindehygen har fremkaldt ligeoverfor Medmenneffers Sundhed med Hensyn til Salg af Levnetsmidler, er ikke mindre tilstede med Hensyn til Tilvirkning og Salg af andre Forbrugsgjenstande, saasom Husgeraad, Klædningsstykker, Legetøj m. m., og at en almindelig Lovgivning til Beskyttelse af Borgernes Sundhed og Sikring mod Livsfare ogsaa har Anledning til at tage Hensyn hertil; men da det ligger udenfor Kommissionens Opgave at behandle denne Side af Sagen, har man troet at burde indskrænke sig til ovenstaaende Bemærkninger og Forslag. — Et Mindretal (Krebs) henleder i Forbindelse hermed Opmærksomheden paa det Duskelige i, at der træffes Foranstaltninger til at hemme Salget og Averteringen af medicinske Arcana, der i vore Dage har antaget et meget betænkeligt Omfang.

Forfjellige Midler til at forbedre Arbeidernes Vilkaar.

(Sparekasser, Arbejderboliger, Skoleundervisning m. m.)

Fastholdes det, at Hovedgrunden til den Styrke, hvormed Arbeiderspørgsmaalet i vore Dage gjør sig gjældende fremfor i tidligere Tider, ligger i den skarpe Søndring, der efterhaanden er fremkommen mellem Arbeidsgivere og Arbeidstagere, og den særdeles Banskkelighed, som de Sidste have ved at tilveiebringe saavel den fornødne Uddannelse som den fornødne Kapital til selv at blive Arbeidsherrer eller dog selvstændige Næringsdrivende, følger det af sig selv, at Alt, hvad der kan lette Opnaaelsen heraf, og at da navnlig Alt, hvad der paa en Gang tilskynder til og letter Opsparingen af Kapital, har den største Betydning. Et Hovedmiddel i saa Henseende er da ganske vist Oprettelsen af **Sparekasser**. Vel kan det gjøres gjældende, at det i Almindelighed vil kræve saa lang Tid for en Arbejder at tilveiebringe den til forannævnte Diemeds Opnaaelse nødvendige Kapital ved stadige Indskud i en Sparekasse af, hvad han kan undvære af sin Uge- eller Maanedsløn, at de Allersærreste ville naa Maalet saa tidlig, at de virkelig kunne grundlægge en selvstændig Bedrift; men der vil paa dette Omraade allerede være naaet Meget, naar det ad denne Vej i større Omfang bliver muligt for Arbejderne at forberede deres Børns Overgang til en saadan mere selvstændig Virksomhed. Og hertil vilde netop Sparekasserne frembyde en god Hjælp. Hvad der imidlertid i saa Henseende maa fordres, er dels, at Afgangen til at benytte Sparekasser er tilstrækkelig let, dels at selve Benyttelsen er fuldkommen sikker.

I første Henseende er det selvfølgelig af Bigtighed, at der er et tilstrækkeligt stort Antal Sparekasser, passende fordelte over hele Landet. Dette kan endnu neppe siges at være Tilfældet. Efter Opgivelsen for 1874 fandtes der da 1 Sparekasse for hver 2 $\square$ Mil. For at Landet skulde kunne siges at være tilstrækkelig forsynet med Sparekasser, maatte der vistnok findes mindst et Sparekasseloktor for hver $\square$ Mil.

Det er derimod ingenlunde nødvendigt, at der er et saa stort Antal Sparekasser, ligesom det neppe engang kan anses for ønskeligt, at der oprettes en altfor stor Mængde smaa og ubetydelige Sparekasser; det er tilstrækkeligt, at der er et stort Antal Kontorer, hvor Ind- og Udbetalinger kunne finde Sted. I saa Henseende kan Regjeringen utvivlsomt træde hjælpende til, saaledes som det i Storbritanien, Frankrig (Lov af 25de Aug. 1875), Belgien, Schweiz og flere Stater er sket ved Oprettelsen af Post-Sparekasser, hvorved det dog maa erindres, at det her ikke tilsigtes, at Staten selv skal optræde som Sparekasse-Bestyrrelse, men kun, at den lader Postmestrene virke som Agenter for de af Staten anerkjendte Sparekasser.*) At det neppe vil frembyde nogen Banskkelighed at gjøre de egentlige Postkontorer og regnskabsførende Postexpeditioner til Sparekasseloktorer, hvor saavel Ind- som Udbetalinger kunde finde Sted, tør vel antages, og de Bestemmelser, som den citerede Lov for Frankrig indeholder, synes i det Væsentlige at kunne lægges til Grund for en saadan Ordning. Ifølge denne

*) Et Mindretal (Faber) henleder tillige Opmærksomheden paa selvstændige Postsparekasser, idet disse, ved at Staten selv bestyrer dem og garanterer for Indbetalingerne, give større Sikkerhed for Indskuddene end nogen anden Sparekasse.

Lov kan Indenrigsministeren efter Andragende fra en Sparekasse overdrage til de paagjældende Embedsmænd at modtage Indskud for denne paa deres Kontor enten paa bestemte Dage eller paa alle Søndage, naar Kontoret er aabent, dog ikke naar Sparekassen har Kontor paa samme Sted. Sparekassen forsyner disse Embedsmænd med en Fuldmagt, som autoriseres af Postvæsenets Overbestyrelse. For Indskudene leverer Postkontoret Kvittering, modtager Bogen, indsender samme til Sparekassen, hvor Indskudet verificeres, hvorefter Bogen inden en bestemt Frist atter sendes tilbage til Postkontoret og der afhentes af dens Eier. Skulle Penge hæves paa Sparekassebogen, sker dette ogsaa gennem Postkontoret. Der betales til Postkontoret af Sparekassen 8 Dre for ethvert Indskud eller Hævningen af et Beløb. Sparekassen tilstiller Postkontoret Blanketter til Indskudskvitteringer og til Beviser for Bogens Indsendelse. For de modtagne Penge og Bøger have Postembedsmændene samme Ansvar som for deres Postopbeholdere, og deres Kaution er gjældende ogsaa for hine. Forsendelse mellem Postkontoret og Sparekassen angaaende saadanne Fordringer er portofri. — Kommissionen formener, at en lignende Ordning uden Vanskelighed her i Landet lader sig tilveiebringe, og tillader sig at henlede Regjeringens Opmærksomhed paa denne betydningsfulde Sag.

Dernæst maa Kommissionen udtale den Formening, at det er af Bigtighed, at der oprettes et virksomt Tilsyn med Bestyrelsen af Sparekasserne, noget der allerede i sin Tid synes at have været paatænkt af det daværende danske Cancellie, men ikke senere er kommet til Udførelse. For Diebliffet gives der ikke Interessenterne nogen Garanti for Kasserne enten diebliffelige eller vedvarende Solvens; der udfordres aldeles ingen særlige Betingelser for at oprette Sparekasser. Denne ubegrænsede Frihed har her som andensteds givet Anledning til Misbrug. Til Oprettelsen af en Sparekasse burde der udfordres visse saavel personlige som materielle Betingelser, navnlig Tilveiebringelsen af en passende Garantifond. Ogsaa for Dispositionerne over de betroede Midler burde der gives visse bestemte Regler, saasom Begrænsning af Udlaan i faste Eiendomme til en vis Kvotadel af samtlige Indskud og Bestemmelse af de Papirer, i hvilke de øvrige Midler maa anbringes navnlig paa en Tid, da det er bleven meget almindeligt at anbringe dem i Værdipapirer, som de paagjældende Bestyrelser ikke sjældent ere gaaede ude af Stand til at bedømme eller realisere uden Tab, naar stærkt Begjær efter Udtagelse af Indskudene finder Sted. Et virksomt Tilsyn med Sparekasserne saavel som med lignende Kasser, saasom Alderdomsforsørgelser, Sygekasser m. fl. fra Regjeringens Side, er saa meget nødvendigere, som blot en enkelt saadan Kasses Insolvens lettelig kan fremkalde en almindelig Mistillid til hele denne saa særdeles gavnlige Institution og for lange Tider betage Almuen Lyften til at benytte dem og dermed selv borttage en af de virksomste Ansporinger til at spare Noget op.

En særlig Art af Sparekasser, som efter flere Medlemmers Formening fortjener Opmærksomhed, ere de saakaldte Skolesparekasser, i hvilke Skolebørnene indskyde ugentlig Spareffillinger fra deres Arbejdsfortjeneste for at samle en lille Sum til deres vorne Alder. Ligesom i hine foran nævnte Lande have Skolesparekasserne, der ere en særlig Art af de i England meget udbredte saakaldte Pennybanks, i de sidste Aar vundet ikke liden Udbredelse i Kjøbstadskommunernes Skoler, og de i Kjøbstæderne bestaaende Sparekasser hjælpe paa disse Skolesparekasser ved at tilstaa en noget høiere Rente end sædvanligt af de Indskud, der ugentlig indsættes under eet fra Skolen, men i denne indtegnes i hvert Barns Bog med det af hver især indskudte Beløb. I en tidlig Alder indpodes Barnet derved en Sands for Orden, Sparommelighed og Forudseenhed, og er end det sammen sparede Beløb ingenlunde i og for sig af anseelig Størrelse ved Udgangen fra Skolen, saa kan den Hjælp, Barnet derigennem selv kan have til Klæder, være af stor Bigtighed, naar Barnet efter Konfirmationen skal begynde at tjene eller sættes i Lære. Endnu større Betydning vilde der maasse tilkomme denne Institution, hvis der blev taget Bestemmelse om, at Beløbet først kunde hæves, naar den paagjældende Sparer havde opnaaet 20 Aars Alderen, da det ellers mindre kommer Barnet end

Forældrene til Gode, hvilket formeentlig ikke er tilfjgtet. — Efter de Dplysninger, der ere forelagte Kommissionen, vare i Horsens Friskole d. 1ste Juli 1876 af Skolens 887 Børn 322 Dreng og 348 Piger Interessenter i Skolesparekassen, der blev oprettet d. 1ste Juli 1874. Det var kun de allerfattigste eller dem, der havde de daarligste Hjem, og hvor Børnenes Fortjeneste altfammen brugtes af Forældrene, som ikke vare Interessenter. Flertallet af Forældrene, som indse, at Skolen ogsaa bærer Omsorg for Børnenes materielle Velvære, betragte Skolesparekassen med Velvillie, og sætte stor Pris paa ved Børnenes Confirmation at kunne modtage det af Børnene opsparede Beløb. Skolen og Hjemmet bringes saaledes i nøiere Forbindelse, Børnene vænnes til Sparksomhed, Husholderisthed og til at tænke paa Fremtiden, og Børnene støttes ved de opsparede Beløb mod Forældrenes Misbrug af deres Arbeidskraft, og faa Lov til at redde en Del af deres egen Fortjeneste til deres eget Brug i Fremtiden. Skolesparekassens Penge forrentes af Horsens og Omegns Sparekasse med 6 % p. a.

En særlig Form for Opsparen, som i den senere Tid er bleven anvendt i noget større Omfang, er Tilveiebringelsen af gode **Arbejderboliger**, som Arbejderne selv ved en fortsat Opsparen paa lempelig Maade kunne blive Giere af. Kommissionen erkjender tilfulde den store Betjyding, som Benyttelsen af dette Middel har i dobbelt Retning: baade til at tilskynde til Opsamling af en lille Kapital, som anbringes i Huset, og til at vække Sandsen for gode Boliger og for den hermed følgende hjemlige Hygge. Paa den anden Side lader det sig dog ikke benegie, at der er visse Ulemper forbundne med denne Vej, idet det dels viser sig, at ikke sjældent saadanne Arbejderboliger ved den krugelige Lodtrækning tilfalde Sparere udenfor den egentlige Arbejderklasse, dels savnes der hyppig Garant for, at selv de Huse, der ere tilfaldne Arbejdere, vedblive at være Arbejderboliger; endelig vil en saadan Bolig ofte blive for dyr for den egenlige Arbejderbefolkning. Efter Kommissionens Formening vil der ogsaa kunne opnaaes noget særdeles Væsentligt, naar der tilveiebringes gode Boliger, som Arbejderne kunne faa til Leie paa rimelige Vilkaar; og den troer, at der særlig vilde opnaaes noget meget Godt, dersom det kunde ske saaledes, at Leien efterhaanden formindskedes, efterform Leieiden skrider frem, da de herved knyttes til den samme Bolig og faa Interesse i at beholde samme. Ogsaa enhver Bestræbelse for at virke hen imod dette Maal burde derfor støttes af det Offentlige ved al mulig Smødekommun paa saadanne Punkter, hvor det lader sig gjøre.

Som beljendt har man endog bragt positive Offre for at tilveiebringe gode Boliger for den ubemidlede Klasse, idet man har indrømmet Aritagelse for Bygningsafgift for alle Leiligh. : under en vis Størrelse, og man har netop i den seneste Tid forhoiet denne Maximumsgrændse. Skal der imidlertid ad denne Vej udrettes Noget for at forbedre de overordentlig uheldige Beboelsesforhold, under hvilke den allerstørste Deel af Arbejderbefolkningen lever, ere de nuggjeldende Bestemmelser aldeles utilstrækkelige. Hovedmangelen ved disse Bestemmelser er, at de alene knytie sig til Leilighedernes kubiske Rumstørrelse; men en Leilighed, der opfylder denne Fordring: at være under et vist Rumfang, kan netop i mangfoldige Retninger være overordentlig uheldig i sanitær Henseende. Dette er derfor det første Hovedpunkt i hele denne Materie, at der udarbejdes omhyggelige og nøiagtige Bestemmelser for, hvilke Fordringer en Bolig skal opfylde for at egne sig til Begyngelse. Herigjennem vil Midlet kunne faaes imod kaserneagtige, med elendige Smaaleiligheder overfyldte Bygninger, og herved vil gode og sunde Arbejderboligers Opvært kunne fremmes, medens Loven nu virker alt Andet end til det Gode. Ved kun at indrømme saadanne bedre Boliger Bygnings-Afgiftsfrihed, hvortil kunde føies Stempelfrihed og enhver anden Lempelse, der kunde forstaaes, vilde der være Haab om at faae fjernet en af de værste af de Ulemper, under hvilke det nuværende Samfund lider. — Foruden de om-

talte Skatte- og Afgiftslettelser for saadanne Eiendomme, der vare indrettede til gode Arbejderboliger, vilde man endvidere under de samme Betingelser kunne tilstaa Beboerne en Lettelse ved Betalingen for saadanne offentlige Ydelser, som direkte komme dem til Gode. I saa Henseende frembyder der sig da navnlig Afdagen, hvor saadan kan gives, til at erholde Vandindlægning fra Vandværket og til at erholde Gas for nedsat Betaling, hvilket vil være af stor og direkte Betydning for Beboerne. Navnlig vil Benyttelsen af Gas til Kogning og den lette Afdag til Vand til Husholdning og Badst i flere Retninger være et stort Gode for ubemidlede Beboere, der ikke kunne anvende megen Tid paa Kogning af Mad og Drikke og endnu mindre paa at holde Skorstenen og Kjøkkenet ordentligt og rent, ligesom Arbeidet med at oppumpe og opbære Vand til Husholdningerne er saa byrdefuldt, at Rengjøring og Badst saa meget som muligt undlades. Lettelse for Eierne ved Indlægning af Vand og Gas og Anbringelse af Kogeblus i mindre Leiligheder, og en nedsat Betaling for Brugen af Gas, navnlig i Kogeblus samt efter nogle Medlemmers Formening ogsaa til Gasmaskiner, for Eierne, forekomme derfor Kommissionen særdeles anbefalelige.

I Sydskotland, Belgien og andre Lande har man flere Steder med Held søgt, at sørge for Arbejdernes Velvære ved at bygge store Hoteller, hvor Arbejderne for en billig Pris, en Tredie- eller Fjerdedel af deres daglige Løn, erholde Logi, Kost, Badst, Afdag til Væsnings og anden Væreling samt erholde Fornøielser. Institutionen vil navnlig kunne have Betydning for ugifte Fruentimmer, der hyppig i stort Antal kunne være beskæftigede i samme Bedrift. — Til Exempel anføres et af Hr. S. Andrumont, Direktør for Kulminerne Gafard, nærved Lüttich stiftet Hotel, hvor Arbeideren for 1 Kr. 12 Dre daglig erholder Kaffe med Brød om Morgenen, Frokost, Middagsmad og Aftensmad, Værelse, Varme, Lys og Badst, medens hans Arbejdsfortjeneste daglig er 2 à 3 Kroner. I Hotellet er der for alle Arbejdere en Værelsal og en Musiksal. Der spises ikke ved et Fællesbord, men ved mindre Borde eller ved et Bord hver for sig. Kosten synes særdeles rigelig og god. — Det staaer Arbeideren frit for at undvære, hvilke Maaltider han vil; hvert betales af ham med et Bliktegn, forsynet med hans Nummer, som repræsenterer en vis Værdi. Middagen koster 45 Dre, for hvilke erholdes en stor Tallerken Suppe, $\frac{1}{4}$ Pund Kjød, $1\frac{1}{2}$ Pd. Kartofler eller Grøntsager, 20 Kvint Brød og en halv Litre Ml. En Skal Kaffe med Brød koster 15 Dre; til den samme Pris erholdes Frokosten og Aftensmaden. Hotellet samt Inventariet har kostet 130,000 Kroner og er indrettet til 200 Arbejdere, hvoraf endel ere gifte; men disse have ikke deres Familier med i Hotellet, men besøge dem fra Torsdag Eftermiddag til Mandag Morgen.

Hotellet har et Fladerum af 3,800 $\square$ Alen; i Stue-Etagen er en Sal til Kaffe og Frokost, en stor Spisosal med Smaaborde, hvor 100 Arbejdere meget bekvemt kunne til samme Tid indtage deres Maaltid, et Kjøkken, et Bageri, Bade, Badstherum, Linnedmagasin, Magasin for Klædningsstykker og et Bibliothek. En Dampmaskine fører Badstevand og Drikkevand til 2 paa Loftet under Taget liggende Reservoirer, hvorfra det ledes til alle Værelser. Belysningen sker ved Petroleumsgas. Arbejderne bo paa første og anden Sal, enten 1, 2 eller 3 i eet Værelse, med en Seng for hver Person. — Disse Værelser, som ere adskilte fra hverandre ved Træfillevagge, ere anbragte i store Sale af 7 Alens Høide, vel ventilerede. I hvert af disse Smaakamre er en Ferniseng med en Straasæk og en Madrats, stoppet med Tang, Lærredslagener, to uldne Tæpper om Sommeren, tre om Vinteren; desuden en Stol og en Komode. Dette Møblement koster 72 Kroner.

Som foran fremhævet maa Overgangen fra Arbejderklassen til de mere selvstændige Stillinger snarest ventes at ville foregaa derved, at Arbejdernes Børn opnaa de fornødne Betingelser for en saadan Overgang, og da disse Betingelser navnlig ere dels Besiddelse af Kapital, dels en bedre Uddannelse, bliver Ordningen af Skoleundervisningen for disse Klasser

af største Betydning. Det følger af sig selv, at Kommissionen ikke kan gaa nærmere ind paa en omfattende Undersøgelse af, hvorledes vort Almueskolevæsen i det Hele bedst vilde kunne ordnes. Dog maa man fremhæve den store Betydning, som Fortsættelsesskoler vilde have for Arbejderklassens Udvikling. Vel formener man ikke, at Undervisningen i disse burde være tvungen; videre end til Erhvervelsen af de Kundskaber, der bør være Betingelse for Uøvelsen af de statsborgerlige Rettigheder, skal Tvangen ikke gaae, og saavidt gjøre de nuværende Almueskoler formeentlig nogenlunde fyldest. Derimod vilde meget kunne udrettes, naar der kunde tilbydes den opvoksende Ungdom Velilghed til at udvide og befæste det i Børneskolen lærte; og i den Henseende har Samfundet endnu en særdeles vigtig Opgave at løse. — Endvidere skal man fremhæve det Udfiklige i, at den saakaldte Heldagsundervisning maatte kunne gennemføres i et saadant Omfang, at den blev det Normale, hvorfra der kun gjordes saa faa Undtagelser som muligt. Men til Opnaaelsen heraf vil det formentlig være nødvendigt, at Forbudet mod Børns Arbejde i Fabrikker og fabrikmæssigt drevne Haandværk udstrækkes til at gjælde mindst indtil deres fyldte tolvte Aar — Noget, der ogsaa andensteds i denne Betænkning er berørt. Den altfor tidlige Optagen i Fabrikloet maa nødvendigt virke uheldigt paa Børnenes legemlige og aandelige, saavel moralske som intellektuelle Udvikling og gjøre det umuligt for dem at opnaa den Udvikling, som er den ufravigelige Betingelse for, at de kunne hæve sig til en mere selvstændig Virksomhed. Selv for dem, der ikke komme saa vidt, vil dog altid en omhyggeligere og grundigere Uddannelse være af den største Betydning ved at gjøre dem bedre skikede til Arbejde af forskjellig Art, hvad der atter sætter dem i Stand til at opnaa et større Bederlag for deres Arbejde. Og forsaavidt man vil gjøre gjældende, at Forældrene ordentligvis ikke kunne undvære den Indtægt, som Børnenes Arbejde forskaffer dem, maa Kommissionen bestemt fastholde, at Forældre have en Forpligtelse til at skaffe deres Børn en saa god Undervisning og Opdragelse, som de formaa, eller saavidt Samfundet tilbyder dem Midler, uden at de have nogensomhelst Ret til at unddrage Børnene dette Gode ved til egen Fordel at lægge Beslag paa deres smaa Arbeidskræfter, og at det fra et almindeligt socialt Synspunkt maa anses for lidet heldigt, at det ad denne Vej bevirkes, at de Børder, som Egtteskabet efter sin Natur paalægger dem, der ville indtræde deri, komme til at fremstille sig som mindre betydelige og lettere at komme ud over, end de efter Forholdets Natur maa og bør være, men at det i det Hele er høist urigtigt at formindske den naturlige Straf for letfindigt indgaaede Egtteskaber ved at vælte Børderne ved Børnenes Underhold og Opdragelse over paa disse selv.

Kommissionen maa saa meget stærkere gjøre denne sidste Betragtning gjældende, som den har den bestemte Overbevisning, at en af de væsentligste Aarsager til den hele Stilling, hvori Størstedelen af Arbejderklassen befinder sig, maa søges i den Omstandighed, at Egtteskaber i denne Klasse som oftest indgaaes i en langt tidligere Alder end i de fleste andre af de Samfundsklasser, der væsentligt skulle leve af deres Arbejde*). Herved lægges Grunden til den Leven fra Haanden og i Munden, som er det sorgeligste Karaktermærke for saa stor en Del af Arbejderstanden, og den deraf følgende Afhængighed, som ikke uden Grund føles saa stærkt af den hele Klasse. Thi det er fornemmelig forinden Egtteskabet og navnlig forinden han bliver Familiefader, at den unge Arbejder skulde kunne samle sig en lille Reserve, som han dels kan ty til i trange Tider, navnlig i Sygdomstilfælde, under Konens Barselsenge o. desl., dels under gunstige Forhold kan udvikle yderligere til det Tidspunkt, da Børnene

*) Ifølge de af Indenrigsministeriet samlede „Oplysninger om Arbejdernes økonomiske Kaar“ blev i Kjøbenhavn i 1862—71 af 7,433 Arbejdere, der første Gang indgik Egtteskab, de 1678 eller 22,7 pCt. viede i en Alder af under 25 Aar, og i hele Landet af 61,411 de 14,057 eller de 22,9 pCt., medens der i den øvrige Befolkning — derunder Alle, der leve af nedavet Formue — knap kom 12 pCt. af Vieserne paa Mændene under 25 Aar.

skulle sættes i Vei. Tages nu endvidere i Betragtning de i flere Retninger uheldige Følger, som Børnepligtens Aftjening medfører for den gifte Mand, der ikke har Formue, saavel som i Almindelighed den langsomme Udvikling og sildigere baade aandelige og legemlige Modenhed, som er eiendommelig for de nordiske Folk, turde særdeles Meget tale for, at den Aldersgrændse, under hvilken Ægteskab ikke tør indgaaes, for Mandens Vedkommende rykkes op til det Tidspunkt, da den Børnepligtiges første Tjenestetid ordentligvis vil være tilbagelagt. Det synes ogsaa i sig selv høist urimeligt, at en Mand, der ikke er fuldmyndig, kan være Familiefader, og der kunde utvivlsomt være al Grund til at sætte Myndighedsalderen og Ægteskabsalderen paa samme Punkt. Det skjønnes heller ikke rettere, end at Myndighedsalderen nu for Tiden er sat noget høiere, end det er nødvendigt, ja vel endog naturligt. Kommissionen formener derfor, at det ikke vilde have nogen Betænkelighed paa en Gang at sætte Ægteskabsalderen op og Myndighedsalderen ned, og anser det ene for en passende Kompensation for det andet. Man skal derfor tilraade, at Myndighed fremtidig kommer til at indtræde med det fyldte 23de Aar, og at det ikke tillades nogen Mand, der ikke er fuldmyndig, at indgaa Ægteskab. Det er en Selvfølge, at der i saa Fald ikke længere burde kunne gives Bevilling til at være fuldmyndig før den almindelige Myndighedsalder. — Endvidere kan Kommissionen ganske tiltræde et fra Haandværker- og Industriforeningen i Åssens indsendt Forslag om, at Fuldmyndighed gjøres til Betingelse ogsaa for Nedsættelse som Haandværker uden Borgerkab eller Næringsbevis i Henhold til Næringslovens § 16, idet den nugældende ubegrændsede Ret i saa Henseende ikke fører til andet end en Mængde uoverlagte Ægteskaber mellem ganske unge og ubemidlede Personer.

Om Søndagsarbeidets Afskaffelse.

I den fra Indenrigsministeriet fremkomne Udtalelse om de Hovedpuncter, der nærmest maatte blive Gjenstand for Arbejderkommissionens Undersøgelser og Overveielser, har Ministeriet særlig fremhævet Afskaffelsen af Søndagsarbeidet som en for Arbejdernes materielle og aandelige Velfærd og navnlig for Familielivets Udvikling vigtig Foranstaltning, for hvilken andre Landes Erfaring i saa høj en Grad taler, men som under den ubegrændsede Kontraktfriheds Herredømme ikke kan ventes almindelig gennemført. Efter den saaledes givne Foranledning skal Kommissionen tillade sig om dette Punct at udtale følgende:

I Loven af 7de April 1876 om den offentlige Fred paa Folketjens Helligdage ses et Udtryk for den Forpligtelse, Staten har efter Grundloven til at understøtte Folketjens, og denne Forpligtelse fyldestgjør Staten, foruden paa mange andre Maader, ogsaa derved, at den værner om Freden paa Folketjens Helligdage og betrygger den uforstyrrede Gudstjeneste. I dette og kun i dette Diemed forbyder Helligdagsloven Udførelsen af visse Arbejder, men naar Arbejderkommissionen ved Siden deraf har en Opgave med Hensyn til Arbejde paa Søndag og Helligdage, maa denne gaa ud paa at undersøge, om der for Staten kan være Anledning til i Arbejdernes Interesse at paabyde en Hviledag, en Dag, der, idet den giver Hvile fra det sædvanlige Arbejde, tillige kan komme Arbejderen tilgode ved at lade ham Ro til baade at overvære Gudstjenesten, hengive sig til Samliv med Familien og ellers finde intellektuel og moralsk Næring for sin Aand.

Kommissionen er nu ved sine Overveielser aldeles eenstemmigt kommet til det Resultat, at det er af største Betydning for Arbejderen, at der forklaffes ham en virkelig Hviledag paa

Søn- og Helligdagen, og at der navnlig er Grund for Lovgivningsmagten til at gribe ind og paahyde Hviledagens Overholdelse ved alle saadanne Virksomheder, hvor Forholdene øve en tvingende Magt over den enkelte Arbejder, som det ikke kan ventes, at han ved egen Hjælp vil kunne unddrage sig, idet Concurrencens Tryk nøder den ene Arbejdsgiver til at forlange Søndagsarbejde af sine Arbejdere, fordi hans Nabo ikke vil give Afkald derpaa.

I denne Henseende mener man, at der maa skjælnes mellem Fabrikarbejdere, Haandværkere, Handelsbetjente og Kontorister, Dagleiery samt Huusstyende.

Med Hensyn til Fabrikarbejderne ser Kommissionen ikke nogen Mulighed for, at det kan naas at skaffe Arbejderen virkelig Frihed fra hans Arbejde paa Søn- og Helligdage, uden derved, at Søndagsarbejde ligesom bliver forbudt. Kommissionen tilraader derfor, at det ved Lov forbydes, at der arbejdes paa Fabrikkerne paa Søn- og Helligdage. Man har ikke været blind for Vanskeligheden ved at bestemme Forskjellen mellem Fabrik- og Haandværksdrift, men man har forudsat, at dette Forhold kunde ordnes administrativt i Lighed med, hvad der bestemmes ved Fabrikloven af 23de Mai 1873 § 1.

Med Hensyn til et Forbud mod Fabrikarbejde om Søndagen skal Kommissionen dog bemærke, at det maa anses for en Selvfølge, at et saadant Forbud kun kan gennemføres med visse Bepæjlinger, som ligge i Sagens Natur. Det kan f. Ex. tillades, at under visse Omstændigheder Jlden under en Døn ikke slukkes, at Vand- og Vindkraft benyttes; det kan tillades, at et mindre Antal Personer stiftewis paa Helligdage, da Virksomheden hviler, foretager Rensning og Reparationer, at Brandvagt og Opsynsbetjente ere tilstede osv. Saadanne Bepæjlinger maatte det overlades til Administrationen nærmere at indrømme, men Meningen er, at det egentlige og sædvanlige daglige Arbejde, som foregaar paa Stedet de Søndage, skulde være forbudt om Søndagen.

Det er vel muligt, maaske endog rimeligt, at et saadant Forbud mod Søndagsarbejde paa Fabrikkerne, som det her foreslaaede, ikke strax vil blive modtaget med udelte Tilfredshed, men i saa Henseende tror Kommissionen, at Erfaringen vidner for det Hensigtsmæssige i en saadan Foranstaltning. Ser man navnlig hen til et Fabrikland som England, da er det med enkelte særlige Undtagelser Regel, at Fabrikkerne standse om Søndagen, og der er al Grund til at tro, at baade Arbejdsgiverne og Arbejderne ere tilfredse dermed og staa sig bedst derved.

Naar Kommissionen stiller sig for Die, hvad der skulde være Hensigten med ved et Forbud mod Søndagsarbejde at skaffe Fabrikarbejderen en Fridag om Ugen, nemlig dels at give ham Leilighed til aandelig Udvikling og dels til legemlig Hvile, er der imidlertid endnu eet Moment, som man paa det stærkeste maa fremhæve. Kommissionen anser det for klart, at skal Friheden benyttes efter Viemødet og ikke til Lediggang eller Udfeielser, bør der, ligesom Kirkerne ere aabne, ogsaa sørges for, at Anstalter som Museer, Samlinger, Søndagskoler og lignende ere tilgængelige, og at belærende og underholdende Foredrag paa offentlig Bekostning afholdes, alt indenfor de ved Loven af 7de April 1876 bestemte Grændser, og Kommissionen mener endog, at der netop fra Statens og Kommunens Side bør drages Omsorg for, at Arbejderen kan faa saa let Adgang som mulig til om Helligdagene at erhverve sig aandelig Udvikling og faa en gavnlig Anvendelse for sin Fritid. Gan st vist vil det mindre Antal Personer, som skal gjøre Tjeneste ved de ommeldte Anstalter, blive bundne dertil paa Søn- og Helligdage, men dette kan ikke være afgjørende derimod, navnlig naar der sørges for tilbørlig Afvejsling af Personalet.

Kommissionen har selvfølgelig ved at stille det Forslag, at Fabrikarbejde forbydes paa Helligdage, gjort sig det Spørgsmaal, om det kan antages, at Arbejderen kan undvære den deraf mulig flydende mindre Indtægt. Herved maa det erindres, at det allerede er det Sædvanlige, at Fabrikkerne standse om Søndagen, og for saa vidt vil det saaledes ingen Vanskelighed have. Man holder sig ogsaa overbevist om, at Forholdene ville udvikle sig saaledes, at Arbejderen ikke mister nogen Indtægt, idet der vil blive arbejdet bedre de Søndage, og

desuden vil sandsynligvis den Formindsættelse i Udbudet af Arbeidskraft, der fremkommer ved Arbeidets Ophør om Søndagen, bevirke at Lønnen bliver forhøjet.

Hvad angaar Haandværkere, Handelsbetjente og Kontorister, da gjælder det ikke mindre om dem, end om Arbeiderne i Fabriker, at Staten bør bidrage Sit til, at Søndagen kan være en Fridag for disse. For Tiden er det vistnok saa, at i al Fald en meget stor Del af Haandværkerne arbejde den halve Søndag, og at Handelsbetjentene, der de søgne Dage maa være i Butiken fra Morgen til Aften uden egentlig Afbrydelse, for mange Udsalgsstedes Bedkommende ogsaa maa gjøre Tjeneste om Søndagen for Kl. 9 og efter Kl. 4. Kun Kontoristerne ere i Almindelighed fri om Søndagen. Kommissionen nærer ikke nogen Tvivl om, at det for alle de her Nævnte er af Betydning, at de have Søn- og Helligdage fri, da de vistelig Alle trænge dertil. Hos adskillige Haandværkere vil maaske et Lovbud mod Søndagsarbejde vække nogen Uvillie, men Kommissionen kan ikke lade sig bevæge deraf, idet disse vistnok kunne finde Erstatning paa Sognedage for den mistede Arbeidstid. For Butiks- og Kontorbetjente afgaar sandsynligvis Intet i Lønnen, fordi de fritages for Søndagsarbejde.

Kommissionen skal af det ommeldte Hensyn anbefale, at det ved Lovforanstaltning gennemføres, at det Paabud, som indeholdes i Helligdagslovens § 2 om, at Butikker skulle holdes lukkede fra Kl. 9 til Kl. 4, udstrækkes til at gjælde hele Helligdagen efter Kl. 9, hvad man saameget mindre har Betænkelighed ved, som Paabudet allerede gjælder for en Del af Dagen, og de Handlende og Næringsdrivende ikke derved udsættes for Tab. Ligeledes mener Kommissionen, at Arbejde i den lukkede Bod saavel som paa Kontorer, Værksteder eller paa andre Arbejdssteder for Haandværkere ikke skal være pligtigt, medens man dog, hvad saadant Arbejde angaar, i Betragtning af, at der mellem Meister og Evend eller Principal og Betjent er et personligt Forhold tilstede, som ikke kan findes i den større Fabrikvirksomhed, er tilbøielig til at holde for, at det bør indrømmes, at der — saavidt Loven af 7de April 1876 tillader det — kan finde Søndagsarbejde Sted ifølge særlig Opfordring for hver enkelt Helligdag, men saaledes at enhver forud indgaaet Overenskomst herom er ugyldig.*)

I Overensstemmelse med det Standpunkt, Kommissionen indtager i denne Sag, vil man anse det for en Selvfølge, at Staten selv gaaer i Spidsen og forbyder ethvert Arbejde om Søndagen i dens Tjeneste, som ikke er uundgaaelig nødvendigt. Særlig maa man fremhæve de Forhold, der finde Sted for Tiden i Post- og navnlig i Jernbanetjenesten, hvor mangfoldige Functionairer saa godt som aldrig have nogen virkelig fuldstændig Hviledag. Om man end ikke vilde gaae saa vidt som i England, hvor al Postuddeling er standset hver Søndag, maa den dog kunne begrænses endnu langt betydeligere end det hidtil er skeet. Og hvad Jernbanetjenesten angaar, maatte det ligesaa vel være muligt at lade Godsstrafiken standse om Søndagen, som dette er muligt i Lande som England og Nordamerika. Ligeledes maatte adskillige Persontog uden Banfærdighed kunne indstilles. Med de locale Kysttog, der især om Sommeren spille saa stor en Rolle for Befolkningens Velbefindende, vilde dette vel ikke være muligt; men der burde da sørges for et tilborligt Antal Reserverbetjente til Afløsning, en Foranstaltning, hvortil der ogsaa af andre Hensyn synes at være en høj Grad af Trang i alt Fald ved Statsbanerne.

Naar Kommissionen i det Foregaaende ikke har nævnet det Mandskab, der er beskæftiget i Skibsfarten, ligger det i, at her støde saa mange forskellige Hensyn sammen, at man

*) Et Mindretal (Gansen og Jensen) kan ikke tiltræde dette sidste Forslag angaaende Arbejde i lukket Bod, Kontor eller Værksted.

for Tiden anser det for umuligt ad Lovgivningsveien at træffe nogen fyldestgørende og hensigtsvarende Ordning. Foruden at der saaledes maa tages et ganske andet Hensyn til Bind og Veir end i nogen anden Bedrift, skal man blot erindre om, at internationale Kontrakter maa opfyldes. Kommissionen mener derfor, at det hvad Skibsfarten angaar, saa vel som ogsaa med Hensyn til Lods- og Kvarantænepersonalet indtil Videre bør forblive ved det nu Bestaaende.

Hvad angaaer den egentlige Arbejderstand, Dagleierne i Kjøbstæderne saavel som Dagleierne paa Landet, der søge deres Livsophold ved Markarbeide og lignende, har man vel haat aabent Die for det Ustikkelige i at skaffe disse Leilighed til at faa en Hviledag. Kommissionen har dog overveieude næret Betænkelighed ved at anbefale et Forbud mod Søndagsarbeide for disses Bedkommende; man har anseet det for uforuødent paa dette Punct at træffe Lovbestemmelser, da den vorne myndige Arbeider, der lever som Dagleier, vistnok uden Vanskelighed vil kunne forskaffe sig den Frihed og Hvile, han ønsker. Foraauidt dette ikke aldeles skulde være Tilfældet, navnlig paa Landet, vil det dog i høi Grad komme Dagleieren til Gode, hvad der foretages for at affkaffe Dyendets Markarbeide om Søndagen, idet Dagleierens Søndagsarbeide i Reglen vil være knyttet hertil og betinget heraf.

Hvad endelig Dyendeforholdet angaaer, navnlig paa Landet, finder man Anledning til følgende Bemærkninger. Til den ene Side anser man det visseelig, saaledes som Forholdene hos os nu engang ere, for naturligt, at Husbonden forlanger, at saadanne Arbeider skulle foretages, der høre til den sædvanlige Husgjerning, for det mandlige Dyendes Bedkommende altsaa navnlig Kreaturerens Røgt og for Kvindernes Bedkommende Malkning, Madens Tilberedelse, den daglige Rengjering og Pasning af Børnene. Men paa den anden Side er det ogsaa billigt, at Dyendet paa Helligdage fritages for saadant Arbeide, som uden Skade kan opsættes til Soguedagen. I denne Henseende tør det ikke benegtes, at der hyppigt forlanges mere Arbeide af Dyendet paa Helligdagene end nødvendigt og billigt er. Det er saaledes ikke ualmindeligt, at Gieren af Jordbrug, hvortil holdes Heste, netop vælger Søndagen til at lade sin Karl forrette det Kjørselsarbeide, som han vil lade udføre for Husbonden, saavel som Vgthjærfel for det Offentlige. Det er altsaa navnlig overfor den slappe Erkjendelse af Dyendets Krav paa at fritages for det Arbeide, der kan opsættes, at man maatte ønske at søge en anden Tilstand indført. En Deel af Kommissionens Medlemmer (Jytpen Adeler, Krebs, Falbe Hansen, Rimestad og Faber, hvortil slutte sig S. Pedersen, Jens Busk og Joh. Christiansen*) ere nu af den Formening, at de stedfindende Misbrug saavel paa Landet som i Kjøbstæderne ere af den Bessaffenhed, at der er Grund til at søge opsætteligt Arbeide paa Helligdagene overalt affkaffet ved Lov. En saadan Lov skulde dog ikke indeholde et tringende Bud. I Dyendeforholdet er der, foruden det kontraktsmæssige Baand, et personligt Tillidsforhold, og er dette end i vore Dage paa mange Maader slappet, maa

*) Anders Pedersen har bemærket, at han ikke ganske deler Fleertallets Mening, foraauidt som de ovennævnte Tilfælde af Vgthjærfel for det Offentlige ikke altid ere opsættelige, naar Tiden f. Ex. er om at hente Løge til fattige Syge. Fremdeles berøer Kjørsel for Husbonden tidt paa en Overenskomst imellem denne og Dyendet; i mange Tilfælde udfører han det ogsaa alene ved Brug af Gaardmandens Heste og Redskaber. — Heller ikke formener han, at der kan paavises saa store Misbrug, som fra flere Sider nævnes. Naar han iøvrigt er enig med de ovennævnte Medlemmer i, at der ved Lov bør gjøres Noget for, at Dyendet ikke misbruges til Søndagsarbeide, men at en saadan Lov dog ikke skulde indeholde noget tringende Bud, antager han, at det vilde være tilstrækkeligt i Dyendelovens § 43, der angiver de Omstændigheder, under hvilke Dyendet uden Opfigelse er berettiget til at forlade sin Tjeneste, at tilføie efter Nr. 2 som nyt Nummer følgende Bestemmelse:

3. Naar Husbonden vedblivende misbruger det til unødvendigt Arbeide paa Søn- og Helligdage.

man tilvisse saameget mere vogte sig for ethvert Skridt, som kunde virke i den Retning. Det gjensidige Belvillighedsforhold, som medfører, at Husbonden ikke stiller ubillige Fordringer til sit Dyende, og at dette gjerne udfører, hvad der med Rimelighed kan kræves, maa værnes. Et Lovbud maatte derfor vogte sig for at gaa videre end til at foreskrive enhver Parts Ret, naar de ikke paa anden Maade kunne enes. Idet disse Medlemmer derfor anbefale en saadan deklaratorisk Lov, maatte denne altsaa gaa ud paa at give Dyendet Ret til at vægre sig ved paa Helligdagen at udføre opsætteligt Arbeide. Man er enig om, at Høstarbeide henregnes til de opsættelige Arbeider, som Dyendet paa Landet kan undslaa sig for om Søndagen, naar ikke aldeles særlige Forhold ere tilstede. Den almindelige Regel maatte altsaa blive, at naar Husbonden ønskede Høstarbeide udført paa Helligdagen, maatte derom træffes særlig Overenskomst for hver enkelt Helligdag; men enhver forud truffen Aftale om Helligdagsarbeide maatte være ugyldig. Disse Medlemmer nære ingen Frygt for, at Bestemmelsen i sin Anvendelse skulde medføre særlige Vanskeligheder ved Afgjørelsen af, hvad der er opsætteligt Arbeide, hvad ikke. Den retslige Betydning af en saadan Lovbestemmelse vilde da være, at de sædvanlige Virkninger af Ulydighed mod Husbonden (Bøder og Afstedigelse uden Opsigelse) ikke vilde indtræde, naar Dyendet vægrede sig ved paa Helligdagen at udføre et Arbeide, der af Retten anerkjendtes for at være opsætteligt.

Ligeoverfor disse Bemærkninger skulde de øvrige Medlemmer af Kommissionen fremhæve, at det vel er særdeles ønskeligt, at der indrømmes Dyendet den nødvendige Søndagshvile, ligesom det ikke tør benegtes, at dette muligen ikke altid skeer. Men man tør dog ikke tilraade, at de Misbrug, der finde Sted, søges hemmede ved en deklaratorisk Lov af det ovenangivne Indhold, idet man befrygter, at Forholdet mellem Husbond og Dyende snarere vilde forværres end forbedres, derved at der indrømmedes dette Retten til at vægre sig ved at udføre opsættelige Arbeider. Enten maatte det ved Loven selv nærmere betegnes, hvilke Arbeider der skulde ansees for uopsættelige, eller det maatte udtrykkelig forbydes at udføre visse Arbeider, t. Ex. Markarbeider, paa Helligdagene. Til saadanne Lovbestemmelser finder man sig dog for Tiden ikke foranlediget til at stille Forslag.

